

ବ୍ୟାଚକ

ଶ୍ରୀକାନ୍ତିଲିଦାସ ରାୟ

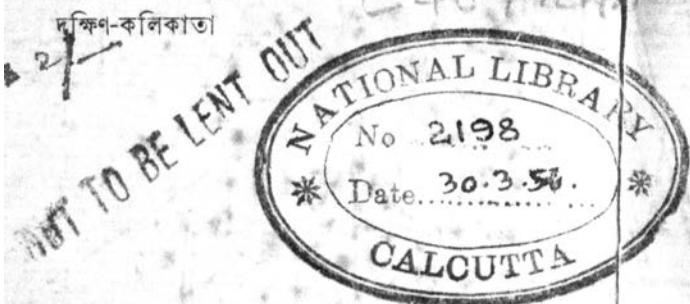
সମ୍ପାଦିତ

12/1

।
ଯ
କେ
ମନେ

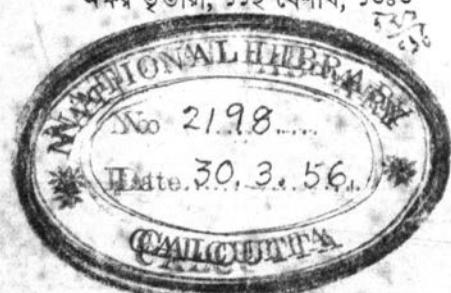

প্রকাশক—শ্রীরাধেশ রায়
রসচক্র সাহিত্য-সংসদ
১এ, সাহানগর রোড,
কলকাতা

মূল্য—হই টাকা

অক্ষয় হতীয়া, ১১ই বৈশাখ, ১৩৪৩

প্রিণ্টার—শ্রীনীলকঙ্ক হটেচার্য

দি নিউ প্রেস

১নং রমেশ মিত্র রোড, ভানীপুর,
কলিকাতা।

ভূমিকা

এই উপন্যাসখানি যে সকল কথাসাহিত্যকের রচনার
দ্বারা সংযুক্ত, তাহাদের অধিকাংশই রসচক্রের সদস্য। রস-
চক্রের সদস্যগণের দ্বারা পরিকল্পিত ও রচিত বলিয়া উপন্যাস
খানির নাম দেওয়া হইল ‘রসচক্র’। উপন্যাসখানির অধিকাংশ
উত্তরা’ পত্রিকায় ধারাব ইক ভাবে প্রকাশিত হইয়াছিল।

উপন্যাসখানির প্রধান গৌরব—ইহার সূত্রপাত হইয়াছে
জ্ঞের সর্বব্রোঞ্জ কথাশিল্পীর লেখনীস্পর্শে। তিনি রসচক্রের
ভিত্তিক ও পৃষ্ঠপোষক, তিনি ইহার ভিত্তি স্থাপন না
করিলে ইহার স্ফটিক হইত না।

উপন্যাসখানির উপসংহরণ একটা সমস্তা হইয়া দাঢ়াইয়া-
ছিল। ঐ সমস্তার সমাধানের জন্য আমাদিগকে চক্রের
বাহিরেই যাইতে হইয়াছে। এজন্য আমরা আমাদের
পরমত্বাত্মী সুপ্রসিদ্ধ প্রাঞ্জলি সাহিত্যিক নরেশচন্দ্রের
শরণাগত হইয়াছিলাম। তিনি অঙ্গুগ্রহপূর্বক সমস্তার
তথা উপন্যাসের সমাধান করিয়া দিয়াছেন। আমি তাহাকে
রসচক্রের পক্ষ হইতে আন্তরিক ধন্যবাদ জ্ঞাপন করিলাম।
উপন্যাসের অন্তর্ণ্য লেখকগণের উৎসাহে ও চেষ্টায়
উপন্যাসখানির স্ফটি ও প্রকাশ। সেজন্য তাহাদিগকে
প্রথক করিয়া ধন্যবাদ দেওয়ার প্রয়োজন আছে বলিয়া মনে
করি না।

(৭০)

অধ্যাপক শ্রীযুক্ত কুমুদচন্দ্র রায় চৌধুরী মহাশয় উপন্থীস্থ
খানিতে লেখনী চালনা করেন নাই বটে, কিন্তু ইহা
প্রারম্ভ হইতে উপসংহার পর্যন্ত তাহারই উৎসাহ, পরিশ্ৰম
ও আগ্রহ সৰ্বাপেক্ষা উল্লেখযোগ্য। তিনি বিশেষ ভাবে
ধন্যবাদের পাত্র।

একমাত্র মহিলা যিনি এই উপন্থাস রচনায় সহায়
করিয়াছেন—তিনি আমাদের চক্রের সদস্য। ন'ন বটে, ফি
আমাদের অগ্রতম বিশিষ্ট সদস্য শ্রীযুক্ত নরেন্দ্র দেবের স
ধৰ্মিণী। তাহাকেও ধন্যবাদ জ্ঞাপন করিতেছি।

রসচক্র সাহিত্য-সংস্কৰণ
দক্ষিণ কলিকাতা

}

নিবেদক—
শ্রীকালিন্দাস রায়

লেখক-সূচী

শ্রীশ্রুতচন্দ্ৰ চট্টোপাধ্যায়

১ম পরিচ্ছেদ ৩ পৃষ্ঠা হইতে আৱস্থ ও ১৩ পৃষ্ঠার ১৪ পংক্তিতে শেষ।

শ্রীশ্লেষজানন্দ মুখোপাধ্যায়

১ম পরিচ্ছেদ ১৩ পৃষ্ঠার ১৫ পংক্তি হইতে আৱস্থ ও ২য় পরিচ্ছেদ
১২৭ পৃষ্ঠায় শেষ।

শ্রীজগদীশচন্দ্ৰ গুপ্ত

পরিচ্ছেদ—৩

শ্রীঅসমঙ্গ মুখোপাধ্যায়

পরিচ্ছেদ—৪, ৫, ৬

শ্রীনৈরুত্ত্ব দেৱ

পরিচ্ছেদ—৭, ৮

শ্রীমতী রাধারাণী দেৱী

পরিচ্ছেদ—৯

শ্রীসরোজকুমাৰ রায় চৌধুৱী

পরিচ্ছেদ—১০, ১১, ১২, ১৩, ১৪

শ্রীমনোজ বসু

পরিচেদ—১৫, ১৬, ১৭, ১৮, ১৯

শ্রীবিশ্বপতি চৌধুরী

পরিচেদ—২০, ২১, ২২

শ্রীতারাশঙ্কর বন্দ্যোপাধ্যায়

পরিচেদ—২৩, ২৪, ২৫

শ্রীরাধিকাৰঞ্জন গঙ্গোপাধ্যায়

পরিচেদ—২৬, ২৭, ২৮

ডাঃ নৱেশচন্দ্ৰ সেন গুপ্ত

পরিচেদ—২৯, ৩০, ৩১

ରମ୍ବଚଞ୍ଜଳି

(ବାରୋହାରୀ ଉପଶ୍ଯାମ)

ରାଜସାହୀ ସହରେ କ୍ରୋଷ କଥେକ ଦୂରେ ବିରାଜପୁର ଗ୍ରାମ । ଗ୍ରାମଟି
ବଡ—ବହୁ ସର ଆଙ୍ଗଣ ବୈଚା କାଯିଛେଇ ବାସ । କିନ୍ତୁ ମୈତ୍ରବଂଶେର ସୌଜନ୍ୟ,
ସାଧୁତା ଏବଂ ସ୍ଵଧର୍ମ-ନିଷ୍ଠାର ଖ୍ୟାତି ଗ୍ରାମ ଉପଚାଇୟା ଶହର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଛଢାଇୟା ପଡ଼ିଯାଛିଲ । ଇହାଦେର ବିଷୟ-ସମ୍ପତ୍ତି ଯାହା ଛିଲ, ତାହାତେ
ମୋଟା ଭାତ-କାପଡ଼ଟାଇ କୋନ ମତେ ଚଲିତେ ପାରିତ,—କିନ୍ତୁ ତାହାର
ଅଧିକ ନୟ । ଅଥଚ କ୍ରିୟାକଳାପ କୋନଟାଇ ବାଦ ପଡ଼ିବାର ଘୋ
ଚିଲ ନା । ଅନେକଥାନି ସ୍ଥାନ ବ୍ୟାପିଆ ଭଦ୍ରାସନ, ଅନେକଗୁଲି ମେଟେ
ଥୋଡ଼ୋ ସର, ମତ୍ତ ବଡ଼ ଚଣ୍ଡିମଣ୍ଡପ ;—ଇହାର ସକଳଗୁଲିଇ ସକଳ ସମୟେଇ
ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ।

କିନ୍ତୁ ଏମର ହଇତ କି କରିଯା ? ହଇତ, ତିନ ଭାଇ-ଇ ଉପାଞ୍ଜିନ
କରିତେନ ବଲିଯା । ବଡ଼ ଶିବରତନ ଗ୍ରାମେଇ ଜମିଦାରୀ-ରାଜ-ସରକାରେ
ଭାଲ ଚାକୁରି କରିତେନ । ମେଜ ଶକ୍ତୁରତନ ଶେଯାରେର ଗାଡ଼ୀତେ ଜେଳା-
ଆଦାଲତେ ପେଶାରୀ କରିତେ ଥାଇତେନ । କେବଳ ନ' ବିଭୂତିରତନ
ଧନୀ ଶ୍ଵରେର କୁପାଯ କଲିକାତାଯ ଥାକିଯା କୋନ ଏକଟା ବଡ଼ ମୁଦ୍ରାଗରୀ
ଅଫିସେ ବଡ଼ କାଜଇ ପାଇୟାଛିଲେନ । ସେଜ ଏବଂ ଛୋଟ ଭାଇ ଶିଶୁକାଳେଇ
ମାରା ପଡ଼ିଯାଛିଲ, ତାଲିକାର ଓଇ ଦୁଟା ଶୁଭ୍ରତାନ ବ୍ୟତୀତ ଆର ତାହାଦେର
କିଛୁଇ ଅବଶିଷ୍ଟ ଛିଲ ନା ।

ଦିନ ଦୁଇ ହଇଲ ଦୁର୍ଗାପୂଜା ଶେଷ ହଇୟା ଗେଛେ ;—ପ୍ରତିମାର କାଠାମୋଟା
ଉଠାନେର ଏକ ଧାରେ ଆଡାଲ କରିଯା ରାଖା ହଇୟାଛେ—ସହସା ଚୋଥ ନା
ପଡେ ;—କେବଳ ତାହାର ମନ୍ଦିଳ-ଘଟଟି ଆଜିଓ ବେଦୀର ପାରେ ତେମନି
ବସାନୋ ଆଛେ, ତାହାର ଆସ୍ରମଜଳବ ଆଜିଓ ତେମନି ନିଷ୍ଠ ତେମନି ସଜୀବ
ବହିଯାଛେ,—ଏଥନ୍ତି ଏକବିନ୍ଦୁ ମଲିନତା କୋଥାଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ନାହିଁ ।

ରମ୍ପଚକ୍ର

ସକଳେ ଇହାବିନ୍ଦୁରେ ଏକଟା ଏଡ ସତବକ୍ଷେବ ଉପର ବନ୍ଦିଆ । ତିନି
ଭାଇୟେର ମଧ୍ୟେ ବୋଧ ହୟ ଖବଚ ପଡ଼େବ ଆଲୋଚନାଟା ଚଲିତେ ଚଲିତେ
ଏକଟୁ ବିବାହ ପଡ଼ିଯାଛିଲ । ବିଭୂତିବତନ ଏକଟୁ ଇତ୍ସ୍ତତ । କବିଯା ଏକଟୁ
ସଙ୍କେଚେବ ସହିତ ମୁଖ୍ୟାନା ଶାଶ୍ଵିତ ମଧ୍ୟେ କବିଯା କହିଲ, ମେଦିନ ଶାନ୍ତି
ଠୀକରଣ ଆଶ୍ରୟ ହ'ରେ ବଲଛିଲେନ, କୋମାବ ମାଇନେବ ସମ୍ପତ୍ତି ଟାକାଟା
ଏକଦଫା ବାଡ଼ାତେ ଦାଦାବ କାହେ ପାଠିଯେ ଦିତେ ହୟ । ତିନି ଆବାବ
ଦବକାବମତ କିଛୁ ନିଯେ ବାକୀଟା ଖବଚେ ପାଠିଯେ ଦେନ, ଏବେ ମାଦେ ମାଦେ
ଅନେକଗୁଲୋ ଟାକାଟି ପୋଷାଫିଲକେ ଦିତେ ହୟ ।

ନୁଦ୍ରାବ-ଘର୍ଚେବ ଥାତୋଥାନ । ତଗନ୍ତ ଶିବବତନେବ ସମ୍ମଧେ ଥୋଳା
ଛିଲ,—ଏବଂ ଚକ୍ରଓ ତାହାବ ତାହାତେଟ ଆବଦ ଛିଲ । ଅନେବଟା ଅଗ୍ରମନନ୍ଦେର
ମଧ୍ୟେ ତିନି ବଲିଲେନ, ପୋଷାଧିମ ମଣିଆଡ଼ାବେବ ଟାକା ଢାଡ଼ବେ କେନ ହେ ?
ଏତେ ଆଶ୍ରୟ ହ'ବାବ ଆବ କି ଶାହେ ?

ବିଭୂତିବ ଧନୀ ଶକ୍ତ୍ୟାରୁବାଣୀବ ସେ କିଛୁଦିନ ହଟିତେଟ କଣ୍ଟା-ଜ୍ଞାମାତାବ
ସାଂମାବିକ ଉତ୍ସତିବ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଯାଛେ, ଏ ସଂଶୟ ଶିବବତନେବ ଜମ୍ବିଆ-
ଛିଲ, କିନ୍ତୁ କଷ୍ଟବେ କିଛୁଇ ଖେଳ ପାଇଲ ନା ।

ବିଭୂତି ମନେ କବିଲ, ଦାଦା ଟିକମତ କଥାଟାତେ କାନ ଦେନ ନାହି,
ତାଇ ଆବଓ ଏକଟୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ବବିଯା କହିଲ, ଆଜ୍ଞେ ହୀ, କାତା ବଟେଇ ।
ତାଇ ତିନି ବଲେନ, ଆପନାବ ଆବଶ୍ୟକମତ ଟାକାଇ ସନ୍ଦି ଶୁଦ୍ଧ—

ଶିବବତନ ଚୋଥ ତୁଲିଯା ଚାହିଲେନ । ବଲିଲେନ, ଆମାର ଆବଶ୍ୟକ
ତୋମବା ଜାନବେ କି କରେ ?

ତାହାବ ମୁଥେର ଉପର ତେମନି ସହଜ ଓ ଶାନ୍ତଭାବ ଦେଗିଯା ବିଭୂତିର
ସାହସ ବାଡିଲ । ମେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ହଇଯା କହିଲ, ଆଜ୍ଞେ ହୀ, ତାଇ ତିନି ବଲିଲେନ,

ରୂପଚକ୍ର

ଆମନାର ଚିଠି-ପତ୍ରେର ମଧ୍ୟେ ତାର ଏକଟୁଥାନି ଆଭାସ ଥାକଲେଓ ଏହି ବାଜେ ଥରଚଟା ଆର ହ'ତେ ପାରନ୍ତ ନା ।

ଶିବରତନ ତାହାର ହିସାବେର ଖାତାର ପ୍ରତି ପୁନରାୟ ଦୃଷ୍ଟି ଆନନ୍ଦ କରିଯା ଜୀବାବ ଦିଲେନ, ତାକେ ବୋଲେ, ଦାଦା ଏକେ ବାଜେ ଥରଚ ବ'ଲେଓ ମନେ କରେନ ନା, ଚିଠି-ପତ୍ରେ ଆଭାସ ଦେଉଯାଓ ଦରକାର ଭାବେନ ନା । ଯୋଗୀନ, ତାମାକ ଦିଅସେ ଯା ।

ବିଭୂତି ପାଂଶୁ-ମୁଖେ ସ୍ତର ହଇଯା ବସିଯା ରହିଲ ଏବଂ ଶଙ୍କୁ ଦାଦାର ଆନନ୍ଦ ମୁଖେର ପ୍ରତି କଟାକ୍ଷେ ଚାହିୟା ହାତେର ଖବରେର କାଗଜେ ମନୋନିବେଶ କରିଲ ।

କିଛୁକ୍ଷଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାହାରେ ମୁଖେଇ କଥା ରହିଲ ନା,—ଏକଟା ଅବାଞ୍ଚିତ ନୀବବତାୟ ଘର ଭରିଯା ରହିଲ । କିନ୍ତୁ ଇହାର ଅର୍ଥ ବୁଝିତେ ହଇଲେ ଏହି ମୈତ୍ରବଂଶେର ଇତିହୃଦୟଟାକେ ଆରଣ୍ୟ ଏକଟି ପରିଷ୍କୁଟ କରା ପ୍ରୋତ୍ସମ ।

ଏହି ବିରାଜପୁରେ ଇହାଦେର ମାତ୍-ଆଟ ପୁରୁଷେରଙ୍କ ଅଧିକ କାଳ ବାସ ହଇଯା ଗେଛେ, ଅନେକ ଘର-ଦ୍ୱାର ଭାଙ୍ଗଗଡ଼ା ହଇଯାଇଛେ, ଅନେକ ଘର-ଦ୍ୱାର ଆବଶ୍ୟକମତ ବାଡ଼ାମୋ କମାନୋ ହଇଯାଇଛେ, କିନ୍ତୁ ସାବେକ-ଦିନେର ମେହି ରଙ୍ଗନଶାଲାଟି ଆଜିଓ ତେମନି ଏକମାତ୍ର ଓ ଅନ୍ତିମୀୟ ହଇଯାଇ ରହିଯାଇଛେ । କଥମୋ ତାହାକେ ବିଭକ୍ତ କରା ହୟ ନାହିଁ, କଥମୋ ତାହାତେ ଆର ଏକଟା ମଂୟୁକ୍ତ କରିବାର କଲ୍ପନା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୟ ନାହିଁ । ଏହି ପରିବାର ଚିରଦିନ ଏକାକ୍ରମଣୀୟ, ଚିରଦିନଇ ଯିନି ବଡ଼, ତିନି ବଡ଼ ଥାକିଯାଇ ଜୀବନପାତ କରିଯା ଗେଛେ, ପରେ ଜମ୍ମିଯା ଅଗ୍ରଜେର ସର୍ବମୟ କର୍ତ୍ତ୍ଵ ସମ୍ବନ୍ଧେ କେହି କୋନ ଦିନ ପ୍ରମ୍ବ କରିବାର ଅବକାଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଇ ନାହିଁ ।

ରସଚକ୍ର

ମେହି ବଂଶେ ଆଜି ଯିନି ବଡ, ମେହି ଶିବବତନ ଯଥନ ଛୋଟ ଭାଇୟେର
ଅତାଙ୍କ ହୁକୁହ ସମ୍ପାଦ ଶୁଣୁ କେବଳ ଏକଟା ‘ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ’ ବଲିଯାଇ
ନିଷ୍ପତ୍ତି କବିଯା ଦିଲେନ, ତଥନ ବଡ-ମାଝୁଷ ଶଙ୍କୁବ-ଶାଙ୍କୁଡୀର ନିବତ୍ତିଶ୍ଵର
କୁନ୍କ ମୁଖ ମନେ କବିଧାଓ ବିଭୃତିବ ଏମନ ସାହସ ହଇଲ ନା ଯେ, ଏହି ବିତର୍କେବ
ଏକଟୁକୁଓ ଜେବ ଟାନିଯା ଚଲେ ।

ଚାକବ ତାମାକ ଦିଯା ଗେଲ । ଶିବବତନ ଧାତା ବନ୍ଧ କବିଧା ତାହା ହାତ-
ବାକ୍ଷେ ବନ୍ଧ କବିଧା ଅତାଙ୍କ ଧୀବେ ଶୁଙ୍ଗେ ଧୂମପାନ କବିତେ କବିତେ ବଲିଲେନ,
ତୋମାବ ଛୁଟିବ ଆବ କ'ଦିନ ବାକି ବଟେଲ, ବିଭୃତି ୫

— ଆଜେ ହ'ଦିନ ।

ଶିବବତନ ମନେ ମନେ ହିସାବ କଣିଯା ବଲିଲେନ, ତା'ହଲେ ଶୁଦ୍ଧବାବେଇ
ତୋମାକେ ବେଳା ହ'ତେ ତବେ ଦେଖ୍ଛି ।

ବିଭୃତି ମୃଦୁକଟେ ବଲିଲ, ଆଜେ ହଁ । କିନ୍ତୁ ଏହି ସମୟଟାଯ ବଡ ବେଶୀ
କାଜ-କର୍ମ, ତାହି—

ଶିବବତନ କହିଲେନ, ତା' ବେଶ । ନା ହସ, ହ'ଦିନ ପୂର୍ବିହି ଘାଓ ।
ଦେବୀପକ୍ଷ—ଦିନ-ଶ୍ରଦ୍ଧ ଦେଖାବ ଆବ ଆବଶ୍ରକ ନେଇ,—ମରଇ ସ୍ଵଦିନ ।
ତା'ହଲେ ପବଞ୍ଚ ବୁଧବାବେଇ ବେଳା ହ'ଯେ ପଡ, କି ବଲ ?

ବିଭୃତି କହିଲ, ଯେ ଆଜେ, ତାହି ଯାବୋ ।

ଶିବବତନ ଆବର କିଛୁକଣ ନି ଶଙ୍ଦେ ଧୂମପାନ କବିଯା ଏକଟ ହାସିଯା
କହିଲେନ, ନ-ବୌମାବ କାହେ ବଡ ଅପ୍ରତିଭ ହ'ଯେ ଆଛି । ଗତ ବେସର
ତୁମେ ଏକବକମ କଥାଟ ଦିଯେଛିଲାମ ଯେ, ଏ ବେସର ତାବ ଛୁଟି,—ଏ
ବେସର ବାପେର ବାଡିତେ ତିନି ପୂଜୋ ଦେଖିବେନ । କିନ୍ତୁ ଦିନ ଯତ ଘନିଯେ
ଆସୁତେ ଲାଗଲ, ତତହି ଭୟ ହ'ତେ ଲାଗଲ, ତିନି ନା ଥାକଲେ କ୍ରିୟା-କର୍ମ

ରମଚନ୍ଦ୍ର

ଯେନ ସମସ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ, ସମସ୍ତ ପଣ ହ'ଯେ ଯାବେ । ଆଦର-ଅଭାର୍ଥନା କ'ରତେ, ସକଳ ଦିକେ ଦୃଷ୍ଟି ରାଖିତେ, ତୋ ଆର ଜୋଡ଼ା ନେଇ କି ନା ! ଏତ କାଜ, ଏତ ଗଣ୍ଗାଲ, ଏତ ହାଙ୍ଗମା, କିନ୍ତୁ କଥନୋ ମାକେ ବଲତେ ଶୁନ୍ଦାମ ନା—ଏଟା ଦେଖିନି କିବା ଏଟା ଭୁଲେ ଗେଛି । ଅତ୍ୟ ସମସ୍ତେ ସଂସାର ଚଲେ,— ବଡ଼ ବୌ ଓ ମେଜ-ବୌମାଟି ଦେଖିତେ ପାରେମ । କିନ୍ତୁ ବୃଦ୍ଧ କାଜକର୍ମେର ମଧ୍ୟେ ନ'ବୈଯା ନେଇ ମନେ କ'ବଲେଟି ଉଦ୍ଦେଶେ ଯେନ ଆମାର ହାତ-ପା ଶୁଟିଯେ ଆଗେ, କିଛୁତେ ସାହସ ପାଇନେ । ଏହି ବଲିଯା ଜ୍ଞାନେ, ଅନ୍ଧାଯ ମୁଖଖାନି ଦୀପ୍ତ କରିଥା ତିନି ପୁନରାବ୍ରତ ନୀରବେ ଧୂମପାନ କରିତେ ଲାଗିଲେନ ।

ବଡ କର୍ତ୍ତାର ନ'ବୈଯାର ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଏକଟି ପକ୍ଷପାତିତ ଆଛେ, ହିଂସା ଲାଗିଥାଏ ବାଟିର ମଧ୍ୟ ଆଲୋଚନା ତୋ ହିଂସା ଏମନ କି ଏକଟା ଝର୍ଦ୍ଦାର ଭାବରେ ଡିଲ । ବଡ଼ବଧୁ ରାଗ କବିଯା ମାବେ ମାବେ ତୋ ସ୍ପଷ୍ଟ କରିଯାଇ ସ୍ଵାମୀକେ ଶୁନାଇଯା ଦିତେନ ; ଏବଂ ମେଜବଧୁ ଆଡାଲେ ଅସାକ୍ଷାତେ ଏକଥିବା କଥାଓ ପ୍ରଚାବ କରିତେ ବିରତ ହିଁତେନ ନା ଯେ, ନ'ବୈ ଶୁଭ ବଡ଼ଲୋକେର ମେଯେ ବ'ଲେଟ ଏହି ଖୋସାଯୋଦ କରା । ନଟିଲେ ଆମରା ଛ'ଜାଯେ ଏଗାରୋ ମାସଟ ଯଦି ଗୃହସ୍ଥାଲୀର ଭାର ଟାନିତେ ପାରି, ଆର ପୂଜୋର ମାସଟା ଆର ପାରି ନା ? ବଡ ମାନ୍ୟରେ ମେଯେ ନା ଏଲେଟ କି ମାଯେର ପୂଜୋ ଆଟିକେ ଯାବେ ?

ଏହି ସକଳ ପ୍ରଚ୍ଛର ଶକ୍ତିଭେଦୀ ବାଣ ସଥାକାଳେ ସଥାକ୍ଷାନେ ଆସିଯାଇ ପୌଛିତ । କିନ୍ତୁ ଶିବରତନ ନା ହିଁତେନ ବିଚଲିତ, ନା କରିତେନ ପ୍ରତିବାଦ । ହୁଯତୋ ବା କେବଳ ଏକଟୁଥାନି ମୁଚକିଯା ହାସିତେନ ଗାତ୍ର । ବିଭୂତି ଅଧିକ ଉପାଜନ କରେ, ତାହାକେ ବାରୋମାସ ବାସା କରିଯା କଲିକାତାତେଇ ଥାକିତେ ହୟ, ସ୍ଵତବାଂ ନ'ବଧୁମାତାର ତଥାଯ ନା ଥାକିଲେ ନୟ । ଏ କଥା ତିନି ବେଶ ବୁଝିତେନ, କିନ୍ତୁ ଅବୁବେର ଦଲ କୋନୋମତେଇ ସ୍ବୀକାର କରିତେ

ରୂପଚକ୍ର

ଚାହିତ ନା । ତାହାଦେଇ ଏକଜନକେ ସଂସାରେ ମାମୁଲି ଏବଂ ମୋଟା କାଜଗୁଲା ସାରା ବ୍ସର ଧରିଯାଇ କରିତେ ହୁବ ନା, କେବଳ ମହାମାୟାର ପୂଜା ଉପଲକ୍ଷେ ହଠାତ୍ ଏକମଧ୍ୟେ ଆସିଯା ସମସ୍ତ ଦାୟିତ୍ବ, ସକଳ କର୍ତ୍ତ୍ବ ନିଜେର ହାତେ ଲାଇୟା ତାହା ନିର୍ବିଘ୍ନେ ଶେଷ କରିଯା ଦିଯା, ଘରେର ଏବଂ ପରେର ସମସ୍ତ ସ୍ଵର୍ଗାତି ଆହରଣ କରିଯା ଲାଇୟା ଚଲିଯା ଯାଏ,—ମେ ନା ଥାକିଲେ ଏ ସବ ଯେବେ କିଛୁକେଇ ହଇତେ ପାରିତ ନା, ସମସ୍ତଟି ଯେବେ ଏଲୋମେଲୋ ହଇୟା! ଉଠିଲୁ, ଲୋକେର ମୁଖେର ଓ ଚୋଥେର ଏହି ସକଳ ଇଞ୍ଜିତେ ମେଯେଦେର ଚିନ୍ତ ଏକେବାରେ ଦଫ୍କ ହଟିଯା ଯାଇତେ । କାଜକର୍ଷ ଅନ୍ତେ ଏହି ଲାଇୟା ପ୍ରତି ବ୍ସରେଟେ କିଛୁ ନା କିଛୁ କଲହ-ବିବାଦ ହଇତଟି । ବିଶେଷ କରିଯା ମା ଆଜିଓ ଜୀବିତ ଆଚେନ ଏବଂ ଆଜିଓ ତିନିଟି ଗୃହିଣୀ । କିନ୍ତୁ ସବୁ ଅତାଷ୍ଟ ବେଳୀ ହିଁୟା ପଡ଼ାଯ ଅପରେର ଦୋଷ-କ୍ରତି ଦେଖାଇଯା ତିରଙ୍ଗାର ଓ ଗାଲି-ଗାଲାଜ କରାର କାଜଟୁକୁ ମାତ୍ର ହାତେ ରାଧିଯା ଗୃହିଣୀଗାର ବାକି ସମସ୍ତ ଦାୟିତ୍ବଟି ତିନି ଶ୍ରେଷ୍ଠୀୟ ବଡ଼ ଓ ମେଜ ବ୍ସମ୍ଭାତାର ହାତେ ଅର୍ପଣ କରିଯା ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହଟିଯାଚେନ ।

ତିନି ନ'ବୌକେ ଏକେବାରେ ଦେଖିତେ ପାରିବେଳ ନା । ମେ ଶୁନରୀ, ମେ ବଡ଼-ଲୋକେର ମେଯେ, ତାହାବ କାପଡ଼-ଗଫନା ପ୍ରୋଜନେର ଅତିରିକ୍ତ, ତାହାକେ ସଂସାର କରିତେ ହୁବ ନା, ମେ ଚିଠି ଲିଖିତେ ପାରେ, ଅହଙ୍କାରେ ତାହାର ମାଟିତେ ପା ପଡ଼େ ନା ଇତ୍ତାଦି ନାଲିଶ ଏଗାରେ ମାସ କାଳ ନିଯତ ଶୁନିତେ ଶୁନିତେ ଏହି ବ୍ସଟିର ବିଜନ୍ଦେ ମନ ତାହାର ତିକ୍କତାଯ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହଟିଯା ଥାକିତ ; ଏବଂ ଦୀର୍ଘକାଳ ପରେ ମେ ସଥନ ଗୃହେ ପ୍ରବେଶ କରିତ, ତଥମ ତାହା ଅନ୍ଧିକାର-ପ୍ରବେଶେର ମତଟି ତାହାର ଠେକିତ ।

କାଳ ହଟିଲେ ଏକଟା କଥା ଉଠିଯାଇଁ ଯେ, ଧରଣୀ ସାଙ୍ଗେଦେର ବାଡ଼ୀର ମେଯେଦେର ଶରାୟ ସନ୍ଦେଶ ଦୁଇଟା କରିଯା କମ ପଡ଼ିଯାଇଲ କେବଳ ତାହାରୀ

ରୁମାନ୍ତର

ଗରିବ ବଲିଯାଇ । ଏଇ ହର୍ଷାମ ଶୁଣୁ ଗ୍ରାମେ ନୟ, ତାହା ସହର ଛାଡ଼ାଇୟା
ନାକି ବିଲାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୌଛିବାର ଉପକ୍ରମ କରିଯାଇଁ,—ଏଇ ଦୁଃଖବାନ
ଗୃହିଣୀର କାନେ ଗେଲ—ସଥନ ତିନି ଆହିକେ ବଦିତେଚିଲେନ । ତଥନ
ହଟିତେ ଉତ୍ତିଶ୍ ସଂଟା କାଟିଯା ଗେଛେ,—ମାଲା-ଆହିକେର ସଥେଷ ବିପ୍ଳବିଟିଯାଇଁ,
କିନ୍ତୁ ଆଲୋଚନାର ଶେଷ ହଟିତେ ପାଯ ନାଟ । ଦୋଷ ଶୁଣୁ ନ'ବୌମାର ଏ
ବିଷଯେଓ ଯେମନ କାହାରେ ସଂଶୟ ଛିଲ ନା, ନିଜେ ମେ ବଡ଼ଲୋକେର ମେଷେ
ବଲିଯାଇ ଈଚ୍ଛା କରିଯା ଦରିଦ୍ର ପରିବାରେର ଅପମାନ କରିଯାଇଁ ଈହାତେଓ
ତେମନି କାହାରେ ସନ୍ଦେହ ଛିଲ ନା । ନ'ବୌ ସେ ମକଳ କଥାଇ ନୀରବେ ସହ
କରିଯା ଯାଇତ ତାହା ନୟ,—ମାଝେ ମାଝେ ମେଓ ଉତ୍ତର ଦିତ ; କିନ୍ତୁ ତାହାର
କୋମୋ ଉତ୍ତରଟାଇ ମୋଜା ଶାଙ୍କୁଣୀର କାନେ ପୌଛିତ ନା, ପୌଛିତ ବାର ବାର
ପ୍ରତିବନ୍ଧିତ ହଟ୍ଟୟା । ତାଇ ତାହାର ବନ୍ତ ବାଟ । ଲୋକେର ମୁଖେ ମୁଖେ ଘା ଥାଇୟା
କେବଳ ବିକ୍ରିତି ହଟିତ ନା, ତାହାର ବେଶଟାଓ ସହଜେ ମିଳାଇତେ ଚାହିତ
ନା । ମକାଳେ ଆଜ ବାଟୀର ମଧ୍ୟେ ସଥନ ଏଇ ଅବସ୍ଥା—ମାଲ୍ୟାଳ-ପରିବାରେର
ମିଠାମେର ନ୍ତରତା ଲଟିଯା ନ ବ୍ୟୁବ ସହକ୍ରେ ଆଲୋଚନା ସଥନ ତୁମୁଳ ହଇୟା
ଉଠିଯାଇଁ, ବାହିବେ ତଥନ ଶିବରତନ ମେଟି ନ'ବ୍ୟୁମାତାରଟ ପ୍ରଶଂସାୟ ମୁକ୍ତ-
କରି ହଟ୍ଟୟା ଉଠିଯାଇଲେନ ।

ଶିବରତନ କହିଲେନ, ବୁଦ୍ଧବାରେ ନ'ବୌମାକେଓ ସଙ୍ଗେ ନିଯେ ଯାଓ । ମା
ଆମାର ଆରେ କିଛୁଦିନ ଏଥାନେ ଥେକେ ଯେତେ ପାରଲେ, ଯେଥାନେର ଯା
ସମସ୍ତ ଗୁଛିଯେ-ଗାଛିଯେ ସାରା ବଢ଼ରେର ଜଣ୍ଯେ ଆମାକେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ କ'ରେ ଯେତେ
ପାରନ୍ତେନ, କେନ ନା ଏ ମକଳ କାଜ ଆର କୋନ ବୌଯେର ଦ୍ୱାରାଇ ଅମନ
ସ୍ଵଶ୍ରଦ୍ଧାଯା ହୟ ନା,—କିନ୍ତୁ କି ଆର କରା ଯାବେ ? ନିଯେ ଗିଯେ ଦୁଃଖ ଦିନ
ତୋର ମାୟେର କାହେ ରେଥେ ଦିମ୍ବୋ, ତବୁ ବୋନଦେର ସଙ୍ଗେ ଦିନ କତକ ଆନନ୍ଦେ

ରୂପଚକ୍ର

କାଟିତେ ପାରବେନ । ବିଭୂତି, ତୋମାର ବାସାୟ ତୋ ବିଶେଷ କୋନ
ଅସୁବିଧା ହବେ ନା ?

ବିଭୂତି କହିଲ, ଆଜ୍ଞେ ନା, ଅସୁବିଧା କିଛୁଇ ହବେ ନା ।

ଶିବରତନ ବଲିଲେନ, ବେଶ ତାଇ କୋରେ । ନ-ବୌମା ବାଡ଼ୀ ଛେଡ଼େ,
ଯାବେନ ମନେ ହ'ଲେଓ ଆମାର ବିଜୟାର ଦୁଃଖ ଯେନ ବୈଶୀ କ'ରେ ଉଥିଲେ ଓଠେ,
—କିନ୍ତୁ କି ଆର କରା ଯାବେ ? ସବଇ ମହାମାୟାର ଟିଚ୍ଛା । ସାରା ବଚର
ସବାଇକେ ନିଯେ ସଂସାର କରା—ବଲିଯା ତିନି ଏକଟା ଦୀର୍ଘ-ନିଷ୍ଠାସ ଚାପିଯା
ଫେଲିଯା, ବୋଧ କରି ଆରଓ କି ଏକଟ ବଲିତେ ଯାଇତେଚିଲେନ, କିନ୍ତୁ
ଅକ୍ଷୟାଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତ ସକଳେଇ ଏକେବାରେ ଚମକିତ ହଇଯା ଉଠିଲେନ ।

ବୁନ୍ଦା ଜନନୀ କୌନ୍ଦିତେ କୌନ୍ଦିତେ ଏକେବାରେ ପ୍ରାଙ୍ଗନେ ମାଝଥାନେ ଆସିଯା
ଦୀଡାଇସାଇଲେନ । ଶିବରତନ ଶଶବାସ୍ତେ ଛଂକା ରାଖିଯା ଉଠିଯା ଦୀଡା-
ଇଲେନ, ଶ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ବିଭୂତି ତାହାରାଓ ଅଗ୍ରଜେର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦୀଡାଇସା
ଉଠିଲ ; ମା କୌନ୍ଦିତେ କୌନ୍ଦିତେ ବଲିଲେନ,—ଶିବୁ, ଆମାର ଶୁକର ଦିକ୍ବି
ରଙ୍ଗିଲ, ତୋଦେର ବାଡ଼ୀତେ ଆର ଆମି ଜଳ-ଗ୍ରହଣ କୋରବ ନା, ଯଦି ନା ଏର
ବିଚାର କରିମୁଁ ! ନ-ବୌ ବଡ଼ ଲୋକେର ବେଟା, ଆଜ ଆମାକେ ଜୁତେ
ଛୁଟେ ମେରେଚେ !

ନୟୁଥେ ବଞ୍ଚାଘାତ ହଇଲେଓ ବୋଧ କରି ଭାଇମେରା ଅଧିକ ଚମକିତ
ହଇତେନ ନା । ବିଭୂତି ଭୟେ ପାଂଶୁ ବର୍ଷ ହଇଯା ଉଠିଲ, ଶିବରତନ ବିଶ୍ଵାୟେ
ହତ୍ୟକୀ ହଇଯା ବଲିଯା ଉଠିଲେନ, ନ'ବୌମା ! ଏ କି କଥନେ ହ'ତେ
ପାରେ, ମା ?

ମା ତେମନି ରୋଦନ-ବିକ୍ରତ କରେ କହିଲେନ, ହୟେଓ କାଜ ନେଇ ବାବା,
ଓ ଯେ ନ'ବୌ ! ବଡ଼ ଲୋକେର ମେଯେ ! ତା' ଯାଇ ହୋକ, ଯଥିନ ଶୁକର

ରମଚନ୍ଦ୍ର

ନାମ ନିଯେ ଦିକି କ'ରେଛି, ତଥନ ବାଡ଼ୀତେ ରେଖେ ବୁଡ଼ୋ ମାକେ ଆର
ମେରୋ ନା ବାବା, ଆଜଇ କାଶି ପାଠିଯେ ଦାଁଓ । ଯାଇ ତାଦେର ଚରଣେହି
ଆଶ୍ରଯ ନିଇ ଗେ ।

ଦେଖିତେ ଦେଖିତେ ଛେଲେ-ମେଯେ ଦାସୀ-ଚାକରେ ପ୍ରାୟ ଭିଡ଼ ହଇସା
ଉଠିଯାଇଲ, ଶିବରତନ ତାର ଛୋଟ ମେଯେ ଗିରିବାଲାର ପ୍ରତି ଚାହିୟା
କହିଲେନ, କି ହ'ଯେଛେ ରେ, ଗିରି, ତୁଇ ଜାନିସ୍ ?

ଗିରିବାଲା ମାଥା ନାଡିଯା ବଲିଲ, ଜାନି ବାବା ! ଏଇ ବଲିଯା ସେ
ସାଙ୍ଗେଲଦେର ଶରାର ମନେଶ କମ ହଇବାର ବିବରଣ ସବିଷ୍ଟାରେ ବିବୃତ
କରିଯା କହିଲ, ଠାକୁରମା ନ'ଖୁଡ଼ୀମାକେ ବଡ଼ ଗାଲାଗାଲି ଦିଚ୍ଛିଲେନ
ବାବା ।

ଶିବରତନ କହିଲେନ, ତାର ପର ?

ମେଯେ ବଲିଲ, ନ'ଖୁଡ଼ୀମା ମୁଖ ବୁଝେ ବାଁଟି ଦିଚ୍ଛିଲେନ, ସମୁଖେ ନ-କାକାର
ଜୁତୋ ଜୋଡ଼ାଟା ଛିଲ, ତାଇ ପା ଦିଯେ ଶୁଧୁ ଫେଲେ ଦିଯେଛିଲେନ ।

ଶିବରତନ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଲେନ, ତାରପରେ ?

ଗିରି କହିଲ, ଏକପାଟି ଜୁତୋ ଛିଟ୍ଟକେ ଏମେ ଠାକୁରମାର ପାଯେର
କାହେ ପଡ଼େଛିଲ ।

ଶିବରତନ ଶୁଧୁ କହିଲେନ, ହଁ ! ମାୟେର ପ୍ରତି ଚାହିୟା ବଲିଲେନ,
ଭେତରେ ଯାଓ ମା । ଏର ବିଚାର ଯଦି ନା ହୁଁ, ତୋ ତଥନ କାଶିତେହି ଚଲେ
ଯେବେ ।

ଏକେ ଏକେ ଧୀରେ ଧୀରେ ସବାଇ ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିଲ, ଶୁଧୁ କେବଳ ତିନ
ଭାଇ ସେଥାମେ ଶୁଦ୍ଧ ହଇଯା ବସିଯା ରହିଲେନ । ଭୂତ୍ୟ ତାମାକ ଦିଯା ଗେଲ,
କିଞ୍ଚ ମେ ଶୁଧୁ ପୁଡ଼ିତେଇ ଲାଗିଲ, ଶିବରତନ ସର୍ପ କରିଲେନ ନା । ପ୍ରାୟ

ରୂପଚକ୍ର

ଆଧୁ ସନ୍ଟୋକାଳ ଏହି ଭାବେ ନିଃଶକ୍ତେ ବସିଯା ଥାକିଯା ଅବଶେଷ ମୁଖ ତୁଳିଯା
ବଲିଲେନ, ବିଭୂତି ?

ବିଭୂତି ସମସ୍ତମେ କହିଲ, ଆଜେ ?

ଶିବରତନ ବଲିଲେନ, ତୋମାର ସ୍ତ୍ରୀର ଶାନ୍ତି ତୁମି ଛାଡ଼ା ଆର କାରାଗ
ଦେବାର ଅଧିକାର ନେଇ ।

ବିଭୂତି ଆଶକ୍ଷା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହଇଯା ଶ୍ରୀଣ-କଟେ ବଲିଲ, ଆଜ୍ଞା କରନ ।

ଶିବରତନ ବଲିଲେନ, ଏ ଜୁତୋ ତୋମାର ସ୍ତ୍ରୀର ମାଥାଯ ତୁମି ତୁଲେ
ଦେବେ,—ଉଠନେର ମାର୍ଗଥାନେ ତିନି ମାଥାଯ ନିୟେ ମୟନ୍ତ ବେଳ! ଦ୍ୱାଡିଯେ
ଥାକବେନ । ତୋମାର ଓପର ଏହି ଆମାର ଆଦେଶ ।

ଆଦେଶ ଶୁଣିଯା ବିଭୂତିର ମାଥାର ମଧ୍ୟ ଦିଯା ବିହାଙ୍ଗ ବନ୍ଧିଯା ଗେଲ ।
ତାହାର ଖଣ୍ଡ-ଶାଙ୍କୁତୀର ମୁଖ, ଶାର୍ଲୋ-ଶାଲାଜଦେର ମୁଖ, ଚାକରୀର ମୁଖ, ସ୍ତ୍ରୀର
ମୁଖ ମୟନ୍ତ ଏକଇ ସଙ୍ଗେ ମନେ ପଡ଼ିଯା ମୁଖଥାନା ଭୟେ ଭାବନାଯ ବିବର୍ଣ୍ଣ ହଇଯା
ଉଠିଲ, ମେ ଜ୍ଞାନିତ କଟେ କହିତେ ଚାହିଲ,—କିନ୍ତୁ ଦାଦା, ଦୋଧେର ବିଚାବ
ମା କ'ରେଇ—

ଶିବରତନ ଶାନ୍ତ-ସ୍ଵରେ କହିଲେନ, ମା ଅତାନ୍ତ ଅପମାନିତ ବୌଧ
କ'ରେଛେନ ଏ ତୋମରାଓ ଦେଖଲେ । ତାର କି ଦୋୟ, କତଥାନି ଦୋୟ—ଏ
ବିଚାରେର ଭାର ଆମାର ଓପର ନେଇ । ଥାଦେର ବିଚାର କ'ବତେ ପାରି ତାଦେର
ପ୍ରତି ଆମାର ଏହି ଆଦେଶ ରହିଲ । ଏଥନ କି କ'ରବେ ମେ ତୁମି ଜାନୋ ।

ବିଭୂତି କହିଲ, ଆପନାର ହରୁମ ଚିରଦିନ ମାଥାଯ ବୟେ ଏମେହି ଦାଦା,
କୋନ ଦିନ କୋନ ସ୍ଥାଦୀନତା ପାଇନି । ଆଜଙ୍କ ତାଇ ହେ, କିନ୍ତୁ—

ଏହି କିନ୍ତୁଟା ମେ ଶେ କରିତେ ପାରିଲ ନା, ଶିବରତନଙ୍କ ନୀରବେ
ଅଧୋମୁଖେ ବସିଯା ରହିଲେନ ।

ରୂପଚକ୍ର

ବିଭୃତି କ୍ଷଣକାଳ ଚୁପ କରିଯା ଥାକିଯା ବୋଧ କରି ବା ଦାଦାର କାହେ
କିଛୁ ପ୍ରତାଶା କରିଲ । କିନ୍ତୁ କିଛୁଟି ନା ପାଇସା ମେ ଉଠିଯା ବଲିଲ,
ଦାଦା, ଆମି ଚଲିଲମ—ଏହି ବଲିଯା ଧୀରେ ଧୀରେ ଅନ୍ତଃପୁରେ ଅଭିମୁଖେ
ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିଲ ।

ଶିବରତନ କୋନ କଥା କହିଲେନ ନା, ତେମନି ଅଧୋମୁଖେ ସ୍ଥିର ହଇଯା
ବସିଯା ରହିଲେନ । ପୂଜାର ବାଡ଼ୀ,—ଆଜିଓ ଆଉଁଯ, ଅନାଉଁଯ, କୁଟୁମ୍ବ
ପ୍ରତିବେଶୀ, ଛେଲେ-ମେଘେ, ଚାକର-ଦାସୀତେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହି ସକଳେର ମାଝା-
ଥାନେ, ଯେ ନ'ବୋମା ତାହାର ପରମ ସେହେର ପାତ୍ରୀ, ତାହାରି ଏତ ବଡ
ଅପମାନ, ଏତ ବଡ ଶାନ୍ତି ଯେ କି କରିଯା ଅରୁଠିତ ହଇବେ, ତାହା ତିନି
ନିଜେଓ ଭାବିଯା ପାଇଲେନ ନା । ତାହାର ନତ ନେତ୍ର ହଇତେ ବଡ ବଡ ତଥ୍
ଅଞ୍ଚର ଫୋଟା ଟିପ୍ ଟିପ୍ କରିଯା ମେଘେର ଉପର ବରିଯା ପଡ଼ିଲେ ଲାଗିଲ,—
କିନ୍ତୁ ‘ବିଭୃତି’ ବଲିଯା ଏକବାର ଫିରିଯା ଡାକିତେ ପାରିଲେନ ନା, କେବଳ
ମନେ ମନେ ପ୍ରାଣପଥ ବଲେ ବଲିତେ ଲାଗିଲେନ—କିନ୍ତୁ, ମା ଯେ ! ତାର ସେ
ଅପମାନ ହ'ୟେଛେ !

ଅନେକକ୍ଷଣ ପରେ ଚୋଥ ମୁଢିଯା ଶିବରତନ ମୁଖ ତୁଳିଯା ଡାକିଲେନ,
ଶୁଭ୍ର !

ଶୁଭ୍ରରତନ ମୋଟାମାହୁସ, ମୋଟା ପଞ୍ଜିକାଟାର ଉପର କରୁଇ-ଏର ଭର ଦିଯା
ଅର୍ଦ୍ଧଶାଯିତ ଅବସ୍ଥାଯ ବସିଯା ବସିଯା ଅନେକକ୍ଷଣ ହଇତେଇ ତାହାର ସୁମ
ପାଇୟାଛିଲ । ଦାଦାର ଡାକ ଶୁନିଯା ଚାଲିଲିତେ ଚାଲିଲିତେ ସହସା ଜାଗିଯା
ଉଠିଯା ଚୋଗ ଚାହିଯା ବଲିଲ ଅଁ !

ସୁମେର ଘୋରେ ବଡ ବଡ ଗୋଲ ଗୋଲ ଚୋଗ ଦୁଇଟା ତାହାର ଲାଲ ହଇଯା
ଉଠିଯାଛେ ।

ରସଚକ୍ର

ଶିବରତନ ବଲିଲେନ, ଓହ ଢାଖ୍ ଭୁଲେଇ ଗିଯେଛିଲାମ । ବାଙ୍ଗଇପୁରୁରେ
ଜେଲେ ପାଠିଯେଛି ମାଛ ଧରତେ,—ନ' ବୌମା ଚଲେ ଯାବେନ କିନା...ବଲିଯାଇ
କେମନ ଯେନ ହଠାଂ ଚମକିତ ହଇଯା ତେବେଳା ତାହା ସାମଲାଇଯା ଲଇଲେନ ।
ବଲିଲେନ, ତୁହି ଏକବାର ମେଥାନେ ଗିଯେ ଦୀଡ଼ାତେ ପାରିସ ଶତ୍ରୁ ? ଆଡ଼ାଇ-
ମେର ତିରମେରେର କମ ଛୋଟ ମାଛ ସଦି ଜାଲେ ଓଠେ ତୋ ଯେନ ଛେଦେ ଦେୟ ।
ହରି ବାଗଟୀକେଓ ଥବର ପାଠିଯେଛି, ଭାଗ ଯେନ ମେ ଓଥାନେ ବ'ଦେ ନା କରେ ।
ଏହିଥାନେ ତାଦେର ଡେକେ ଆନବି । ବୁଝଲି ?

ଘାଡ଼ ନାଡ଼ିଯା ଶତ୍ରୁ ତେବେଳା ଚୋଥ ମୁହିୟା ଉଠିଯା ଦୀଡ଼ାଇଲ ।

ଶିବରତନ ଏକାକୀ ବସିଯା ରହିଲେନ । ଗଡ଼ଗଡ଼ାର ନଳଟା ଏକବାର
ଟାନିଯା ଦେଖିଲେନ, ଆଗ୍ନ ନିଭିଯା ଗେଛେ । କାଜେଇ ନଳଟା ପୁନରାୟ
ନାମାଇଯା ରାଥିଯା ଖାତାର ହିସାବଟା ଆର ଏକବାର ପରୀକ୍ଷା କରିତେ
ଲାଗିଲେନ ।

ବେଳା ଅନେକ ହଇଯାଛିଲ । ବାଡ଼ୀ ଓ ପ୍ରାଚୀରେର ଛାଯାଟୁକୁ ବିଲୁପ୍ତ
କରିଯା ଯଧ୍ୟାକ୍ଷେର ପ୍ରଚାନ୍ଦ ରୌଦ୍ରେ ଉଠାନ ଭରିଯା ଗେଛେ । ରୌଦ୍ରେର ଉତ୍ତାପ
କ୍ରମେ ଅସଥ ହଇଯା ଉଠିତେଛିଲ ବଲିଯା ସତରଫିଟା ତିନି ନିଜେଇ ଦୁହାତ
ଦିଯା ଟାନିତେ ଟାନିତେ ଠାକୁର-ଧରେର ଉପରେ ଲଇଯା ଆସିଯାଇଲେନ ।
ମେହିଥାନେ ନିଜେର ବସିବାର ମତ ଏକଟୁଥାନି ଜାଗଗା କରିଯା ଲଇଯା ତାହାରଇ
ଉପର ଖାତାପତ୍ର, ପଞ୍ଜିକା, ଦୋଯାତ-କଳମ ଓ ଗଡ଼ଗଡ଼ାଟା ନାମାଇଯା ରାଥିଯା
କି ଯେ ଭାବିତେ ବମ୍ବିଲେନ କେ ଜାନେ !

(୨)

ହବି ବାଗଟି ଓ ଜେଲେଦେର ସଙ୍ଗେ ଲାଇୟା ଶକ୍ତୁ ଯଥମ ଫିରିଯା ଆସିଲ,
ତଥନେ ତିନି ହେଟମୁଖେ ହିସାବ ପରୀକ୍ଷାର ନାମ କରିଯା କି ଯେଣ ଗଭୀର
ଚିନ୍ତାଯ ନିମ୍ନାଂଶେ । ତାହାରା ଯେ ସଦଲବଳେ ଚଞ୍ଚିମଣ୍ଡପେର ଉଠାନେ ଆସିଯା
ଦ୍ୱାରା ଉଠାଇଯାଛେ, ତାହାଓ ତିନି ଏତକ୍ଷଣ ଟେବ ପାନ ମାଇ ।

ହାରାଣ କୈବର୍ତ୍ତେର ହାତେବ ମାଛଟାର ଦିକେ ଆଙ୍ଗୁଳ ବାଡ଼ାଇୟା ବାଗଟି
ବଲିଯା ଉଠିଲ, ଏଇ ମାଛଟାର ଓଜନ ଆନ୍ଦାଜ କତ ହବେ କଇ ବଳ ଦେଖି
ଶିବୁ ।

ଶିବରତନ ହରି ବାଗଟିର ସମବସ୍ତୀ, ବସଂ ବୟସ ତାହାର କିଛୁ ବେଶିଛି
ହିବେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣିଯା ତିନି ମୁଖ ତୁଲିଯା ଚାହିଲେନ ।—ଏମେହୁ ତୋମରା ?
କି ବନଲେ ? ଶୁଟୋବ ଓଜନ ? ତା—ତା ହବେ ହୃଦୟ ସେର-ଚାବେକ ।

ଉର୍ଧ୍ଵ, ହୋଲୋ ନା ଠିକ । ବଲିଯା ଘାଡ ନାଡିଯା ବାଗଟି ବଲିଲ,
କେଶବେର ଦୋକାନ ଥେକେ ବାଟଖାରାଟା ନିଯେ ଆୟ ତ' ହାଙ୍କ ! ଯା,
ଦୌଡ଼େ ଶାବି ଆର ଆସିବ । ଆମାର ନାମ କରେ' ବଲିମ୍ ତା'ହଲେଇ
ଦେବେ ।

ମାଛଟା ଉଠାନେ ନାମାଇୟା ଦିଯା କାଥେ ଜାଲ ଲାଇୟାଇ ହାରାଣ ଓଜନେର
ଦୀଢ଼ି ପାଞ୍ଚା ଆନିତେ ଗେଲ ।

ଶକ୍ତୁର ଆର ତବୁ ସହିତେଛିଲ ନା । ଏଇ ମାଛ ଭାଗ ହିବେ, କୋଟା
ହିବେ, ରାନ୍ଧା ହିବେ, ତାରପର ଥାଓଯା । ବେଳାଓ କମ ହୟ ନାଇ । ଶକ୍ତୁ
ବଲିଲ, ଧେ ତେରି ! ଏମନିଇ ଭାଗ କର ନା ହେ ! ଭାରି ତ' ତୋମାର
ଛ' ଆନା ଅଂଶ, ତାର ଆବାର... ।

(୧୫)

ରୁଚକ୍ରମ

ବାଗଟୀ ହାସିଲ । ବଲିଲ, ସକାଳ-ସକାଳ ଖେଳେ-ଦେଇସେ କାଛାରୀ ସାଥୀ
ଅଭ୍ୟୋସ କିନା, ବେଳା ହ'ଲେ କଷେ ହୟ ; ନା ରେ ଶତ୍ରୁ ?

ବଲିଯାଇ ଶିବରତନେର ମୁଖେର ପାନେ ତାକାଇୟା ଉଷ୍ଣ ଶୈଶବ ଭଙ୍ଗିତେ
କହିଲ, ପିଯାରୀ ଚୌଧୁରୀର ନାଯେର ତ' ଆର ନଇ, ନଇଲେ କାଳୀ ଭାଦୁଡ଼ୀର
ଅଂଶଟା ସେ ଆମାର କାହେଇ ଆସତୋ ନା—ତାଇ-ବା କେ ବଲେ ! ଗରୀବ
ଲୋକେର ଦୁ' ଆମା—ଦୁ' ଆନାଇ ଯଥେଷ୍ଟ ! ନା, କି ବଳ ଶିବ !

କଥାଟା ଶିବରତନେର ଭାଲୋ ଲାଗିଲ ନା । କିଛୁ ଦିନ ପୂର୍ବେ ବାକିଇ-
ପୁରୁରେ ଦଶ ଆମା ଅଂଶ କାଳୀ ଭାଦୁଡ଼ୀର କାହୁ ହଇତେ ତିନି କିନିଆ
ଲାଇଯାଛେନ । ଏହି ଲାଇୟା ହରି ବାଗଟୀର ସଙ୍ଗେ ବେଶ ଏକଟା ପାକାପାକି
ଝଗଡ଼ାର ଶୂନ୍ୟପାତଟି ହଟିଯାଇଲ । ଆଜ ଆବାର କଥାଯ କଥାଯ ମେହି
କଥାଇ ଉଠିଯା ପଡ଼ିଥାଚେ । ଅଗ୍ରଦିନ ହଇଲେ ତିନିଓ ଚାଡିଯା କଥା
କହିତେନ ନା । କିନ୍ତୁ ଆଜ ତାହାର ମନେର ଅବସ୍ଥା ଭାଲୋ ଛିଲ ନା ବଲିଯାଇ
ହୋକ, କିମ୍ବା ଶତ୍ରୁରତନେର ମୁଖ-ଚୋଥେର ଅବସ୍ଥା ଦେଖିଯାଇ ହୋକ, ନିତାନ୍ତ
ଅବିଚଳିତଭାବେ ଶତ୍ରୁକେ ଏକବାର ଚୋଥେର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ କରିଯା ଦିଯା ଶାନ୍ତ
କଟେ କହିଲେନ, ବେଶତୋ, ଓଜନ କ'ବେଇ ନାଓ ନା ! ଯୋଗୀନକେ ଏକବାର
ତାମାକ ଦିତେ ବଳ ତୋ ଶତ୍ରୁ !

ଶତ୍ରୁ ନିତାନ୍ତ ନିରାହ ମାତ୍ରୟ, କିନ୍ତୁ ରାଗ ଚଢ଼ିଲେ ତାହାର ଆର ଜ୍ଞାନ
ଥାକେ ନା । ତାଇ ତିନି କୌଣ୍ଟିଲେ ତାହାକେ ମେଥାନ ହଇତେ ବିଦାୟ
କରିଯା ପଞ୍ଜିକାର ପାତା ଉଣ୍ଟାଇତେଛିଲେନ, ଏମନ ମମଦ ଦୀଡି-ପାନ୍ଧୀ ଲାଇୟା
ହାରାଣ ଫିରିଯା ଆସିଲ ।

ଯୋଗୀନେର ତାମାକ ଦିତେ, ଓଜନ କରିଯା କରିଯା କାଟିଯା କୁଟିଯା
ମାଛ କମ୍ପଟାର ଚୂଳ ଚେରା ଭାଗ କରିତେ ଦେଇ ନିତାନ୍ତ କମ ହଇଲ ନା ।

বস্তুক্র

গিরিবালা মাছ-কোটা দেখিয়া গিয়া আবাব একবার ছুটিয়া ঘন হইতে বাহিব হষ্টয়া আসিয়া বলিল, বাবা, মা জিজেস্ করলে—মাচ কি এই বেলা বাঁধতে হবে, না শু-বেলাৰ জগ্নে ভেজে বাখবে।

শিববতন বলিলেন, ধা-খুমী তাই কবতে বলগে যা ! সে তোৰ বাকী-মাকে জিজেস্ কবলেই তো হন ।

কিযৎক্ষণ পৰে গিরিবালা আবাৰ আসিয়া দাঢ়াইল। বলিল, চান কৰ বাবা, বেলা হয়েছে অনেক ।

হ্যা, মা, কবি। বলিদা তিনি উঠিতেছিলেন, হঠাৎ কি মনে হইন, বলিলেন, তেল আৰ গামছাটা আমায় এষ্টথানেই এনে দে মা, আব যোগীনকে বল, এই প্লো যেন তুনে বাখে ।

শিববতন পুকুবে স্থান কবিতে গিরাছিলেন, আগ্নাস্তোত্র শাৰ্তি কবিতে কবিতে বাড়ী ফিৰিয়াই দেখেন, তাহাৰ মুনিষ—বঞ্চিনাথ, গাড়ীৰ জোয়াল, আলামণ্ড়জি ও ছোট একটা সতৰঞ্চ লইয়া ঘৰে আসিয়াচে। ন' পাড়াৰ পিসিমা তাহাৰ তিন চাবিটি ছেলেমেয়ে লইয়' পূজা উপলক্ষে এ বাড়ী আসিয়াছিলেন, আজ প্রত্যুয়ে তাহাৰ যাইব'ব কথা। শিববতন জিজাসা কৰিলেন, এতক্ষণে গার্ডী ফিৰে এলো,—পিসিমা কি ভোবেব টেনট? পাননি নাকি, বঞ্চিনাথ?

গাড়ীৰ জোয়ালটা বঞ্চিনাথ মেটে ঘৰেৰ নাহিবেৰ ঢিকে একটা দেওয়ানেৰ গায়ে ছাঁচতলাব কাছে টাঙ্গাইয়া বাখিতেছিল। ঘাড নাড়িয়া বলিল, আজ্জে হ্যা পেয়েছিলেন। গাড়ী যে আগি আবাব নিয়ে গিযেছিলাম ইষ্টিশানে ।

ରମ୍ବକ୍ରୁ

—ଆବାର କେନ ?

ବଞ୍ଚିନୀଥ ଅବାକୁ ହିଁଯା ଗେଲ, ବାବୁ ଜାନେନ ନା କି ରକମ ? ଫ୍ୟାଲ ଫ୍ୟାଲ କରିଯା ତାହାର ମୁଖେର ପାନେ ତାକାଇୟା ବଲିଲ, ନ'ବାବୁ ସେ କଲକାତା ଗେଲେନ ବୌ-ଠାକୁଣଙ୍କେ ନିୟେ, ତାଦେରଇ ତୋ ଦିୟେ ଆସଛି ।

- -ନ' ବୌମା ? ବିଭୂତି ? କଲକାତା ଗେଲ !—ବଲିଯା ଶିବରତନ ଏକବାର ଏଦିକ-ଓଡ଼ିକ ତାକାଇଲେନ ମଧ୍ୟାର ଭିତରଟା ତାହାର କେମନ ଯେମ କରିତେ ଲାଗିଲ । ଆର ଏକଟି କଥା ଓ ତିନି ଉଚ୍ଚାରଣ କରିତେ ପାରିଲେନ ନା । ସରେର ଭିତର ଗିଯା ଶୁକଳୋ କାପଡ଼ ପରିଯା ଡାକିଲେନ, ଗିରିବାଲା ?

ଗିରିବାଲା ଛୁଟିଯା ତାହାର ବାବାର କାଚେ ଆସିଯା ଦ୍ୱାଡାଇଲ ।

—କି ବାବା, ଆମାଯ ଡାକିଛିଲେ ତୁମି ?

ଶିବରତନ ଜିଜାମା କରିଲେନ, ଈରେ ତୋର କାକୀମା କାକାବାବୁ କଲକାତା ଗେଲ, ତୁଇ ଦେଖେଛିସ ? କିଛୁ ବ'ଲେ ଗେଛେ ? ଜିଜ୍ଞେସ କର ତୋ ତୋର ମାକେ ?

ବଡ଼ ଗିର୍ବୀ ବାହିରେଇ ଦ୍ୱାଡାଇଯାଇଲେନ, ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ସରେ ଚୁକିଯା ବଲିଲେନ, କିଛୁ ଜାନେନ ନା ଯେନ—ଆକା ! ପ୍ରଜୋ ତୋ ଚୁକେ ଗେଛେ —ଆବାର କି ! ବଡ଼ଲୋକେର ମେଘେକେ ପାଠିଯେ ଦେଉୟା ହଲ ଚିପିଚିପି —ଏହିବାର ତୋର ଖେଟେ ଖେଟେ ମର ।

ଶୁଣ୍ଠିତ ହତବାକୁ ଶିବରତନ ଦରଜାର ଏକଟା କପାଟ ଧରିଯା ଦ୍ୱାଡାଇଯା ରହିଲେନ । ବିଶ୍ଵରକ୍ଷାଣୁ ତାହାର ଚୋଥେ ମୁମ୍ବେ ଘୁରିତେ ଲାଗିଲ ।

ବଡ଼ ବୌ ବଲିଲେନ, ପାଠାବେ ତା ଆମରା ଜାନି । ତାର ଆବାର ଏତ ଚଂ କେନ ?—ମାଘେର କଲେରା ହେଁଛେ, ଟେଲିଗେରାପ ଏସେଛେ, ଦେଖିତେ ପାବେ

ରୁମାନ୍ତିକ

ନା—ମା ଗୋ ମା ! ଶହରେର ମେଘେ ଏତେ ଜାନେ । ଆମାଦେର ତୋ
ସହଜେ କାନ୍ନାଇ ଆମେ ନା, ଆର ଓର କେମନ ଚୋଥ ଦିଯେ ଟ୍ରେ ଟ୍ରେ କରେ
ଜୁଲ ପଡ଼ତେ ଲାଗଲ ।

ବିଭୂତିର ଚେହାବ ହଇଯାଛେ—ଠିକ ଯେନ ପଣାତକ ଖୁନୀ ଆସାମୀର
ମତ । ସାରା ପଥ ମେ ଶୁଦ୍ଧ ତାହାର ଦାଦାର କୁନ୍ଦ ମୁଖ୍ୟାନା ମନେ କରିଯାଛେ ଆର
ଭୟେ-ଭାବନାୟ କାଟି ହଇଯା ଗେଛେ । ଏମନ କି ସ୍ତ୍ରୀର ସହିତ ଭାଲ କରିଯା
ଏକଟି ବାରେର ଜୟନ୍ତ କଥା କହିତେ ପାରେ ନାହିଁ ।

ଗାଡ଼ୀ ଆସିଯା ବାମାର ଦରଜାୟ ଧାରିଲ । ବିଭୂତି ନାମିଲ, ବିଭୂତିର
ପ୍ରୀ ଜୟା ନାମିଲ । ଜିନିସପତ୍ରେର ମଧ୍ୟେ ଏକଟା ଷୀଳ ଟ୍ରୋକ୍, ଆର ଏକଟା
ବିଛାନାର ବାଣିଲ । ଗାଡ଼ୋଯାନ ନିଜେଇ ସେଟା ମାଥାୟ ଲାଇୟା ଦରଜାୟ
ଚୁକିତେ ଯାଇତେଛିଲ, ତାହାକେ ଦେଖିବାମାତ୍ର ଜୟାର ଛୋଟ ହୁଇଟି ଭାଇ-ବୋନ
ଛୁଟିତେ ଛୁଟିତେ ନୀଚେ ଆସିଯା ‘ଦିଦି’ ‘ଦିଦି’ ବଲିଯା ଚିଂକାର କରିଯା
ନାଚିଯା ହାସିଯା ହଟ୍ଟଗୋଲ ବାଧାଇୟା ତୁଲିଲ ।

ଛୋଟ ଭାଇଟିକେ ଆଦର କରିଯା ଚମା ଗାଇୟା ବୋନଟିକେ କାଛେ ଟାନିଯା
ଆନିଯା ହେଟ ହଇୟା ଭୟେ ଭୟେ ବିଷକ୍ତ ଯୁଥେ ଜୟା ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲ, ଝାବେ
ମା କେମନ ଆଛେନ ମାଯା ?

ସାଡ଼ ମାଡ଼ିଯା ମାଯା ବଲିଲ, ଭାଲ ଆଛେ ।

ଜୟା ବଲିଲ, ତମେହିଲ କି ରେ ? ଅସ୍ଵର କି ଖୁବ ବେଶ ହେଯିଛି ?

ମାଯା ବଲିଲ, କହି ନାହୋଲୋ । ଅସ୍ଵର ହବେ କେନ ?

ପଞ୍ଚାଂ ହେତେ ବିଭୂତି ହୋ ହୋ କରିଯା ହାସିଯା ଉଠିଲ । ସିଂଡି

ରୁମଚକ୍ର

ଭାଙ୍ଗିଯା ହାସିତେ ହାସିତେ ମା ନୌଚେ ଆମିଯା ଦୀଡ଼ାଇଲେନ । ଗାଡ଼ୋଯାନ
ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲ, ବାକ୍ଷ ବିଚାନା ଏଇଥାମେଇ ରାଥବ ତୋ ବାବୁ ॥

ବିଭୂତି ବଲିଲ, ଝୟ, ବାଥ ।

କିନ୍ତୁ ଜୟ ତଥନ ଏକେବାବେ ହକ୍କକିହି ଗେଛେ । ଏକବାବ ଧାମେବ
ମୁଖେର ପାନେ ଏକବାବ ସ୍ଵାମୀର ମୁଖେର ପାନେ ବିଶ୍ଵିତ ବିଶ୍ଵଳ ଦୃଷ୍ଟିତେ ତାକା-
ଇଯା କାହାକେ କି ଯେ ଜିଜ୍ଞାସା କରିବେ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଠାତର କରିତେ
ପାରିତେଛିଲ ନା, ଅବଶେଷ ନାହିଁର କାହେ ଆଗାଇଯା ଗିଯା ଟିଷ୍ଟଃ ହାସିଯା
ମାୟେର ଆଁଚଲେର ପାଡ଼ଟା ଦୁଃଖାତ ଦିବେ ଟାନିଯା ମୋଜା କରିତେ ଏଥିତେ
ବଲିଲ, ଛି ଛି, ଗିଛାଯିଛି କବିନ୍ଦିର ଅନ୍ତରେର କପ୍ପା ଶୁଣେ ନାଗାପଥ ନରେ ।

ଶୁଣ—

ହାମିଯା ମା ବନିଲେନ, ମେ କି ବେ । କହି ଅନ୍ତର ତ' ଆମାର ହୟନି ।

ପକେଟ ହଟିତେ ଟାକା ବାହିର କରିଯା କୋଚ୍‌ମ୍ୟାନେର ଫାତେ ଭାଡା
ଚୁକାଇଯା ଦୟା ବିଭୂତି ହେଟ୍ ହଇସି ମାଟିତେ ମାଥା ଚେକାଇଯା ମାକେ ପ୍ରପାମ
କରିତେଛିଲ, ତାହାକେଇ ଉଦ୍ଦେଶ କରିଯା ଜୟ ବଲିଲ, ଛି ଛି ଏ କି
ଛେଲେମାନ୍ୟି ତୋମାର ହ'ଲ ବଲ ତ ? ମାୟେର ଅନ୍ତର—ଟେଲିଗ୍ରାମ
ଏମେଛେ.....ଆମବାର ନମନ କାରଣ କାହେ ଏକଟିବାବ...ନା ବାପୁ ନା...ଛି !'

ବିଭୂତି ହାନିଯା ତାତାର ଶାଶ୍ଵତୀର ମୁଖେର ପାନେ ତାକାଇଯା ବଲିଲ,
ମେ-ନର ଅନେକ କଥା ମା, ଆପନାକେ ବ୍ୟବିହେ ବଲବ' ଥନ । ଓ ବ୍ୟବେ
ନା ।

ମକଲେଟି ଉପରେ ଉଠିଯା ଗେଲ । ସ୍ଵାନ କରିଲ, ଥାଓଯା-ଦାୟା ହଟିଲ,
କିନ୍ତୁ ଜୟାର ମେହି ଏକ କଥା ।—ଛି, ଛି, କି କାଣ୍ଡଟା ତୁମି କରଲେ ବଲ ତ ?
କେନ କରଲେ ବନବେ ନା ?

ରୁମଚକ୍ର

—ବଲବ ବାତେ । ବଲିଆ ଦିନେର ବେଳାଟା ବିଭୃତି କୋନେ । ବକମେ ତାହାବ ସ୍ତ୍ରୀବ କାଛ ହଇତେ ପାଲାଇୟା ପାଲାଇୟା ବେଡାଟିତେ ଲାଗିଲ ।

ବାତେ ଆହାବାଦିବ ପର ଶ୍ୟନ କବିତେ ଗିଯା ବିଭୃତି ବଲିଲ, ଭୟାନକ ଧୂମ ପେମେଛେ ଆମାବ ।

ଜୟା ବଲିଲ, ଜାନି । କିନ୍ତୁ କି ହ୍ୟେଛେ ତୁମି ବଲ ଆଣେ, ତାବପର ଧୂମୋବେ ।

ଶୌ ନାଚୋଡ଼ିବାନ୍ଦା । କିଛୁତେଣେ ସଥନ ଛାଡ଼ିବେ ନା ତଥନ ମେ ଡଣିତା କବିତେ ପ୍ରକ କବିଲ ।—ଆଜ୍ଞା ଏହି ଯେ ଆମାଦେବ ତିନ ଖାଟି-ଏବ ଏକମଙ୍ଗେ ଥାକା— ଏଟା କି ତୁମି ପଢନ କର ?

ଜୟା ବଲିଲ, ତା ନା ହ୍ୟ କବି ନା, କିନ୍ତୁ ତାଟି ବ'ଲେ କି ଚୋବେବ ମତ ପାଲିଯେ ଭାସତେ ହବେ, ବଗଡା କବାଟ ହବେ ”

ବିଭୃତି ବାଗିଯା ଉଠିଲ । ଏଟିଲ, ବଗଡା କବେଚି ଯାଇ ମଙ୍ଗେ ? ବଗଡା ତୋ କବିନି ।

—ନିଶ୍ଚଦ୍ର କବେଚ । ଆମାବ ତୋ ନେଟ ଭୟଟ ହଚେ ।

ବିଭୃତିର ହନ ବଲିଲ, ଝାଗାଦ, ଅବଶ୍ୟକ ଏନିନି, କିନ୍ତୁ ଯା କବେଚି ତା । ଶୁଦ୍ଧ ତୋମାବଟି ଜଣେ ।

କି କବେଚ ଶୁନି ?

ବିଭୃତି ତଥନ ତାହାବ ମାତ୍ରାବ ଜୁହା ଛୁଡ଼ିଯା ମାବା ଅପବାଦ ହଇତେ ଆବର୍ତ୍ତ କବିଗୀ ଅଗ୍ରଜେବ ଶାସ୍ତିବ ଭୁବନ ପ୍ରଯାନ୍ତ ସବ କଥାଟି ତାହାକେ ଖୁଲିଯା ବଲିଲ ।

ତାବ ନବ ବଲିଲ, ଶେଷେ ଏହି କି ଆମାଯ ଶୁନତେ ହବେ ନାକି ?

ଜୟାର ମୁଖ ଦିଯା ଏକଟି କଥାଓ ବାହିବ ହଇଲ ନା । ନତମୁଖେ ତାହାକେ

ରସଚକ୍ର

ମୌରବେ ବସିଯା ଥାକିତେ ଦେଖିଯା ବିଭୂତି ଆବାର ବଲିଲ, ଭାଲ କରେଛି
କି ମନ୍ଦ କବେଛି ତା ତୋମାର ମାକେ ଜିଜ୍ଞେସୁ କରଗେ ଧାଓ, ଦିଦିକେ
ଜିଜ୍ଞେସୁ କରେ' ଏମୋ ।

ଜୟା ତଥାପି ନିଃତ୍ତର ।

କିମ୍ବକଣ ପବେ ମେ ଏକଟା ଦୌଘନିଶାସ ଫେଲିଯା ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲ,
ଯୁମୋଲେ ନାକି ?

ବିଭୂତି ବଲିଲ, ନା । କେନ୍ ।

ଜୟା ବଲିଲ, କାଳ ତୁମି ଆବାବ ଆମାର ମେଥାନେ ନିଯେ ଚଲ ।

ଏ-କଥା ଯେ ମେ ତାହାକେ ବଲିଲେ ପାବେ ମେ ବିଦ୍ୟାମ ବିଭୂତିର ଛିଲ
ନା । ମେ ଏକବାବ ଚୋଥ ତୁଲିଯା ତାହାବ ମୁଖେ ପାନେ ତାକାଇଲ । ବଲିଲ,
ପାଗଲ ହଲେ ନାକି ? ତା ଆଁରି ପାବବ ନା ।

ଜୟା ତାହା ଜାନେ । ଏତ ବଡ ଏକଟା ଅପବାଧ କବିଯା ଆବାର ମାଦାର
ସ୍ମୂଖେ ଦିଯା ଦୀଡାଇବାର ସାହସ ତାହାବ ନାହିଁ । କାଜେଇ ମେ ଆବ କୋନକୁପ
ଉଚ୍ଚବାଚ୍ୟ ନା କବିଯା ଚୁପ କବିଯାଇ ରହିଲ ।

କିନ୍ତୁ ଏକ ପକ୍ଷ ଚୁପ କରିଲେଇ ଯେ ଅପର ପକ୍ଷ ଚୁପ କରିବେ ତାହାବ
କୋନଶ ଧବା-ଧାଧା ନିଯମ କିଛୁ ନାହିଁ । ବିଭୂତିରତମେର ଚୋଥେର ଘୁମ ଯେ
କୋନ୍ ଦିକେ ଉଡିଯା ଗେଲ କେ ଜାନେ । ଜୟାବ ହାତେ ଧରିଯା ଜୟାକେ କାଛେ
ଟାନିଯା ଆନିଯା ଏବଂ ଆରା କତ ରକମ କବିଯା କ୍ରମାଗତ ତାହାକେ ଶୁଦ୍ଧ
ମେ ଓଟ ଏକ କଥାଇ ବୁଝାଇତେ ଲାଗିଲ ଯେ, ଏକାଇବର୍ତ୍ତୀ ପରିବାରେର ଉପର
ବିଭୂତି ଯଥନ ତାହାଦେର ଜମିଯାଇଛେ, ତୁଥନ ତାହାକେ ଯେ-କୋନଶ ରକମେ
ଭାଙ୍ଗିଯା ଦେଓଯାଇ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଏବଂ ତାହାର ଜମ୍ବ ପ୍ରଥମତଃ ସଦି ଏକଟୁଥାନି
ଛଲ-ଚାତୁରୀଓ ଅବଲମ୍ବନ କରିଲେ ହସ ତୋ ତାଓ ଭାଲୋ । ବଡ କାଜ

ରୁମଚକ୍ର

କରିତେ ହଇଲେ ଇହାର ଜନ୍ୟ ଦୁଃଖ କରା ଚଲେ ନା । ଦୁଃଖ ସେ କରେ ମେ ନିର୍ବୋଧ ।

କିନ୍ତୁ ନିର୍ବୋଧି ହୋକ ଆର ଯାଇ ହୋକ, ଜୟାର ମେହି ଚିନ୍ତା-ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ବିଷଳ ମୁଖ୍ୟାନି କୋନୋପକାରେଇ ମେଦିନ ଆବ ମେ ଶ୍ରସ୍ର କରିତେ ସଙ୍ଗମ ହଇଲ ନା । ମେହି ସେ ମେ ଗୁମ୍ଫ ହଇଯା ପଡ଼ିଯା ରହିଲ, ସମ୍ମନ ବାତିର ମଧ୍ୟେ ମେ ନା ପାରିଲ ଭାଲ କରିଯା ଘୁମାଇତେ, ନା ପାରିଲ ହାସିଯା ଛୁଟା କଥା ବଲିତେ । ପରଦିନ ପ୍ରଭାତେ ଜୟା ତାହାର ଛୋଟ ଭାଇଟିକେ ଧରିଯା ବସିଲ । ଭାଇଟି କଲେଜେ ପଡ଼େ । ପୂଜାର ଛୁଟି । କଲେଜ ଲଥନ ଓ ବନ୍ଧୁ । ଜୟା ବଲିଲ, ଶିଶିର, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଭାଇଟି ଆମାର, ତୋକେ ଏକବାର ଯେତେ ହବେ ଆମାର ସଙ୍ଗେ ।

ଶିଶିର ବଲିଲ, କୋଥାଯି ଯେଜଦି ?

ଜୟା ବଲିଲ, ବିରାଜପୁର ।

—ବା-ରେ, କାଳ ଏମେ ଆବାର ଆଜ ଯାବେ, ତାର ମାନେ ?

ଜୟା ବଲିଲ, ଆଚେ କାଜ ଭାଟ୍, ତୁଟ୍ଟ ଯାବି କିନା ବଲ୍ ।

ଶିଶିର ଆବାର ଆପଣି ତୁଲିଲ, କେନ, ଜାମାଇବାର ଯାବେନ ନା ?

—ତବେ ଯାମନେ, ଯା ତୋକେ ଯେତେ ହବେ ନା !

ବଲିଯା ରାଗିଯା ମୁଖ ଭାରି କରିଯା ଜ୍ୟା ଚଲିଯା ଶାଇତେଛିଲ, ଶିଶିର ବଲିଲ, ଆଚ୍ଛା ବେଶ, ଭାଇ ଯାବ ଯେଜଦି, ଯାବ । ମାକେ ବଲେଛ ? ଯାବା ଜାନେନ ?

ଜ୍ୟା ଫିରିଯା ଦାଡ଼ାଇଲ । ବଲିଲ, ଜାନେନ । ଆଯ ତବେ ତୋକେ ଗାଇଯେ ଦିଇ । ଏକ୍ଷୁନି ଗାଡ଼ୀ ଡେକେ ଆନତେ ହବେ ।

ଶିଶିର ରାଜି ହଇଲ, ଏବଂ ଯାଇଯା ଜାମା-ଜୁତା ପରିଯା ଗାଡ଼ୀଓ ମେ ଡାକିତେ ଗେଲ । ଜୟା ତଥନ ନିଜେ ଥାଇତେ ବସିଲ । କିନ୍ତୁ ମା ମେଯେକେ

ରୁମଚକ୍ର

ବାରେ-ବାରେ ନିଷେଧ କରିତେ ଲାଗିଲେନ, କି ରକର ପାଗଳ ମେଘେ ମା ତୁହି !
ଚିରକାଳଇ କି ତୁହି ଅମନି ଛେଲେ ମାଉସି ଥାକବି ?

ଦିଦି ବଲିଲ, ନିଜେର ଭାଲ ଯେ ବୋକେ ନା ମା ତାକେ ଆବ ତୁମି କେମନ
କରେ' ବୋବାବେ ବଳ ? ଏଥମ ତୋ ଆବ ବୁଝବେ ମା, ବୁଝବେ ସେଦିନ
ଓଈ ଭାସୁର ଶାବେ ମବେ' । ଏକସଙ୍ଗେ ଥେକେ ହା-ଭାତ ହୁଏଯା ବେରୋବେ
ସେଦିନ ।

ମା ବଲିଲେନ, ଆର ସେ-ଗିନ୍ମେହ ବା କେମନ-ଧାରା ମାଉସ ତା ତୋ
ଆମି ବୁଝିଲେ ମା ! ଶୁଣି ବୌକେ ଭାଲୋଖ ବାସେ, ଆବାର ଜୁତୋ ମାଥାଯ
ଦିଯେ ଉଠେଲେର ମାଫଗାନେ ଏକ ପାଗେ ଦ୍ଵାଡ଼ିଯେ—

କଥାଟା ତାହାକେ ଶେ କରିତେ ନା ଦିଗ୍ଲାଇ ରାଗେ ଗମ୍ ଗମ୍ କରିତେ
କରିତେ ଦିଦି ବଲିଯା ଉଠିଲ, ଆମି ତ'ଲେ କି କରତାମ ଜାମେ ମା ?
ମେଟେ ଜୁତୋ ଆମି ଭାସୁବେର ମୁଖେ ଛୁଟେ ଦିଯେ

—ରୂପ କବ ଦିଦି !

ଜୟାର କୁନ୍କ କରେଇ ସବ ଶୁଣିଯା ମା ଓ ମେଘେ ଜୁଜନେଇ ତାକାଟୟା ଦେଖିଲ,
ତାହାର ମୁଖଥାନା ସେବ ମହନ ଆଶ୍ରମେର ମତ ରାଙ୍ଗ ହଇଯା ଉଠିଯାଚେ ।

ଚେହାରା ଦେଖିଯା କେହ ଆର କୋନ କଥା ବନିତେ ନାହମ କରିଲ ନା ।
ଅଯାଏ ତୁଙ୍ଗଣାଂ ତାହାର ମୁଖେର ଗ୍ରାମ ଫେଲିଯା ଦିଯା ଭାତେର ଧାରା ଛାଡ଼ିଯା
ଉଠିଯା ଦାଡ଼ାଇଲ ।

ବିଭୃତିରତମ ତାହାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସରେର ଭିତର ଦେଖାଲେ ଟାଙ୍ଗନୋ
ବଢ଼ ଏକଟା ଆଶିର ସ୍ଵର୍ଗୁଥେ ଦ୍ଵାଡ଼ାଇଯା ତଥନ ଦାଢ଼ କାମାଇତେଛିଲ । ମୁଖେ
ମାବାନେର ଫେନା, ହାତେ କୁର, ଯାଇବାର ଜନ୍ୟ ପ୍ରଞ୍ଚତ ହଇଯା ଜୟା ତାହାକେ
ଏକଟି ପ୍ରଗାମ କରିତେ ଆସିଯାଇଛିଲ ।

ରୁମାଚକ୍ର

ବିଭୂତି ଈସଂ ହାସିଯା ଜିଜାସା କରିଲ, ଏକାନ୍ତରେ ଚଳିଲେ ତା'ହଲେ ?
ମେଘାନେ ଗିଯେ କି କରବେ ପ୍ରଥମ ? କି ବଲବେ ?

ପ୍ରଥମ କରିଯା ପାରେ ଧୂଳା ଲଟିଯା ଜୟା ଉଠିଯା ଦୀଡ଼ାଇଲ, ଶ୍ଵାମୀର
ମୁଖେର ପାନେ ଏକବାର ତାକାଇଯା ଆବାର ତଙ୍କଣାଂ ମାଥା ନତ କରିଯା
ନିତାନ୍ତ ସଙ୍କୁଚିତ ମଲଙ୍ଗ କଟିଲେ, ତୁମି ଆମାଯ କ୍ଷମା କୋରୋ ।

—କେନ ?

—ବଡ଼ ଟାକୁରେର ମନେ କଟ ଦିଲେ ଆମି ପାରବ ନା ! ଶାନ୍ତି ତା'ର
ମାଥା ପେତେ ନିତିଇ ଚଲାଗା ।

ବଲିଯା ଜୟା ମେଘାନେ ଆର ଅଦେଶା ନା କରିଯା ଧୀରେ ଧୀରେ ଚଲିଯା
ଆମିଲ ।

ବିବାଜପୁରେ ଏମନି ହତଭାଗୀ ଟେଶନ ଥେ, ମେଘାନେ ନା ପାହ୍ୟା ଗେଲ
ଏକଗାନ୍ମ ଗାଟୀ, ନା ପାହ୍ୟା ଗେଲ ପାଲକି ।

ବୌଦ୍ଧ ଚାରିଦିବେ ବା । ବା । କରିତେଚ । ଗାମଗାନ୍ମ ବେଶ ଦୂରେ ନୟ,
ବ୍ୟକ୍ତାଓ ଭାଲୋ । ଶିଶିର ବଲିଲ, ଏଥାନେ ତୁମି ବୋଦ୍ଦ ଦିନି, ଗା ଥେକେ
ଆମି ଏକଗାନ୍ମ ଗାଉଡ଼ୀ ଡେକେ ଆନି ।

ଜୟା ବଲିଲ, କାଜ ନେଇ ଭାଟ୍, ଚଲ୍ ଆମରା ହେଟେଇ ଯାଇ । ହୃଟ୍-
କେଶଟା ତୁଇ ହାତେ ନିବି, ଆମି ତୋର ପିଛୁ-ପିଛୁ ବେଶ ଯେତେ ପାରବ ।

ଶିଶିର ହାସିଯା ବଲିଲ, ପାଯେ ହେଟେ ଶକ୍ତ୍ୟବାଡ଼ୀ ଯାବେ ଯେଉଁଦି ?
ମୋକେ ଦେଖିଲେ ହାମବେ ନା ?

ଜୟା ବଲିଲ, ହାସକୁ ।

ତାହାର ତଥନ ଏମନି ମନେର ଅବଶ୍ୟା ଯେ, କୋମେ ରକମେ ମେଘାନେ ସେ

ରସଚକ୍ର

ପୌଛିତେ ପାରିଲେ ବାଚେ । ବଲିଲ, ଏଥାନେ ଏକା-ଏକା ବସେ' ଆମି
ଥାକବ କେମନ କରେ' ବଳ୍ଟ ? ନା ଆଛେ ଓଯେଟିଂ କମ୍, ନା ଆଛେ ବସବାର
ଜାଯଗା । ନା ଭାଇ, ଚଲ୍ ତାର ଚେଯେ ଯାଓଯାଇ ଭାଲ ।

ଅଗତ୍ତା ତାହାଦେର ହଁଟିଆଇ ସାଇତେ ହଟିଲ ।

ଶିଶିର ମାଝେ ମାଝେ ହାସିଯା ହାସିଯା ଏକେବାବେ ଚଲିଯା ପଡ଼ିତାଇଲ ।
—ମେଜଦି, ଧୂଲୋଷ ତୋମାର ପା-ହୁଟୋ କି ହଲୋ ଢାଙ୍ଗ ।

ଜ୍ୟା ତାହାର ପାଯେର ଦିକେ ତାକାଇୟ ଦେଖିଲ, ସତ୍ୟାଇ ତାଇ । ଅଣ୍ଟ
ସମସ୍ତ ହଇଲେ ଦେଓ ଆଜ କମ ହାସିତ ନା, କିନ୍ତୁ ତାହାର ମେ ଉଚ୍ଛ୍ଵସିତ
ହାସିର ପରିବର୍ତ୍ତେ ଠୋଟେର ଫାଁକେ ମୁହଁ ଏକଟ୍ଟଖାନି ହାସିଯା କଟିଲ, ପୁରୁଷେ
ଧୂଯେ ନେବ ଚଲ୍ ।

ଚଞ୍ଚିମଣ୍ଡପେର କାଛେ ଆସିଯା ଜ୍ୟାର ବୁକେର ଭିତରଟା ହୁବୁ ହୁବୁ କରିତେ
ଲାଗିଲ । ଶିଶିର ଏ ଗାମେ ଏଇ ପ୍ରଥମ ଆସିତେଛେ । ପଥ-ଘାଟ ତାହାର
ଅଜାନା । ଜ୍ୟା ଆଗାଟୀଯା ଗିଯା ଚାପି-ଚାପି ବଲିଲ, ତାଡାତାଡି ଚଲେ
ଆୟ ଆମାର ପିଛୁ-ପିଛୁ, କୋନେଦିକେ ତାକାମ୍ବ ନେ ।

ରୌଦ୍ରେବ ତାପେ ହୁ'ଜନେଇ ଗଲଦ୍ୟର୍ଷ ହଇୟା ସରେ ଢୁକିଲ । ଗିରିବାଲା
କୋଥା ହଇତେ ଦେଖିତେ ପାଇୟାଇଲ, ଛୁଟିଯା ଏକେବାବେ ତାହାକେ ଜଡାଇୟା
ଧରିଯା ବଲିଲ, ଏଇ ଯେ କାକୀମା ଗେ !

ଆରା କି ଯେମେ ବଲିତେ ସାଇତେଛିଲ, କିନ୍ତୁ ପଞ୍ଚାତେ ତାହାର ଅପ-
ରିଚିତ ଆଗନ୍ତୁକଟିକେ ଦେଖିଯା ଅବାକ ହଇୟା ତାହାର ମୁଖେର ପାନେ ଏକ-
ବାର ତାକାଇୟା ମେ ଚୁପ କରିଲ ।

ଉଠାନେର ମାଝଥାନେଇ ଜ୍ୟା ଦ୍ବାଡାଇୟା ପଡ଼ିଯାଇଲ, ମାଥା ନୀଚୁ କରିଯା
ଗିରିବାଲାର ମୁଖେର କାଛେ ମୁଖ ଲହିୟା ଗିଯା, ଚାପି-ଚାପି ବଲିଲ, ବାବାକେ ତୋର

ରୁମଚକ୍ର

ଛୁଟେ ଗିଯେ ବଲ ସେ, ନ'କାକୀମା ଏମେହେ । ସାଓ ତୋ ମା, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମା
ଆଶାବ ।

ଶିବିବାଳା ଅବାକ୍ ହଇୟା କାକୀମାବ ମୁଖେବ ପାନେ ଫ୍ୟାଲ୍ ଫ୍ୟାଲ୍ କରିଯା
ତାକାଇୟା ରହିଲ । ବଲିଲ, ବାବା ସେ କାଶୀ ଚଲେ' ଗେଛେନ କାକୀମା,
ତୁମି ଜାନେ ନା ବୁଝି ?

—କାଶୀ ?—ଜୟା ଏକଟା ଢୋକ୍ ଗିଲିଯା ବଣିଲ, କଥନ ?

ଶିବିବାଳା ବଲିଲ, କାଲ ମନ୍ଦୋ ବେଳାୟ, · ଠାକୁମାକେ ନିଯେ, · · ·
ଗୋକୁବ ଗାଡ଼ୀ କ'ବେ-

ଜୟାବ ମାଥାବ ଭିତବଟା କେମନ ଘେନ କରିଯା ଉଠିଲ । ତାହାବ
ଶାତ-ପା ଥରୁ ଥରୁ କରିଯା କ୍ରାପିତେ ଲାଗିଲ । ସେଇ ବୌଦ୍ଧତାପିତ ପ୍ରାଙ୍ଗଣେର
ଉପବ ଗଲଦୟର୍ମ ଅବସ୍ଥାଯ ବିବର ଯାନ ମୁଖେ ତାହାବା ଏତକ୍ଷଣ ଦୀଡାଇୟାଇ
ବହିଲ । ତାହାଦେବ ଅଭ୍ୟାସନା କରିଯା ଡାକିଯା ଆନିୟ । ବସାନେ ଦୂରେ
ଥାକ୍, ଦୁ' ଜାଯେବ ମଧ୍ୟେ ଏକଜନଙ୍କ ଦବଜାବ ଫାଁକେ ଏକଟିବାର ମାତ୍ର
ଟ୍ରିକି ମାରିଯା ଓ ଦେଖିବାବ ପ୍ରୟୋଜନ ବୋଧ କରିଲ ନା ।

ରସଚକ୍ର

(୩)

ଗାଡ଼ିତେ ବସିଯା ଶିବରତନେର ଅନ୍ତର ମଥିତ ହିଟେ ଲାଗିଲ । ତିନି ଏକଦିକେ ମାତୃଭକ୍ତ ମହାନ--ଆତ୍ମା ତାହାର ମାତୃଭକ୍ତି ; ଅନ୍ୟଦିକେ ତିନି ମେହମଧ ଅଗ୍ରଜ । ଅନୁଜ ଯେ କୁଳକୁଣ୍ଡୀକେ ଗୁହାୟତନେ ଆନନ୍ଦ କରିଯାଚେନ ତାହାର ପ୍ରତି ଶିବରତନେର ସମସ୍ତମ ମେହାନ୍ତରାଗ ଅପରିମିତ । ମାଘେର ମୁଦ୍ରା ତିନି କାଶୀ ଧାତ୍ରୀ କରିଯାଚେନ ବଢ଼େ, କିନ୍ତୁ ତାହାର ଚୋଥେର ଦୟଖେ ଯେ ମୂର୍ଛି ବିରାଜ କବିତେ ଲାଗିଲ ତାହା କାଶୀନଗରୀ, ଅର୍ପର୍ଣ୍ଣା ବା ବିଶେଷରେ ନହେ । ମନୋବେଦନା ମାଝେ ମାଝେ ଅଶନୀୟ ତତ୍ତ୍ୟା ଉଠିତେ ଲାଗିଲ - କିନ୍ତୁ ବେଦନାର ପ୍ରବଲତବ କାରଣ କେ, ଜନନୀ କି ଭାନୀ, ତାହାର ମୁଣ୍ଡ ଉପଲକ୍ଷି ହିଲେ ନା । ମାତ୍ରା ନେବେକେ ଅକାରରେ ଡୁର୍ମନ୍ଦ୍ରିୟ, ଏବଂ ବି ଅପମାନ କରେନ,—ତାହା ତିନି ଗିବିବାଲା ଏବଂ ଅଗ୍ରାଗ ଲୋକେର ମଧେ ପ୍ରମ ପ୍ରମଃ ଶୁନିଯାଚେନ ; କିନ୍ତୁ ଜନନୀ ସ୍ଵର୍ଗଦିପି ଗର୍ବୀରୁଣୀ ବର୍ଣ୍ଣା ପ୍ରତିବାଦେବ ଟଙ୍କା ତାର ମନେ ଘୁଣାକ୍ଷବେଶ କଥନ୍ତି ଉଦିତ ତୟ ନାହିଁ - ଅଗ୍ରଚ ଏହି ଅଶାନ୍ତି ନିବାରଣେର ଜଣ୍ଠ ତିନି ମନେ ମନେ କହ ଉତ୍ସମ୍ବକ ଆହ ବନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୱକ ତାହାର ଟୟକ୍ତା ନାହିଁ । ଶୁଦ୍ଧେର ଏହି ଅଶାନ୍ତି ଦୂର୍ବିଭବ ହିଲେଇ ଯେ କୁଥ ଲାଭ କରା ଯାଯ, ଶିବରତନେର ମନେ ତୟ, ଦେଖେବ ସୀମା ନାହିଁ । ଦାହା ମମଶ୍ଵା ଏବଂ ଆକାଙ୍କାର ବିଷୟ ଛିଲ ଆଜି ତାହା କୁଣ୍ଡଟେ ପରିବାହ ହଇଲୁ ଦେଖା ଦିଯାଛେ ।

ଶିବରତନ ଧୀରେ ଧୀରେ ଦୃଷ୍ଟି ଫିରାଇଯା ମାଘେର ଦିକେ ଚାହିଲେନ, ଏବଂ ହଠାତ୍ ଯେ ଅର୍ଦ୍ଧାହ ଜାଗିଲ ତାହାକେ ଯେନ ପ୍ରଶାନ୍ତ କରିତେ ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ଏକବାର ଚୋକ ଗିଲିଲେନ । ମନେ ପଡ଼ିଲ, ଦୁର୍ଗୋଂମବେର କଥା ;—ସମନ୍ତ ଆମ୍ବୋଜନ, କଲରବ, ଉର୍ମାହ, ପ୍ରୀତି ଆର ସମାବୋହେର ଉପରେ ବାପ୍ତ

(୨୮)

বস্তু

হইয়া ছিল দশভূজ। প্রতিমাব প্রসন্ন হাসিটি—শরতেব নিশ্চল বৌদ্ধেব
উপবেও তাহাই ভাসিতেছিল।

মে হাসিটি মনেব আকাশ উজ্জ্বল বৰিয়, কিছু পূৰ্ব পৰ্যন্তও
প্ৰফুটিত ছিল, কিন্তু তাহা অন্তিমত হইয়া গেছে। শিববতন শিতবিয়া
উঠিলেন—জগন্মাতা তাহাব আশীৰ্বাদ বুৰি তুলিয়া লইয়াছেন তাহাদেব
মৎসাবেব আখ্য ওবে কি বহিল।

জননী বিশেষবেব কাছে চানয়াছেন, কিন্তু বৃথাই চলিয়াছেৰ বুৰি।
ব্ৰতাপ-তাপিত মাঘবেব হৃদয়েব জ্ঞান। এবং কবিবাব সাৰা বিশেষবেব
আচে কি ন। কে জানে কিন্তু তাহাব শ্ৰাচৰণে দুখ নিবেদন কবিয়,
মিথ্যক হইয়াৰ শদিকাবণ কি মাছুষেব সকল সময় আদে।

শিববতন তাহাব মায়েব পাশেই বসিয়াছিলেন। গাড়ীতে অপৰ একটি
শুদ্ধপৰিবাব কলবৰ কবিতে চলিয়াতে, অনেকদূৰ পৰ্যন্ত তাহাব।
যাইবে। শুতৰাৎ বিছানাপত্ৰ মেলিয়া খাবাৰ-দাবাৰ ছড়াইয়া, ষ্টোৱ
জাগিয়া তাহাবা গাড়ীখানাকে একটি আদৰ্শ একাগ্ৰবৰ্ণী হিন্দু-পৰিবাবেৰ
বাস-গৃহ কবিয়া তুলিয়াছে। এইসব ইটগোলেৰ মাৰখানে শিববতন
এবং তাহাব মা চুপ কবিয়া নোববে একটি পাশে বসিয়াছিলেন। কি মনে
কৱিয়া শিববতন হঠাত মায়েব কাছে আবও দেসিয়া বসিয়া অশুটস্বৰে
বলিলেন, বিশেষব আমাদেব প্ৰণাম গ্ৰহণ কৰবেন না, মা।
—বলিয়া দৃষ্টি নত কৰিলেন।

জননীৰ মনে ক্ৰোব ছিঃই। বিশেষব তাহাদেব প্ৰণাম গ্ৰহণ
কৰিবেন না, তাহাদেব যাত্রা বৃথা হইবে, পুত্ৰেব মুখেব এ-কথাটাকে
তিনি কট কৰি মনে কৰিয়া ক্ৰতুষ্মী কৰিলেন। বলিলেন, কৰবেন না।

ରସତ୍ର

ଥବର ପାଠିଯେଛେନ ବୁଝି ? କି ଅପରାଧ ସଟେଛେ ?—ସଲିଆ ତିନି ଅନ୍ତରେ ଦିକେ ମୁଖ ଫିରାଇଲେନ ।

ଶିବରତନ ଉଠିଯା ଆସିଆ ନିଜେର ଜାଗଗାୟ ସମିଲେନ ।

ବିଭୂତିର ସ୍ତ୍ରୀକେ ଲଈଯା ଗୋପନେ ପଲାୟନ କରିବାର ସଂବାଦ ହୟାଁ
ପାଇୟା ଘନ ଲଙ୍ଘନ୍ତରେ ହଇଯା ଗିଯାଛିଲ । ନ'ବଧୁକେଓ ଘନେ ଘନେ ପରମ
ଅପରାଧୀ ମାଧ୍ୟମ୍ବନ୍ତ କରିଯା ତୀହାର ଅନ୍ତରେ ଭରମାନ୍ତଳ ଏବଂ ଶିତିର ମୂଳ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଘେନ ଶିଥିଲ ହଇଯା ଗିଯାଛିଲ ।

ଆର ଏକଟା କଥା ତୀହାର ଘନେ ହେତେ ଲାଗିଲ । ବିଭୂତି ସର୍ବାନ୍ତ
କରଣେ ଅଗ୍ରଜେର ଅଭ୍ୟଗତ ହେଲେଓ ମେ ସେ ଅତିଶୟ ସ୍ଵର୍ଗ ତାହା କାହାର ଓ
ଅବିଦିତ ନହେ । ଧନବାନ୍ ଶତରେ ଗୃହେ ଅବସ୍ଥାନ କରିଯା ତାହାର ମାନସିକ
ଅବନତି ନିଶ୍ଚଯ ଘଟିଯାଛେ, ମେହି ଦିକ୍କାର ଚକ୍ରଲଙ୍ଜା ଏଡାଇତେ ମେ
ପ୍ରାଣପଣ କରିବେଇ । ବିଭୂତିଟି ଧନୀର କଣ୍ଠା ଏବଂ ଧନୀର ଗୃହେର
ମସ୍ତମ ବୀଚାଇବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟେ ସ୍ତ୍ରୀକେ ଲଈଯା ପଲାୟନ କରେ ନାହିଁ ତୋ !
ହସତୋ ବିଭୂତି ଜୋର କରିଯାଛିଲ, କିଂବା—କି କରିଯାଛିଲ କେ ଜାମେ;
କିନ୍ତୁ ଏମନ ତୋ ହେତେ ପାରେ ଯେ, ବ୍ୟଧମାତା ପଲାୟନ ସଞ୍ଚକେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ ।

ଜନନୀକେ ଅପର କାହାରୋ ସଙ୍ଗେ କାଶି ପାଠାଇୟା ବିଭୂତିକେ
ମସ୍ତ୍ରୀକ ଆଶ୍ରାନ କରାଇ ତାର ଉଚିତ ଛିଲ; ଏକପ ସାଂଘାତିକ ଘଟନାକେ
ଏକପ ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ ଅବସ୍ଥା ଫେଲିଯା ଆସା କିଛୁମାତ୍ର ଉଚିତ ହୟ ନାହିଁ ।

ଶିବରତନ ମାଘେର ଦିକେ ଚାହିଲେ—

ବିଶେଷରେ ଦୁଇରେ ଜନନୀ ଚଲିଯାଛେନ ଆସ୍ତାନ କରିଯା ଦେବତାକେ
ଏକାନ୍ତ କରିଯା ଲାଭ କରିତେ ନୟ, କ୍ରୋଧେର ବଶେ; ବିଶେଷର ତୀହାକେ
ତାନେନ ନାହିଁ—ଟାନେର ଅଭ୍ୟାସିତି ଜନନୀର ପ୍ରାଣେ ନାହିଁ ।

বসচক্র

শিবরতনের একটি নিষ্ঠাস পড়িল ; এবং পরক্ষণেই তাহার দ্বিধা
যুঁচিয়া অস্থির মন স্থিতির হইয়া দাঢ়াইল ।

অত্যন্ত ধীর অথচ কম্পিত কঠে শিবরতন বলিলেন, মা, এবার
যেখানে গাড়ী দাঢ়াবে সেইখানেই আমরা নামব ।

রামেশ্বরী মুখ না ফিরাইয়া ট বলিলেন, কেন ?

শিবরতন বলিলেন, কাশী যাওয়া আমাদের হ'তে পারে না ।
বিশেষেরেব কাছে তুমি কি নিয়ে যাচ্ছ, মা ?

—আমি তার হিসেব দিতে পারিনে । তুমি না যেতে চাও নেমে
যেও । কিন্তু আমি যাবই ।—বলিয়া রামেশ্বরী আরও একটু ঘুরিয়া
বসিয়া পুত্রের দিকে একেবারেই পিছন ফিলিলেন ।

গাড়ীর অগ্রাঞ্জ যাত্রীদেব দৃষ্টি বাঁচাইয়া মাঘেব চরণে ধীরে
হাত রাখিয়া শিবরতন বলিতে লাগিলেন,—আমি তোমার বড় ছেলে,
মা ! জানো তো তুমি, আমি কারো অপরাধ ক্ষমা কবিনে । আমি
যে দণ্ডের ব্যবস্থা কবেছিলাম, সে ব্যক্তিকে তা' গ্রহণ করতেই হবে
—যেগানেই সে পালাক না । সে কাজটা হ'য়ে থাক, তোমার মন
স্থৰ্প্প হোক—বিশেষব নিজে তখন তোমাকে কাছে ডাকবেন;
তোমাকে তখন কাশীতে রেখে আসব, এখন চলো ফিরে । আমার
কথা শোনো, মা । তোমার পা আমি ঢাঢ়ব না ।

বলিতে বলিতে শিবরতনের গলা ধরিয়া আসিল ।

এ-কথায় কাজ হইল ।

দেবতার সমীপস্থ হইবার জন্য মনের যে অনাবিল প্রসরতা চাই
তাহার অভাব রামেশ্বরীকে ধীরে ধীরে দ্বিধাগ্রস্ত করিয়া তুলিয়াচিল

ରୁମଚକ୍ର

—ମଂଙ୍ଗାର ବହୁକଣ୍ଠ ଦମନେ ଧାକିବାର ନୟ । ନ'ବୌକେ ଶାନ୍ତି ଲାଇତେଇ ହବେ,—
ଶିବରତନେର ଏହି ଦୃଢ଼ତାଓ ତାହାକେ ଆସ୍ତି କରିଲ , ତାର ଉପର, ଉପଯୁକ୍ତ
ପୁତ୍ରେର ସମିରବସ୍ତ ଅନ୍ତରୋଧ ପୁନଃ ପୁନଃ ଉପେକ୍ଷା କରିତେ ତାହାର ପୂର୍ବା ମାହିମ
ଆସିଲ ନା । କିନ୍ତୁ ଶପଥ କରାଇଯା ଲାଇଲେନ । ବଲିଲେନ, ଶାନ୍ତି ଦିବି ତୁହି ?
ଦେବ, ମା । ତୋମାର ଅପମାନ ସେ-ଗୃହେ ହୟ ମେ-ଗୃହ ତେ । ଆମାର
ପକ୍ଷେ ଆର ଗୃହ ଥାକେ ନା ।—ବଲିଯା ଶିବରତନ ଉଠିଯା ଦୀଡାହିଲେନ ।

ଜନମୀ ଏକଟି ଆକ୍ଷେପେବ ନିଶ୍ଚାମ ତ୍ୟାଗ କରିଲେନ । କାତରଷ୍ଵରେ
ବଲିଲେନ, ବିଶ୍ୱସର ଚରଣେ ସ୍ଥାନ ଦିଲେନ ନା, ଶିଶୁ, ଆମାର ଗର୍ବ ଦ୍ଵାରା ନା ।
ବଲିଯା କଥେକ ବିଦୁ ଅଞ୍ଚ ତୋଗ କରିଲେନ ।

କଥା ଗୁଣି ଶିବରତନେର କାନେ ଗେଲ, କିନ୍ତୁ ତିନି ଉତ୍ତବ ଦିଲେନ ନ ।

*

*

*

ଜୟା ଯଥନ କ୍ଳାନ୍ତ ସର୍ପାକ୍ତ ଦେହେ ଖଣ୍ଡରାଳମେ ଆସିଯା ପୌଛିଲ ବେଳୀ
ତଥନ ପ୍ରାୟ ଦିପ୍ରହର, ଶବତେର ରୌଦ୍ରେ ମେଘର ସ୍ପର୍ଶ ନାହି—ରୌଦ୍ର ଅତ୍ୟନ୍ତ
ଅଥର ଏବଂ ଶ୍ଵେତନ ମକାଳ ମକାଳ ଆହାରାଦି ସାମିଯା ଛିପ ଆର
ମୋଡ଼ା ଲଈଯା ମେଣ୍ଡା ଶିକାରେ ବାହିବ ହଇଯା ଗେଛେନ । ଟିତିପୂର୍ବେ
ରୌଦ୍ର କଥନୋ ଜୟାର ମାଥୀଯ ଏମନ କରିଯା ଲାଗେ ନାହି । ଉତ୍ତପ୍ତ ଧୂଲିର
ସ୍ପର୍ଶ କେମନ, ତାର ପଦତଳ ତାହା କଥନେ ଅଭୁତବ କରେ ନାହି ।

ସେ ଅପରାଧେର ବୋକା ମାଥାଯ କରିଯା ଜୟା ପ୍ରଭ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିଯାଛେ
ତାହା ସେମନ ଗୁରୁଭାର ତେମନି ଲଜ୍ଜାକବ । ତାହାତେ କେବଳ ତାହାର
ମାଥାଇ ନତ ହଇଯା ଯାଏ ନାହି—ବିକାରେ ଅନ୍ତରାଞ୍ଚା ହାହାକାର କରିତେଛିଲ ।

କିନ୍ତୁ ତାହାକେ କେହ ପ୍ରକାର ବରିଗ ନା—କେନ ଗିଯାଛିଲେ, କେନ

ରସଚକ୍ର

ଆମିଲେ, ତାହା ଜିଜ୍ଞାସା କରିଯା ବାଡ଼ୀର କେହ ବାକ୍ୟବ୍ୟସ କରିଲ ନା । ଏମନ କି ଗିରିବାଳାକେ ପୟୁଷ କେ କୋଥାଯ ଅଟ୍ଟିକାଇଯା ରାଖିଲ ତାହାରେ ତଙ୍ଗାସ ମିଲିଲ ନା । ଶାତ୍ରୀୟବୁଟ୍ଟିରେ ଶାହାରା ପୂଜା ଉପଲକ୍ଷେ ଉଦ୍‌ସବେ ଯୋଗଦାନ କରିତେ ଆସିଯାଇଛିଲେନ, ନିରାମନ୍ଦେର ସଙ୍କାର ହିତେହି ତାହାରା ଚକ୍ରଲଙ୍ଘାୟ ତାଢାତାଡି ପଲାଯନ କବିଯାଇଛେ । ଜ୍ୟାର ଜା-ଦୁ'ଟି ସେ ଆକ୍ରୋଶେ ଆର ଉର୍ଧ୍ଵାୟ ଆବହମାନ କାଳ ଦଫ୍କ ହିତେହିଲେନ ତାହାର ଜାଳୀ କମିଯା ଆସାୟ ତାହାରା ଅନ୍ତରାଳେ ପରମ୍ପରେର ମୁଖେର ଦିକେ ଚାହିୟା ଏକବାବ ହାମିତେହିଲେନ, ଏକବାର ଗଣ୍ଠାର ହିୟା ଯାଇତେହିଲେନ ।

କି ଶୁ ସମାଦିବ ଆର ଅଭ୍ୟର୍ଥମା ଲାଭ କବିବାବ ଆଶା ଲାଇୟା ଜ୍ୟା ଆସେ ନାହିଁ । ସେ ସେ ପ୍ରୋଜନେ ଆସିଯାଇଛେ ତାହା ସମାଧା କରିତେ ଲାଗିଲ-
ବିଭତ୍ତି ମେଟ ଜୁତା ଲାଇୟା ଯାଇ ନାହିଁ । ତାହାରଟି ଏକ ପାଟି ହାତେ କରିଯା
ଲାଇୟା ଆସିଯା ଜବା ଉଠାନେ ନାଗିଲ, ଏବଂ ମାଥାଧ କରିଯା ଦ୍ଵିର ହିୟା
ଦାଢାଇଲ ।

ଛାଯା ତାହାବ ଦେହେର ଶମାନ ଦୀଘ ହିୟା ମାଟିତେ ପଡ଼ିଲ ।

ମସ୍ତକେ ପାଦକା ଧାରଣ ଅନ୍ତରାଳବିଭିନ୍ନ ବଧୁ-ଦୁଟିର ଚୋଖେ ପଡ଼ିଲ ।
ମୁଚ୍କି ହାସିଯା ବଡ଼ବଧୁ ବଲିଲେନ, ଦେଖେ ଆସି । ବଲିଯା ତିନି
ଉଠାନେ ଆସିଯାଇ ଜ୍ୟାର ଦିକେ ଚାହିୟା ବିମର୍ଶ ମୁଖେ ଥମକିଯା ଦାଢାଇଲେନ ।
ବଲିଲେନ, ଓ କି ଲା ?

ଅନଭାଷ୍ଟ ପଥଶ୍ରମେ ଆର ବୌଦ୍ଧେର ଉତ୍ତାପେ ଜ୍ୟାର ଗଲା ଶୁକାଇଯା
ଗିଯାଇଲ । ଦୁଟି ପାଯେବ ତଳାୟ ବିଶ୍ଵେଷଟିକେର ଜାଳାର ମତ ଏକଟା
ପ୍ରଦାହ ମେନ କ୍ରମାଗତ ବୃକ୍ଷ ପାଇତେଛେ ।

ଜ୍ୟା କଥା କହିଲ ନା ।

ରମଚନ୍ଦ୍ର

ବଡ଼ବୋ ବଲିଲେନ, ତୋରା ତେ କେଉ ମେଇ ଏଥାନେ, କାଶି
ଗେଛେନ । ଓ ତୋମାର ବୃଥା ହ'ଛେ, ଭାଇ ।

ବଡ଼ବୁଦ୍ଧର କଷ୍ଟ ସ୍ଵମିଷ୍ଟ, କିନ୍ତୁ ଜୟା କଥା କହିଲ ନା । ବଡ଼ବୋ
ବଲିଲେନ, ଏଇ ସରେର ବଟ, ଏତଥାନି ପଥ ବେ-ଆକ୍ରମ ହ'ଯେ ହେଟେ ଏଲେ ।
ତୋମାର ବଡ ଭାସ୍ତର ଉପସ୍ଥିତ ଥାକଳେ ଆହ୍ଲାଦେ ବୋଧ ହୁଏ ନାଚନେ ।
ତା ଏଲେ ଏଲେ । ଏଲେ, ପା-ହାତ ଧୋଓ, ମୁଖ ଶୁକିଯେ ଗେଛେ । କି
ଜାନି ବାପୁ, ତୋମାଦେର କ'ଲକାତା'ର ରକମ । ଚିରଟା କାଳ ତୋମାର
ନାଟିକେ ଡଙ୍ଗି ଦେଖେ ଆସିଛି !

ବଡ଼ବୋ ଚୂପ କରିଲେନ ।

ଜୟା ତଥାପି କଥା କହିଲ ନା ।

ବଡ଼ବୋ ଆବାର ବଲିଲେନ, ଆମାଦେର ଦୋଷ ମେଇ ବାପୁ । ଆମାଦେବ
ଘା'ଟ ତୋ ପଦେ ପଦେ । ଭାସ୍ତରକେ ସେ ଲାଗାବେ, ତା' ହବେ ନା । ତଥାନ
ଆମରା ବଲବ ଯେ, ଆମାଦେର କଥା ଶୁଣିଲେ ନା । ତାରପର ହଠାଂ ଗିରିବାଲାର
କଥା ମନେ ପଡ଼ାଯ ବଲିଲେନ, ଗିରିଟ ହେଯେଛେ ଆଶ୍ଚର୍ମଜାନ୍ତି । ବଲିଯା
ବଡ଼ବୋ ଯେ ଦିକ ହଇତେ ଆସିଯାଇଲେନ, ମେଇ ଦିକେଟ ପ୍ରସ୍ତାନ କରିଲେନ ।

ଶିଶିର ଇତ୍ୟବସରେ ପୁରୁରେ ହାତ-ମୁଖ ଧୁଇଯା ଏକବାର ଦିଦିର ତଙ୍ଗାମେ
ବାଡ଼ୀର ଭିତରେ ଆସିଯା ଦିଦିର ଅବଶ୍ୟା ଦେଖିଯା ହତଭସ ହଇଯା ଗିଯାଇଲ,
ଏବଂ ଏଥାନକାର ବର୍ତ୍ତମାନ କୁଟୁମ୍ବିତା ଜ୍ଞବିଧାଜନକ ନହେ ମନେ କରିଯା
ଷେଣନେ ପଲାଇଯାଇଲ, ତାହାର ଥୋଜ ଓ କେହ କରିଲ ନା ।

ଶୁଣା ଖାନ କରିଲେନ । ଦର୍ପଗେର ମୟୁଖେ ଦ୍ଵାଡ଼ାଟିଯା ଚୁଲ ପରିପାଟି
କରିଲେନ । ଥାଇବାର ମୟେ ଦୁ'ଜାଯେଇ ଡାକିଯା ଗେଲେନ,
ନ'ବୋ, ଚାନ କରୋ, ଥାଓ । ବଲିଯା କିନ୍ତୁ ବିଶେଷ ଦ୍ଵାଡ଼ାଇଲେନ ନା ।

ନ' ବୋ କିନ୍ତୁ ନଡ଼ିଲ ନା ।

ଓରା ନିଜେଦେର ନିଷଳୁସ ଅନ୍ତରେର ସାକ୍ଷୀସଙ୍ଗପ ନ'ବୌଯେର ଉଦ୍ଦେଶେ
ଭାତ-ତରକାରି ବାଡ଼ିଆ ଢାକିଯା ବାଖିଲେନ—କେହ ଅଛୁଯୋଗ କରିଲେ
ତାହାର ଚୋଥ ଫୁଟାଇଯା ଦିବେନ । ତାରପର ଆହାରାଙ୍ଗେ ବିଶ୍ଵାମ
କବିତେ ଗେଲେନ ।

ଦଣ୍ଡାୟମାନା ଜୟାର ଢାଯା ଫୁଟାଇଯା କ୍ରମେ ଶୁଦ୍ଧତର ହଇତେ ହଇତେ
ପାଯେର ତଳାୟ ଜଡୋ ହଇଲ ।

ଓରା ଶୁଶ୍ରାତଳ କକ୍ଷରୁଲେ ଦେହ ଢାଲିଯା ଦିଯା ଅଚିରେଇ ନିଦିତ ହଇଯା
ପଡ଼ିଲେନ । କେବଳ ଗିରିବାଳୀ ଛ'ହାତେ ଜାନାଲାର ଗରାଦେ ଧରିଯା
ଖୁର୍ଦ୍ଦୀମାର ଦିକେ ନିର୍ମିମେୟ ଚକ୍ର ଚାହିୟା ଜାଗିଯା ବାସିଯା ବହିଲ ।

ପଦ୍ମତଳେର ଶୁଦ୍ଧ ଢାଯା ପୁନବାୟ ଦୀଗତର ହଇତେ ଲାଗିଲ ।

ପାଖିରା ଗାଛେର ପାତାର ଭିତରେ ଧାଇୟା ବସିଯାଛେ, କିନ୍ତୁ ଉପରେର
ପାତାଗୁଣି ମେନ ଜଲିତେଛେ । ଏକଥାନା ଘରେର ଥଡ ଫେଲିଯା ଦିଯା
କାଠେର ଫ୍ରେମେ ମସ୍ତକି ଟିନ ବସାନ ହିୟାଛିଲ—ଟିନେର ଚାଲ ତାତିଆ
ଲାଲ ହଇତେ କେବଳ ବାକି ଆଛେ । ବାତାସ ଏଦିକେ ବହିତେଛେ ତାହାରାଇ
ଉପର ଦିଯା ।

ଗିରିବାଳା ବସିଯା ଥାକିତେ ଥାକିତେ ଏକବାର ହାତ ନାଡ଼ିଯା ଇନ୍ଦିତ
କରିଲ, ପାଲାଓ । ହାତ ନାଡ଼ିଯାଇ ସଭୟେ ଚୋଥ ଫିବାଇୟା ଦେଖିଲ, ମା
ଦେଖେ ନାଇ, ସୁମାଇତେଛେ ।

ଗିରିବାଳା ଉଠିଲ । ପା ଟିପିଯା ଟିପିଯା ଯାଇୟା ଅପର କିଛୁର ଅଭାବେ,
ଏକ ଏକ କରିଯା ଚାରଥାନା ବୌଧାନ ବହି ଆନିଯା ଚୌକାଠେର କାଚେ ପାତିଆ
ତାହାର ଉପର ଉଠିଯା ଦ୍ୱାଢ଼ାଇଲ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଣପରେ ହାତ ବାଡ଼ାଇୟା, ଆଙ୍ଗଲେ

ରୂପଚକ୍ର

ତବ ଦିଯା ଦ୍ୱାଡାଇୟା ଓ ତାହାର ହାତେବ ଆନ୍ଦୁଳ ଛିଟ୍ଟକିନି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୌଛିଲ
ନା । ତୁ'ଥାନା କାପଦ ଭାଙ୍ଗ କବିଯା ବହିଯେବ ଉପବ ପାତିଲ, କିନ୍ତୁ ତାହା-
ତେଓ କୁମାଇଲ ନା ।

ବହି ଆବ କାପଦ ସଥାଷ୍ଟାନେ ତୁଳିଯା ବାଖିଯା ଗିରିବାଳା ଆବାବ
ଜୀମାଳାବ ଧାବଟିତେ ଛଳ ଛଳ ଚକ୍ର ଗାସିଯା ବସିଲ ।

ନ' ଖୁଡିମା ତଥନୋ ତେମନି ଦ୍ୱାଡାଇୟା ଆଛେ ।

ପାତ୍ରକ ମାଥାର ଲଈଯା ଜୟ ପଥମ ସଗନ ଦ୍ୱାଡାଇୟାଛିଲ, ତଥନ ଦେତେ
ଯତ୍ରଣା ତାବ ଯଥେଷ୍ଟ ଛିଲ, କିନ୍ତୁ ମନେ ଛିଲ ନା । ତାବପବ ଶବତେବ ଏକ
ଥାନା ଲଘୁ ମେଘ ଓ ସୂର୍ଯୋର ଅର୍ଧିବଶୀ ଅବତ୍ବନେର ପଥ ଦିଯା ଡାମିଲା ଯାଏ
ନାହି—ଛାୟାବ ବିନ୍ଦୁଷ ଓବ ଚୋଥେ ପଡେ ନାହିଁ ।

ଜ୍ୟାବ ଚକ୍ର ଲାଲ ହଟ୍ୟ, ଦୁଃଖବ ହଟିତେ ହଟିତେ ଜୀମା କବିଦା କ୍ରମଶଃ
ଶ୍ରମିତ ଓ ଆବିଲ ହଇୟା ଆସିଲେ ଲାଗିଲ ।

ଗା ଦିଯା ଧାମେବ ସେ ଦ୍ରୋତ ବହିତେଛିଲ ପ୍ରଥମେ ତାହା ଗାତ୍ରାବବନେର
ମାଝେ ଅଦୃଶ ହଇତେଛିଲ । ପବେ ଧାମେବ ବାବାୟ ମର୍ବିଦ୍ଵେ ବାବନାବ ଶିଶୁବଗ
ଜୀଗିତେ ଲାଗିଲ । ପ୍ରଥମେ ଚଳ ହଟିକେ ଚିଲକ ପଯାନ୍ତ : ଥାଟ ଦୁର୍ବଲ
ତାବପ୍ରଶ୍ନ ହଇୟା ପବେ କେବଳ ଚାନ୍ଦେବ ନାହେ ଖୁଲିବ ଢାଡ଼ଟା ଟାଟାଇତେ ଗାଗିଲ ।

ଡୁଟ୍ପ ଟିମେବ ଉପବ ବାୟ ଦ୍ୱାପିଯା ମର୍ବିଚିକାବ ଷଷ୍ଠି କବିଯାଛେ, ଶା
ଜ୍ୟାବ ଚୋଥେ ପଡ଼ିଲ ନା ।

ଛାମା ଦଶିଳ ଦିକେ ଦୋଗତବ ହଟ୍ୟା ବାବାନ୍ଦା ସ୍ପର୍ଶ କବିଲ ଏବଂ ଖୁଡିମାବ
ଦିକେ ଚୋଥ ବାଖିତେ ବାଖିତେ ଗିରିବାଳା ୨ ତାଙ୍କ ଚୀରକାବ କବିଯା ଉଠିଲ
—ଯା ଓଚୋ, ଶିଗ୍ଗୀବ ଦବଜା ପୋଲୋ,—ଖୁଡିମା ପଡେ' ଗେଛେ । ବମିଯା
ଜୀମାଳାବ ଦାବ ହଇତେ ନାମିଯା ମେ ଏକଲାଫେ ଦବଜାବ କାହେ ଆନିଲ ।

ବସଚକ୍ର

ଗିଲିବାଲାବ ମା ହବିପ୍ରିୟାବ ଦୁମ ପୁରେଇ ଭାଙ୍ଗିଯାଇଲି । ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ଉଠିବାବ ଦବକାବ ନାହିଁ , ବଲିଯା ତିନି ଚୋଥ ବଜିଯା ପଡ଼ିଯା ଥାକିଯା ଶାନ୍ତିଟା ଉପଭୋଗ କବିତେଛିଲେନ । ନ' ବୌଘେର କଥା ତାବ ମନେଇ ଛିଲନା ।

ଗିଲିବାଲାବ ଚାଂକାବେ ତିନି ଉଠିଯା ପଢ଼ିଲେନ । ଦବଜା ଖୁଲି-
ହେଇ ଗିଲିବାଲା ତାହାବେ ଟେଲିଯା ଦିଯା ମର୍ବିଗ୍ରେ ଛୁଟିଯା ବାହିବ ହଇଲ ।

ହବିପ୍ରିୟା ଉଠାନେ ଶାୟିତ ସେତୁ ପଟିବ ଦିକେ ଚାହିଯା ଗିଲିବାଲାକେ
ଶୁଧାଇଲନ, ତୁଟେ ବବି ଘୁମୁସ ନି ।

ଶିବବତନ ସ୍ଵଭାବତତ୍ତ୍ଵ ସାଧୁ , ସବଳ ଏବଂ ସାତ୍ତ୍ଵୀ ଲୋକ , କିନ୍ତୁ ଗାର୍ଡୀବ
ଜ୍ଞାନାଳା ଦିମା ମୁଖ ବାଡ଼ାଇସା, ବାଡ଼ାଏ ଟେଣ୍ଟି ବ୍ୟାକାବ ଏବଂ ଉଥାର
ଅର୍ଦ୍ଧ ନାକେବ ବ୍ୟାକବେ ଅମ୍ବଷ୍ଟ ଚାଥେ ପଡ଼ିବେଟେ ତାବ ଗୃହେ ପୌଛିବାବ ଆଗ୍ରହ
ସମ୍ପ୍ରାପ୍ତ ହହା ଅକାବଗେଇ ଦୁକ ଦୁକ ଦୁକ ବାବତେ ଲାଗିଲ ।

ଜନନୀବ ଆଦେଶ ତିନି ଆଜନ୍ମ ପାଲନ କବିଯାଛେନ , ତିନି ନିଜେ
ଅନ୍ତର୍ମାନ ଅନ୍ତଗତ ଜନକେ ଯେ ଆଦେଶ କବିଯାଛେନ, ତାହା ଏତ ଦିନ
ନି ଶହେ ତ କ୍ଷେତ୍ରେ ଅନ୍ଧାବେ ପ୍ରତିପାଳିତ ହଇଥାଛେ ।

ବିନ୍ଦୁ ଆଜ ତାହାବ ଆଦେଶ ଗଜିତ ହଇଥାଛେ , ଏବଂ ମେଟେ କୁତ୍ରେ ଜନନୀକେ
ହେଇଯା ଯେ ମଙ୍କଟ ଆବ କଟିନ ବେଦନାବ ମୁଣ୍ଡ ହଇଥାଛେ, ଶିବବତନେବ
ଖନେ ହଟିଲେ ଲାଶିଲ, ଦେ ଦୁଟିବ ଏକଟିବନ୍ଦ ପାବ ନାହିଁ, ପାବ ହଇବାବ
ମାରାଓ ତାବ ନାହିଁ । ଜନନୀକେ ତିନି ଏକଟା ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦିଲା ଫିବାଇୟା
ଆନିଯାଛେନ , କିନ୍ତୁ ମେ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ବନ୍ଦ କାହାତ ଇହାବ ପରା ତିନି
ସମର୍ଥ କି । ଯେ ଶୁଙ୍ଗଲ ଏବଂ ପ୍ରଭାବେବ ଉପବ ସଂସାବ ସ୍ଵତ ଛିଲ,
ଏକଟିମାତ୍ର ଚ୍ୟାତିତେ ତାହା କି ସମୂହେ ବିନଷ୍ଟ ହଇଯା ସାଯ ନାଟ ।

ରସଚକ୍ର

ଟ୍ରେନ ଷେଣେ ଦୀଡ଼ାଇଲ । ଜମନୀକେ ଲଈଯା ଶିବରତନ ଟ୍ରେନ ହଇତେ
ଅବତରଣ କରିଲେନ । ତଥନେ ଶୁଯୋଦା ହୟ ନାହିଁ ।

ଶିବରତନ ଗାଡ଼ୀର ତଳାମେ ଯାଇବେନ ଭାବିତେହେନ, ଏମନ ସମୟ ଷେଣ-
ମାଟ୍ଟାର ଅତୁଳ ବୌଡ୍ୟେ ଗାଡ଼ୀ ଛାଡ଼ିବାର ସନ୍ତୋ ନାଜାଇବାର ହକ୍କମ ଦିଯା
ଛୁଟିଯା ଆସିଯା ହାମିମୁଖେ ତାହାର ମସ୍ତଖେ ଦୀଡ଼ାଇଲ ।

—ଆପଣି କୋଥେକେ ଆସଛେନ ?

ଶିବରତନେର ଜବାବ ଛିଲ ନା । ଏକଟ ହାନିଲେନ—

ଅତୁଳ ମାଟ୍ଟାର ଶିବରତନେବ ପରିଚିତ ଲୋକ—ଉଂସାହୀ ଛୋକରା ।
ଶିବରତନେର ହନ୍ଦୟବତ୍ତାର ପ୍ରତିଦାନେବ ଶୁରୋଗ ପାଇୟା କୃତାର୍ଥ ହଇଦା
ବଲିତେ ଲାଗିଲ, ମା ବୁଝି ମଞ୍ଜେ ବସେଇଛେ । ପ୍ରଗାମ କରେ' ଆସି ।
ବଲିଯା ପ୍ରଗାମ କରିଯା ଆସିଲ ।

ବଲିତେ ଲାଗିଲ, ମା ଯାବେନ କିମେ । ଗାଡ଼ୀ ତୋ ନେଇ, ଏକଟ
କଥା ବଣି--

ଶିବରତନ ଓ ତାହାଟି ଚିଷ୍ଟା କରିତେଛିଲେନ । ବଲିଲେନ, ବଲୁନ ।

ମା ଆମାର ବା ମାଯ ତତକ୍ଷଣ ବିଶ୍ରାମ କରନ ନା । ଶାପଣି ଗିଯେ
ଗାଡ଼ୀ ପାଠିଯେ ଦିନ ଗେ । କେମନ ?

ଶିବରତନ ବଲିଲେନ, ତା ଢାଡ଼ା ତ ଆର ଉପାୟ ଦେଖି ନେ ।

ଷେଣ-ମାଟ୍ଟାର ବହୁ ମୟାଦର କରିଯା ଏବଂ କାରଣେ ଅକାରଣେ ପୁନଃ ପୁନଃ
ମାତ୍ର ସଂଶୋଧନ କରିଯା ରାମେଶ୍ୱରୀକେ ଲଈଯା ତାହାର ଅନ୍ତଃପୁରେ ବମାଟିଲ ।

ଶିବରତନ ଷେଣର ଫଟକ ପାବ ହଇଯା, ଅଶ୍ଵ ବୁକ୍ଷେର ପାଶ ଦିଯା,
ବାଧାନ କୃପଟି ବାମେ ବାଖିଯା ଅଭାସ ଅଭମନସ୍କତାବେ ଧୀରେ ଧୀରେ
ଗୃହଭିମୁଖେ ସାନ୍ତ୍ରା କରିଲେନ ।

ରସାତ୍ମକ

ଶବ୍ଦୁର ମନ୍ଦେ ପରାମର୍ଶ କରିଯା ବିଭୂତିକେ ସମ୍ମିଳିତ ବାଡ଼ୀ ପୌଛିତେ
ଜକରୀ ତାର କରିତେ ହଇବେ । ଏହି କଥାଟାଇ ତିନି ଘୁରାଇଯା ଫିରାଇଯା
ବାରଂବାର ଚିନ୍ତା କରିତେ କରିତେ ଆସିତେଛିଲେନ, ସାଇକେଲେର ଘଣ୍ଟାଧରନିତି
ଚମକିଯା ଚୋଥ ତୁଳିଯା ଦେଖିଲେନ, ଡାଙ୍କାର କିଶୋରୀ ରାଯ ହାତ ଦଶେକ
ଦୂରେ ସାଇକେଲ ହଇତେ ନାମିଯା ସିଟେର ମନ୍ଦେ ଆବନ୍ତ ବସ୍ତ ଟାନିଯା
ଛାଡ଼ାଇତେଛେ ।

ଡାଙ୍କାର ବଲିଲ, ଆପନି ଏସେ' ପଡ଼େଛେନ ! ଭାଲାଇ ହେବେଛେ ।

—କେନ ବଳ ତୋ ? ବଲିଯା ଶିବରତନ ଦ୍ୱାରାଇଲେନ ।

କିଶୋରୀ ବଲିଲ. ଆମି ଆପନାଦେର ବାଡ଼ୀ ଥେକେଇ ଆସିଛି ଏଥିନ,
ମାରାରାତ ଜେଗେ ।

ଶିବରତନ ଶକ୍ତି ହଇଯା ଉଠିଲେନ ।

ଡାଙ୍କାର ବଲିତେ ଲାଗିଲ, ଭୟ କେଟେ' ଗେଛେ ।

—ଅସ୍ଵର୍ଥ କାବ ?

—ନ' ବୌଦ୍ଧିର ।

—ନ' ବୌମାର ?

—ଆଜ୍ଞେ ହୁଏ ।

—କି ଅସ୍ଵର୍ଥ ?

ଶୁନିଲାମ, ତିନି ବାପେର ବାଡ଼ୀ ଥେକେ ଏସେ ସମସ୍ତ ଦୁଃଖଟା ଏକ ପାତି
ଜୁତୋ ମାଥାଯ କରେ' ଉଠୋନେ ଦ୍ୱାରିଯେ ଛିଲେନ, ସମସ୍ତ ଦିନ ଜଳମ୍ପର୍
କରେନ ନି !

ଶିବରତନର ମାଥାର ଭିତର ବିଦ୍ୟାର ଥେଲିତେ ଲାଗିଲ ।

—ତାରପର ?

ରମ୍ପଚକ୍ର

—ଥାକତେ ଥାକତେ ଅଞ୍ଜାନ ହ'ରେ ପଡ଼େ ଯାନ ।

କି ପ୍ରଣାଲୀତେ ଚିକିଂସା କରିଯା ଡାକ୍ତାର ସକ୍ଷଟାପମ୍ ରୋଗିଗୀକେ ସୁହୃଦ
କରିଯା ତୁଳିଯାଛେ ତାହାର ବୋଧ ହୟ ପ୍ରକାଶ କରିତ, କିନ୍ତୁ ଶିବରତନେର
ଆର ସବୁର ସହିଲ ନା । କୃତ ଦୁଃଖେର ଅଗାଧ ପ୍ରାବନ ଏକମଙ୍ଗେ ତୀର ବୁକେ
ବହିତେ ଲାଗିଲ । ତିନି ବାଡ଼ୀର ଦିକେ ଛୁଟିଲେନ ।

(୪)

ବାପାରଟା ମକଳେବ କାଢେ ଥୁବ ରହୁ ବଲିଯା ବୋଧ ହଇଲେ ଏ, ଆନଳେ
ନ'ବୌଘେର ବିଶେ କିଛୁଟ ହୟ ନାହିଁ । ହ୍ୟତ ସାରାବାତେର ଟ୍ରେନେର କଟେର
ପର ବହକଣ ଧରିଯା ରୌଦ୍ରେ ଦୀଡାଇଯା ଥାକାତେ ତାହାର ଶ୍ରାମଗୁଣୀ
ଅପ୍ରକଳ୍ପିତ ହଇଯା ପଡ଼ିଯାଇଲ, ହ୍ୟତ ପ୍ରଥମ ବବିତାପେ ମହିନି ଉତ୍ତପ୍ତ
ହଇଯା ସଂଜ୍ଞାଶ୍ଵର ହଇଯା ପଡ଼ିଯାଇଲ ଏବଂ ମର୍ବିଦେହେ କୋନ ମାଡା ଛିଲ ନା,
କିନ୍ତୁ ଇହା ନିଶ୍ଚିତ ଯେ, ଦୈତ୍ୟିକ ଅସ୍ଵର୍ତ୍ତତା ଯତହି କେବ ହଟିକ ନା, ତାହାର
ମନୋବେଦନାର ଆର ଅନ୍ତ ଛିଲ ନା; ଏବଂ ଅନ୍ତରେର ମେଇ ଶ୍ରୀର ବେଦନ
ଦୈତ୍ୟିକ ଅତ୍ୟାଚାର ଓ କ୍ଳାନ୍ତିର ସହିତ ମିଶିଯାଇ ତାହାକେ ଥାନିକ କ୍ଷଣେର
ଜଣ୍ଠ ହତଚୈତନ୍ୟ କରିଯା ଦିଯାଇଲ ।

ଶିବରତନ ଇହା ଲାଇଯା ଆର କାହାକେଓ କିଛୁ ଜିଜ୍ଞାସା ବରେନ ନାହିଁ,
ବା ଏହି ବ୍ୟାପାର ଲାଇଯା ଏକଟା ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବାର ଅବସରରେ କାହାକେଓ
ଦେମ ନାହିଁ । ଗିରିବାଲା ଏକଟିବାର ତାହାର କାଢେ ବଲିତେ ଆସିଯାଇଲ,
ନ'କାକାର ଏକପାଟି ଜୁତୋ ଦୁ'ହାତେ ମାଥାଯ ଧ'ରେ, ମେଇ ଦୁପୁର ରୋଦେ,
ବାବା—କିନ୍ତୁ ବାବାର ଏକ ଧରମ ଥାଇଯା ଦୁପୁର ରୋଦେର କାହିନୀଟା ଆର

(୪୦)

ରସଚକ୍ର

ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିତେ ପାରେ ନାହିଁ । ମାତାଙ୍କ ଏକବାର ଠିକ ପୁଅକେ ସମ୍ମୋଧନ କରିଯା ନା କହିଲେଓ, ତାହାର ଶାକ୍ଷାତ୍ତେଇ ଆପନ ମନେ ବଲିଯାଇଲେନ, କି ରକମ ବଡ଼ ବାପୁ ! ଭାସୁର ନା ହୟ ରାଗେର ମାଥାୟ ସଲେଇଚେ ! ତାଇ ବଳେ ତୁଟେ କୋଲକାଟା ଥିକେ ତାଲଟୁକେ ଫିରେ ଏସେ—ମେଘମାଟ୍ଟମେର ଏ ରକମ ଜ୍ଞେଦଓ ତ— । ମାରେଇ କଥାଯ ବାଧା ଦାନ କରିଯା ଶିବରତନ କହିଯାଇଲେନ, ଧାକ ମା, ଓ ସବ କଥା ଆର ଟେମେ-ବୁନେ ବାଡ଼ାବାର ଦରକାର ନେଇ । ବଲିଯା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅମ୍ଭୋଯେର ଭାବ ଦେଖାଇଯା ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରିଯା ଚଲିଯା ଗିଯାଇଲେନ ।

ମୈତ୍ର ପରିବାରେର ଏତ ବଡ ଏକଟା ଡଟିଲ ଅଧ୍ୟାୟ ସଥିନ ନାନାପ୍ରକାର ଶକ୍ତି, ସନ୍ଦେହ, ଉତ୍ସକ୍ତି, ମନ୍ଦପୀଡ଼ା ଓ ସର୍ବଶେଷେ ନୀରବତାର ମଧ୍ୟ ଦିଯା ଏକରପ ଶେଷ ହଇଯା ଆମିତେଇଲ, ତଥନ ଆବ ଏକ ନୃତନ ଅଧ୍ୟାୟ ସୃଜିତ ହଇଯା ସକଳେବ ପୌଢ଼ିତ ଅନ୍ତକରଣକେ ସେଇଦିକେ ସତ୍ସା ଟୀନ ଦିଲ । ରାମେଶ୍ଵରୀ ଟ୍ୟାଂ ଅତିମାତ୍ରାର ପୌଢ଼ିତ ହଇଯା ଶ୍ୟା ଅଧିକାର କରିଲେନ ।

ବାମେଶ୍ଵରୀର ଆକଞ୍ଚିକ ରୋଗଶ୍ୟା-ପ୍ରତିଶ ସକଳେର ସକଳ ପ୍ରକାର ଆବେଦନ, ନିବେଦନ, ଅଶାନ୍ତି, ମନ ପୀଡ଼ାର ଉପର ଯେନ ଏକଟା ଶ୍ରୀମଦ୍ ଆନ୍ତରଣ ବିଚାଇଯା ଦିଲ । କେନ ନା, ମେରପ ବସମେ ମେରପଭାବେ ରାମେଶ୍ଵରୀ ପୌଢ଼ିତ ହୁଟିଯା ଶ୍ୟାଶ୍ଵର କରିଲେନ ଏବଂ ତାହାର ବୋଗେର ଲକ୍ଷଣାଦି ଦେଖିଯା ଚିକିଂସକେର ଚୋଥେ ମୁଖେ ସେ ଭାବ ଫୁଟିଯା ଉଠିଲ, ତାହାତେ ବାଡ଼ୀଶ୍ଵର ସକଳେରଟି ମନ ଜୁଡ଼ିଯା ତଥନ ନୃତନ ଆଶକ୍ତାବ ଚାଯା ପଡ଼ିଲ ।

ସେ ଭାକ୍ତାରବାବୁଟି ମ'ରୌଘେର ଚିକିଂସାର ଜନ୍ୟ ଆମିତେଇଲେନ, ତିନିଇ ରାମେଶ୍ଵରୀର ଚିକିଂସା କରିତେ ଲାଗିଲେନ । ଦିନେର ପର ଦିନ ସତ କାଟିଯା ମାଟିତେ ଲାଗିଲ, ବୋଗଣ୍ଡ ତତ ନୃତନ ନୃତନ ଉପସର୍ଗ ଆନିଯା

ରସଚକ୍ର

ଚିକିତ୍ସକେର ସର୍ବପ୍ରକାର ଚେଷ୍ଟାକେ ବିଫଳ କରିଯା ଦିତେ ଲାଗିଲ । ଅବ-
ଶେଷେ କାନ୍ତିକ ମାସେର ନୃତ୍ୟ ଠାଣ୍ଡା ରୋଗିନୀର ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଦୂକେର ହାଡ କଥାନିର
ମଧ୍ୟେ ଭାଲ କରିଯା ଆଶ୍ୟ ଲାଇଲ ଏବଂ ତାହାଇ ପ୍ରଦାନ ଉପଲଙ୍ଘ କରିଯା
ଏକଦିନ ନିଶାସ୍ତେ ପୁତ୍ର, ଶୁଦ୍ଧବୟୁ ଓ ନାତି-ନାତିନୀଗଣେର ନିକଟ ହିତେ
ଶେଷ ବିଦ୍ୟାଯ ଲାଇସ୍ଟ୍ରେସନ୍, ରାମେଶ୍ୱରୀ ଏ ସଂମାରେର ଉପର ହିତେ ତାହାର ଦୃଷ୍ଟି
ଫିରାଇୟା ଲାଇସ୍ଟ୍ରେସନ୍ ଚିରତରେ ଚକ୍ର ମୁଦ୍ରିତ କରିଲେନ ।

ମାତାର ଅସ୍ଥିରେ ସଂବାଦ ପାଇୟାଓ ବିଭୂତିବରତନ କାଳକାଳୀ ହିତେ
ବାଟୀ ଆସିତେ ପାରେ ନାହିଁ । ଛୁଟି ନା ପାଉୟା ଓ ତାହାର ସଙ୍ଗେ ପ୍ରକାଣ୍ଡ
ଅନ୍ୟ ଏମନ ଏକଟା କାନ୍ଦେର ଅଜୁହାତ ମେ ଜୋଟକେ ପତ୍ର ଦ୍ୱାରା ଜାନାଇୟା-
ଛିଲ ସେ, ତାହାର ଉପର କାହାରୋ କିଛୁ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ହିଲ ନା । କିନ୍ତୁ
ଏକ୍ଷଣେ ଆନ୍ଦେର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି, ଶାଲିକା ପ୍ରଭୃତିକେ ସଙ୍ଗେ ଲାଇସନ୍ ତାହାକେ
ଚାଲିଯା ଆସିତେ ହିଲ ଏବଂ ବାଟିତେ ପଦାର୍ପଣ କରିବାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେଇ ଏମନ
ଏକଟି ଶୋକ ଓ ସନ୍ତାପେର ଢାଯା ତାହାର ମୁଖ୍ୟାନାକେ ଅଧିକାବ
କରିଯା ବସିଲ ସେ, କୋମ ବିଷଯେଇ କୋମ କଥା କେହ ତାହାକେ ଜିଜ୍ଞାସା
କରିବାର ଅବସର ପାଇଲ ନା । ଶୁଦ୍ଧ ଜୟ ଏକଦିନ ତାହାକେ ଏକାନ୍ତେ
ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲ, ଏଇବାବ ? ବିଭୂତି ବିରମ୍ୟଥେ ଉତ୍ତର କବିଲ, ଏଇବାବ
ଭାସ୍ତୁରେର ହାଜାର ବକମେର ଅପମାନ ଆବଶ୍ୟ ଭାଲ କ'ରେ ମାଥା ପେତେ
ମହ କର । ବାଢ଼ୀତେ ଘାର ଯତ ଦୋଡା ଜୁତେ । ଥାଚେ ଫୁଁଜେ ଜଡ଼ କର,
ତାରପର ଅଜାନ ହ'ଯେ ପଡ଼େ ମ'ରେ, ଏହି ବଡ ଆନ୍ଦେର ପରେଇ ଆବ ଏକଟା
ଛୋଟଖାଟୋ ଆନ୍ଦେର ଘାତେ ଘୋଗାଡ ହ୍ୟ— ।

ସବ କଥାଟା ବଲିବାର ଅବସର ନା ଦିଯାଇ, ନ'ବୌ ବିରଭ୍ତ ମନେ ଅନ୍ୟତ୍ର
ଚାଲିଯା ଗେଲ ଏବଂ ଶୁଦ୍ଧ ଏଇଟୁକୁ ବଲିଯା ଗେଲ, ଭାସ୍ତୁରେ ଅପମାନ ନୟ, ତାର

ৰসচক্ৰ

আদেশ। শঙ্গু-ভাস্তুৱের আদেশ পালনই কৰতে হয়। আৱ
তোমাৰ পায়েৰ জুতো, মেতা আমাৰ মাথায় বাখৰাই জিনিষ,
মাথা পেতে যে তা নিতে পেৱেছি, মেতা আমাৰ সৌভাগ্য—পুণ্য।

ইহাৰ দিন কয়েক পৰেই যথাদিনে রামেশ্বৰীৰ শ্রাদ্ধ ঘটা কৰিয়া
সম্পূৰ্ণ হইয়া গেল।

মাতাৰ প্রতি ভঙ্গি-ভালবাসাৰ অসাধাৰণ আধিক্য হেতু শিবৱতন
তাহাৰ আকৃতিক্ষেত্ৰে একটি বাড়াবাড়ি রকম বায় কৰিয়া বসিলৈন।
বিবাঙ্গুৰ গ্ৰামগানি মেৰাং কৃত ছিল না। মৈত্ৰবংশেৰ সন্তুষ্ম রক্ষা
কৰিতে গিয়া ইহাৰ শীৰ্ষস্থানে অধিষ্ঠিত গ্ৰামেৰ জমিদাৰবাটী হইতে
আবস্তু কৰিদাৰ সামাজি দোত্ত্বাৰ কৃষক পৰিবাৰ পৰ্যন্ত সকল ঘৰেৱ
সকলকেই শিবৱতন মাতাৰ শ্রাদ্ধবাসৱে যোগদান কৰাইবাৰ পক্ষে
যথোপযুক্ত আয়োজন কৰিযাছিলেন। আয়োজনেৰ টান গ্ৰাম ছাড়াইয়া
ভিন্ন গ্ৰামেৰ স্থানে স্থানে গিয়া ও পৌচাইয়াছিল।

যাহা হউক, প্ৰায় একমাসেৰ মধ্যে আনন্দ ও নিৱানন্দেৰ দুইটি
শ্ৰেষ্ঠ বিসজ্জনেৰ পালা মৈত্ৰ পৰিবাৰে পৱ পৱ সম্পূৰ্ণ হইয়া গেল,
একটি মা আনন্দময়ীৰ, অপৱটি মা রামেশ্বৰীৰ।

অল্প কয়েকদিন পূৰ্বে মহামায়াৰ পুজা অন্তে একদিন প্ৰভাতে
চণ্ডীমণ্ডপেৰ উপৰ সতৱক বিচাইয়া বসিয়া তিন ভাতায় যেমন সম্মুখে
হিসাবেৰ থাতা খুলিয়া খৰচপত্ৰেৰ আঞ্চলিকনাদি কৰিযাছিলেন, মাতৃ-
আকৃতিৰ পৱও একদিন সন্ধায় সেইৱৰপ তিন ভাতায় চণ্ডীমণ্ডপেৰ মধ্যে
বসিয়া সত্ত্বসমাপ্ত এই কার্য্যোপলক্ষে ব্যয়াদিৰ কথা লইয়া আন্দোলন
আলোচনা কৰিতেছিলেন। সেদিন শৱতেৱ প্ৰভাত-ৱোক্তি সতৱকিৰ

ରମଚନ୍ଦ୍ର

ଉପର ଓ ଈହାଦେବ ସର୍ବାଙ୍ଗେ ଆସିଯା ପଡ଼ିଯାଇଲ, ଏ ଦିନ ହେମନ୍ତେବ ଚଞ୍ଚ
ଚଞ୍ଚିମଣିପେବ ସମୁଥସ୍ତ ନାବିକେଳ ବ୍ରନ୍ଦେବ ପାତାବ ଫାଁକ ଦିଯା କୋପିତେ
କୋପିତେ ଉକି ଦିତେଛିଲ । ବୌଦ୍ଧପୀଡ଼ିତ ହିୟା ମେଦିନ ବମ୍ବିବାବ
ମତବକ୍ଷଥାନି ଚାଯାବ ଦିକେ ବାବବାବ ମବାଇୟା ଲଟିଲେଣ ସକଳେବ ଆନନ୍ଦେ
ସ୍ଵପ୍ନ ଓ ଆବାମେବ ଯୈ ଏକଟା ଶାନ୍ତ ଭାବ ବିଦ୍ୟମାନ ଛିଲ, ଆଜ ତାହାର
କିଛିଟା ଛିଲ ନା, ତଃସ୍ତଲେ ବେଦନା ଓ ନିବାନନ୍ଦେବ ଛାଦା ମେଥାନେ ବିନାନ୍ଦମ୍ବେ
ବିବାଜ କବିତେଛିଲ ।

ଅଗ୍ରଜେବ କି ଏକଟା କଥାବ ସ୍ଥତ୍ରେ ଥାନିକକଣ ଚୂପ କବିମା ଥାକିବାର
ପର ବିଭୂତିବତନ କହିଲ, ତା ହୁଣେଣ ଏତଟା ଥବଚପତ୍ର କବେ ଯେଣା
ଉଚିତ ଶ୍ରୀ ନି । ଶାନ୍ତି ଠାକକଣ ବଲାହିଲେନ—

ଶିବବତନ ବାଧା ଦିଯା କହିଲେନ, ଶାନ୍ତି ଯାଦଣ କି ବଃ ଛିଲେନ
ନା ବଲାହିଲେନ, ଆମାବ ଜାନବାବ ଦବକାବ ନେଇ । କାହିଁ ଥାମାଦେବ
ଶାନ୍ତି ଠାକକଣେବ ନୟ ।

ବିଭୂତି ଘାଡ଼ ହେଟ କବିଯା ନାବବେ ସମୁଦ୍ରେବ ମତବଦି । ଉପର ଥାଙ୍କଣେ
ଡଗା ଦିଯା କି ଯେନ ଲିପିତେ ଲାଗିଲ ।

ଶିବବତନ ବଲାହିଲେନ, ବିଭୂତି ।

—ଆଜ୍ଞେ ।

—ଥବଚପତ୍ର କି ବେଶି ହେୟେଚେ ବଲେ ମନେ କବ ?

—ଆଜ୍ଞେ, ଏତ୍ତ ବେଶି ହେୟେଚେ ବଲେଟି ମନେ ହଦ । ଏ ଦୟା
ଏତଟା—

—ବଲ ବି ବିଭୂତି ? ମା ଯେ । ଏଟ ତ ଆମାଦେବ ଶୈୟ କାଜ, ଏବପର
ଆୟି ଯଥନ ଚୋଥ ବୁଜିବୋ, ତଥନ ତୋମବା ଶୁଦ୍ଧ ତିଳକାଙ୍କନ କବେ, ଦ୍ୱାଦଶଟି

বসচক্র

আঙ্গ থাইয়েই কাজ সেবো। মাব আকে যেটুকু কবা হ'ল, এটুকু না
কবলে কি হয় কথনো ? দুরালে না ?

কিন্তু বিভূতি বোব হয় বুঝিতে পাবিল না। কহিল, বুঝিছি,
কিন্তু পৃজোব অতবড় একটা খবচেব পৰ আবাব দেনা কবে—

তা বলো কি হয়। আমি মনে কবেছিলুম যে তুমি অস্ততঃ
শ' পাচেক টাকাও এ সময়ে সঙ্গে কবে নিয়ে আসবে। পৃজোর
খবচটা ত শত্রু যাব আমিহ চালালুম। সংসাবেব ত'বিলে ত আব
একটি পাটপয়সাও নেই।

বিভূতি একটখানি ঢোব গিলিয়া বলিল, আমিও সেই কথাটি
বলচি এই দেখুন না কেন, শত্রু শত্রু কাশী যাবাব হাঙ্গাম কবে এক
কাঁড়ি টাকা খবচ পওব হবে গেল।

—ইঠা, কিন্তু মা ধখন অভ কবে জিদ ববোন, তখন—মনে মনে
শিববতন ভাবিসেন, যে, বিভূতি তাহাৰ সম্মুখে বদিয়া খবচপত্ৰ লইয়া
এৰকম ধৰণেব প্ৰশ্ন ইহাব পূৰৱে বড় এৰটা কবে মাই। ইদানীং
বিছুদিন চহতে বিভূতিব এইকপ ভাবাস্তু শিববতন লক্ষ্য কবিয়া
আনিতেছেন। কযেকদণ্ড চুপ কবিয়া থাকিবাব পৰ ভৃতাকে তামাকেব
জন্য একটা হাক দিয়া, শত্রুৰ দিকে চাহিয়া কহিলেন, তুমিও শত্রু,
একটু চেষ্টা চৰিত্বিৰ কবে দেখ, তোমাৰ কোটেব কোন উকীল
বন্ধু উন্মুক্ত কাছ থেকে উপস্থিত টাকাটা যোগাড় কবতে পাৰ কি না।
সেবেস্তাৰ টাকাটা খবচ ক'বে বসলাম, মাস থামেকেব ঘণ্যে টাকাটা
যোগাড় না হোলে ত মহাবিপদে পডতে হবে দেখচি।

এদিনেও শত্রুবতন একটা মোটা তাকিয়া আশ্রয় কবিয়া সতৰক্ষেব

ରୁମଚକ୍ର

ଏକଧାରେ ଅର୍ଦ୍ଧଶାଯିତ ଅବଶ୍ୟାଯ ଚୂପ, କରିଯାଇ ପାଡ଼ିଯାଛିଲ, ଜ୍ୟୋତେର କଥାଯ ଶୁଣୁ ଏକଟୁ ନିର୍ମିଯା ଉଠିଲ ମାତ୍ର ।

ଭୃତ୍ୟ ତାମାକ ଦିଯା ଗେଲ । କିନ୍ତୁ ଅଞ୍ଚିଗର୍ତ୍ତ କଲିକା ଗଡ଼ଗଡ଼ାର ମାଧ୍ୟାର ଉପର ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ଚାପିଯା ରହିଲ, ଏବଂ ତାହାର ଭିତରେବ ତାମାକ ବୁଝାଇ ପୁଡ଼ିଯା ଛାଟ ହଇଯା ଗେଲ ।

ଶିବରତନ ଉଠିଯା ଦାଡ଼ାଇଲେନ ଏବଂ ବୁଝି ଚର୍ଣ୍ଣମଣ୍ଡପେର ଏକ ପ୍ରାନ୍ତ ହଇତେ ଅପର ପ୍ରାନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାରକତ୍ତକ ଅନ୍ୟମନଙ୍କେର ମତ ପାଯଚାବି କରିଯା ବିଭୂତିର ଉଦ୍ଦେଶେ କହିଲେନ, କୋଳକାତା ଗିଯେ ଏକବାର ଚେଷ୍ଟା କ'ରେ ଦେଖୋ ; କୋନ ରକମେ ଟାକାଟା ଏବଂ ଭେତର ଯୋଗାଡ ତୋ କରତେ ଥବେ । ତୋମାରି ଓପର ଏଟାର ବେଶ ଭରସା । ତୁ ମି ଏଥାନେ ତା'ହଲେ ଆର ଦେଇଁ ନା କରେ କାଳଟି ଚଲେ ଯାଉ । ଉଦ୍ଦେଶେ ସବ ନିଯେ ଯାଉ, ଶୁଣୁ ନ'ବୈମାର ଏଥନ ଯାଉୟା ହବେ ନା । ଭାଙ୍ଗା ମୌକୋର ହାଲ, ମା ଛାଡ଼ା ଆର କାବର ଧରବାର ଶକ୍ତି ନେଇ

ବିଭୂତି ନିକଟରେ ବସିଯା ବହିଲ ଏବଂ ଶକ୍ତ ଆର ଏକବାବ ଗା ନାଡ଼ା ଦିଯା ଉଠିଲ ।

ଇହାରଇ ସଟ୍ଟାଥାନେକ ପରେ ବାଟୀର ଭିତରକାର ପଶିମ ଦିକେର ବଡ ସରଖାନିର ମଧ୍ୟେ ଦରଜା ବନ୍ଦ କରିଯା ବିଭୂତି ତାହାର ଶକ୍ତ ଓ ଶ୍ୟାଲିକାବ ସହିତ ଅନୁଚ୍ଛନ୍ତରେ କଥା କହିତେଛିଲ । ଶିଶିରଓ ଏକଟି କୋଣ ଘେ ସିଯା ବସିଯାଛିଲ । ସହମା ବନ୍ଦ ଦୁଃଖାର ବାହିର ହଇତେ ଠେଲିଯା ନ'ବୌ ସରେର ମଧ୍ୟେ ପ୍ରବେଶ କରିଯା ଚାପାକଟେ ମାତାକେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରିଯା କହିଲ, କୁଟୁମ୍ବେର ବାଡ଼ୀତେ ଏମେହ ମା, ଏଥାନେ ଆର ଏଥନ କୋନ କିଛୁ ଗୋଲମାଲ ନାହିଁ ନା । ଯା' ତୋମାର ବଲବାର କଇବାର ବାଡ଼ୀ ଗିଯେ ସବ ବୋଲୋ

କୋଯୋ । ଜାମାଇ ତ ତୋମାରି ହାତେର ଭେତର । ମେଲର ପରାମର୍ଶ ଯା' ଦେବାର ମେଘାନେ ଗିଯେଇ ଦିଓ । ତବେ, ଏ ସଂସାର ଛେଡ଼େ ଏଥନ ଆମି କିଛୁତେଇ ତୋମାର ସଙ୍ଗେ ଯେତେ ପାରବ ନା ।

ମାତା ପରମ ବିଷୟେ କଞ୍ଚାବ ମୁଖେ ଦିକେ ଏକଦୃଷ୍ଟି ଚାହିୟା ଥାକିଯା କହିଲେନ, ତୁଟ୍ଟ ବଲିସ କି ଲା ଜୟୀ ? ଭାସୁରେର ଛକୁମେ ଏଇବାର ବୁଝି ମେଥରେବ ଟବ ମାଥାଯ କରବି ବ'ଲେ ଏଥାମେ ପଡ଼େ ଥାକତେ ଚାଇଛିସ ?

—ହୁଁ, ତାଇ ଚାଚି । କିନ୍ତୁ ତୋମାକେ ବ୍ୟାଗ୍ଗତା କରି ମା, ରାତ ପୋହାଲେ ତ ସବ ଚଲେ ଥାଚ, ଆଜ ଆବ ଏଇ ସବ ନିଯେ ଏକଟା କେଳେକାରି ବାଧିଓ ନା ।

—ତୁହୁ ତା'ହଲେ ଏଟିଥେନେଇ ବୌଟା-ଲାଥି ଥେଯେ ଥାକବି, ଯାବି ନି ତ ?

—ନା, ବଲିଯା ନ'ବୋ ଯେମନ ନିଃଶ୍ଵେତ ଆସିଯାଇଲ, ତେମନି ନିଃଶ୍ଵେତ ଦରଜ । ଟେମାଇସ୍ ଦିଯା ବାହିର ହଇୟା ଗେଲ ।

ବିଭୂତି ଶକ୍ତିର ଦିକେ ଚାହିୟା କହିଲ, ଦେଖିଲେନ ତ, ଓର ଧରଣ-ଧାରଣଟି ଆଲାଦା ! ଭାସୁର ଯେନ ଓର କାହେ ସ୍ଵର୍ଗେର ଦେବତାରେ ବାଡ଼ା ! ଭାସୁର ବଲେଛେ ଏଥାମେ ଥାକତେ, ଶ୍ରଦ୍ଧାରାଂ ମେ କଥାର ଲଜ୍ଜନ କରତେ ଓ କି ଆର ପାରେ !

ଶ୍ରଦ୍ଧାରୀ ଏକଟି ପେଦେର ଶାସ ଫେଲିଲେ ଫେଲିଲେ ବିଭୂତିର ଶକ୍ତି କହିଲେନ, ଥାକ୍ ବିଭୂତି । ଓ ସଥନ କିଛୁତେଇ ଯାବେ ନା, ତଥନ ଏଇଥାନେଇ ଥାକ । ଓର କପାଳେ ଦେଖିଚି ଅନେକ ଦୁର୍ଗତିଇ ଆଛେ । ଚଲ ବାବା, ଆମରା ତା'ହଲେ କାଲାଇ ଚଲେ ଯାଇ । ତାରପର ମେଘାନେ ଗିଯେ ଯା ହ୍ୟ ବିଲି ସନ୍ଦେହକ୍ଷ ଏକଟା କରା ଯାବେ ଏଥନ । ଓ ମେଯେ କି ସୋଜା ମେଯେ ବାବା, ଛେଲେବେଳା ଥେକେଇ ଓ ଯେନ କେମନ ଏକ ଧରଣେର ।

ରସଚକ୍ର

ବିଭୂତିର ଛୋଟ ଶାଳୀ କି ସେନ ସଲିତେ ଗିଯା ମାତାବ ସୁତୀଙ୍ଗ
ଇଞ୍ଜିଟେ କଥାବ ମଧ୍ୟେଇ ଥାମିଯା ଗେଲ ଏବଂ ମେଇ କଥାଟାଇ କନ୍ତାବ ମୁଖ
ହିଟେ ସେନ କାଡ଼ିଯା ଲାଇୟା ମାତା କହିଲେନ, ବିଷଠ୍ଟା କେମା ତା'ହଲେ ତ
ଏବାବ ହ'ଲ ନା, କେମନ ବାବା ।

ବିଭୂତି କହିଲ, ନା ମା, ଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆବ ହଲ ନା । ତାବ ଚିଠି ପେଯେ
ଟାକାଟା ଆସି ସଙ୍ଗେ କବେଇ ତ ଏମଛିଲୁଗ । କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ସେ ତାବ
ବ୍ୟାସବାମ ହସେ ପଡ଼ବେ, ତା କେ ଜାନେ । ଯାକ—ଧିବେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଏମେଇ ହବେ ।

ଶିଶିବ ଏ ପ୍ରୟାଣ ଚାପ କବିଯା ବମ୍ବିଯାଚିଲ । କହିଲ, ମା,
ଏଟ ଟାକା ଧେବେ ତୋ ବଡ଼ଦାଦାବାବକେ ମାତ ଏ' ନିବା ଦିଯେ
ଦିଲେଇ—

ମୟାପଥେଟ ତାହାକେ ଏକଟା ଧମକ ଦିଯା ମାତା କହିଲେନ, ଥାମ ଶିଶିବ ।
ଖବଦାବ ଏ ଟାକାବ କଥା ସେନ ବାବବ ଦାହେ ଗଲ୍ଲ କବିଦ୍ଵାନ ।

ହଠାତ୍ ଏହି ସମୟ ଉଠାନ ହିଟେ ଶିବତନେବ ଗଲାବ ଆଓୟାଜ ପାତ୍ରୟ
ଗେଲ, ମ' ବୌମା । ସଙ୍ଗେ-ସଙ୍ଗେଟ ବିଭୂତି ସବ ହିଟେ ନି ମାଡେ ବାହିବ ହଟାଇ
ଓଦିକ ଦିଯା ସଦରେବ ଅଭିମୁଖେ ଚାଗିଯା ଗେଲ ।

ପରଦିନ ପ୍ରାତଃକାଳେ ନିଦ୍ରା ହିଟେ ଉଠିଥା, ଚୋଥେ ମୁଖେ ଡଳ ଦିବାବ
ପର ବିଭୂତିବତନ ସଦବେ ଆସିଯା ଦ୍ୱାଦାଇତେଇ ଦେଖିଲ, ଶ୍ରୁତେବ ଥାମାବେ
କୁଯାଗ ନୃତ୍ନ ଧାନେବ ସେ ପାଲୁଇ ଦିଲେଇଛିଲ, ଶିବବତନ ଏକପାର୍ଶେ ଦ୍ୱାଦାଇଯା
ଥାକିଯା ତାହାଇ ଦେଖିତେଛେନ । ଆଗେ ହିଟେ ବିଭୂତି ଦାଦାବ ପାର୍ଶେ
ଆସିଯା ଦ୍ୱାଦାଇତ, କିନ୍ତୁ ପୂର୍ବାପେମ୍ବା । ଏଥନ ସମୟେବ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହଇୟାଛେ ।
ବିଭୂତିକେ ଦେଖିତେ ପାଇୟା ଶିବବତନ ଡାବିଗେନ ତବେ ବିଭୂତି ଦେଇଷଳେ
ଆନିଯା ଦ୍ୱାଦାଇଲ । ଶିବବତନ କହିଲେନ, ସକାଳ ସକାଳ ଠିକଠାକ

ରୁମଚକ୍ର

ହେଉ ନିଓ । ବାରୁଇ-ପୁରୁରେ ଜଣକେ ପାଠିଯେଛି, ଛୋଟ-ଖାଟ ସା' ହୟ ଯଦି
ଏକଟା ଧ'ରେ ଆନତେ ପାରେ ।

ବିଭୂତି ନୀବବେ ଦୀଡ଼ାଇୟା ଦୀଡ଼ାଇୟା ପାଲୁଇ ଦେଓଯା ଦେଖିତେ ଲାଗିଲ ।
ଶିବରତନ କହିଲେନ, ପୌଛେଇ ପତ୍ର ଦିଓ । ଆର ଟାକାଟା ଗିଯେଇ
ପାଠାବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କୋରୋ ।

ବିଭୂତି ପୂର୍ବବ୍ୟ ନୀବବେଇ ଦୀଡ଼ାଇୟା ରହିଲ ।
ଶିବରତନ କହିଲେନ, ହପ୍ତାଖାନେକେର ମଧ୍ୟେ କୋନ ରକମେ ପାଠାତେ
ପାବବେ ନା ?

ବିଭୂତି କହିଲ, ତାଇ ଭାବଚି । ଓଥାମେ ଖରଚ ବଡ଼ ସେଡେ ଗିଯେଚେ ।
ବାସାଭାଡା ଜିନିଷପତ୍ର ସବହ ଦୁର୍ମୂଳ । ତାରପର ହାତେ ଜମା ଟାକା—
—କି କିଛୁ ନେଇ ନାକି ?

—ଏକଟି ପ୍ରସାଦ ମେଇ । ତାଇ ଭାବଚି । ଶୁଦେବ ଲୋତେ କିଛୁ
ଟାକା ଏକଜନକେ ଧାବ ଦିଯେ ଫେଲେଛି, କିଛୁତେ ମେଟା ଆଦ୍ୟ କରତେ
ପାବଛି ନା । ଆଜ୍ଞା, ଯାହୋକ ବାବସ୍ଥା ଏକଟା କବା ଯାବେ ଏଥନ । ଅନ୍ତଃ
ଏହି ମାତ ଶ' ଟାକା ଯଦି କୋନ ଜାଯଗା ଥେକେ ଧାବ-ଧୋବ କବେଓ—

—ହ୍ୟା, ଅନ୍ତଃ ତାଇ କ'ରେଓ ପାଠିଓ । ଯେମନ କ'ବେ ହୋକ, ସେରେନ୍ତାର
ଟାବାଟା ଫେଲେ ଦିଯେ ଏଥନ ଉକ୍ତାର ହେୟା ସା'କ, ତାରପର ଶକ୍ତି ଚେଷ୍ଟା
କରବ, ଆମିଓ ଏହିକ ଥେକେ ଯଦି କିଛୁ କରେ ଉଠିତେ ପାରି; କି
ବଳ ?

—ଆଜ୍ଞେ ।
ଅତଃପର ଜୋଷେର ମକାଶ ହିତେ ମଶ୍ରମ ପଦବିକ୍ଷେପେ କନିଷ୍ଠ ଶାନାନ୍ତରେ
ପ୍ରଥାନ କରିଲ ଏବଂ ଇହାରଇ ଘନ୍ଟା ତିନ ଚାର ପରେ ଆହାରାଦି ସାରିଯା

ରମ୍ବକ୍ର

ଲଈବାର ପର କାପଡ଼-ଚୋପଡ଼ ପରିଯା ସରେର ମଧ୍ୟେ ଆସିଯା ଦୀଡ଼ାଇଲେ,
ଜୟା ଟିପ୍ କରିଯା ତାହାର ପାଘେର କାଛେ ଗଡ କରିଯା ଦେଓଙ୍ଗାଳ ସେସିଯା
ଦୀଡ଼ାଇଲ, ମୃଦୁକଠେ କହିଲ, ପୌଛେଇ ଚିଠି ଦିଓ ।

ବିଭୂତି କହିଲ, ଓ ତ ପୁରୋନୋ କଥା, ଚିରଦିନଇ ଆଛେ । ନୂତନ
କଥାଟା ଆର ଏକବାର ମନେ କରିଯେ ଦିଯେ ଯାଇ । ଅର୍ଥାଏ, ଦିନ କତକେବ
ଭେତରେଇ ଆମି ଆବାର ଆସଚି । ବଲିଯା ପ୍ରସାରିତ ହଞ୍ଚେ ବିଭୂତି
ଜୟାର ଦିକେ ଅଗ୍ରପର ହଇତେହ ତ୍ରସ୍ତେ ଜୟା ସାଡ ଫିବାଇଯା ସବିଜ୍ଞା
ଦୀଡ଼ାଇଲ ।

(୫)

ବିରାଜପୁର ଗ୍ରାମଥାନିର ଅନ୍ତ ସବ ପାଡ଼ା ହଇତେ ଇହାର ଉତ୍ତରପାଡ଼ା ଏକଟ୍ ଅମଂଲପ୍ର ଏବଂ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ, ମଧ୍ୟେ ଏକଟି ଶ୍ଵରୁହୁ ମାଠ । ଏହି ମାଠେର ଉପର କୋଥାଓ ଉତ୍ତରପାଡ଼ାର ଚାମାଦେର ବେଣୁନକ୍ଷେତ, ପାଟକ୍ଷେତ, ଆଖେର-କ୍ଷେତ, ଆବାର କୋଥାଓ ବା ପତିତ ଜମି, ଆମକୋଠାଲେର ବାଗାନ, ବୈଚିବନ । କୋଥାଓ ପାଯେ-ଚଳା ପଥେର ଉତ୍ତର ପାର୍ଶ୍ଵ କାଳକାନୁନ୍ଦେ, ମୀଳ, ଝାଟି ପ୍ରଭୃତି ବୁନୋ ଗାଛେର ଝୋପ-ଝାଡ, କୋଥାଓ ବା ଛୋଟ ଏକଟି ପୁରାତନ ଚଟାନ୍ ପୁଷ୍କରିଣୀର ଚାରିଦିକେ ଘରିଯା ଶିରୀଷ, ତେତୁଳ, ଛାତିମ, ଶିମୁଳ ପ୍ରଭୃତି ବୁକ୍ଷେର କୁଞ୍ଜବନ ପୁକୁବେର ଫୁଟଙ୍ଗ ପଦ୍ମଗୁଲିକେ ଆଡ଼ାଲ କରିଯା ରାଖିଯାଇଛେ ।

ଏକଥାମେ ପଥେର ଧାବେ ବହକାଲେର ଏକଟି ଶିବ ମନ୍ଦିର ମୂର୍ତ୍ତିକାଯ ଲୁକାଇଯାଇଛେ । ତାହାର ଦକ୍ଷିଣ ଦିକେର ଦେଉୟାଲେର ମାତ୍ର ଏକଟୁଥାନି ଅଂଶ ପାଶ-ପାଶ ଛାଇଟି ଛୋଟ କୁଳୁଦ୍ଧୀ ବକ୍ଷେ ଲହୟା ଏଥିନେ । ଏକଧାରେ ଦୀଡାଇଯା ଆଛେ, ବାକୀ ତିନି ଦିକେର ଦେଉୟାଲ ଏବଂ ଚଢ଼ା ଆଦି ଭାନ୍ଦିଯା ପଡ଼ିଯା, ତାହାର ଇଟପାଥରଗୁଲି ସ୍ତୁପାକାରେ ସେଟୁ-ଫୁଲେର ସମ ବୁକେ ଧବିଯା, ଚାରିଦିକେ ଛଡାଇଯା ପଡ଼ିଯାଇଛେ ।

ଏହି ସ୍ତୁପେର କିଯଦିଶେ ମାଧ୍ୟାରଣେର ପଥେର ଉପରାଓ ଆମିଯା ଜମା ହଇଥାଇଁ ଏବଂ ଚିକାଲେର ପଥ ତାହାର ପୁରାଗେ ଅଧିକାର ତ୍ୟାଗ କରିଯା, ସରକାରଦେର ବାଂଶବାନ୍ଦେର ଗା ଦିଯା ବାକିଯା ଗିଯାଇଛେ । ମେଥାନେ ଥାନିକଟା ଥାନ ଏକଟ୍ ପରିଷାର କରା ଏବଂ ମେଇ ପବିଷ୍ଟତ ଥାମେ ପାଥରେର ମତ ଏକଟି ଦ୍ରବ୍ୟ ଯାହା ଆଛେ ତାହାଇ ବୋଧ ହୁଏ ମନ୍ଦିରେର ଦେବତା । କାରଣ, ଉତ୍ତରପାଡ଼ାର ଚାଟୁଯେ ବାଡ଼ୀର ଛେଲେଦେର ମଧ୍ୟେ କେହ ନା କେହ ପ୍ରତାହ ସକାଳେ ଏକ

(୫୧)

ରମ୍ବକ୍ର

ହାତେ ଏକଟି ଗଞ୍ଜାଙ୍ଗଲେର ଘଟି ଏବଂ ଆର ଏକ ହାତେ ବେକାବୀତେ କରିଯା
ଦୁ'ଟି ଫୁଲ-ବିଷପତ୍ର ଲଇଯା ଆସିଯା ଠାକୁରେର ମାଥାଯ ଢାଲିଯା ଦିଯା ଯାଏ
ଏବଂ ବିଷପତ୍ରେର ଶୂନ୍ୟ ରେକାବୀଥାନି, ଯାଇବାର ସମୟ, ବୈ'ଚିବନେର ଗୋଡ଼ାଯ
ଗୋଡ଼ାଯ ଯେ ମେମ୍ପଣ୍ଡ ବନ-ଯୁଇସ୍ଟେର ବାଡ ଥାକେ, ତାହା ହିତେ ଫୁଟଟ ବନ-ଯୁଇସ୍ଟେ
ତୁଳିଯା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଯା ଲମ୍ବ ।

ବୈକାଳେର ଦିକେ ଶିଶିର ଏହି ପଥେ ଆସିଯା ବନ-ଯୁଇସ୍ଟେର ବୋପଣ୍ଡଲି
ଅଂତି-ପାଂତି କରିଯା ଖୁଜିଯା ଏକଟିଓ ଫୁଲ ପାଇଲ ନା । ତଥନ ମେ
ମାଠେର ମେହି ପୁରୁଷ ପଦ୍ମର ସନ୍ଧାନେ ଅଗ୍ରମର ହଇଲ ।

ମାରେର ମଙ୍ଗେ ଶିଶିରେ କାଗିକାତାଯ ସାଙ୍ଗୀଯା ହୟ ନାହିଁ । କଥକଟା
ତାହାର ନିଜେର ଯାଇବାର ଟିଚ୍ଛ ଛିଲ ନା, ଏବଂ କତକଟା ଜୟାର ଶୀଡ଼ା-
ଶୀଡ଼ିତେ ଶିଶିର ଆରେ କିଛିଦିନ ବିରାଜପୁରେ ଥାକିବାର ଆଧିକାର
ପାଇସାଇଲ ଏବଂ ତାହାର ଏକଥେଁସେ ବୈଚିଆହୀନ କଲିକାତା ବାଦେର
ପର, ପର୍ମାର ଏଟ ଅପୂର୍ବ ନନ୍ଦ ଶୋଭାମୌନ୍ଦିଯା ତାହାର ନନ୍ଦନ-ମନକେ ପରମ
ପୁଲକେ ଭରାଇଯା ତୁଳିଯାଇଲ ।

ଅନେକ ଚେଷ୍ଟା କରିଯା ମାଠେର ମେହି ପୁରୁଷ ହିତେ କମେକଟି ପଦ୍ମ ସଂଗ୍ରହ
କରିଯା ମେ ବରାବର ଉତ୍ତରପାଡ଼ାର ପଥ ଧରିଯା ଅଗ୍ରମର ହଟିଲ ଏବଂ ଓ-
ପାଡ଼ାର ବାରୋଯାବୀତନ । ଓ ଛିକ କାମାବେର କାମାରଣାଲ ଛାଡ଼ାଇଯା
ଯାଇତେଇ, ସେଥାନେ ବାଗଚୀଦେର ଥାମାରବାଡ଼ୀର ପାଟୀନ ବାତାବି ଲେବୁର
ଗାଛଟା ହେମନ୍ତେର ବୌଦ୍ଧ-ସେବିତ ପଥେ ଉପର ଛାତା ଧରିଯା ଦୌଡ଼ାଇଯା-
ଛିଲ, ମେହିଥାମେ ଆସିଯା ଦୌଡ଼ାଇଲ ଏବଂ ପଥେର ଏ-ପାଶେ ଏକଟି ପୁରାତନ
ଶ୍ରୀହୀନ, ଏକତାଳା ପାକା ବାଟାର ଅନ୍ଦରେ ପ୍ରବେଶ କରିଯା ଡାକିଲ,
ଠାକୁମା !

ରସତଙ୍କ

ବୁଦ୍ଧା ଠାକୁମା ସରେ ଭିତର ହିତେ ବାହିରେ ରୋଯାକେ ଆସିଯା
କହିଲ, ନାତିର ଯାଓୟା ହୟ ନି ବୁଝି ? ବେଶ ଭାଇ, ଥାକ କିଛୁ ଦିନ
ଆମାଦେର ଏହି ପାଡ଼ା ଗ୍ରାମେ, ସହରେ ଗିଯେ ତବୁ ଗଲ୍ଲ କରବେ । ପଦ୍ମଫୁଲ
କୋଖେକେ ଆମଲି ଭାଟି ? ଏଥିନି ତୁଳିଲି ବୋଧ ହୟ ? ତାଜା ରଯେଚେ ।

ବୋଯାକେର ଉପର ପା ଝୁଲାଇଯା ବସିତେ ବସିତେ ଶିଶିର ଠାସିଯା
କହିଲ, ଶିଶିରେ ପଦ୍ମ, ଓ କି ଶୁଖୁତେ ପାୟ ? ବୁଢ଼ୀ କୋଥା ଠାକୁମା ?

ଓହି ଯେ, ପୁଣ୍ଡିଲେ ଛିପ ନିଯେ ଖିଡ଼କୀର ଘାଟେର ଧାରେ ଠାୟ ଦାଢ଼ିଯେ
ମାଛ ଧରଚେନ । ତାରପର ଜରେ ପଢ଼ବେନ ଏଥନ । ଶିବୁକେ ଏକବାର
ଡେକେ ଦିନ ତୋ ଭାଇ, ଓଟାର ଏକଟ । ବିଲିସିଲି କରେ ଦିକ, ଶୁଣ୍ଡବାଡ଼ୀ
ଗିଯେ ଏକଟ ଜନ୍ମ ହୋକ । ଆଟବୁଡ଼ୋ ଥେକେ, ଏଇରକମ ଧିନ୍ଦିଗିରି
କବେ ଆର କଦିନ ବେଡ଼ାବେ ! ଓ କି, ଉଠଛିସ କେନ ?

ନା ଠାକୁମା, ଯାଇ ନି, ବଲିଯା ଶିଶିର ଖିଡ଼କିର ବାହିରେ, ପୁକୁରେ ଘାଟେ,
ଯେଥାନେ ବୁଢ଼ୀ ମାଛ ଧରିତେହିଲ, ସେଇଥାନେ ଆସିଯା ଦାଢ଼ାଇଲ । ତାହାକେ
ଦେଖିତେ ପାଇସାଇ ବୁଢ଼ୀ ତାହାର ହାତେର ଫୁଲେର ଦିକେ ଚାହିୟା ବଲିଲ,
ମାଠେର ପୁକୁର ଥେକେ ତୁଲେ ଆମଗେନ ? ଆମାକେ ଦିଯେ ସେତେ ହବେ କିନ୍ତୁ ।
ମଙ୍ଗେ ମଙ୍ଗେ ପ୍ରଶ୍ନକାରୀର ଉଂସୁକ ଦୃଷ୍ଟି ପୁନରାୟ ଛିପେର ଫାଁନାର ଉପର
ଗିଯା ଆବଦ ହିଲ ।

ଶିଶିର ଏକବାର ତାହାର ପିଛନେ ଆସିଯା ଦାଢ଼ାଇଲ, କହିଲ, ଜଲେର
ନେବେ, ନ ! ଶ୍ଵଲେର ନେବେ, ଆଗେ ସେଟା ଠିକ କର, ଦୃଷ୍ଟି ତ ଜଲେର ଦିକେଇ ।

ଫାଁନାର ଦିକ ହିତେ ଚକ୍ର ଫିରାଇଯା ଆନିଯା । ବୁଢ଼ୀ ଶିଶିରେ ମୁଖେର
ପାନେ ଚାହିତେଇ, ଶିଶିର କହିଲ, ଏକମନେ ଯେ ମାଛ ଧରଚ, କିନ୍ତୁ
ମାଛ କଇ ?

ରସଚକ୍ର

ଦଶ ବାରଟା ପୁଟୀ ଧରେଚି ଶିଶିର ଦା, ଏକଟା ବେଳେ ଧରେଚି, ଓହ ଯେ
ଦେଖୁନ ନା, ଘଟାର ଭେତର ଜଳ ଦିଯେ ବେରେଛି । ଏକଟା ଯା ବଡ଼ ମାଛ ଚାରେ
ଏସେଛିଲ !

—ତାରପର କି ହଙ୍ଗ ?

—ପୁଟୁଳେ ଛିପ ଯେ, ନଇଲେ ଠିକ ଧରତାମ ।

କିନ୍ତୁ କପାଳେର ଓପର ଏକଟା କାନ୍ଦା ଲାଗଲୋ କି କରେ ?—ବଲିଯା
ଶିଶିର ଏକହାତେ ବୁଡ଼ୀର କୌଧ ଧରିଯା ଏବଂ ଅପର ହାତେ ବୁଡ଼ୀରଇ ବସ୍ତାଙ୍କଳ
ଲାଇୟା ତଢ଼ାରା ତାହାର କପାଳେର ମେଇ କାନ୍ଦା ମୁଛିଯା ଦିତେ ଦିତେ କହିଲ,
ମୁଖଥାନା ଯେ ରୋଦ ଲେଗେ ଏକେବାରେ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇୟେ ଉଠେଚେ !

ସତାଇ, ହେମନ୍ତର ପଡ଼ନ୍ତ ରୋଦ ବୁଡ଼ୀର ମୁଖେ ପଡ଼ିଯା ତାହାର ସମ୍ମନ
ମୁଖଥାନା ରକ୍ତମାତ୍ର ହେଇୟା ଉଠିଯାଇଲି । ବୁଡ଼ୀ କହିଲ, ଥାକ, ଆପନାବ
କାନ୍ଦା ତୁଳନେ ହବେ ନା, କପାଳଟା ଯେ ଆମାର ଏକେବାବେ ଗେଲ ।

ଶିଶିର କହିଲ, ତୁ ମି ବଡ଼ ବାଡ଼ାବାଡ଼ି ଆରନ୍ତ କରେଚ । ଠାକୁରା କି
ଶାସ୍ତିର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରଚେନ, ଜାନ ତ ? ଶିଗ-ଗିରଇ ଏକଟା ବର-ଟର ଫୁଁଝକେ
ଶ୍ଵର କରା ହବେ ।

ଯାନ !—ବଲିଯା ବୁଡ଼ୀ ମୁଖ ଫିରାଇୟା ଲାଇୟା ତାହାର ଛିପ ଗୁଡ଼ାଇତେ
ଆରନ୍ତ କରିଲ ।

ମୈତ୍ର-ବଂଶେର ମୌଜନ୍ତ ସାଧୁତା ଏବଂ ସ୍ଵଧର୍ମନିଷ୍ଠାର ଖ୍ୟାତି ସେମନ ଗ୍ରାମ ଉପ-
ଚାଇୟା ସହର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛଡ଼ାଇୟା ପଡ଼ିଯାଇଲି, ଏ ଗ୍ରାମେର ଏହି ମେହେଟିର କ୍ରପେର
ଖ୍ୟାତିଓ ମେଇରପ, ମହର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନା ହଇଲେଓ, ଆଶ-ପାଶେର ଗ୍ରାମଙ୍ଗଳିର ଭିତର
ଛଡ଼ାଇୟା ପଡ଼ିଯାଇଲି । ଇହା ଛାଡ଼ା ଆରନ୍ତ ଏକଟି ଖ୍ୟାତି ଏ ବଂଶେର
ଛିଲ । ସାଙ୍ଗେଲଦେଇ ଏହି ପୁରାତନ, ଭାଙ୍ଗା ନଗନ୍ତ ଭିଟାଖାନିରଇ ଉପର

ରୁମଟକ୍ର

ଏକକାଳେ ନା କି ସୁବୃହ୍ଂ ଚକ୍ର-ମିଲାନୋ ବୁଡ଼ୀ ଛିଲ ଏବଂ ଇହାଦେଇ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ନା କି ତାହାଦେର ଅଞ୍ଚାନ୍ତ ଜୟିଦାରୀର ମଙ୍କେ ଏ ଗ୍ରାମେରେ ମାଲିକ ଛିଲେ ।

ଏହି ସାଙ୍ଗେ ପରିବାରେର ସହିତ ମୈତ୍ର ପରିବାବେର ପ୍ରକରଣାତ୍ମକିତ ହୁଅଥାବଳୀ । ବିଶେଷତଃ ବୁଡ଼ୀକେ ଏ ବୁଡ଼ୀର ମକଳେଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭାଲବାସିତ, ବିଶେଯ କବିଯା ଜୟା । ବ୍ୟକ୍ତମର ଦଶେକ ଆଗେ ମର୍ବପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡବାଟି ଆସିଯା ଜୟା, ପିତୃମାତୃହୀନ ଏହି ଅନିନ୍ଦ୍ୟମୂଳର ମେଯେଟିକେ ଅମୀମ ସେହେ ବୁକେ କରିଯା ଲାଇୟାଛିଲ ଏବଂ ତଥନ ହଇତେଇ ବୁଡ଼ୀକେ ଜୟା ଆପନ ଡଗିନୀର ମତଟ ଭାଲବାସା ଓ ସତ୍ତବ ଦିଯା ଜଡାଇୟା ରାଖିଯାଛେ ।

କଣିକାତାମ ପ୍ରଥମ ସଥନ ଶିଶିର, ଦିଦିର କାହେ ବୁଡ଼ୀର ନାମ ଓ କଥା ଶୋନେ, ତଥପୂର୍ବେ ମେ ବିରାଜପୂର ଆମେ ନାହିଁ । ତଥନ ଶିଶିର ବୁଡ଼ୀର ମସଦିକେ ଏକଟା ଅତି ସାଧାରଣ ଧାରଗା କବିଯା ଲାଇୟାଛିଲ । ମନେ ଭାବିଯା-ଛିଲ, ତାହାଦେର ପାଡ଼ାର ଆର ମବ ମେଯେ ଘେମନ, କ୍ଷେତ୍ର, ବୁଚ୍ଛ, କାଲୀ, ଟୁକି, ପଟ୍ଟପୀ, —ବୁଡ଼ୀଓ ତେମନି ହଟିବେ ; ତାହାର ପବ ବିରାଜପୁରେ ଆସିଯା ସେବାର ମର୍ବପ୍ରଥମ ବୁଡ଼ୀକେ ଦେଖିଲ, ସେବାର ପରମ ବିଶ୍ଵାସେ ମେ ମନେ ମନେ ବଲିଯା ଉଟ୍ଟିଲ, ବୁଡ଼ୀ ଏମନ ! ତାରପର ହଇତେ ଦିଦିର ସହିତ ମେ ବହବାରଇ ବିରାଜପୂର ଆସିଯାଛେ ।

ମାଙ୍ଗେଲଦେର ଅଭିଭାବକ ଓ ଶିବରତନ । କିଛୁଦିନ ହଇତେ, ବୁଡ଼ୀକେ ପାତ୍ରକୁ କରିବାର ଚିନ୍ତା ଶିବରତନେବେବେ ଚିତ୍ତ ଅଧିକାର କରିଯାଛିଲ । ବୁଡ଼ୀର ବସନ୍ତ ଚୌଦିର ଉପର ନା ଯାଇଲେଓ, ତାହାର ଦୈତ୍ୟକ ପୁଣି ଓ ପୃଣ୍ଠତାମ ତାହାକେ ବେଶି କରିଯା ବଡ ଦେଖାଇତ । କୟ ମାସ ହଇତେଇ ଶିବରତନ ବୁଡ଼ୀର ଜନ୍ମ ପାତ୍ର ଖୁଜିତେ ବ୍ୟକ୍ତ ହଇୟା ପଡ଼ିଯାଛିଲେନ, କିନ୍ତୁ ନାନା କାର୍ଯ୍ୟର

ରୂପଚକ୍ର

ଝଙ୍ଗାଟେ ବାଡ଼ୀ ହିତେ ବାହିର ହିତେ ଅବସର ପାନ ନାହିଁ । ଅବଶେଷେ ପୂର୍ବେ ହିତ କରିଯାଇଲେନ ଯେ, ପୂଜାର ହାଙ୍ଗାମା ଚୁକିଯା ଗେଲେଇ ତିନି ଏହି କାଜେ ଉଠିଯା ପଡ଼ିଯା ଲାଗିବେନ । କିନ୍ତୁ ପୂଜାର ପର ହିତେଇ ସଂସାରେ ଉପର ଦିଯା ଯେ ସବ ଧାକା ପବ ପର ଆସିତେ ଲାଗିଲ, ତାହାତେ ତିନି ସଂସାରେ ଉପବ ହିତେ ଦୃଷ୍ଟି ଫିରାଇଥା ଲାଇଯା, କ୍ଷଣେକେର ଜୟନ୍ତ କୋନ ଦିକେ ଚାହିବାର ମାତ୍ର ଅବସର ପାନ ନାହିଁ ।

ସନ୍ଧ୍ୟାର ପର ଶିଶିର ବାଟୀ ଫିରିଯା ଆସିଯା ଦେଖିଲ, ଶିବରତନ ଏକାକୀ ଚଣ୍ଡିମଣ୍ଡପେର ମଧ୍ୟେ ବସିଯା ଆଚେନ ଏବଂ ତାହାର ମାବା ମୁଖେର ଉପର ଚିନ୍ତାର ଛାମା ଗାଢ଼ ହିଇଯା ଉଠିଯାଛେ । ସାଙ୍ଗେଲ ବାଟୀର ଠାକୁମାର କଥା ବନ୍ଦିବାର ଜୟ ଶିଶିର ଏ ସମୟ ତାହାର କାହେ ସାଇତେ ସାହସ କରିଲ ନା । ଏକଟୁଥାନି ଗିଯାଇ ଫିରିଯା ଆସିଯା ମେ ବରାବର ଅନ୍ଦରେ ପ୍ରବେଶ କରିଲ ଏବଂ ସେଥାମେ ଶୟାମ ଶାୟିତା ପିରିବାଲାର ମାଥାର ଧାରେ ବସିଯା ଧୀରେ ଧୀରେ ଜୟ ତାହାର ଗାୟେ ମାଥାଯ ହାତ ବୁଲାଇତେଛିଲ, ମେଇଥାମେ ଆସିଯା ଦୀଢ଼ାଇଲ, ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲ, କି ହୋଇଯେଚେ ଦିଦି ?

ଜୟ ବେଦମାତୁର କଟେ କହିଲ, ତୁଇ ତ କୋନ ଥବରଇ ରାଖିସ ନା । ମେଘେ କାଳ ଥେକେ ଜରେ ବେହଁସ ହୋଯେ ପଡ଼େ ରଯେଛେ । ତାର ଓପର ଆଜ ବିକେଳେ ତନ୍ଦୁପୋଷେର ଓପର ଥେକେ ପଡ଼େ ଗିଯେ ମେଘେ କି ଆର ଆଚେ ! ମାଥା କେଟେ ଏକେବାରେ ରକ୍ତଗଞ୍ଜା ! ବାଚା ଆମାର ଏକବାରଟି ଚୋଥ ମେଲତେଓ ପାରଚେ ନା । ଡାକ୍ତାର ଏଥିନ ଦେଖେ ଗେଲ, ବଟ୍ଟାକୁରକେ କି ବଲେ ଗେଲ ଜାନି ନା ।

ଶିଶିର ଅପରାଧୀର ମତ ଶୟାମ ଏକପ୍ରାଣେ ବସିଯା ପଡ଼ିଲ ।

୬

ରଙ୍ଗମଞ୍ଜଳେ ଅଭିନୟେ ସେମନ ଦୃଶ୍ୟର ପର ଦୃଶ୍ୟ ଦର୍ଶକେର ମନେ କ୍ଷଣେ କ୍ଷଣେ ନୃତ୍ୟ ନୃତ୍ୟ ଘାତ-ପ୍ରତିଘାତେର ସୁଷ୍ଠି କରେ, ଥର୍ମାପୂଜାର ପର ହିତେ ଶିବରତନେର ଅନ୍ତବମଧ୍ୟେଓ ତେମନି ନାନାପ୍ରକାର ଆଗସ୍ତକ ସଟନୀ ଘାତପ୍ରତିଘାତେର ସୁଷ୍ଠି କବିଯା ତାହାକେ କ୍ରମାବ୍ୟେ ବିଚଲିତ କରିଯା ତୁଲିଯା-ଛିଲ । ମାଧ୍ୟେବ ଅପମାନ ଓ ନାଲିଶ, ନ'ବୌମାବ ପ୍ରତି କଟିନ ଆଦେଶ, ମାତାକେ ଲାଇୟା କାଶୀ ଯାତ୍ରା, ପଥ ହିତେ ପ୍ରତାବର୍ତ୍ତନ, ନ'ବୌମାର ଆଦେଶ ପାଲନ କରିତେ ଗିଯା ପୌଡ଼ିତ ହିଥ୍ୟା ପଡ଼ା, ମାତାବ ମୃତ୍ୟ, ବିଭୂତିର ମନୋଭାବ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ସର୍ବଶୈଶ୍ଵେ କହା ଗିରିବାଲାକେ ଲାଇୟା ଏହି ନୃତ୍ୟ ବିପଦ, ଏକଟିବ ପର ଏକଟି ଅବସ୍ଥା ଆମିଯା ଶିବରତନେବ ଅନ୍ତଭାସ ଅନ୍ତରକେ କୁକୁ ଓ ପ୍ରିଡ଼ିତ କରିତେ ଲାଗିଲ । ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଚିତ୍ତାର ବିଷୟ, କଲିକାତା ହିତେ ବିଭୂତିର ପତ୍ର । ବିଭୂତି ସ୍ପଷ୍ଟ କରିଯାଇ ଜାନାଇଯାଛେ ଯେ, ଟାକା ଏଥିନ ସେଥାନ ହିତେ ପାଠାନୋ ଅସମ୍ଭବ, ତିନି ଯେନ ଅନ୍ତ ଉପାୟ କରେନ ।

କିନ୍ତୁ ଅନ୍ତ ଉପାୟ ଆର କିଛିଟ ଛିଲ ନା । ତାଇ, କହାର ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ଜୟ ନୟ, କଲିକାତା ହିତେ ଆଜ କନିଷ୍ଠେର ଏହି ପତ୍ର ପାଇୟାଇ ଶିବରତନ ଚିନ୍ତାଭାବେ ଏକେବାରେ ଅବସର ହିଯା ପଡ଼ିଯାଛିଲେନ ଏବଂ ସନ୍ଧ୍ୟାର ପର ବହକ୍ଷଣ ଅତୀତ ହିୟା ଗେଲେଓ, ଚଣ୍ଡୀମୁଣ୍ଡପେବ ପାଶେର କୁନ୍ଦ ସରଖାନିର ମଧ୍ୟେ ଏକାକୀ ବସିଯା, ଶୁଦ୍ଧ ନିଜେର ମନେ ବାର ବାର ଏହି କଥାଟାଇ ବଲିତେ ଲାଗିଲେନ ଯେ, ମେଇ ବିଭୂତିରତନ ଆଜ ତାହାକ ଏହି ଲିଖିଲ ! ସନ୍ଧ୍ୟା-ହିକେର ସମୟ ହିଲେଓ ଆଜ ମେ-କଥା ତାହାର ମନେଇ ହଇଲ ନା । ମାତ୍ର-ଆନ୍ଦ୍ର ଉପଲକ୍ଷେ ଜମିଦାରବାଟୀ ହିତେ ପନେର ଦିନେର ଛୁଟି ଲାଇୟାଛିଲେନ, ତାହାଓ ଆଜ ଶେଷ ହିୟା ଗେଲ ; କାଳ ହିତେ ସକାଳ ସନ୍ଧ୍ୟା ଆବାର

ରୁପଚକ୍ର

ତୋହାକେ ତଥାଯ ହାଜିବା ଦିତେ ହିବେ । ଏହି ଜମିଦାରୀ-ସେବାଟ୍ୟାଯ ହାଜିବା ଦେଉୟା ଶ୍ଵତ୍ରେ ସେ-କଥା ତୋହାବ ବାବ ବାବ ମନେ ପଡ଼ିତେ ଲାଗିଲା, ତୋହାତେ ଅନ୍ତର୍ବାଟ୍ଟା ଶିଖିବିଯା ଉଠିଛେଛିଲା ।

ଭୁର୍ଗାପ୍ରଜାବ ସାଥେ ପବ ତୋହାବ ହୁଣ୍ଡେ ସଂମାନ୍ୟ ଯାହା କିଛୁ ଅର୍ଥ
ଛିଲ ତାହା ମାତାକେ ଲଈୟ କଶୀ ଘାସୀ ଉପଲକ୍ଷେ ଥବଚ ହିସ୍ୟା
ଗିଯାଛିଲ । ଶୁତ୍ରବାଂ ତୋହାବ ଆକ୍ରମେ ସମୟ ତୋହାବ ହୁଣ୍ଡେ ଏକ କପନ୍ଦିକଣ୍ଡ
ଛିଲ ନା । ଗ୍ରାମେ କାହାବୋ ନିକଟ ହିଁତେ କଙ୍ଗ ପାଇସାବଣ କୋନ
ସ୍ଵର୍ଗିଧା ସେ ସମୟ ହୟ ନାହିଁ । ତବେ, ଏକଟା ସ୍ଵର୍ଗିଧା ତଥା ହଠାଂ ହିସ୍ୟା
ଗେଲ । ଜମିଦାବୀ-ସେବେଷ୍ଟା ହିଁତେ ସାତଶତ ଟାକା ଜେଲାବ ଟ୍ରେଜାବିତେ
ଜମା ଦିବାବ ଦରକାବ ହୟ । ଖାଜାଫୀଖାନା ହିଁତେ ଶିବବତନେର ହାତେଇ
ଟାକାଟା ଦେଓୟା ହୟ ଏବଂ ତୋହାବଟ ଉପବ ଇହା ଜମା ଦିବାବ ଭାବ ପଡେ ।
ଟାକାଟା ଜମା ଦିବାବ ଶେଷ ତାବିଥ ଅନେକ ପବେ ଛିଲ, ଶୁତ୍ରବାଂ ଶିବବତନ
ତୋହାବ ଏହି ସମସ୍ତାବ ସମୟ ଟାକାଟା ହାତେ ପାଇସା ଅମେବଟ । ନିଶ୍ଚିଷ୍ଟ
ହିଁଲେନ । ମନେ ଭାବିଲେନ, ଇହାବ ଦ୍ୱାବାଇ ଉପସ୍ଥିତ କାଣ୍ୟ ସମୀକ୍ଷା କବା
ଫାଉକ, ତୋହାବ ପବ ଶ୍ଵର୍ବ ଦ୍ୱାବାଇ ହଉକ, ବିଭୂତିବ ନିକଟ ହିଁତେଇ
ହଉକ, କିଂବା ଅଗ୍ରତ ଦେନା କବିଧାଇ ହଉକ, ନିର୍ଦ୍ଧାବିତ ଦିନେବ ମଧ୍ୟେ
ଜେଲାଯ ଗିଯା ଉହା ଜମା ଦିଯା ଆସିଲେଇ ଚଲିତେ ପାବିବେ । କିନ୍ତୁ
ମେ-ଚାକା ସହଜେଇ ଚଲିଯା ଯାଇବେ ବଲିଯା ଶିବବତନ ମନେ ସ୍ଥିବ କବିଧା-
ଛିଲେନ, ତାହାଇ ଏଥମ ଚଲିତେ ଗିଯା ପ୍ରତିପଦେଇ ବାଧା ଥାଇୟା ଆଟକାଇୟା
ପଡ଼ିତେ ଲାଗିଲ ।

শান্তিরতন তাহাব কোটে বিশেষরূপ চেষ্টা-চবিত্র কবিয়াও কাহারও কাছ হইতে কিছু স্মৃতিধা কবিতে পাবে নাই। আজ বিভূতিব এই

ରୁମଚକ୍ର

ପତ୍ର ଆସିଲ । ଗ୍ରାମେର କାହାରଓ ନିକଟ ହିତେ ଏମନ ଅସମୟେ ଟାକା କର୍ଜ ପାଇବାରଓ କୋନ ଆଶା ନାଟ । ଧାନ କାଟୀର ପର ପୌଷ ମାଘ ମାସ ହଇଲେଓ ହିତ । ଅଥଚ ଜେଲାର ଟେଜାରିତେ ଟାକା ଜମା ଦିବାର ଶେଷ ଦିନ ଆସନ୍ତି ହିଯା ଆସିତେଛେ । ଏ ଅବସ୍ଥା ଶିବରତନ ସେ କି କରିବେନ, ଏହି ଯହା ସମଶ୍ଵା-ସାଗରେର ମଧ୍ୟେ କୋନ୍ଥାମେ ଗିଯା ଯେ କିନାରାର ମାଟି ହାତେ ଟେକିବେ, କିଛୁଇ ବୁଝିତେ ପାରିଲେନ ନା । ତବେ, ଏକଟା ଉପାୟ ଆଛେ । ତିନ ବୌଘେର ଗାୟେର ଗହନାଗୁଣି ଜେଲାର କୋନ ପୋନ୍ଦାରେର ଦୋକାନେ ବନ୍ଧକ ରାଖିଯା— ; କିନ୍ତୁ ଏକଥା ମନେ କରିତେଓ ତାହାର ସର୍ବାଙ୍ଗେ ତୌତ୍ର ଏକଟା ଜାଳା ଛଡାଇଯା ପଡ଼ିଲ । ବୁଦେର ଗା ହିତେ ଗଢନା ଥୁଲିଯା ଏ କାଜ ତାହାର ଦ୍ୱାରା କିଛୁତେଇ ହିତେ ପାରିବେ ନା ।

ଶିବରତନ ଉଠିଯା ଦ୍ୱାଡାଇଲେନ ଏବଂ ସନ୍ଧ୍ୟାହିକ କରା ବା ପିଡ଼ିତ କଣ୍ଠକେ ଏକବାର ଗିଯା ଦେଖିଯା ଆସାର କଥା ଭୁଲିଯା ମେଇଥାନେଇ ଚଣ୍ଡୀମଞ୍ଚପେର ମଧ୍ୟେ ଅନ୍ୟମନେ ପାଇଚାରି କରିତେ ଲାଗିଲେନ । କିନ୍ତୁ ଏ ସଂନାରେ ବହୁ ପରିଜନେର ମଧ୍ୟେ ଏମନ ଏକଜନ ଆଛେ, ଯାହାର ସତର୍କ-ଦୃଷ୍ଟି ସଂନାରେ ସର୍ବଅବସ୍ଥା ସର୍ବଦିକେଇ ଆବନ୍ଦ ଥାକେ; ତାହାରଇ ଆଦେଶେ ଭିତର ହିତେ ଭୃତ୍ୟ ଆସିଯା ଚଣ୍ଡୀମଞ୍ଚପେର ରୋଯାକେର ନୀଚେ ଦ୍ୱାଡାଇଯା କହିଲ, ନ'ବୈମା ସନ୍ଧ୍ୟା କରାତେ ବଜଲେନ ।

ପରଦିନ ଶିବରତନ କଯଦିନେର ପର ଜୟନ୍ଦାରବାଟୀର କାଜେ ବାହିର ହଟିଲେନ ଏବଂ ବେଳା ପ୍ରାୟ ଦେଡ଼ ପ୍ରହରେର ସମୟ ବାଟୀ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିଯା ଦେଖିଲେନ, ତାହାର ବାଲ୍ୟ ବନ୍ଧୁ ରାଜେଶ୍ୱର ତାହାର ଅପେକ୍ଷାଯ ଚଣ୍ଡୀମଞ୍ଚପେ ବସିଯା ଆଛେନ । ରାଜେଶ୍ୱରେର ବାଟୀ ପାର୍ଶ୍ଵର ଗ୍ରାମେ ।

ରମଚନ୍ଦ୍ର

ତିନି କଲିକାତାଯ ଚିବକାଳ ଚାହୁଁବୀ କବିଧାଚେନ, ସମ୍ପ୍ରତି କାଜ ହଇତେ
ଅବସବ ଲଈୟା ଦେଶେ ଚଲିଯା ଆସିଯାଛେନ ।

କୁଶଲପ୍ରାଞ୍ଚାଦିବ ପବ ଉତ୍ସ ବନ୍ଧୁତେ ଅନେକ ବେଳା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନାନା-
ପ୍ରକାବ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହଇଲ । କଥା ଶିବବତ୍ତନେବ ଦିକେଇ ବେଶି, ବିଶେଷ
—ପୂଜାବ ପବେ ଘଟନାଗୁଲିବ କଥା । ତାବପବ ଏଥନକାବ ଯାହା ଶିବ-
ବତ୍ତନେବ ପଙ୍କେ ସବଚେଯେ ଜକବି କଥା, ତାହାଓ ବାନୀ ସଥାକେ ଜାନାଇଲେ
ବାକୀ ବହିଲ ନା । ସମ୍ପତ୍ତ ଶୁଣିଯା ବାଜେଶ୍ଵର କହିଲ, ତାହଲେ ତ' ତୋମାବ
ବିପଦେବ ଉପବ ବିପଦ ଯାଚେ, ଶିବ ।

—ସବଇ ତ' ଶୁଣଲେ ।

ଦୁଇ ବନ୍ଧୁ କଣେକେବ ଜନ୍ୟ ନିର୍ବାକ ହଇୟା ବସିଯା ବହିଲେନ । ତାବପବ
ଶିବବତ୍ତନେଇ କହିଲେନ, ଏଥନ ଓଠ, ଆନ ଟାନ କବବେ ଚଲ ।

ବାଜେଶ୍ଵର ଉଠିଲେନ ନା । ଏକଟା ଉଦ୍ଦେଶ ଓ ଚିନ୍ତାବ ଭାବ ତୋହାବ
ମ୍ଖେ ବିବାଜ କବିତେଛିଲ । କହିଲେନ, କିନ୍ତୁ—

—କିନ୍ତୁ କି ଭାଇ ?

—ବଲଛି ଯେ, ଘବେବ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନ'ବୌମାକେ ଜୁତେ ମାଥାଯ କ'ବେ ଦୁଃଖ
ରୋଦେ ଦୀଡାବାବ ଆଦେଶଟା ଦିଯେ ଭାଲ କବନି ଭାଇ । ଏତେ ସ୍ୟଂ
ମା-ଲକ୍ଷ୍ମୀବ ଅପମାନ କବା ହୋଇଯେଚିଲ ।

—କିନ୍ତୁ ମାବ ଯେ ଅପମାନ ହୋଇଯେଚିଲ ।

—ନା—ନ!—ତୋବ ଅପମାନ କିଛୁତେଇ ହୟ ନି । ନ'ବୌମାବ ଛାବା
ତୋବ ଅପମାନ ହେୟା କି ବକମ ଅସନ୍ତବ ଜାମୋ ? ପଞ୍ଚମେ ଶୂଯୋଦରେବ
ମତ । ତୁଲ ଭାଇ, ତୁଲ । ତୁମି ଏତ ହିସେବୀ ହ'ମେଓ ଏତ ବଡ ଏକଟା
ତୁଲ କେନ ଯେ ହଠାଂ କବେ ବସଲେ, ତା ବୁଝତେ ପାବଚି ନା । ମା ବୁଝୋ

ରମ୍ପତ୍ର

ହୋଇଥିଲେନ, ତାର ସଭାବ ଖଟୁଖଟେ ହୋଇ ଉଠେଛିଲ, ଭାଲମନ୍ଦ
ବୋବାର ତାର ଶକ୍ତି ଛିଲ ନା । ଆମାର ବୋଧ ହୟ, ବାଡ଼ୀର ଅନ୍ୟ
କେଉ ତାକେ ସେମନ ବୁଝିଯେଛେନ, ତିନି ତାଇ ବୁଝେଛେନ ।

—କିନ୍ତୁ ତାଇ କି ?—

—ତାଇ ଠିକ, ଶିବ । ଏକେ ତୁମি ଅତିମାତ୍ରାୟ ମାତୃଭକ୍ତ, ତାତେ ମେ
ମଧ୍ୟ ପୂଜୋର ହିସେବ-ପତ୍ର ନିଯେ ମେଜାଜେର ତୋମାର ହୟତ ଠିକ ଛିଲ
ନା, ମେହି ମଧ୍ୟ ମା ଚୋଥେ ଜଳ ଫେଲତେ ଫେଲତେ ତୋମାର କାଛେ ମାଲିଶ
ଜାନିଯେଛେନ । ତାର ଚୋଥେ ଜଳ ଦେଖେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତୋମାର ଓ ଅନ୍ୟର
କେନ୍ଦେ ଉଠେଚେ, ଆର—

—ଠିକଟ, ତାଇ ହୋଇଥିଲ ରାଜୁ ।

—ଆମିଓ ତାଟ ବଲଚି । ତାବପର ମାଘେର ମନୋବେଦନ ଦୂର କରବାର
ଜଣେ ନିରପେକ୍ଷ ବିଚାର କରତେ ଗିଯେ ଯା କରଲେ, ତାତେ ନା ହ'ଲ ମାଘେର
ମନୋବେଦନ । ଦୂର, ନା ହ'ଲ ନିରପେକ୍ଷ ବିଚାର । ଶୁଦ୍ଧ ନ'ବୌମାର ଓପର
ଏକଟା ଅତ୍ୟାଚାର ହ'ଲ । ତା ସାଟ ହୋକ,—ଆମାର କିନ୍ତୁ ମନେ ହୟ,
ମାନ୍ଦାଳ ଲକ୍ଷ୍ମୀର ଓପର ଏଟ ଅତ୍ୟାଚାର କରାବ ଜଣେଇ ସଂସାରେ ଏଟ ସବ
ଅନ୍ତର୍ଥ ଘଟେଚେ । କୋଳକାତାୟ ବିଭୂତିର ସଙ୍ଗେ ମାଝେ ମାଝେ ଦେଖା ହୟ ।
ମାଗନେ ମେ ତୋମାର କାଛେ ସେମନଟ ଦେଖାକ ନା, ଭେତ୍ରେ ଯେନ ଏକଟୁ
କେମନ-କେମନ ଠେକେ ବେ ଭାଇ ।

ରାଜେଶ୍ଵରେ କଥାଯ ଆର କୋନ କିଛୁ ନା ବଲିଯା ଶିବରତନ ନୀରବେ
ବମ୍ବିଯା ରହିଲେନ ।

ପରଦିନ ସକାଳ ସକାଳ ଜମିଦାର-ମେରେନ୍ତା ହଇତେ ପୃଷ୍ଠେ ଫିରିଯା
ଶିବରତନ ସକଳେର ଆଗେଇ ସ୍ନାନାହାର ସମ୍ପଦ କରିଯା ଲାଇଲେନ । ଶିଶିର

বসচক্র

আসিয়া তাহাকে জানাইল, কালকেব চেয়েও আজ গিবিবালা ভাল
আছে বড় দাদাবাবু, আজ সে উঠে বসে দিদির সঙ্গে কথা কইচে।
আপনি কোন জায়গায় বেঝবেন না কি এখন ?

—ঝ্যা বে ভাই, সেই টাকাটা জমা দেবাব আব হস্তাখানেক সময়
আছে। আব ত চুপ কবে বসে থাকলে চলবে না, তাই একবাব উঠে
পড়ে চেষ্টা কবে দেখি। এভাবে চেষ্টা কবলে, অবিশ্বা যেখান
থেকেই হোক টাকাটাব ঘোগাড় আমি কবতে পাববই, কিন্তু শিবু
যৈত্রকে শেষকালে নিজে হাওনোট লিখে টাকা নিতে হবে। এতটা
যে শেষ পথ্যস্ত কবতে হবে, সেটা মনে ভাবি নি,—বলিয়া শিববত্তন
পিবাণেব উপব চাদৰখানা ফেলিখা, অন্ধুটে দুর্গানাম উচ্চাবণ কথিত
কবিতে গৃহ হত্তে বাহিব হইয়া গেলেন।

সেদিন সন্ধ্যাব পৰ কার্তিকেব নির্মেঘ আকাশেব বঙ হঠাং বদলাইয়
গেল। অত্যন্ত অসময়ে হেমন্তেব সাবা আকাশে সহসা মেঘবাণিব
সঞ্চাব হইয়া, ইশানকোণ হইতে প্ৰবলবেগে জলো হাঁওয়া বহিতে স্তু
কবিল। দেখিতে দেখিতে সেই বাতাসেব বেগ প্ৰবল হইতে প্ৰবলতব
হইয়া উঠিল এবং অত্যন্তকালেব মধ্যেই ভীষণ বাতা আসিয়া শান্ত
প্ৰকৃতিকে একেবাবে বিপ্যস্ত কৰিয়া ফেলিল। প্ৰায় একঘণ্টা
ধৰিয়া প্ৰকৃতিব উপব অকালেব বড় ঘেন তাওব মৃত্যু নাচিয়া
গেল এবং তাহাবি ফনে ঝটিকাছ্টে সমগ্ৰ ধৰণী আচম্পিতে ঘেন
স্তুক হইয়া পড়িল। জীবজন্মব কোনিকৈই আব কোন সাড়াশব্দ
বহিল না।

গৃহে পৌছিবাব সামান্য পথ থাকিতেই শিববত্তন ঝড়েব মধ্যে

ରମଚନ୍ଦ୍ର

ପଡ଼ିଯାଇଲେନ ଏବଂ ଅତିକଟେ କ୍ରତପଦେ ପଥଟୁକୁ ଚଲିଯା ଆମିଆ ଚଣ୍ଡୀ-
ମନ୍ଦପେର ପାରସ୍ଥିତ କ୍ଷୁଦ୍ର ସରଥାନିର ମଧ୍ୟେ ଆଶ୍ରଯ ଲାଇଯାଇଲେନ ।

ଜଳ-ସ୍ତଳ, ପଥ-ଘାଟ, କାନନ-ପ୍ରାନ୍ତ, ବୃକ୍ଷ-ଲତା, ବାଢ଼ୀ-ଘର ଲାଇଯା
ଦାନବୀ ଖେଳା ଖେଲିଯା, ଆକାଶେର ପୁଞ୍ଜୀଭୂତ ମେଘରାଶିକେ ତାଡ଼ାଇଯା
ଦିଯା ସଗନ ଭୌଷଣ ବାଟିକା ଶାନ୍ତମୂଳ୍ତି ଧାରଣ କବିଲ, ତଥନ ରାତ୍ରି ପ୍ରାୟ ଏକ
ପ୍ରହର । ତଥନୋ ଶିବରତନ କ୍ଷୁଦ୍ର ସରଗାନିର ମଧ୍ୟେ ନିଃସାଡେଇ ବସିଯା
ରହିଲେନ ; ଉଠିଯା ବାଟୀର ମଧ୍ୟେ ଯାଇବାର କଥା ଯେନ ତାହାର ମନେଇ
ହଟିଲ ନା । ବାଟୀର ମଧ୍ୟ ହିତେତେ କାହାରେ କୋନ ସାଡାଶବ୍ଦ ପାଓୟା
ଯାଇତେଛିଲ ନା । ଝଟିକାନ୍ତକ ପ୍ରକୃତିର ମତ ଶିବରତନେର ବହୁପରିଜମପରିବୃତ
ସ୍ଵରୂପ୍ ବାଟୀର ସର୍ବିଂଶ ସ୍ତକ ହଟିଯାଇ ଛିଲ ।

ବାହିରେ କୁଷପକ୍ଷେର ରାତ୍ରି । ଆକାଶ ଓ ପୃଥିବୀର ଗନ୍ତୀର ଶୁକତାର
ଭିତର କୋଥାଓ ଏକଟ୍ ଆଲୋକେର ଆଭାସ ମାତ୍ର ନାହିଁ । ବାହିରେର
ବାତା ଥାମିଯା ଗେଲେଓ, ଶିବରତନେର ମନେର ମଧ୍ୟେ ଯେ ବାତା ବହିତେଛିଲ,
ତାହା ଥାମେ ନାଟି । ବର୍କଷଙ୍କ ପଯ୍ୟନ୍ତ ଆଧାର ଗୃହତଳେ ଘୃତେର ମତ ଅର୍ଦ୍ଧଶାଯିତ
ଅବଶ୍ୟାବ ବମ୍ବିଆ ଥାକିବାବ ପର, ସହସା କାହାର କଷ୍ଟସ୍ଵରେ ଶିବରତନ
ଚମକିତ ହଇଯା ଉଠିଲେନ, ମୁକ୍ତ-ଦୂମାରେର ଦିକେ ଚକ୍ର ଫିରାଇଯା କହିଲେନ, କେ ?

—ଆମି ଶିଶିର ।

—କି ବଲାଇମ ଭାଟି ?

—ଆପଣି ଟାକାର ଯୋଗାଡ଼ କରତେ ହେ'ରଚେନ ?

—ନା ରେ ଭାଇ, ତାଦେର ମସ୍ତେ ଦେଖା ହିଲ ନା । ତୋର ପେଛନେ ଓ କେ
ଦାଢ଼ିଯେ ରେ ?

—ଓ ବୁଡୀ । ଠାକୁମା ଆଜ ଏମେହିଲେନ ; ବଢ଼ ଏମେ ପଡ଼ିଲ ବଲେ,

ରସଚକ୍ର

ଦିନି ଓଦେର ଆଜ ଆର ଯେତେ ଦେସ ନି । ବଲିଯା ଶିଶିର ସେଇ ଆବଛା
ଅଞ୍ଚକାରେ ସରେର ମଧ୍ୟେ ପ୍ରବେଶ କରିଲ ଏବଂ କୁମାଳେ ବାଧା ପୁଣ୍ଡଳି
ଶିବରତନେର କୋଳେର ଉପର ରାଖିଯା କହିଲ, ଦିନି ଏହିଟେ ଆପନାକେ
ନିତେ ବଳ୍ଲ, ଏତେ ହାଙ୍ଗାର ଟାକାର ନୋଟ ଆଛେ ।

ପୁଣ୍ଡଳିଟା ହାତେ ଲଈଯା ଶିବରତନ ମୋଜା ଉଠିଯା ବସିଯା କହିଲେନ,
ନ'ବୌମା ? ନ'ବୌମା ଦିଲେନ ?

—ହଁୟା । ଦିନି ଏହି ସେ ଦେୟାଲେର ଆଡାଲେ ଦ୍ୱାରିଯେ ରଯେଚେ । କେ
ଯାଯ ରେ ? ବିଷୁ ? ଥାରିକେନ୍ଟା ହାତେ କରେ ଭଟ୍ଟାଯି ବାଡ଼ୀ ଥେକେ
ଜାମାଇବାବୁକେ ନିଯେ ଆସ ନା ! ବାବେର ଜଣେ ବୋଧ ହୁଏ ମେଘାନେ
ଆଟକେ ପଡ଼େଚେନ ?

—କେ, ବିଭୂତି ? ବିଭୂତି ଏମେଚେ ?

—ହଁଯା ତୁପୁରବେଳା ଆଜ ଏମେଚେନ ।

ଶିବରତନେର ମୁଖ ହଟିଲେ ଆର କୋନ କଥା ବାହିର ହଇଲ ନା । ଶୁଣ
ଏକଟି ଶୁଦ୍ଧୀର୍ଧ ନିଧାମ ଧୀରେ ଧୀରେ ବାହିର ହଇଯା ଶ୍ଵର ମୃହେର କନ୍ଦ ବାତାସ
ଶ ସୁଚିଭେଣ୍ଠ ଆଧାର-ରାଶିର ମଧ୍ୟ ମିଶିଯା ଗେଲ ।

ଆହାରେ ସମୟ ଉତ୍ସୀର୍ଣ୍ଣାୟ । ବାଟୀର ଭିତର ହଇତେ ବାର ଦୁଇ ତାଗିଦ ଆସିଲ । କିନ୍ତୁ ଶିବରତନ ଉଠିଲେ ପାରିଲେନ ନା । କାରଣ, ଛୋଟବାବୁ ଏଥନେ ଫିରିଯା ଆସେନ ନାହିଁ । ବିଷ୍ଣୁ ହାରିକାନ ଲଞ୍ଚ ହାତେ ଲଈଯା ଡଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ ବାଡ଼ୀତେ ବସିଯା ଆଛେ, ତଥାପି ଶିବରତନ ବ୍ୟକ୍ତ ହଇଯା ପୂନରାୟ ସୌଗୀନକେ ପାଠାଇଲେନ ।

ରାତ୍ରି କ୍ରମେଇ ବାଡିଯା ଚଲିଯାଅଛେ । ବିଭୂତିର ଫିରିତେ ଯତଇ ବିଲଷ ହଇଥେଛେ, ଶିବରତନେର ଅପେକ୍ଷା ଶ୍ଵରତନ ଆରା ବେଶୀ ଚକଳ ହଇଯା ଉଠିଲେଇଛେ । କାରଣ, ଅନ୍ତ ସେ କୋନେ କାଜେଇ ବିଲଷ ହଟକ ନା କେବେ ଶ୍ଵରତନ ତାହା ସମ୍ଭ କରିତେ ପାବେ, କିନ୍ତୁ କୃଧାର ସମୟ ଆହାରେ ବିଲଷ ତାର ଏକେବାରେଇ ଅମ୍ଭ । ମୈତ୍ର ପରିବାରେର ଚିରାଚରିତ ଅଥା ଅନୁମାରେ ବାବୁର ଏକତ୍ର ହଇଯା ଏକଇ ସମୟେ ଦୁଟି ବେଳା ଆହାରାଦି କରେନ । ବିଭୂତି ସଦିଶ କଲିକାତାଯ ଥାକେ; ତଥାପି ଦେଶେ ଆସିବାମାତ୍ର ତାହାକେଓ ଏହି ନିୟମ ମାନିଯା ଚଲିତେ ହୁଏ ।

ସୌଗୀନ ଫିରିଯା ଆସିଯା ସଂବାଦ ଦିଲ ସେ ଛୋଟବାବୁ ଆଜ ଡଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ ମୁହଁଇ ଆହାର କରିବେନ । ମେଥାନେ ତିନି ଦାବା ଖେଳ୍ୟ ମାତିଆଛେନ । ବଲିଯା ଦିଯାଛେନ, ଆପନାର ଝାହାର ଜୟ ଅପେକ୍ଷା କରିବେନ ନା ।

କଥାଟା ଶୁନିବାମାତ୍ର ଶ୍ଵରତନ ଉଠିଯା ପଡ଼ିଲ, ଦାଦାକେ ସମ୍ବୋଧନ କରିଯା ବଲିଲ, ଚଲୁନ, ପେଯେ ନେବେନ; ରାତ ହେଁଯେଛେ । ଆପନାରା ସେମନ ଗେବୋ ! ମିଛେ ଆମରା ‘ହାପିତୋଶ’ କ’ରେ ଗେମେ ରଇଲୁମ ଏତକ୍ଷଣ ! ଗୋଡ଼ାୟ ଯଦି ବିଷ୍ଣୁଙ୍କେ ଦିଯେ ବଲେ ପାଠାତୋ ତା’ହ’ଲେ ଆର ଛଁ : !.....

ଶିବରତନ ଏକଟା ଦୀର୍ଘନିଃଶାସ ଫେଲିଯା ଧୀରେ ଧୀରେ ଅନ୍ତପୂରେ ଦିକେ

ରମ୍ପକ୍ଷ

ଅଗ୍ରସର ହିଲେନ । ଯାଇବାର ପଥେ ଗନ୍ଧୀବକଟେ ଶତ୍ରୁକେ ବଲିଲେନ, ଶୁଦ୍ଧ ଏକସଙ୍ଗେ ତିନ ଭାଇ ଥେତେ ବସବୋ ବଲେଇ ଆମି ତାର ଜଣ୍ଡ ଏକକ୍ଷଣ ଅପେକ୍ଷା କ'ବେ ବସେଛିଲାମ ନା ଶତ୍ରୁ, ବିଭୂତି ଆଜ ଆମାଦେବ ବଂଶେର ମାନମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା କବେଛେ, ଆମାକେ ଜେଳେ ଯାଓୟା ସେକେ ସାଚିଯେଛେ । ଏକବାର ଭେବେ ଦେଖୋ ଦେଖି ଟାକାଟା ଯଦି ନା ସେ ଠିକ ସମୟେ ନିଯ୍ୟେ ଆସତେ ପାବତୋ, ତାହଲେ ଆମାଦେବ ସମସ୍ତ ମାନସତ୍ତ୍ଵ ଏକେବାବେ ଧୂଲିସାଂ ହ'ମେ ଯେତୋ !

ଶିବବତନ ଆଜ ଅନେକଦିନ ପବେ ଯେନ ତୃପ୍ତିବ ସହିତ ଭୋଜନ କରିଲେନ । ଗତ କଥେକଦିନ ହିତେ ଦୁଶ୍ମିନ୍ଦ୍ରା ଓ ଦୁର୍ଭାବନ୍ୟ ସେ ତାର ଆହାବ ନିଦ୍ରା ଭାଲକୁ ହସ ନାଇ ଏ ଥବବଟା ସଂସାବେ ଆବ କେଉ ଜାହୁକ ବା ନା ଜାହୁକ ଜୟାବ ନିକଟ ତାହା ଅବିଦିତ ଛିଲ ନା । ଜୟାମନେ କରିଯାଛିଲ ଏକମାତ୍ର ଆଦିବିଶୀ କଣ୍ଠ ଗିବିବାଲାବ କଟିନ ପୀଡାର ଅନ୍ତରେ ବୋଧ ହସ ଶିବବତନେବ ମନେବ ଅବହୁ ଭାଲୋ ନାଟ । କିନ୍ତୁ, ଗିବିବାଲାବ ବୋଗଶ୍ୟାର ବନ୍ଦିଆ ଯେଦିନ ଶିଶିବେବ ମୁଖେ ଭାନୁବେବ ଆସନ ବିପଦେବ କଥା ଶୁନିଲ ମେଦିନ ହିତେ ଜୟାଓ ଆବ ଭାଲୋ କବିଯା ଥାଇତେ ଓ ଦୁମାଇତେ ପାବେ ନାଟ । ଅନେକ ଭାବିଯା ମେ ଏକଦିନ ଶିଶିବକେ ନିବିବିଲିତେ ଡାକିଯା ବଲିଲ, ଏକଟା କାଜ କ'ରତେ ପାବବି ଭାଇ ?

ଶିଶିବ ତୁକ୍ଷଣାଂ ସମ୍ମତ ହେଇଯା ବଲିଲ, କେନ ପାବବୋ ନା ? କୀ କାଜ କର'ତେ ହବେ ଦିନି ?

ଜୟା ବଲିଲ, କାଉକେ ଏଲବି ନା ବଲ ? ଥୁବ ଚୁପି ଚୁପି କ'ବତେ ହବେ କିନ୍ତୁ !

ରସଚଞ୍ଚ

ଶିଶିବ ଇହାତେ ଓ ସମ୍ଭବ ହଇଲ । ତଥନ ଜୟା ବଲିଲ, ଆମାବ ଗହନାଗୁଲୋ
କୋଥାଓ ବନ୍ଦକ ବେଥେ ଆମାକେ ସାତଶ' ଟାକା ଏମେ ଦିତେ ପାବି ?

ଶିଶିବ ସ୍ଵପ୍ନେ ଭାବେ ନାହିଁ ଯେ ତାବ ଦିଦି ତାହାକେ ଏକଟା
ଶୁଣ୍ଡବ କାର୍ଯ୍ୟ କବିବାର ଜୟ ଅଛିବୋଧ କବିବେ । ସେ ଏକଟ୍ ଇତ୍ତନ୍ତଃ
କବିଯା ବଲିଲ, କିନ୍ତୁ ତା କବିବାର ପ୍ରୋଜନ କି ଦିଦି । ଜାମାଇବାବୁ
ହାତେ ଥଥେଷ୍ଟ ଟାକା ଆଛେ, ତୁମି ତ' ତାବେ ଏକଥାନା ଚିଠି ଲିଖିଲେହ ପେତେ
ପାବେ ।

ଜୟା ବିବକ୍ଷ ହଟ୍ଟ୍ୟ, ବଲିଲ, ତୋବ ବାହେ ଆମି ପରାମର୍ଶ ଚାଇତେ
ଆପିନି । ଯା ବଳନାମ ପାବି କିନା ବଳ ?

ଦିନିବ କଟିନ କହୁସବ ଶୁନିଯା ଶିଶିବ ଏବଟ ସମ୍ଭବ ହଟ୍ୟା ଉଠିଲ । ତାବ
ଏହି ଅୟାଚିତ୍ ଉପଦେଶେବ ଦୈବିହିସ ସ୍ଵରୂପ ସେ ଆମ୍ଭା ଆମ୍ଭା କବିଯା
ବଲିଲ ତୁମି ବୋବ ହେ ଜାନ ନ । ତାଇ ବାଗ କ'ବହୋ, ଜାମାଇବାବୁ ଗେଲୋ ବାବେ
ନିତାଇ ଚକ୍ରବର୍ଣ୍ଣୀର ଶାଖବାଦ ମଞ୍ଚପାତ୍ରଟା ବେନବାବ ଜୟ ତିନ ହାଜାବ ଟାକା
ସଙ୍ଗେ କ'ବେ ମିଳେ ଏମେହିଛେନ । କିନ୍ତୁ ନିତାଇ ଅଶ୍ଵଥେ ପଡାୟ ବେଜେଷ୍ଟାବୀ
ଅଫିମେ ଘେତେ ପାବଲେ ନା ବଳ ସେବାବେ ଆବ ବିଷୟଟା କେନା ହଲ ନା, କିଛୁ
ଟାକା ଶୁଣୁ ବାଯନା ହିସାବେ ଜାମାଇବାବୁ ଚକ୍ରବର୍ଣ୍ଣୀକେ ଦିଯେ ଗେଛେନ । ଆମି
ତ' ମେହି ସମୟ ଜାମାଇବାବୁକେ ବଲେଚିଲାମ ଯେ ଓହି ଟାକା ଥେକେ ଉପର୍ଦ୍ଧିତ
ସାତଶୋ ଟାକା ବଡ଼ଦା'କେ ଦିଯେ ଯାନ ନା ।

ଜୟାବ ମୁଖେ ଚୋଥେ ନିମେଥେବ ଜନ୍ୟ ଯେନ ଏକଟା ଆଗ୍ରହ ଫୁଟିଯା ଉଠିତେ
ଦେଖା ଗେଲୋ । କିନ୍ତୁ ପବନ୍ଦିଶେହି ତା' ଆବାବ ଶାଶ୍ଵତେବ ମତନ କଟିନ
ହଟ୍ୟା ଉଠିଲ । ଅଗ୍ରନ୍ତ ଧୀର ଗନ୍ଧିବକଟେ ସେ ଶୁଣୁ ପ୍ରଶ୍ନ କବିଲ, ତୋମାବ ଓ
ପ୍ରକ୍ଷାବଟା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଟାର ଭାଲୋ ଲାଗେ ନି ?

ରସଚକ୍ର

ଶିଶିର ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ବଲିଲ, ନା ନା, ଜୀମାଇବାରୁ କୋମୋ କଥାଇ ବଲେନ ନି, ତିନି ଚୂପ କରେ ରହିଲେନ, ବୋଧ ହୟ ଏକଟୁ ନିମରାଜୀଓ ଛିଲେନ, କିନ୍ତୁ, ମା ତାକେ କିଛୁତେ ଦିତେ ଦିଲେନ ନା । ଆମାକେ ଶୁଦ୍ଧ ଚୋଥ ରାଙ୍ଗିରେ ଶାସିଯେ ଦିଲେନ ସେ ଖବରଦାବ ଯେନ ଏ ଟାକାର କଥା ଆୟି କାଉକେ ନା ବଲି ।

ଜୟା ଏ କଥା ଶୁନିବାର ପର ଅନେକକଷଣ ଚୂପ କବିଯା କି ଭାବିଲ, ତାରପର ସଜ୍ଜୋବେ ଏକଟା ଦୌର୍ଧନିଃଶାସ ଫେଲିଯା ଏଲିଲ, ହଁ । ତାହ'ଲେ ଟାକାଟା ତୁଇ ଆମାର ଗହନା ବଁଧା ବେଳେ ଜୋଗାଡ କବତେ ପାରବି ନି ?

ଶିଶିବ ହାତଜୋଡ କବିଯା ବଲିଲ, ନା ଦିଦି, ଆମାକେ ମାଫ୍ କବୋ ।

ଏହି ସଟନାବ ଦିନ ତୁଇ ପବେଟ—ବିଭୂତିବତନ ବାଡ଼ୀ ଆସିଯାଇଛେ । ଜୟାବ ସଙ୍ଗେ ଏଥନ୍ତି ତାର ଶାକ୍ଷାତ୍ ତୟ ନାହିଁ । ସନ୍ଦର ବାଡ଼ୀ ହଇତେଇ ମେ ତାର ଟ୍ରାକ୍ ଓ ବିଛାନା ଅନ୍ଦବେ ପାଠାଇଯା ଦିଯା ପାଡାଯା ଦେଖା ଶୁନା କରିଲେ ଚଲିଯା ଗିଯାଇଲିଲ, ତାବପର ଝାଡ଼ବୁଟି ଆସାନେ ମେ ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟେର ଚଞ୍ଚିମଣିପେ ଆସିଯା ଦାବା ଖେଳାଯ ଜୟିଯା ଗିଯାଇଛେ ।

ଶିବରତନ ଅନ୍ତଦିନ ଆହାବାସେ ଶୁଇଯା ପଡ଼ିଲେନ । ଯାଗୀନ ତାର ଶୟନ-କଙ୍କେଇ ତାମାକ ଦିଯା ଆସିତ, ଆଜ କିନ୍ତୁ ଆହାବେର ପର ଶିବରତନ ଆବାବ ମଦରେ ଗିଯା ବନିଲେନ ଏବଂ ସୋଗୀନକେ ତାର ଗଡ଼ଗଡ଼ାଟା ଶୟନ-କଙ୍କ ହଇତେ ବାହିରେ ଆନିଯା ଦିତେ ବଲିଲେନ । ପର ପର ଦୁ'ଛିଲିମ ତାଓଯା ଦେଓଯା ତାମାକ ତିନି ଟାନିଯା ଟାନିଯା ଶେଷ କରିଲେନ, ତଥାପି ବିଭୂତିର ଦେଖା ନାହିଁ । ଶିବରତନ ଆଜ ରାତ୍ରେଇ ବିଭୂତିର ସହିତ ଦେଖା କରିବାର ଅନ୍ତ ଉଦ୍‌ଗ୍ରୀବ ହଇଯା ତାହାବ ଫିରିଯା ଆସାର ପ୍ରତିକ୍ଷା କରିତେଛିଲେନ । ରାତ୍ରି ଜୁମେଇ ଗଭୀର ହଇଯା ଆସିତେଛିଲ । ଶିବରତନେର ତୁଇ ଚକ୍ର ଆଜ

ରୁମାନ୍

କଥେକଦିନ ପରେ ଏହି ପ୍ରଥମ ନିଜାଲୁ ହଇୟା ଓଠାତେ ତାର ଶିଥିଲ ହଞ୍ଚ ହଇତେ
ଗଡ଼ଗଡ଼ାର ନଳଟି ବାରବାର ସମୟ ପଡ଼ିତେଛିଲ ଏବଂ ପ୍ରତିବାରଇ ତେଜଣାଃ
ସଚକିତ ହଇୟା ଜୋରେ ଜୋରେ ଉପ୍‌ସ୍‌ପରି ନଳେ ଟାନ ଦିତେଛିଲେନ, କିନ୍ତୁ
ନିର୍ବାଣୋତ୍ସୁଦ୍ଧ କଲିକା ହଇତେ ନିଃଶେଷିତ-ପ୍ରାୟ ତାମକୁଟେର ଏକଟୁ କୌଣ
ଧୂମରେଖା ଓ ସେ ନିର୍ଗତ ହଇତେଛିଲ ନା, ତାର ତନ୍ଦ୍ରାଚ୍ଛବି ଚୋଖେର ଦୃଷ୍ଟି ମେ
ବିଷୟେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦ୍‌ଘାତିନ ଛିଲ ।

ଯୋଗୀନ ଆସିଯା ଡାକିଲ, ବାବୁ । ଏତ ହେଁବେଳେ, ଶୁଭେ ଯାବେନ ନା ?
ଶିବରତନ ଜ୍ଞାତ-କଟେ ବଲିଲେନ ଛୋଟବାବୁ ଏଲେ ଯାବୋ ।

ଯୋଗୀନ ବଲିଲ, ଆଜେ ତିନି କୋ କଥନ ଏମେହେନ । ତେନାର
ଏତକଣ ଏକ ଘୂମ ହ'ଯେ ଗେଲୋ !

ଶିବରତନର ତନ୍ଦ୍ରା ଛୁଟିଯା ଗେଲ । ତିନି ସଚକିତେ ଉଠିଯା ସମୟା
ଭିଜ୍ଞାସା କରିଲେନ, ବିଭୂତି ଶୁଭେ ପଡ଼େବେ ?

ଯୋଗୀନ ସମ୍ପତ୍ତିଶୁଚକ ଘାଡ଼ ନାଡ଼ିଯା ବଲିଲ, ତେନାକେ କି ଡେକେ
ଦେବୋ ?

ଶିବରତନ କ୍ଷମକାଳ କି ଭାବିଯା ବଲିଲେନ, ମାଃ ଥାକ୍—ଘୁମିଯେଛେ
ଶୋଧ କରି ।

ଯୋଗୀନ ବଲିଲ, ଆଜେ ହୀଁ, ଅନେକକଣ !

ଆହା ଥାକ୍ ! ତବେ ଆର ତାକେ ବିରକ୍ତ କରିସ ନି । ଘୁମୋକ ।
କାଳ ସକାଳେ ଆମାର ମଙ୍ଗେ ଦେଖା କରେ ତବେ ଯେମ ବେଢାତେ ବେରୋଯ୍ୟ,
ତାକେ ବଲିସ,—ବୁଝିଲି ! ଏହି ବଲିଯା ଶିବରତନ ଅଞ୍ଚଳପ୍ରାଭିମୁଖେ
ଅଗ୍ରସର ହଇଲେନ ।

ଯୋଗୀନ ଯେନ ହାଫ୍ ଛାଡ଼ିଯା ବାଟିଲ ।

ରମଚନ୍ଦ୍ର

୪

ବିଭୂତି ନିଜା ହଇତେ ଉଠିବାବ ଅନେକ ଆଗେଇ ଶିବରତନ ଉଠିଯା
ତାହାବ ଜନ୍ମ ଅପେକ୍ଷା କରିତେଛିଲେନ । କାଳ ବାତ୍ରେ ବିଭୂତି ଅତି କଷେ
ଦାଦାବ ସହିତ ଦେଖାସାଙ୍ଗଟାକେ ଏଡାଇୟା ଚଲିଯାଛେ, କିନ୍ତୁ ଆଜ
ଆବ ଉପାୟ ନାଇ ।

ବିଭୂତି ଆସିଯା ଦାଦାକେ ପ୍ରଣାମ କରିବାମାତ୍ର ତିନି ଭାଇଟିକେ
ବୁକେବ ମଧ୍ୟେ ମାଦିବେ ଜଡାଇୟା ଧରିଲେନ, କଞ୍ଚିତକଷେ ବଲିଲେନ, ତୋମାଦିବେ
ଲେଖାପଡା ଶେଖାନୋ ଆମାବ ମାଥକ ହୟେଛେ ବିଭୂତି । ତୁମି ଏହି ଟାକଟା
ଯୋଗାଡା କ'ବେ ଆନାତେ ଶୁଣୁ ଯେ ମେବେନ୍ତାବ ଆମାବ ମୁଖବକ୍ଷା ହୟେଛେ
ତାଇ ନୟ, ତୁମି ଆଜ ମୈତ୍ର-ବଂଶେବ ମାନ ବେଖେଛୋ ଭାଇ । ଯାଇ ହୋକ,
ତୋମାକେ ଆବ ବେଶି କି ବଲବୋ ? ଦୌଘାୟ ହ'ମେ ଝରେ ଥାକେ । ଭଗବାନ
ତୋମାବ ଭାଲୋ କବବେନ, କିନ୍ତୁ ଅତ ଟାକା ତୋ ସବ ଆମାବ ନେବାର
ପ୍ରୟୋଜନ ନେଇ ଭାଇ, ମାତ୍ର ମାତଶେ ଟାକା—ସାମାଯେବ ଆନ୍ଦେବ ଜନ୍ମ
ଲେଗେଛିଲ—ତାଇ ଆମି ସଦବ କାହାବାତେ ଜମା ପାଠିଯେ ଦିଯେଛି—ଆର
ଏହି ନାଓ ତୋମାବ ବାକୀ ତିନଶ' ଟାକା । ଏ ତୋମାବ କାହେଇ ବେଦେ ଦାଓ ।

ମୋଟେ ଓ ନଗଦେ ପୁବା ତିନଶ' ଟାକା ଗଣିଯା ଶିବରତନ ଯଥନ ବିଭୂତିବ
ହାତେ ବୁଝାଇୟା ଦିତେଛିଲେନ—, ବିଭୂତି ଅବାକ୍ ହଇୟା ଭାବିତେଛିଲ,
ଏ ଆବାବ କି । ଆମି ଆବାବ କବେ ଓଁକେ ହାଜାବ ଢାକା ଏନେ ଦିଲୁମ !
କିନ୍ତୁ, ଟାକଟା ଯେ ମେ ଆନିଯା ଦେଇ ନାଟି ଏ କଥାଟାଓ ବଲିତେ ସଙ୍ଗେଚ
ବୋଧ ହଇଲ । ଦାଦାବ ଦେଓୟା ତିନଶ' ଟାବ । ହାତେବ ମୁଠୋବ ମଧ୍ୟେ ଲାଇୟା
ବିଭୂତି ବଲିଲ, ଗିବିବ ଅନୁଷ୍ଠଟ । କି ଡାଙ୍ଗାର କିଛୁ ବଲେଛେ, ଦାଦା ?
ମେଯେଟା ତ' ଭୁଗଛେ ଆଜ ଅନେକ ଦିନ ହ'ଲୋ ।

ଶିବରତନ ବଲିଲେନ, ଡାକ୍ତାର କି ବଲେଛେ ନା ବଲେଛେ ସେ ନ'ବୁଟମା
ବଲତେ ପାରେନ, ଆମି ଆମାର ମା-ଲକ୍ଷ୍ମୀର ହାତେ ମେଯେଟାକେ ଫେଲେ ଦିଯେ
ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହ'ସେ ଆଛି । ଓର ଜଣେ ତୁମି କିଛୁ ଭେବୋ ନା, ବିଭୂତି ।
ଯା ଆମାର ସଥି ଭାବ ନିଯେଛେନ ତଥିନ ଓକେ ସାରିଯେ ତୁଳବେନେଇ । ଆମି
ଏହି ଟାକଟାର ଜନ୍ମଇ କ'ଦିନ ଧ'ରେ ଖୁବଇ ଚିନ୍ତିତ ଓ ବ୍ୟକ୍ତ ହ'ସେଇଲାମ,
ମେଘେର ଅସୁଥେର କଥା ଭାବବାର ଦୟାଇ ପାଇନି ! ଯାକୁ, ତୁମି ଏମେ ସେ
ଭାବନା ଥେକେଓ ଆମାୟ ରେହାଇ ଦିଲେ । ତା' ତୁମି ଏବାର କିଛୁଦିନ
ଛୁଟା ନିୟେ ଏମେହୋ ତୋ ? ଚାକବୀ ବଜାୟ ରାଖତେ ଗିଯେ ତୋ ଦେଖଛି
ତୋମାବ ଦେଶେ ଆମା ଏକ ବକ୍ଷ ହ'ସେ ଏମେହେ !

ବିଭୂତି ମାଥା ଚୁଲକାଇତେ ଚୁଲକାଇତେ ବଲିଲ, ଛୁଟା ସେ ବେଶ ଦିଲ
ଦିତେ ଚାଯ ନା କି କରି ବଲୁନ । ଶାଶ୍ଵତୀ ଠାକୁରଙ ବଡ଼ ତାଡ଼ା ଦିଲେନ
ଓକେ ନିୟେ ସାବାର ଜଣେ, ତାଟି ସୋମ୍ବାରଟା କୋନୋ ରକମେ କାମାଇ ମଞ୍ଜୁର
କବିଯେ ନିୟେ ଚଗେ ଏମେଚି । କାଳଟି ଏଥାମ ଥେକେ ରଖନା ହ'ତେ ହବେ ।

ଶିବରତନ ବ୍ୟାଙ୍ଗଳ ଭାବେ ବଲିଲେନ, ତା' କେମନ କ'ରେ ହବେ ବିଭୂତି,
ନ' ବୁଟମାକେ ଏଥି ନିୟେ ଗେଲେ ମେଯେଟା ସେ ମାରା ଯାବେ ! ଓକେ ଦେଖବେ
କେ ? ରୋଗୀର ସେବା-ଶୁଶ୍ରଦ୍ଧା କରା, ଘଡି ଧ'ବେ ଠିକ ଟାଇମେ ତାକେ ଔଷଧପତ୍ର
ଖାଓଯାନେ, ଜବ ଦେଖା, ଡାକ୍ତାର ଏଲେ ତାକେ ରିପୋର୍ଟ ଦେଉଯା ଏସବ କି
ଆବ କେଉଁ ପାରେ ?—ନା ଜାନେ ?

ବିଭୂତି ବଗିଲ, ଆଜ୍ଞେ ହା, ମେ ତ ବଟେଇ । ଟାଇଫ୍‌ଫ୍ଲେଡେର ରୋଗୀ
ନିୟେ ନିତ୍ୟ ରାତ ଜେଗେ ବସେ ଥାକା ତୋ ମହଜ ବଥା ନୟ ! ଓର ଏସବ
ଆମା ଆଛେ ବଣେଇ ପାରଛେ । କିନ୍ତୁ, ଶାଶ୍ଵତୀ ଠାକୁରଙ ବଲିଲେନ—

ବାବା ଦିଯା ଶିବରତନ ବଲିଲେନ, ତାକେ ଆମାର ନମଙ୍କାର ଜାନିଯେ

ରୁମଚକ୍ର

ବୋଲୋ ଯେ, ଗିରିବାଳା ଏକଟୁ ମାରଲେଇ ଆମି ନ'ବୌମାକେ ତୀର କାହେ
ପାଠିଯେ ଦେବୋ । ଏଥିନ କିଛୁତେଇ ତୀର ଯାଓଯା ହ'ତେ ପାରେ ନା ।

ଏଇ ପର ଯେ ଆର କୋନୋ କଥାଇ ବଳା ଚଲିବେ ନା ବିଭୂତିରତନ
ତାହା ଜ୍ଞାନିତ, ଅଗତ୍ୟା ଦେ ଚୁପ୍ କରିଯାଇ ରହିଲ ।

ସୋମବାରେର ଆଗେ ରେଜେଷ୍ଟରୀ ଅଫିସ ପୋଲା ପାଶ୍ୟା ଯାଇବେ ନା,
କାରଣ, ବିଭୂତି ଶନିବାରେ ବାଡ଼ୀ ପୌଛିଯାଇଛେ ଅନେକ ଦେବୀତେ । କାଜେଇ
ସୋମବାରଟା ବିଭୂତିକେ ଧାକିତେଇ ହଇବେ । ନଚେ, ନିତାଇ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀର
ଲାଖରାଜ ସମ୍ପଦିଟା ହସ୍ତଗତ ହେଉଥାଏ ବିଲଙ୍ଘ ଘଟିତେ ପାରେ । ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀରେ
ଏହି ବିଷୟଟା ବିଭୂତି ତାହାର ଅଗ୍ରଦେଇ ଅଞ୍ଚାତ୍ମାରେ ଲୁକାଇଯା ବେନାମୀତେ
ଥରିଦ କରିତେଛେ । କାରଣ, ଶାଶ୍ଵତୀ ଠାକୁରଙ୍ଗ ତାହାକେ ବିଶେଷଭାବେ
ବୁଝାଇଯା ଦିଆଛେ ଯେ ଏକାନ୍ଧବର୍ତ୍ତୀ ପରିବାରେ ଯଧେ ଥାକିଯା ବିଷୟ-
ସମ୍ପଦି ଥରିଦ କରିଲେ ତାହା ଭୟେ ସ୍ଵତ ଢାଳାର ମତଇ ନିର୍ବୁଦ୍ଧିତାର
କାଜ ହିଲେ । ତୋମାର ବଡ ଭାଇରେର ଯେକପ ଥରଚେର ହାତ ତାହାତେ
ମନେ ହୁଁ ନା ଯେ ତୋମାଦେର ପୈତୃକ ଜମିଜମା ଯେତୁକୁ ଆହେ ତାହା ଶେଷ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଜାୟ ଥାକିବେ । ଶାଶ୍ଵତୀର କଥାଟା ବିଭୂତିର କାହେ ଖୁବଟ ଠିକ
ବଲିଯାଇ ମନେ ହଇଯାଇଛେ । କାରଣ, ସମ୍ପଦି ମାୟେର ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଉପଲକ୍ଷେ ତାହାର
ଦାଦା ଯେକପ ଅଭିତବ୍ୟାପ୍ତିର ପରିଚୟ ଦିଆଛେ, ତାହାତେ ଶାଶ୍ଵତୀ-
ଠାକୁରାଣୀର ଆଶକ୍ଷା ସତ୍ୟ ହଇଯା ଉଠା କିଛୁମାତ୍ର ଅସମ୍ଭବ ନୟ । ଦାଦା ହୁଁ ତ
ଶୈୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହାଦେର ଝଣଗ୍ରହଣ୍ତି କରିଯା ଯାଇବେନ । ବିଭୂତି ତାଇ ସମୟ
ଥାକିତେ ସାବଧାନ ହଇଗାଇଁ । ଏଥିନ ହିତେ ସ୍ଵନାମେ ଓ ବେନାମେ ସେ
ପୃଥିକଭାବେଇ ବିଷୟ ସମ୍ପଦି ଥରିଦ କରିତେ ମନ୍ତ୍ର କରିଯାଇଛେ । ସୋମବାର
ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀର ବିଷୟଟା ରେଜେଷ୍ଟରୀ କରିଯା ଲଇବାର ଜୟ ତାହାର ଦେଶେ

ବସଚକ୍ର

ଆକା ପ୍ରଯୋଜନ, କିନ୍ତୁ ଦାଦାକେ ତ ଆବ ମେ କଥା ବଲା ଚଲେ ନା, କାଜେଟ ବିଭୂତିରତନ ଦାଦାର କାହେ ଜୟାକେ ଲଈୟା ଯାଇବାର ମିଥ୍ୟା ଅଜ୍ଞାହାତ ଦେଖାଇତେ ବାଧ୍ୟ ହଇଲ ।

ଶିବରତନ ବାହିର ହଇୟା ଯାଇବାର ସମୟ ତାହାକେ ବଲିଯା ଗେଲେନ, ନ' ବୌମାର ସାଙ୍ଘ୍ୟ ହବେ ନା ଶୁଣେ ତୁମି ସେଣ ଆଜଇ କଲକାତାଯ ବନ୍ଦନା ହେଁ ନା, ସୋମବାବଟା କାମାଟି ଯଥନ ଅଫିସ ଥେକେ ମଞ୍ଜୁବ କବିଯେ ନିଯେଟ ଏମେଛ, ତଥନ କାଳକେ ଦିନଟାଓ ଏଥାନେ ଥେକେ ଯେବୋ, ବୁଝଲେ ?

ବିଭୂତିରତନ ଶୁଧୁ ସମ୍ମତିଶୁଚକ ଘାଡ ନାଡିଯା ବଲିଲ, ଯେ ଆଜେ ।

ଶିବରତନ ପିଛନ ଫିବିତେ ନା ବିବିତେଇ ବିଭୂତି ବାଡ଼ୀର ଭିତର ଗିଯା ଜୟାବ ନିବଟ ହଇଲେ ଟ୍ରାନ୍ସିଭ ଚାବି ଚାହିୟା ପାଠାଇଲ । ଦାଦା ତାହାର କାହେ ଯେ ହାଜାର ଟାକା ପାଇୟାଛେନ ବଲିଲେନ ଏବଂ ତାହା ହଇତେ ତିନି ମାତ୍ର ମାତ୍ର ଶତ ଟାକା ଲଈୟା ବାକୀ ଯେ ତିନିଶତ ଟାକା ତାହାକେ ଫେବତ ଦିଯା ଗେଲେନ ଏଟା ବିଭୂତିର କାହେ ଗୋଡ଼ାତେ ଏକାନ୍ତ ରହଣ୍ୟାବୁତ ମନେ ହଇୟାଇଲି ବଟେ, କିନ୍ତୁ ବିଶ୍ୱମେ ପ୍ରଥମ ଧାକ୍କାଟା କାଟିଯା ଯାଇବାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେଇ ତାହାବ ଆଶଙ୍କା ହଇଲ, ହ୍ୟତ' ତାହାବ ମିର୍ବୋଧ ପତ୍ରୀଟି ସମ୍ପତ୍ତି କିନିବାବ ଜନ୍ମ ଲଈୟା ଆସା ଟାକା ହଇତେ ଦାଦାକେ ହାଜାବ ଟାକା ବାହିବ ବିବିଯା ଦିଯାଇଛେ ।

ଚାବି ଖୁଲିଯା ଟ୍ରାନ୍ସିଭ ଭିତର ହଇତେ ନୋଟେବ ତାଡାଣ୍ଟଲି ବାହିବ କବିଯା ବିଭୂତି ଏକ ଏକଥାନି କବିଯା ନୋଟ ଗାଧେଗ ଗଣିଯା ଦେଖିତେଛିଲ ତାହାବ ତିନ ହାଜାବ ଟାକା ଠିକ ଆଛେ କି ନା, ଏମନ ସମୟ ଚଞ୍ଚଳା ହବିଶୀର ଶ୍ୟାମ ଅନ୍ତ ପଦେ ଜୟା ମେ ଘବେ ଆସିଯା ପ୍ରବେଶ କବିଲ ଏବଂ ବିଭୂତିର କାଣ ଦେଖିଯା ମୁଢ ହାସିଯା ନିମ୍ନବେ ବଲିଲ, କାଳ ଓ-ଥେକେ ହାଜାବ ଟାକା ନିଯେ

ରମଚନ୍ଦ୍ର

ଆମି ବଟ୍ଟାକୁବକେ ଦିଯେଛି ଆମାର ଶାଶ୍ଵତୀର ଆଦେବ ଦେନା ଶୋଧ କ'ରତେ ।

ବିଭୂତି ଏ ସଂବାଦେ ଏକେବାବେ ଆଗ୍ନମ ହଇୟା ଉଠିଲ ! କିପ୍ରେବ ମତ ଚୀଂକାବ କବିଯା ବଲିଲ, କାବ ହକୁମେ ତୁମି ଏ ଟାକାତେ ହାତ ଦିଯେଛିଲେ ? ଜାନୋ, ଏ ଟାକା କିମେବ ଜଣ୍ଯ ଆନା ହ'ଯେଛେ ?

ଜ୍ୟା ତାବ ସ୍ଵାମୀର ଏହି ବିମଦ୍ଧ ବ୍ୟବହାବେ କିଛିମାତ୍ର ବିଶ୍ଵିତ ନା ହଇୟା, କଟିନ କଟେ ଶୁଣୁ ବଲିଲ, ଜାନି ।

ବିଭୂତି କ୍ରୋଧାଙ୍କ ହଇୟା ବିକ୍ଳତ ସ୍ଵରେ ବନିଗ, ଜାନୋତୋ ଏ ଟାକାଯ ହାତ ଦିତେ ଗେଣେ କେନ ?

ଗଞ୍ଜୀବଭାବେ ଜ୍ୟା ବଲିଲ, ତୋମାର ପାପେବ ପ୍ରାୟଶିତ୍ତ କବବାବ ଜଣ୍ଯ, ଏତୋ ଟାକା ତୋମାର କାହେ ଥାକା ସନ୍ତେଷ ତୁମି ମାତୃଆଦେବ ଖଣ ପବିଶୋଧ କବତେ ଚାଉନି ବଲେ—

ବାଧା ଦିଯା ବିଭୂତି ଭର୍ତ୍ତନାବ କଟେ ବଲିଲ, ବେଶ କବେଛିଲୁମ ! ଆମାର ଖୁଶି ! ତୋମାର ମେ ରୋଜେ କି ଦବକାବ ?—ମେଦେମାଟ୍ୟ—ମେଯେ-ମାରୁମେବ ମତ ଥାକବେ—ବିଷୟ-କହେବ ତୋମବ୍ୟ କି ବୋକେ, ? —ନିଯେ ଏସୋ ଆମାର ଟାକା ଫିବିଦେ—

ଜ୍ୟାବ ଚୋଥ ମୁଖ ଅପମାନେବ ଆଧାତେ ଆବଳ ହଇୟା ଉଠିଲ ! ତୌତ୍ର ଝେବେର ସହିତ ମେ ଉତ୍ତବ ଦିଲ, ଯାବ ଶ୍ରପବାମଶେ ଶ୍ରେଷ୍ଠମ୍ୟ ବଡେ ଭାଇୟେର ବିପଦେ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ ନା କ'ବେ ସମ୍ପଦି କେନବାବ ହୁବୁଙ୍କି ତୋମାକେ ପେମେ ବମେଚେ ତିନିଓ ମେଯେମାଟ୍ୟ ଏବଂ ଆମାନହି ମା—ଏହିଟେଇ ଆମାର ସବ ଚେଯେ ବଡେ ଲଜ୍ଜା !

ଅମୁହିଷୁଦ୍ଧ ମତୋ ବିଭୂତି ବଲିଯା ଉଠିଲ, ଓନ୍ଦବ ବାଜେ କଥା ରେଖେ ଦାଓ ! ସେଥାନ ଥେକେ ପାଓ ଆମାର ଟାକା ଏନେ ହାଜିବ କରୋ ଏଥନି !

ରସଚକ୍ର

ତୋମାର ଜ୍ୟାଠାମି ଆମି ଶୁଣୁତେ ଚାଇନି—ନା ବଲେ ସେ ବାଙ୍ଗ ଥେକେ ଟାକା
ବାର କରେ ନେୟ ମେ ଚୋର !

ଏହି କଟିନ ଅପମାନେର ଆଘାତେ ଜୟା କ୍ଷଣକାଳ ସ୍ତଞ୍ଜିତ ହଇଯା ରହିଲ,
ତାରପର ମେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଆଲମାରୀ ଖୁଲିଯା ନିଃଶ୍ଵରେ ଆପନାର ଗହନାର
ବାଙ୍ଗଟି ବାହିର କରିଯା ବିଭୂତିର ସାମନେ ବସାଇଯା ଦିଯା ଚଲିଯା ଗେଲେ ।
ଯାଇବାର ସମୟ ବଲିଯା ଗେଲ, ତୋମାର ସୀଟାକା ଚୁରି ଗେଛେ—ତାର ଚତୁର୍ଗ
ତୁମି ଏ ଥେକେ ପାବେ !

୯

ଗିରିବାଲା ଆରୋଗ୍ଯ ଲାଭ କରିଯାଇଁ କିନ୍ତୁ ଏଥନ୍ତି ଅନ୍ଧପଥ୍ୟ ପାଇ
ନାହିଁ । ଦୁରନ୍ତ ଝଡ଼େର ଅବସାନେ କଟି ଫୁଲେର ଚାରାର ମତ ତାର ଶିର
ତତ୍ତ୍ଵାନିତେ ପ୍ରବଳ ରୋଗେର ଆକ୍ରମଣ-ଚିନ୍ତା ରୁଷ୍ପଟ ବର୍ତ୍ତମାନ । ନିଷ୍ପତ୍ତ
ଚାହନିର କ୍ଳାନ୍ତ ଅବଦରତା, ରକ୍ତହିନ ଓଷାଧରେର ଝାନ ହାମିଟୁକୁ, କ୍ଷୀଣ
ଦୁର୍ବିଲ ହାତ ପା-ଶୁଳି, ହୈଲହିନ ରକ୍ଷ ଚଲେର ରାଶି ତାର ସର୍ବଦେହେ
ଏକଟି ଶୁକ୍ଳ ଝାନ କାଙ୍ଗଣୋର ଶୃଷ୍ଟି କରିଯାଇଁ ।

ପିଟେର ଦିକେ ଦୁଇ ତିନଟ ବାଲିଶ ଉପରି-ଉପରି ସାଜାଇଯା ତାହାତେ
ଚେଶ ଦିଯା ଗିରିବାଲା ବସିଯାଇଲ ।

ଶିଶିର ଓ ବୁଡ଼ୀ ତାହାର ବିଛାନୋର ଏକପାଶେ ବସିଯା ‘ଲୁଡ଼ୋ’
ଖେଲିତେଛିଲ । ଗିରିବାଲାଓ ଖେଲାର ଏକଜନ ଝୌଡ଼କେର ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ
କରିଯାଇଲ,—କିନ୍ତୁ ବାରେ ବାରେ ହାତ ନାଡ଼ିଯା ଖେଲିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ନା
ଥାକାଯ ତାର ଖେଲାର ଚାଲ ଶିଶିର ଓ ବୁଡ଼ୀଇ ଚାଲିଯା ଦିତେଛିଲ ।

ରମ୍ପକ୍ର

ଖେଳା ବେଶ ଜୟିଯା ଆସିଯାଛେ । ଗିରିବାଲା ଏକାନ୍ତ ମନୋଧୋଗେର ସହିତ ଖେଳାର ଘୁଟିର ଚାଲ ନିରୀକ୍ଷଣ କରିଯା ଫଳାଫଳ ସମ୍ବନ୍ଦେ ଆନ୍ଦାଜ କରିତେଛିଲ । ଏମନ ସମୟେ ଜୟା ଏକଟି ଏନାମେଲେର ବାଟି ହାତେ ଲାଇୟା ଘରେ ପ୍ରବେଶ କରିଲ । ଗିରିବାଲାର ପ୍ରତି ଚାହିୟା ହାସିଯା ବଲିଲ, ଏହି ସେ, ଉଠେ ବସେ ଖେଳାଓ ଥରୁ ହସେ ଗିଯେଛେ ଦେଖିଚି ।— ଦେଖୋ, ଖେଳାର ଝୋକେ ବୈଶିକ୍ଷଣ ବସେ ଥେକେ ମାଥା ଟାଥା ଧରିଯେ ବୋମୋନା ଯେନ । ଏହି ନାଁ, ଆଜ ତୋମାର ଜଣେ ଏକଟ ମୁଣ୍ଡରେର ଝୋଲ ତୈରୀ କରେ ଏମେଚି ; ଗରମ ଗରମ ଖେଯେ ନାଁ ।

ଗିରିବାଲା ଲୁକମେତ୍ରେ ଜୟାର ହାତେର ବାଟିଟିବ ଦିକେ ତାକାଇୟା ଉତ୍ସ୍ଵକ ଭାବେ ହାତ ବାଡାଇଲ ।

ଜୟା ସେହ-ରୁଗଭୀର ନେତ୍ରେ କ୍ଷଣକାଳ ତାହାର ମୁଖେର ପାନେ ଚାହିୟା ସହାଶ୍ୟମୁଖେ ଏକଥାନି ଚାମଚ ଲାଇୟା ମୁଣ୍ଡରେର ଝୋଲ ଥାଓୟାଇତେ ବସିଲ ।

ଗିରିବାଲା ବ୍ୟକ୍ତତାବେ ବଲିଲ, ଆଜ ଆର ଚାମଚେ କବେ ଖାବ ନା କାକିମା ! ନିଜେ ବାଟି ହାତେ ନିୟେ ବସେ ବସେ ଥାବ, ହଁ ।

ଜୟା ଗିରିବାଲାର ଥାଓୟାର ଅତ୍ୟଧିକ ଆଗହ ଦେଖିଯା ତୃପ୍ତଚିତ୍ର ବଲିଲ, ଆଜ୍ଞା, ନିଜେର ହାତେ ବାଟି ଧରେ ଥେତେ ପାବେ, କିନ୍ତୁ ତାଡାତାଡ଼ି କ'ରେ ଥେଲେ ହବେ ନା । ଆନ୍ତେ ଆନ୍ତେ ଏକଟ ଏକଟ କ'ବେ ଥେତେ ହବେ ।

ଇତିମଧ୍ୟେ ବୁଡୀ ଚୀଂକାର କବିଯା ଉଠିଲ,—

—ବକୁଲଫୁଲ, ଓ ଭାଇ ଢାଖ—ଶିଶିରଦୀ କି ଭୟାନକ ଜୋଚୁରି କରଛେନ ! ନା ନା—ଓ ହ'ବେ ନା, ଓ ଦାନ ଆମରା କିଛୁତେଇ ଦେବ ନା ବଲେ ଦିକ୍ଷି ! ପଡ଼ିଲୋ ‘ପାଚ’, ତାଡାତାଡ଼ି ତୁଲେ ନିୟେ ବଜେନ ‘ଛୟ’

ରସଚକ୍ର

ପଡ଼େଛେ ! ତାରପର ଚଟ୍‌ପଟ୍ ଆବାର ‘ଛୟ’ ଆର ‘ତିନ’ ଫେଲେ ଏଥର ଆମାର ପାକା ଘୁଁଟାଟା କଟାବାର ମେଲବ ।—

ଶିଶିର ହାସିତେ ହାସିତେ ବଲିଲ, ତାଇ ବହି କି ? ନିଜେର ପାକା ଘୁଁଟାଟ କଟା ପଡ଼େଛେ କିମା !

ବୁଡୀ ତାର ସ୍ଵଗୌର ମୁଖ୍ୟାନି ବାଙ୍ଗା କବିଯା ଉତ୍ତେଜିତ-କଷ୍ଟ ଦୃଢ଼ତରେ ଶିଶିରେବ କଥା ସେ ସତ୍ୟ ନହେ ତାହା ପ୍ରତିପଦ୍ମ କରିବାର ଜନ୍ୟ ପ୍ରାଣପଥେ ଲାଭିତେ ଲାଗିଲ ।

ଶିଶିରଙ୍କ ଛାଡ଼ିବାର ପାତ୍ର ନୟ । ମେ ମୃଦୁ ମୃଦୁ ହାସିତେ ହାସିତେ ଅର୍ଥଚ ନିଜେର ଜେଦୁ ବଞ୍ଚାଯ ବାଖିଯା ତାହାର ସହିତ କଥା କଟାକାଟି କବିତେ ଲାଗିଲ ।

ଗିବିବାଲା ମୁଶ୍କେବ ଝୋଲେବ ଆସାନ ଲଈତେ ଲଈତେ ଖେଳା ଓ ଝଗଡ଼ାବ ଦିକେ ସମାନ ଆଗରେ ତାହାର ଉଦ୍‌ଗ୍ରୀବ ଦୃଷ୍ଟି ମେନିଯା ରହିଲ ।

ତର୍କେର ମାତ୍ରା ପକ୍ଷମ ହଇତେ ସମ୍ପଦେ ଉଠିଲ, ତବୁନ କୋନଙ୍କ ପକ୍ଷଇ ଆପନ ଦାବୀ ଯୁଧ୍ୟ ମାତ୍ର ତାଗ କବିତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନହେ ଦେଖିଯା ଗିବିବାଲା ଉଂକଟିତା ହଇଯା ଉଠିଲ । ମେ ବୁଡୀବ ଦିକେ ତାକାଇଯା ଚୋଥେବ ଇସାରା କବିଲ ଏବଂ କ୍ଷୀଣ-କଷ୍ଟ ବଲିଲ, ଆଜ୍ଞା ଏଇବାରଟା ନା-ହୟ ଛେଡ଼େଇ ଦେନା ତାଇ ବକୁଳଫୁଲ । ସାକ୍ଷ ନା ତୋବ ଏକଟା ପାକା ଘୁଁଟାଟ । ତୋବ ସବ୍ରି ହକେବ ଦାନ ହୟ, ଏଥୁନିଇ ଓଟା ଆବାବ ପେକେ ଯାବେ । ସେ ଜୋକ୍ଷୁରି କରେ ତାର କକ୍ଷଣେ ଝିତ୍ ତୟ ନା ଜ୍ଞାନିମ୍ ତୋ :

ଗିବିବାଲାର କଥା ନମାପ୍ତ ହଇତେ-ନା-ହଇତେଟି ଶିଶିର ବଲିଯା ଉଠିଲ, ଠିକ ବଲେଛ ପିରିବାଲା ! ସେ ଜୋକ୍ଷୁରି କରେ ତାର କଥନିତି ଝିତ୍ ହୟ ନା ।

ରୂପଚକ୍ର

କଥାଟା ବଲିଯା ଏମନ ଭାବେ ଗିରିବାଳା ଓ ବୁଡ଼ୀର ଦିକେ କ୍ରମାଗତ ତାକାଇତେ ଲାଗିଲ, ସେଣ ଜୋଙ୍କ ରିଟା ସେ ବୁଡ଼ୀଇ କରିଯାଛେ ଏବଂ ହାରଓ ସେ ବୁଡ଼ୀରଇ ହଇବେ ଇହାତେ ଗିରିବାଳା ଓ ଶିଶିର ଉଭୟେଇ ସ୍ଵନିଶିତ ।

ବୁଡ଼ୀ ଆରଓ ଉତ୍ତେଜିତ ହଇଯା କ୍ଷେପିଯା ଉଠିଲ ।—ନା, କଥନୋଇ ନୟ, କିଛୁତେଇ ନୟ । ଆମାର ପାକା ଘୁଟୀ ମିଛିମିଛି ଜୋଙ୍କ ରି କ'ରେ କାଟିତେ ଦେବ କିମେବ ଜନ୍ମ ଶିଶିରଦା ସଖୁନିଷ୍ଟ ଖେଳାଯ ହାରତେ ଆରମ୍ଭ କରେନ ତଥୁନି ଜୋଙ୍କ ରି ଶ୍ଵକ କବେ ଦେନ । ଐ ଜନୋଇ ତୋ ଶୁର ସଙ୍ଗେ ଖେଳତେ ଚାଇନେ ଆମି ।

ଗିରିବାଳାବ ଦିକେ ତାକାଇଯା ମୃଦୁ ମୃଦୁ ହଷ୍ଟ ହାସି ହାସିଆ ଚୋପ ମିଟିମିଟି କରିଯା ଶିଶିର ବଲିଲ, ଦେଖିଲେ ଗିରିବାଳା, ଐ ଜନୋଇ ତୋ ଆମି ମେଘେମାନ୍ତ୍ୟର ସଙ୍ଗେ ଖେଳତେ ଭାଲବାସି ନେ । ବିଶେଷ ଆବାବ ଦେଖାଇର ଏହି ‘ବକୁଳଫୁଲ’ଟି ଯଥନ ନେହାତ୍ତି ପାଡ଼ାଗେଯେ-ମେଘେ ।

ବୁଡ଼ୀର ଦୁର୍ବଲତା ଢିଲ କେହ ତାହାକେ ‘ମେଘେମାନ୍ତ୍ୟ’ ବଲିଯା ଉପେକ୍ଷା କରିଲେ ବା ବିଶେଷ କରିଯା ‘ପାଡ଼ାଗେଯେ ମେଘେ’ ବଲିଯା ଅଶ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରକାଶ କରିଲେ ତାହାର ଆଶ୍ରମାନ୍ତରେ ଓ ଅନ୍ତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଧାର ଲାଗିତ । ମେ ସ୍ଥାନ-କାଳ-ପାତ୍ର ଭୁଲିଯା କୋଧୋତ୍ତେଜିତ ହଇଯା, ମେଘେମାନ୍ତ୍ୟ ସେ ପୁରୁଷମାନ୍ତ୍ୟର ଅପେକ୍ଷା କୋମନ୍ ଗୁଣେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୟ ଏବଂ ପାଡ଼ାଗୀଯେର ମେଘେରୀ ସେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତା ମହରେର ମେଘେଦେବ ଅପେକ୍ଷା କୋମନ୍ ଅଂଶେଇ ଦୀନ ନୟ ଇହାଟ ପ୍ରତିପଦ୍ମ କରିଲେ ପାଗଳ ହଇଯା ଉଠିଲ ।

ଆଜିଓ ତାହାର ବାତିକ୍ରମ ସ୍ଥିତି ନା । ବୁଡ଼ୀ ରାଗେ ଆଶ୍ରମ ହଇଯା ଉଠିଲ, ଏବଂ ଖେଳାର ଛକ୍ତି ଟାନ ମାରିଯା ସମସ୍ତ ଚଲନ୍ତ ଘୁଟୀଗୁଲି ଏକତ୍ର ମିଳାଇଯା ଦିଯା ତର୍କ କରିଲେ ବମିଲ ।

ଶିଶିର ହା ହା କରିଯା ବଲିଯା ଉଠିଲ,—ଆରେ ! ଆରେ !! ଏ ଯାଃ ! ଏମନ ଜମେ-ଓଟା ଖେଳାଟା ନଷ୍ଟ କରେ ଦିଲେ ବୁଡ଼ୁ ! ନାଃ ଏ' ସକଳ ବୁନ୍ଦିତେ କିନ୍ତୁ ପୁରୁଷମାନୁଷେବ ଚେଯେ ମେଯେମାନୁସ ଏବଂ ମହାରେ ମେଯେଦେବ ଚେଯେ ପାଡ଼ାଗେହେ ମେଯେବା ଅନେକ ବେଶି ଓଣ୍ଡାଦ, ଆମି ନିଜେ ଥେକେଇ ସୌକାର କରଚି ।

ବୁଡ଼ୀ କ୍ଷୋଭେ ଦୁଃଖେ ଅପମାନେ ଆଉହାରା ହଇଯା କଥା କହିତେଇ ପାରିତେଛିଲ ନା । ତାହାର ସମୟ ମୁଖ୍ୟାନି ଓ କାନ ଦୁଃଖିତେ ରଙ୍ଗ ଜମିଯା, ଗୋଧୁଲି ଆକାଶେବ ମିନ୍ଦୁବର୍ବ ଧାବଣ କବିଯାଛିଲ । ଟାନା-ଟାନା ଭାସା-ଭାସା ଚୋଥ ଦୁଃଖ ଏତକ୍ଷଣ ଦୌପ୍ତଭାବେ ଜଳିତେଛିଲ, ଏବାର ଜଳ ଛଲଛଲ ହଇଯା ଉଠିଲ । ଜୟାବ ଦିକେ କାତବ ଅଭିମାନ ଓ ଅନ୍ଧୟୋଗପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିତେ ତାକାଇୟ ବୁଡ଼ୀ ବଲିଲ, ଦେଖୁନ ନା ନ'ବୌଦି !—ଅତିରିକ୍ତ ଦୁଃଖେ ଅଭିମାନେ ବାଗେ ତାର କଟ୍ଟ କନ୍ଦ ହଇଯା ଗେଲ, ଚେଷ୍ଟା କରିଯାଏ ଆର କିଛୁଇ ବଲିତେ ପାରିଲ ନା ।

ଜୟା ଏତକ୍ଷଣ ଦ୍ୱାରାଇୟ ସକୋତୁକେ ଇହାଦେବ କଲହ ଉପଭୋଗ କରିତେଛିଲ । କୋନ୍‌ଓ କଥା କହେ ନାଇ । ବୁଡ଼ୀର କାତର ଅଭିଘୋଗେ ହାସିତେ ହାସିତେ ଶିଶିରେବ ଦିକେ ଚାହିୟ ବଲିଲ—ମତି ଶିଶିର ! ତୁଇ ବଜ୍ଜ ବୁଡ଼ୀର ପେଛନେ ଲାଗିମ ! ଚେଲେମାନୁସ, ଓକେ ଜାଲାତନ କରେ କୀ ଆମୋଦ ବାଡେ ଶୁଣି ?

ଶିଶିବ ବୁଡ଼ୀର ଝାନ ଅଞ୍ଚ-ଛଲଛଲ ଚୋଥ ଦୁଃଖ ଓ ଆରକ୍ଷିମ ରୁଦ୍ରର ମୁଖ୍ୟାନିର ପାନେ ମୁଢ ଦୃଷ୍ଟିତେ ତାକାଇୟା ଛିଲ । ଜୟାର କଥାଯ ମୁଖ ଫିରାଇୟା ହାସିଯା ବଲିଲ, ଆମି କି କରଲାମ ! ବା ରେ !

ଜୟା ହାସି ଚାପିତେ ଚାପିତେ କୁତ୍ରିମ କୋପେ ଧମକ ଦିଯା ଉଠିଲ, କେନ ତୁଇ ଓର ସଙ୍ଗେ ଲାଗିଛିସ ?—

ରୁମଚକ୍ର

ଗିରିବାଳାର ମୁଣ୍ଡରେର ସ୍ଵପ୍ନକୁ ଶେ ହଇଯା ଗିଯାଛିଲ । ହାତେର ଆଙ୍ଗୁଳ ଚାଟିତେ ଚାଟିତେ ବୁଡୀର ଦିକେ ସହାମୁଭୂତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ର ଚାହିୟା ମେ ଆଣ୍ଟେ ଆଣ୍ଟେ ବଲିଲ, ତୁଇ ଅତୋ ବେଗେ ସାମ କେନ, ବକୁଳଫୁଲ ? ମେହି ଜନ୍ମେଇ ତୋ ତୋକେ ମାହସେ ବେଶ କରେ କ୍ଷେପାୟ । ବେଶ ତୋ । ପାଡ଼ାଗାଁରେ ଜନ୍ମେଛି, ବଡ ହେବେଛି, ପାଡ଼ାଗେଁଯେ ହବୋନା ତୋ କି, ମହରେ-ଭୃତ ହବୋ ନାକି ?

ଶିଶିର ହୋ-ହୋ ଶଦେ ହାସିଯା ଉଠିଯା ବଲିଲ,—ଏହିରେ—ମୁଣ୍ଡର ଭାଲେ ତ ଶରୀରେ ବଳ-ସନ୍ଧାର କରେ ଶୁନେଛିଲାମ,—ଏ ସେ ରମନାତେଓ ଦିବିୟ ବଳ-ସନ୍ଧାର କରେ ଦେଖା ଯାଚେ !—ଯାଥାତେ ବୌଧ ହୟ କଲହଶକ୍ତିରେ ସନ୍ଧାର କରେ ! ନା ଦିନି ?—ଶିଶିର ଜ୍ୟାର ପାନେ ତାକାଇଯା ହାସିତେ ଲାଗିଲ ।

ଜ୍ୟା ଗିରିବାଳାର ପିଠେର ବାଲିଶଞ୍ଚଳି ସରାଇଯା ସାବଧାନେ ଯୟତେ ତାହାକେ ଶୋଗାଇଯା ଦିଯା—ପଥୋବ ଉଛିଷେ ବାଟିଟି ଉଠାଇଯା ଲଈଯା ସବ ହଇତେ ବାହିର ହଇଯା ଯାଇତେ ଯାଇତେ ବଲିଲ, ତୋରା ସାରାଦିନ ଶୁଦ୍ଧ ଏ ଝଗଡ଼ାଇ କରୁ ବ'ମେ ବ'ମେ ।

ଜ୍ୟାକେ ଯାଇତେ ଦୋଥ୍ୟା ବୁଡୀଓ ଚଲିଯା ଯାଇବାର ଉପକ୍ରମ କରିଲ । ଗିରିବାଳା ବ୍ୟାଗ୍ରଭାବେ ବଲିଲ, ଓକି ! ତୁଇ ଏଥୁମିଇ ଚଲେ ଯାଛିମୁଁ ନାକି ବକୁଳଫୁଲ ? ଏହି ତୋ ଏଲି ! ଆରେକଟୁ ବାଦେ ଯାସନା ଭାଇ—

ବୁଡୀ ଉଦ୍‌ଦୟ-ଗଣ୍ଠୀର ମୂର୍ଖେ ଉତ୍ତର ଦିଲ, ନା—ଆଜ ଯାଇ, ଦୂରକାର ଆଚେ । ଠାକୁମା ଏକଟୁ ଶୀଗ୍ରିଗିର କରେ ଫିରତେ ବଲେ ଦିଯେଛେନ । ସବି ପାରି, ଓ'ବେଳା ଆବାର ଆସବୋ 'ଥନ ।

ଗିରିବାଳା ସାଗହେ ବାଧା ଦିଯା ବଲିଲ, ସବି ପାରି-ଟାରି ଏସ, ନିଶ୍ଚୟଇ ଓବେଳା ଆସା ଚାଇ-ଇ । ବୁଝଲେ ?—

ରମଚନ୍ଦ୍ର

ଶିଶିରଓ ଉଠିଯା ଦୀଡାଇଲ । ଛୁଇ ହାତ ମାଥାର ଉପରେ ଖାଡା ଉଁ
କରିଯା ସରିଯା ଆଲଙ୍ଘ ଭାଙ୍ଗିତେ ହାଇ ତୁଳିଯା ବଲିଲ, ତୋମାର
ବକୁଳଫୁଲଟିକେ ବାଡ଼ୀ ପୌଛେ ଦିଯେ ଆସି । କି ବଲୋ ଗିରିବାଲା ?
ପାଡ଼ାଗାୟର ମେଯେ, ଯଦି ରାନ୍ତା ହାରିଯେ ଫେଲେ ତା'ହଲେ ଓ'ବେଳା ଆର
ତୋମାର କାହେ ଆସନ୍ତେ ପାରବେ ନା ତୋ ।

ବୁଡ଼ୀ ପ୍ରବଲବେଗେ ମାଥା ନାଡ଼ିଯା ବଲିଲ, ନା, ଆମି ଏକଲାଈ ବେଶ
ସନ୍ଦେହ ପାରବୋ । କାଉକେ ଆମାର ସନ୍ଦେହ ସେତେ ହବେ ନା ।

ଶିଶିର ଉତ୍ତର ଦିଲ, କିନ୍ତୁ ଠାକୁମା ସେ କାଳ ଆମାୟ ବଲଚିଲେନ ଆର
ନାକି ତୋମାର ଏକଳା ଏକଳା ରାନ୍ତାଯ ଯାତ୍ରାଯାତ କରା, ବାଗାନେ ବାଗାନେ
ଦୃବେ ପରେର ଗାଛେର ଫଳ ଫୁଲ ଚରି କ'ରେ ବେଡ଼ାନୋ, ପୁକୁରେ ଛିପ୍ ଫେଲେ ବସେ
ନାହିଁରା, ଗାଛେ ଦୋଳା ଟାଙ୍ଗିଯେ ଦୋଳି ଧାନ୍ୟା—ଏ'ସମସ୍ତ ଉଚିତ ନୟ । ଏଇ
ସବ ନିଷିଦ୍ଧ କାଜ କରଛୋ ବଲେଇ ନା ଠାକୁମା ଶୀଘ୍ରିର ଶୀଘ୍ରିର ତୋମାକେ—

—ଆଜ୍ଞା, ଆଜ୍ଞା, ଆପନି ଚୂପ କରନ ତୋ ମଶାଇ ! ଆପନାକେ ଆର
ଅତ ବାପା କରେ ବଲତେ ହବେ ନା କିନ୍ତୁ । ଆମାର ଯା' ଖୁଣ୍ଣି ତାଇ
କୋରବୋ, ଆପନାର ତାତେ କି ?

ଗିରିବାଲ ମୃଦୁ-ମୃଦୁ ହାସିତେଛିଲ । ଦେ ବଲିଲ, ନା ଭାଇ ବକୁଳଫୁଲ,
ଉଠିବରଙ୍କ ତୋକେ ପୌଛେ ଦିଯେଇ ଆସନ । ଏକଳା ବାଡ଼ୀ ଫିରଲେ,
ଠାକୁମା ହୟତୋ ଆବାବ ଓ'ବେଳା ଆସନ୍ତେ ଦେବେନ ନା ।

ବୁଡ଼ୀ ଗିରିବାଲାର କଥାର ମତାତା ମନେ ବୁଝିଯା ଶିଶିରେର ସନ୍ଦେହ ଯାଏ
ଯାତେ ଆର ବାଧା ଦିଲ ନା ।

ପଥେ ଯାଇତେ ଯାଇତେ ବୁଡ଼ୀ ବଲିଲ, ବକୁଳଫୁଲ ତୋ ପ୍ରାୟ ମେରେ ଉଠିଲ,
ଏବାର ବୋଧ ହୟ ଆପନି କୋଳକାତାଯ ଫିରବେନ, ନା ଶିଶିରଦା ?

বসচক্র

শিশির বলিল, কেন? তোমাদের ধৈয় কি আর টি'কছেন।
বুড়ু? এবার নিজে থেকে বিদায় না হ'লে শেষ পর্যন্ত বোধ হয় তোমরা
প্রহারেণ ধনঞ্চয় ক'বে—

বুড়ী তাড়াতাড়ি জিভ কাটিয়া বাথিত বিশয়ে বলিয়া উঠিল,
ভকি? ছিছ, চুপ করন। ক'য়ে আপনি বলেন শিশিরদা, তাৰ
কোনও মানেই হয় না।

শিশির বলিল, কেন? তোমরা কি আমাকে নিয়ে এই ক'দিনেই
যথেষ্ট উত্ত্যক্ত হয়ে উঠোনি বুড়ু? সত্যি কৱে বলো।

অক্ষত্রিয় সরলতায় তুরা শুন্দৰ চোখ দু'টি শিশিরের দিকে পরিপূর্ণ
দৃষ্টিতে স্থাপন কৰিয়া বুড়ী উত্তৰ দিল, একটুও না। এবং
আপনার চ'লে যাওয়াৰ কথা মনে হলে মনটা খাবাপট হয়ে যায়
আমাদের!

তাবপৰ কঠিনৰ একটু নামাইয়া ঝৈৎ বিষয়স্বে বলিতে লাগিল,
তা'ছাড়া আপনি চলে গেলে আমাদেৱ ঘূশী হওয়াৰ বা নিশ্চিন্ত হওয়াৰ
কী আছে বলুন? আপনি তো আমাদেৱ বাড়ীতে থাকেন না ক'বা
থানও না। আমৰা এত গৱৰীৰ ব'লেইন। আপনাকে একদিন নেমন্তৰ
ক'বে খাওয়াতে পয়ন্ত পাবিনি। ঠাকুৰী বোজই তো সেজন্যে দুঃখ
কৱেন কত!

শিশির বাগ উৎসাহে বলিয়া উঠিল, সত্যি বলচ বুড়ু? আমি
কলকাতা চ'লে গেলে তোমাৰ মনে দুঃখ হবে? সত্যি?

বুড়ী ইাটিতে ইাটিতে একটু থমকিয়া দাঢ়াইয়া নিতান্ত বিশ্বিত মুখে
শিশিরের দিকে চাহিয়া বলিল, সত্যি না তো কি, মিথ্যে বলচি

ରୁମାନ୍ତର

ଶିଶିରଦା ? ଆମାର କଥା ବିଶ୍ୱାସ ନା କରେନ, ଠାକୁମା ବକୁଳଫୁଲ ଓଦେର
ସମାଇକେ ଜିଜ୍ଞାସା କରେ ଦେଖବେନ ।

ଶିଶିର ବଂକା ହାସିଯା ବଲିଲ, ଓଦେର ଆବାର କୀ ଜିଜ୍ଞେସା କରତେ
ବଲଛୋ ?

ବୁଡ଼ୀ ଏବାର ହୟାଃ ଅପରିସୀମ ଲଜ୍ଜାୟ ରକ୍ତବଣ ହଇଯା ଉଟିଲ । ଶିଶି-
ବେର ଦିକେ ମୁହଁର୍ଭେବ ଜନ୍ମ ମଲଙ୍ଗ ଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପ କରିଯା ବଲିଲ, ଯାଃ ନ !
ଭାବୀ ଇଯେ ଆପନି ! ତାରପର କ୍ଷିପ୍ରଚକ୍ଳ ପଦେ ଛୁଟିଯା ବାଡ଼ୀର ମଧ୍ୟେ
ପ୍ରବେଶ କରିଲ । ଶିଶିର ମୁଢ଼ନୟନେ ତାର ହରିଶ୍ଚଲଭ ଗତିର ଦିକେ
କୁକୁଭାବେ ତାକାଇଯା ରହିଲ ।

ରମଚନ୍ଦ୍ର

୧୦

କିନ୍ତୁ ଏମନ କରିଯାଉ ବେଶୀ ଦିନ ଚଲିଲ ନା । ପାଡ଼ାଗୋଟେ କୋନ କଥାଇ ଶେଷ ପ୍ରୟାଣ୍ତ ଗୋପନ ଥାକେ ନା । ବିଭୂତିବ ଜମି କେନାର ମଙ୍ଗଳେର କଥାଓ ସଥା ସମୟେ ଶିବରତନେର କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର ହଇଲ । ଏମନ କି, ଜମି କେନ ପ୍ରୟାଣ୍ତ କେନ ବନ୍ଦ ରହିଲ ମେ କଥା ଶୁଣିବା ତାହାର ଆବ ଲଜ୍ଜାର ଅବଧି ରହିଲ ନା ।

ଜୟାର ଗାୟେର ଗହନା ବିକ୍ରି କରିଯା ଜମି କିନିବାର ଶକ୍ତି ବିଭୂତିବ ଛିଲ ନା । ଶେଷ ପ୍ରୟାଣ୍ତ ନାନା ହୃତାର ତାହାକେ ପିଛାଇତେ ହଟିଯାଇଗଲ । କିନ୍ତୁ ଶିବରତନ ବସିଯା-ବସିଯା ଭାବିତେ ଲାଗିଲେନ, ଏଇ ବାଡାତେ ତାହାର ଅଗୋଚରେ ଏକଟା କ୍ଷଚ କିନିବାର ଶକ୍ତି କାହାରେ ଛିଲ ନା । ଅବ୍ରାମ ଆଜ...

ପୂର୍ବାହ୍ନ ଜାନିତେ ପାରିଲେ ଶିବରତନ ନ-ବୌମାର ଟାକଟା ଲାଈଟେନ କି, ଲାଈଟେନ ନା ନିଶ୍ଚଯ କରିଯା ବଳା ଶକ୍ତ । ହୟତୋ ଲାଈଟେନେ ହାତେ ହାତେ ଦୁଃଖମାରେ ତାହା ଛାଡ଼ା ଆର କୋନୋ ଉପାର ଛିଲ ନା । କିନ୍ତୁ ତାହାର ଦୁଃଖିତ୍ତା ମେଜ୍‌ଯ ନାହିଁ । ଟାକାର 'ପରେ କୋନଦିନଟି ତାହାର ଦରଦ ଛିଲ ନା । ଥାକିଲେ ତାହାର ମୋହାର ମିଳୁକ ଆଜ ଟାକାଯ ଭର୍ତ୍ତି ହଇଯା ଯାଇତ,— ଜୀବନେ ଏତ ଟାକାଟି ତିନି ଉପାର୍ଜନ କରିଯାଇଛେ ଏବଂ ଏଗନଷ୍ଟ ଓଇ ଏକ ହାଜାର ଟାକା ନ-ବୌମାର ହାତେ ଫେଲିଯା ଦେଓଯା ଥୁବ ଶକ୍ତ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏଇ ତୁଳି ସର୍ଟିନାକେ ଅବଲମ୍ବନ କରିଯା ଆତା ଓ ଆହୁବ୍ୟର ମଧ୍ୟେ ଯେ ବିଚ୍ଛେଦ ସନାଇୟା ଉଠିତେହେ ତାହାର ପ୍ରତିକାର କି ? ଏ ଟାକାଟା ଦିଲ୍ୟା ଦିଲେଓ ସଂମାରେ ମେଇ ପୁରୋତନ ହାଓୟା ଆର ଫିରିଯା ଆସିବେ ନା ।

ମନ୍ଦ୍ୟାବ ଅନ୍ଧକାର ଘନାଇୟା ଆସିଲ । ଏକଟା ଚାକର ଆଲୋ ଆନିଯା

(୮୪)

ରମ୍ପକ୍ତ

ମେଘେବ ଉପର ରାଖିଲ ଏବଂ ପିଚନେ ପିଚନେ ଗିରିବାଲା ବୀ-ହାତେ ଏକଟା
ଆସନ ଆର ଡାନ ହାତେ କୋଶାକୁଣୀ ଏବଂ କୋଧେର ଉପର ଏକଥାନା ମଟ୍ଟକାର
କଂପଡ ଲଈୟା ଉପସ୍ଥିତ ହିଲ ।

-ଆପନାର ଆହିକେର ଜାୟଗା କ'ରେ ଦୋବ ବାବା ?

ଶିବରତନ ମାଡା ଦିତେ ଗେଲେନ, କିନ୍ତୁ ତାହାର ସ୍ଵର ଯେନ ବଞ୍ଚି ହିଇଯା
ଗିଯାଛେ । ଶୁଣୁ ଗଲାଟା ଏକବାବ ଘଡ଼ ଘଡ଼ କରିଯା ଉଟିଲ ।

ଆହିକ ଶେଷ କରିଯା ଶିବରତନ ଡାକିଲେନ,—ତାରା, ତାରା !

ମେଟ ଆର୍ତ୍ତସବ ଶୁନିଯା ଆହିକେର ଜାୟଗା ପରିଷାବ କରିତେ କରିତେ
ଗିରିବାଲା ଏକବାବ ତାହାର ମୁଖେର ପାନେ ଚାହିଲ । କିନ୍ତୁ ମେଇ ସ୍ଵଲ୍ପାଳୋକେ
ତାହାର ମୁଖ ଭାଲେ କରିଯା ଦେଖା ଗେଲ ନା ।

ଗିରିବାଲା ଜାୟଗା ପରିଷାବ କରିଯା ବାବାନ୍ଦାୟ ଗେଲ, ଏବଂ ତଥନଇ
ଏକଟା ବେକାବୀତେ ଜଳଥାବାର ସାଜାଇଯା ଆନିଯା ପିତାର ଆସନେର
ଶୁମୁଖେ ନାମାଇଯା ଦିଲ । ଶିବରତନର ବୃଦ୍ଧିତେ ଦେବୀ ହିଲ ନା ଯେ, ଦରଜାର
ଆଡାଲେ ନ-ବୌମା ଦାଡାଇଯା ଆଛେନ ।

ଜଳଥାବାରେ ଥାଲାଟା କାହେ ଟାନିବା ଆନିଯା ଶିବରତନ ଏକଟୁ କି
ବାବିଲେନ । ତାବପର ଜିଜ୍ଞାସା କବିଲେନ, ନ-ବୌମା କି ଚଲେ ଗେଲେନ,
ଫିବି ?

ଗିରିବାଲା ଦରଜାର ଗୋଡାୟ ଦାଡାଇଯାଛିଲ । ବଲିଲ, ନା, ଏହି ଯେ
ଏଥାନେ ଦୌଡ଼ିଥେ ।

ଶିବରତନ ଆବାବ ନିଃଶବ୍ଦେ କି ଯେନ ଭାବିଲେନ । ତାରପର ବଲିତେ
ଲାଗିଲେନ,—

ଏକଦିନ ଛିଲ ମା, ଯଥନ ଶାନ୍ତି ଓ ଛୋଟ, ବିଭୂତି ଓ ଛୋଟ । ତଥନ ଆମି

ରସଚକ୍ର

ଏହି ସେରେଣ୍ଟାୟ ଅତି ସାମାନ୍ୟ ମାଇନେତେଇ ଚାକରୀ କରି । ମେଇ ମାଇନେତେ ଓଦେର ଛଜନକେ ଯେ କି କଟେ ପଡ଼ିଯେଛି, ମେ ଜାନନେନ ମା, ଆର ଜାନି ଆୟି । କିନ୍ତୁ ଏତ କଟେର ମଧ୍ୟେ ଆୟି ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖତାମ, ଓରା ଏକଦିନ ବ୍ରଦ୍ଧ ହବେ, ମାତୃଷ ହବେ,—ମେଦିନ ଆବ କୋନୋ ଭାବନାଇ ଥାକବେ ନା । ଆଜକେ ଓରା ବଡ଼ ଓ ହେଲେ, ମାତୃଷ ଓ ହେଲେ, କିନ୍ତୁ—

ଏକଟୁ କାମିଆ ଶିବରତନ ଗଲାଟା ପରିଷାର କରିଯା ଲଟିଲେନ ।—

ଠିକ ଏମନି ଏକଟୀ ସଂସାବେର କଲ୍ପନାଇ କରେଛିଲାମ, ମା । ତୋମାରଟି ମତେ ଏମନି ଏକଟି ମାରେବ ଜନ୍ମେ ଆୟି ଦିନ ବାତିବ ସାଧନ କରେଛି । ମା ଛାଡ଼ା ଆମାର ଏକଟି ଦିନଓ ଚଲେ ନା । ତାଟ ମା ଘେଦିନ ସର୍ଗେ ଗେଲେନ ମେଦିନ କଟ ଆମାର ସତଟ ହୋକ, ଭାବନା ହୟନି ଏତଟକୁ ।

ଗିରିବାଳା ତାଡାତାଡି ବଲିଲ, ନ ଖୁଦୀମା କୌଦଚେ, ବାବା ।

ମେ କଥାଯ କାନ ନା ଦିଯା ଶିବରତନ ଆପନ ମନେଇ ହାମିଆ ବଲିଲେନ, କିନ୍ତୁ ଭେବେ ଭେବେଟି ଯାର ଏତଙ୍ଗଲୋ ଦିନ ଗେଲ, ତାବ ବାକୀ ଦିନଙ୍ଗଲୋବ ଭାବନା ବୁଝି ବିଧାତାପୁରସ୍ତ ଘୋଚାତେ ପାରେନ ନା । ନା ପାକନ, ଦୁଷ୍ଟିକ୍ଷା ଆମାର ମୟେ ଗେଛେ । କେବଳ ଆମାର ସଂସାବେ ଆମାର ମିଳେବ କାଚେଟି କେମନ ଘେନ ଦିନ ଦିନ ଚୋଟ ହୟ ଯାଛି ମା । କାରୋ ଓପର ଘେନ ଭେବେ କରତେ ପାରଛି ନେ,—କାରୋ ଓପର ଘେନ ଜୋବ ଖୁଜେ ପାଞ୍ଚିଲେ । ମେଟଟେଟେ ହେଲେ ଅମ୍ଭ ।

ଶିବରତନ ଏକଟା ଦୀର୍ଘଶାସ ଛାଡ଼ିଲେନ ।

ବଲିଲେନ, କୁଥ ସେ ଏକେବାରେ ପାଇ ନି ତାଓ ନର । କିନ୍ତୁ ମେ ଆମାର ମହିଳା ନା ମା । ଏହି କ'ଦିନ ଆୟି କେବଳି ଭେବେଛି, କେବଳି ଭେବେଛି । ଆଜ ମିଶ୍ରିତ କ'ରେ ହିଂର କରେଛି, ପୃଥକ ହୁଏବା ଛାଡ଼ା ଉପାଯ ମେହି ।

বসচঞ্চ

তাবপরে ক'দিন বাচবো জানিমে তবু পৃথক হতেই হবে। মে কথা
কাল বিড়তিকে লিখে দিছি।

শিববতন উঠিয়া দাঁড় ইলেন, জগথাবাব স্পর্শ কবিতেও ভুলিয়া
গেলেন।

অকশ্মাং গিবিবালা আর্তনাদ কবিয়া উঠিল, বাবা, ন-খুড়ীমা কেমন
কবচে।

এবং তাহাব কথা শেষ হইতে না হইতেই জয়া মণ্ডে পড়িয়া গেল।
মে শব্দ শিববতন শুনিতে পাইলেন। তিনি শৃঙ্খ গড়গড়াটা অকাবণে
টানিতে টানিতে বসিলেন, বোধ হয় ফিট, গিবি, কাউকে ডেকে দে।

কিন্তু মে ঘৰ তাহাব নিজেব কান পর্যাস্তই পৌছিল কি না সন্দেহ।

শনিবাব আসিতে কঘেকদিন দেবী ছিল। বিড়তিব আসিবাব
কথা শনিবাবে। এই কঘদিন শিববতন আব বাড়ীব দিকে ঘান নাই।
এবং জয়া ফিট হইতে উঠিয়া মেই যে শয়া প্রহণ কবিয়াছিল, আব
ঘঠে নাই।

শঙ্গবতন বাড়ী হইতেই কোটে ঘাওয়া-আসা কবে। দাদাৰ মুখেৰ
ভাব দেখিয়া মে-ও আড়ালে আড়ালেই ফিবিতেছে। পৃথক হওয়াৰ
সকলৱেৰ কথা দাদাৰ মুখে শুনিয়া অবধি সে দেন অকুলে ভাসিতেছে।
সংসাৰেৰ কিছুই সে জানে না,—কোনোদিন জানিবাব চেষ্টাও কবে
নাই। যাহা কিছু বোজগাৰ কবে মাসেৰ শেষে দাদাৰ হাতে ফেলিয়া
দিয়া নিশ্চিন্ত হয়।

ବସଚକ୍ର

ଦାନାବ ମୁଖେବ ଉପବ ଇହାବ ପ୍ରତିବାଦ କବିବାବ ସାହସ ସଂଗ୍ରହ କବିତେ
ନା ପାବିଯା କ୍ୟାନିନ କଥାଟୀ ମେ ନିଜେବ ମନେଇ ନାଡାଚାଡା । କବିଲ ।
ଅବଶେଷେ ଏକଦିନ ବଡ ବୌ ଏବ କାହେ କୋନିଆ ପଡ଼ିଲ ।—

—ଏମନ ଅନାଶ୍ଚିତ୍ତ କଲନା ତିନି କେନ କବଲେନ ତାଓ ଜାନିନେ ବୌଦି ।
ବିଭୃତି ଯଦି କୋନ ଦୋଷ କବେଇ ଥାକେ, ତାବ ଶାସ୍ତି କି ଆମାକେ ନିତେ
ହବେ ? ଆମି ସଂସାବେ କି ଜାନି ବଲୋ ତୋ ।

ବଡ ବୌ ଇହାବ ବିଳ୍ଳ ବିସଙ୍ଗ ଜାନିତ ନା । ତବେ କିଛୁ ସେ ଏକଟା
ହଇୟାଛେ, ଛୋଟ ବୌ-ଏବ ଅସ୍ଵଥ ସେ ଦେହେ ନୟ ଏମନ ଅନ୍ତମାନ ଦେ ମନେ
ମନେଇ କବିତେଛିଲ । କିନ୍ତୁ ତାହାବ ମୂଳେ ସେ ଏତ ବଡ ଏବଟା ନାବଣ
ଥାବିତେ ପାବେ, ଇହାଦେବ ଭାରେ-ଭାରେ ସେ କୋନଦିନ ପୃଥବ ହଇତେ ଏ ସେ
ଏମନ କଥା ସେ କୋନୋଦିନ କଲନା ଓ କବେ ମାଟି ।

ପ୍ରଥମଟା ମେ ସ୍ତର୍ଣ୍ଣିତ ହଇୟା ଗେଲ । ତାବପବେ ଟିଥାପାଥୀବ ନତ ଘାଡ
କାଂ କବିଯା ଗଭୀର ମନୋଯୋଗେ ମସନ୍ଦେ ଶକ୍ତିବ ମୁଖେବ ପ୍ରତ୍ୟୋକଟି କଥା ଆବ
ଏକବାବ ଭାଲୋ କବିଯା ଶୁଣିଯା ଲାଇଲ । ମନେ ମନେ ମେ ସେନ ଥୁରୀଇ ହଇଲ ।

ଶକ୍ତୁ ଉଠିଯା ଦ୍ଵାଡାଇସା ବଲିଲ, ତୁମି ଢାଡା ଏ ବିପଦେ ଆବ
କେଉ ଉନ୍ଧାବ କବତେ ପାବବେ ନା, ବୌଦି । ତୁମି ଏକଟୁ ଚେଷ୍ଟା
ଦବ ।

ବଡ ବୌ ଅନ୍ୟମନସ୍କେବ ମତ ବଲିଲ, ଦେଖି ତୋ ।

ବାହିବେ ଆମିତେଇ ଶକ୍ତୁ ଦେଖିଲ ଦବଜାବ ପାଶେଇ ମେଜ-ବୌ ଦ୍ଵାଡାଇସା ।
ଶକ୍ତୁ ଅନ୍ୟଦିକେ ପାଶ କାଟାଇୟା ଚଲିଯା ଯାଇତେଛିଲ, ମେଜ ବୌ ଡାକିଲ,
ଶୋନୋ ।

ଶକ୍ତୁ ଫିରିଯା ତାହାବ ନିଜେବ ଘବେବ ମଧ୍ୟେ ଗେଲ ।

ରସଚକ୍ର

ମେଜବୌ-ଏର ମୁଖ-ଚୋଥ ହାସିତେ ଉଷ୍ଟାଦିତ ହଇୟା ଉଠିଲ । ବଲିଲ,
ଆମାକେ ପୋଚଟୀ ଟାକା ଦେବେ ?

ମେଜବୌ କୋନଦିନ ତାହାର କାଛେ ଟାକା ଚାଯ ନାହିଁ । ଏ ବାଡ଼ୀତେ
ସ୍ଵାମୀର କାଛେ ଟାକ ! ଚାଓରାଗୁ ନିୟମ ନାହିଁ, ସ୍ଵାମୀର ନିଜେ ହାତେ ଟାକା
ଦେଖୁଯାରଙ୍ଗ ନିୟମ ନାହିଁ । ଏ ବାଡ଼ୀର ବୌ-ବା ପ୍ରମୋଜନେର ଜିନିଷ ଆଗେ
ଶାନ୍ତିକୀର କାଛ ହିତେ ପାଇତ, ଏଥନ ବଡ଼ବୌ-ଏର ମାରଫତ ପାଯ ।

ଶୁଣୁ ବିଶ୍ଵିତଭାବେ ବଲିଲ, ଟାକା !

ହାସିତେ ମେଜବୌ-ଏବ ସମସ୍ତ ଦେହ ହିଲୋଲିତ ହଇୟା ଉଠିଲ । ମାଥା
ମାଡ଼ିଯା ବଲିଲ, ହ୍ୟା, ଗୋ, ହ୍ୟା, ଟାକାଟ ! ଟାକୁରେର ଭୋଗ ଦିତେ
ହବେ ଯେ ।

ଶୁଣୁର ବିଶ୍ୱଯ ଆବଶ୍ୟକ ମାଡ଼ିଯା ଗେଲ, ତାର ମାନେ ?

ମେଜବୌ ତାହାର ଆବଶ୍ୟକ କାଛେ ର୍ଦିଯୋ ଆସିଯା ହାସିତେ ହାସିତେ
ମାଥା ଛଲାଇୟା ବଲିଲ. ଆମି ଶୁନେଛି ଗୋ, ତୋମାଦେର ସବ କଥାଟ
ଶୁନେଛି । ଆର ଲୁକୋତେ ହବେ ନା ।

ଶୁଣୁ ବିଶ୍ଵଭାବେ ହାସିଯା ବଲିଲ, ଢାଟ ଶୁନେଛ ! ଦାଦା ଶୁଧୁ ବିଭୂତିକେଇ
ପ୍ରଥକ କ'ବେ ଦିଚେନ ନା,—ଆମାକେও ।

ହାତ ଜୋଡ଼ କରିଯା ମେଜବୌ ବଲିଲ, ଆଜେ, ତାଓ ଶୁନେଛ ।

ଶୁଣୁ ଅତାନ୍ତ ଗଣ୍ଡୀରଭାବେ ବଲିଲ, ମେଘମାନ୍ୟ ; ଭାବଚ ଭାବୀ ମଜାଇ
ହବେ । କିନ୍ତୁ ମଜା ଯେ କି ମେ ଆମି ଜାନି । ନ'ଟାର ସମସ୍ତ ବେରିଯେ
ଯାଇ, ଫିରତେ ସଙ୍କୋ ଶାତଟା । କୁଦ-କୁଁଡ଼ୋ ଧାନ ବା ଆମାଦେର ଆଛେ,
ମେ ଯେ କୋଥାଯ ଆଛେ କିଛୁଇ ଜାନିନେ । ଆମାର ସମ୍ପଦି କେ ଦେଖା-
ଶୁନୋ କରବେ ଶୁଣି ?

ରସଚକ୍ର

ମେଜବୋ ଚଟିଆ ବଲିଲ, ଶାକା ! ପୃଥିବୀ ଶୁଦ୍ଧ ଲୋକେବ ବିଷସ୍-ସମ୍ପତ୍ତି ଦାଦାଇ ଦେଖାଣ୍ଡନୋ କବେ କିନା ? ଭାସେ-ଭାସେ କେଉ ତୋ କଥନୋ ପ୍ରଥକ ହୟ ନି ।

ଅନ୍ୟ ସମୟ ହଇଲେ ଶତ୍ରୁ ଏ କଥାଯା ଚଟିଆ କୁକକ୍ଷେତ୍ର ବାବାଇଟ । ଆଶ୍ରମ୍ୟେବ ବିଷସ ଆଙ୍ଗ ଏକଟି କଥା ଓ ବଲିଲ ନା । ଶତ୍ରୁ ମେଜବୋ ଏବ ପାନେ ଏକଟୁକ୍ଷଣ କୁଟ ଦୃଷ୍ଟିତେ ଚାହିୟା ଥାକିଯା ଆଣ୍ଟେ ଆଣ୍ଟେ ବାହିବେ ଚଲିଯା ଗେଲ ।

ଭାଲୋ କଥା ବଲିତେ ଆସିଯା ଏମନ ଉପେକ୍ଷା ମେଜବୋ ଅନେକ ସହିଯାଇଛେ । ଆପନ ଘନେଇ ମେଜବୋ ମଧ୍ୟ ବିଡିବିଡି କବିତେ ଲାଗିଲ ।

ବାତ୍ରେ ଆହାବାଦିବ ପର ଶିବବତନ ବାହିବେବ ଘବେ ନିଦ୍ରାବ ଆଯୋଜନ କରିତେଛିଲେନ । ଗଡ଼ଗଡ଼ାବ ଲଳଟି ତଥନ୍ତି ହାତେ ନବାଟ ଛିଲ, ମୁଦ୍ରିତ ଚୋଥେ ଏକଟି ତାକିଯା ଆଶ୍ୟ କବିଯା ଚାପ କବିଯା ଶୁଟିଆ ଛିଲେନ । ଏମନ ସମୟ ବଡ ବୌ ଆଣ୍ଟେ ଆଣ୍ଟେ ଆସିଯା ଦୀଡାଇଲ ।

—ଘୁମଲେ ନା କି ?

ଶିବବତନେବ ଘୁମ ତଥନ୍ତି ଆମେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସାଡା ଦିନେ ସାହମ କବିଲେନ ନା ।

ବଡ ବୌ ଶିଯବେବ କାହେ ବସିଯା ଶିବବତନେବ ଲଳାଟ ସ୍ପର୍ଶ କରିଲ । ଉତ୍ତାପ ଛିଲ ନା । ବଡ ବୌ ଲଳାଟେବ ଚୁଲଞ୍ଛନ୍ତି ମୟହେ ଦୁଃଖ ପାଶେ ସବାଇଯା ଦିଯା ବଲିଲ, ଆମାକେ ଆବ ଦୁଃଖ ଦିଓ ନା । ଓଠୋ, ଭିତବେବ ଘରେ ଶୋବେ ଚଲ ।

ରମ୍ପଚକ୍ର

ବହୁକାଳ ଆଗେ ଶିବରତନେର ଏକବାର ଅସ୍ରୁ କରିଯାଛିଲ,—କିନ୍ତିନ ଅସୁଥିଟି । ତଥନ ଦୁ'ଜନେରଇ ବରସ ଅଞ୍ଚି । ତଥନ ଏ ବାଡ଼ୀତେ ଦିନେର ବେଳାୟ ଶ୍ଵାମୀ-ସନ୍ଦର୍ଭନେର ପ୍ରେଥା ଛିଲ ନା । ଶିବରତନ ସମସ୍ତ ଦିନ ରୋଗ-ଶଦ୍ୟାୟ ଶୁଇଯା ଶୁଇଯା ଛଟକ୍ଷେଟ୍ କରିତେନ । ସହସ୍ର କାଜେର ମଧ୍ୟେ ବଡ ବୌ-ଏର କାନେ ତାହା ପୌଛିତ । ତବୁ ଏକବାର କାହେ ବସିଯା ଶୁଙ୍ଖରୀ କରିବାର ସାହସ ତାହାର ଛିଲ ନା । କିନ୍ତୁ ରାତ୍ରେ ଏମନି ସମ୍ମେହ ସମସ୍ତ ବାଜି ତାହାର ମାଥାୟ ହାତ ବୁଲାଇଯା ଦିତ । ସୁମାଇତେ ବଲିଲେଓ କିଛୁତେ ଘୁମାଇତ ନା ।

ମେହି ବହୁକାଳେର ବିଶ୍ୱତ କଥା ଶିବରତନେବ ଆବାର ମନେ ପଡ଼ିଯା ଗେଲ ! ସମ୍ମେହ କରମ୍ପଶେ ତାହାର ମନେ ହଇଲ, ଏମନ ଶାନ୍ତି ତିନି ବହୁକାଳ ବୋଧ କରେନ ନାହିଁ ।

ଶିବରତନ ଆଣ୍ଟେ ଆଣ୍ଟେ ଚୋଥ ମେଲିଯା ଚାହିଲେନ, ଏବଂ ଛେନେବେଳାର ମତ ତେମନି କରିଯା ବଲିଲେନ, ରାତ ଅନେକ ହ'ଲ ବଡ ବୌ, ଶୁତେ ଯାଓ ।

ବଡ ବୌ ଉଠିବାର କୋନୋ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଇଲ ନା । ବଲିଲ, ସୁମ କି ଆମାର ଚୋଥେ ରେଖେଛ ? ନିଜେର ଚେହାରାବ ପାନେ ଏକବାର ତାକିଯେ ଦେଖ ତୋ, କି ଚେହାରା ହେଯେଛେ ।

ବଡ ବୌ-ଏବ ଗଲାର ସ୍ଵର ବନ୍ଧ ହିଇଯା ଆମିଲ । ବଲିଲ, କିନ୍ତୁ ଏମନ କ'ବେ ଆମାଯ ଦଙ୍କେ' ମାରାର ଦସକାର କି ? ଏକେବାରେଇ ମେରେ ଫେଲ ନା ?

ବଡ ବୌ ଝାଚିଲେ ଚୋଥ ମୁହିଲ ।

ଶିବରତନ କୋନୋ କଥାଟି କହିତେ ପାରିଲେନ ନା । ଶୁଶ୍ରୁ ତାହାର ଏକଥାନି ହାତେର ଉପର ହାତ ବୁଲାଇତେ ଲାଗିଲେନ ।

ବଡ ବୌ ବଲିଲେ ଲାଗିଲ, ସାବାଦିନ ପାଚ ଭୃତେବ ବ୍ୟାଗାର ଖାଟା,—

ବମ୍ଚକ୍ର

ଏକବାବ ତୋମାବ ପାନେ ଚେଯେ ଦେଖିବାବ ଅବସବ ପାଟିନେ । କେନ ଏତ ଗାଟ୍ରୋ ? କିମେବ ଜଣେ ? ଆମାବ ଓହି ଏକମାତ୍ର ମେଯେ, ଆମି ଆସଛେ ମାସେହି ତାବ ବିଯେ ଦିଯେ କାଶୀ ଚଳେ ଯାବ ।

ଶିବବତନ ଧଡ଼ମଡ କବିଯା ଉଠିଯା ବମ୍ବିଲେମ । ବଡ ବୌ-ଏବ ଏକଥାନି ଢାତ ଧରିଥା ବଲିଲେନ, ଯାବେ ବଡ ବୌ, କାଶୀ ? ମନ୍ତ୍ରୀ ଆମି ଆବ ପାବଛି ନେ ।

—ଯାବୋଇ ତୋ । କିନ୍ତୁ ଓଦେବ ଲାଙ୍ଘନୋଇ ଦେଖେ ଯାବ । ସେଦିନ ଥେକେ ଶୁନେଛେ ପୃଥକ ହବ, ମେନିନ ଥେବେ ତୋମାବ ନ'ବୌମା ଶହୀ ନିଯେଛେନ,—କୁଟୋଟି ଭେଙେ ଡୁଖାନା କବହେନ ନା । ମେହ ବୌ ବେଢାଛେନ ଆଡାଲେ ଆଡାଲେ । କିଛୁ କି ବୁଝି ନା ।

ଶିବବତନର କାଶୀବାମେବ ଉତ୍ସାହ ଚଳିଯା ଗେଲା । ତିନି ଆମା ବିଚାନାୟ ଶୁଇଯା ପଡ଼ିଲେନ । ମଲଟା ଏକବାବ ମୁଗେ ଦିଲାନ, କିନ୍ତୁ ବେଯା ନା ପାଇୟା ତାହାଓ ନାମାଇୟା ବାଥିଦେନ ।

ବଡ ବୌ ଚୋଥ ସୁବାଟୀବା ହାମିମା ବଲିଲ, ଶାବାନ ରେଜବାନୁ ଏମେଛିଲେନ କୋତ୍ତନୀ ଗାଇତେ । କଟି ଥୋକା, କିଛୁ ତୋ ଜାମେନ ନା । ଛୋଟ୍ଟାକୁବପୋକେ ଆସତେ ଲିପେ ଦିଯେଛ ତୋ ? ବାବା ! ପେଟ୍ଟ-ପେଟ୍ଟ କତ ବୁଦ୍ଧି ପେଲେନ ।

ଶିବବତନ ଆବ ପାବିଲେନ ନା । ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଲାନ୍ତିଷ୍ଵବେ ବଲିଲାନ, ଶବୀବଟା ବଡ଼ ଥାବାପ କବହେ, ବଡ ବୌ । ତମି ବସଂ ଆଲୋଟା ନିଭିଷେ ଲିଯେ ଯାଉ ।

ବଡ ବୌ କିନ୍ତୁ ଅତ ମହଜେ ତାହାକେ ନିଷ୍କତି ଦିଲ ନା । ଆବ ଓ ଅନେକକଷଣ ବକିଯା-ବକିଯା ସଥନ ଦେଖିଲ ଶିବବତନ ସତ୍ୟାହ ଧୂମାଇୟା ପଡ଼ିଯାଛେନ ତଥନ ଏକଟା ଦୀର୍ଘଶାସ କେଲିଯା ଆଲୋଟା ନିଭାଇୟା ଦିଯା ଚଲିଯା ଗେଲ ।

ଶନିବାରେ ବିଭୂତି ଆମିଯା ସଥିନ ବାଡ଼ୀ ପୌଛିଲ, ତଥନ ରାତ୍ରି ଏଗାରୋଟା । ଟୈଶମେ ତାହାକେ ଆନିବାର ଜଣ୍ଠ ସଥାରୀତି ଏକଜନ ଚାକର ଗିମାଛିଲ । ଅତି ବାତ୍ରେ ପାଡ଼ାଗାଁଯେ ଖୁବ କମ ଲୋକଟ ଜୀବିଯା ଥାକେ । ବିଭୂତିର ସୁବିଧା ହିଲ ଏଟ ସେ, ପଥେ କାହାରଓ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ହିଲ ନା । ତାହାର ମନେ ହିଲ, ଏଟ ପୃଥିକ ହେଁବାର ବ୍ୟାପାର ଲଟ୍ଟୟା ଗ୍ରାମେ ରୀତିମତ ଘୋଟ ଚଲିତେଛେ । କଲ୍ପନାୟ ମେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖିତେ ପାଇଲ, ମଧୁ ଭଟ୍ଟାଚାର୍ କୁଟିଲ ହାମିଯା ତଙ୍କମୀ ନାଡିଯା ବଲିତେଛେ, ଆର ତୁ'ବାର ତାରପରେ—

ପୃଥିକ ହେଁବାର କୁଫଳ ନିର୍ଣ୍ଣୟଇ ଅନେକ ଆଛେ, କିନ୍ତୁ,—ବିଭୂତିର ଶାଶ୍ଵତୀ ବଲିଯା ଦିଅଛେନ,—ବ୍ୟକ୍ତିଗତଭାବେ ବିଭୂତିବ ଇହାତେ ଭାଲୋଟି ହିଲିବେ । ପାଡ଼ାଗାଁଯେ ଚିରଦିନ ବାସ କରା ତାହାର ପଞ୍ଚ ପୋଷାଇବେ ନା । ତାହାର ଉପର ଶିବରତନେବ ଥବଚେବ ଢାକ୍ଟା ଅତାପ୍ତ ବେଶୀ । ଏମନ କରିଲେ ମେଲାବ ଟିକିବେ କି କରିଯା ।

ବାହିବେବ ବୈଠକଥାନାବ ମିଟ୍ ମିଟ୍ କରିଯା ଏକଟା ଆଲୋ ଜଲିତେଛିଲ । ବିଭୂତିର ଆଶକ୍ତି ତଟିଲ, ଶିବରତନ ହ୍ୟାତେ ଓଘରେ ଶୁଇଯା ଆଛେନ । ମେ ଅତି ସଂପର୍କରେ ପାଶ କାଟାଇଯା ମଦବ ଦବଜା ଦିରା ବାଡ଼ୀର ମଧ୍ୟେ ପ୍ରବେଶ କରିଲ ।

କିନ୍ତୁ ବିପଦ ତୋ ବିଭୂତିବ ଏକଟା ନୟ । ଆଗେରବାର ଟାକା ଲଇଯା ଜ୍ୟାର ମଙ୍ଗେ ଏକଟା ଲଜ୍ଜାକର କଲହ ହିଲା ଗିଯାଇଛେ । ମେଥାନ ହିତେ ସେ କିରାପ ସମ୍ବର୍ଧନା ପାତ୍ରୟା ଧାଇବେ ତାହା ଅନିଶ୍ଚିତ । ମୁଢ଼ କାନିଯା ବିଭୂତି ତାହାର ଶଯନ କଷ୍ଟର ଦ୍ୱାର ଢେଲିଲ ।

ମୁଖେଇ ପାବାର ଢାକା ଛିଲ । ତାହାରଇ ପାଶେ ମେଜେଯ ବନିଯା ଜ୍ୟା

ରସଚକ୍ର

ଏକଥାନି ବହି ପଡ଼ିତେଛିଲ । ମେ ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ମାଥାଯ କାପଡ ଟାନିଯା
ହାସିତେ ହାସିତେ ଉଠିଯା ଦୀଢ଼ାଇଲ ।

ହାସି ଦେଖିଯା ବିଭୂତି ଅନେକଟା ଭରନ୍ତା ପାଇଲ । ଚାଦବଟା ଆଳନାର
ଦିକେ ଛୁଟିଯା ଦିଯା ବିଭୂତି ଧପ୍ କରିଯା ଥାଟେର ଉପର ବସିଯା ବଲିଲ,
ଡେଃ ! କି ଗରମ !

ଜୟା ବିଭୂତିର ପାଞ୍ଜାବୀର ବୋତାମଣ୍ଡଳି ଖୁଲିଯା ଦିଯା ପାଥା କରିତେ
ବଲିଲ ।

ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲ, ଓଥାନକାର ଥବର ଭାଲୋ ?

ବିଭୂତି ଘାଡ଼ ନାଡ଼ିଯା ଜାନାଇଲ, ଭାଲୋଇ ।

—ତୁ ମି ରାତ୍ରେର ଗାଡ଼ିତେ ଏଲେ ଯେ ! ସବାଇ ଭେବେଚେନ, ତୁ ମି
ଆଜ ଆର ଏଲେ ନା ! ଏ ଗାଡ଼ିଟାଯ ତୁ ମି ତୋ ବଡ ଆସ ନା ।

ବିଭୂତି ହାସିଯା ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲ, ତାହ'ଲେ ଯୋଗୀନିକେ ଷେଣେ
ପାଠାଲେ କେ ?

ଜୟା ମାଥା ମୌଛୁ କରିଯା ବାତାସ କରିତେ ଲାଗିଲ, ଉତ୍ତର ଦିଲ ନା ।

ବିଭୂତି ତାହାର ମୁଖଥାନି ତୁଲିଯା ଧରିଯା ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲ, ତୁ ମି
ପାଠିଯେଛ ?

ଏବାରେ ଜୟା ହାସିଯା ବଲିଲ, ଆମାର କେମନ ଧନେ ହ'ଲ
ତୁ ମି ନିଶ୍ଚଯ ଆସବେ । ବାଡ଼ୀର କେଉ ଜାନେଟ ନା ଯେ, ଯୋଗୀନ
ଗେଛେ ।

ସମ୍ମତ ରାତ୍ରି ହ'ଜନେ ଅନେକ କଥାଇ ହଇଲ । ବିଭୂତି ଆଶ୍ଚଯ
ହଇଯା ଗେଲ, ତାହାର ଗତଦାରେର ଦୁର୍ବ୍ୟବହାରେର ଉଲ୍ଲେଖ ମାତ୍ର ଜୟା କରିଲ
ନା,—ନା କରିଲ ପୃଥକ ହଣ୍ଡାବ ପ୍ରସନ୍ନେର ଅବତାରଣା । ସକାଳେ

বস্তক্র

বিভূতিব যথন ঘুম ভাঙ্গিল তখন বিভূতিব মন একেবাবে হালকা
হইয়া গিয়াছে ।

কিন্তু সে বেশীক্ষণের জন্ম নয় ।

তখনও বিভূতিব চা থাওয়া হয় নাই, এমন সময় যোগীন আসিয়া
সংবাদ দিল, বড় বাবু ডাকিতেছেন ।

বিভূতি বৈঠকখানায় আসিয়া দেখিল, শিববতন ঘবেব মাঝখানে
এসিয়া একট, তাকিয়া ঠেসান দিয়া মুদ্রিতনেত্রে নির্ধিকারভাবে
তাঞ্ছকৃত সেবন কবিতেছেন । শন্ত এক কোণে দুই ইঁটুব মধ্যে
মাথা শুমাইতেছিল, কি জাগিয়াই ছিল বোবা গেল না ।
আব পাড়াব কয়েকজন বিশিষ্ট ভদ্রলোক একগাদা কাগজপত্র লইয়া
তুম্বল বিত্ক আবস্ত কবিয়া দিয়াছেন ।

বিভূতিকে কেহ বসিতে র্বলিল না । শিববতন একবাব শুধু
চোখ মেলিয়া চাহিয়া আবাৰ চোখ বক্ষ কবিলেন । শুধু পাড়াৰ
ভদ্রলোকেবা তাহাৱই গৃহে তাহাকে সহৰ্দিনা জানাইয়া বলি-
লেন, এই যে বিভূতিবাবু, বোসো, বোসো । কলকাতাৰ খবৰ
ভালো ।

তাও অত্যন্ত ক্ষীণস্ববে । বলবাম সান্যালেৰ অদেশী সংবাদে
কৌতুহল বড় বেশী, বিভূতি অসিলেই তাহাকে ধৰিয়া বহু প্ৰশ্ন
জিজ্ঞাসা কৰেন । কিন্তু শিববতন ও শন্তবতনেৰ কৰণ-বিষাদ

ରମ୍ପଚକ୍ର

ମୁଖଭାବେ ସବେର ହାତେ ଏମନିହି ବିଷକ୍ତ ହେଇଯା ଉଠିଯାଇଲ ଯେ, ବଲରାମ
ମେ କୌତୁଳ ଦୟନ କବିଯା ଫେଲିଲେନ ।

ଭଦ୍ରଲୋକେରା ପ୍ରଥମ ପ୍ରଥମ ମାଝେ ମାଝେ ଦୁଇ ଏକଟି ପ୍ରଶ୍ନ କରିତେ
ଛିଲେ । କିଞ୍ଚି କାହାରେ କୋନୋ ସାଡା ନା ପାଇୟା ଶେଷଟା ନିଜେରା
ଯାହା ଭାଲୋ ବୁଝିଲେନ ତେମନି ଏକଟା ବ୍ୟାବସ୍ଥା କବିଯା ତିନ ଭାଇକେ
ପଡ଼ିଯା ଶୁଣାଇଯା ଦିଲେନ ।

ଅବଶେଷେ ତିନିଥାନ ବନ୍ଦନନାମା ତୈବୀ ଥିଲ । ବଲରାମ ତିନ
ଭାୟେର କାହେ ତିନିଥାନ ବନ୍ଦନନାମା ଫେଲିଯା ଦିଯା ବଲିଲେନ, କଥାଯ
ବଳେ ‘ଭାଇ-ଭାଇ, ଠାଇ-ଠାଇ’ । ଦୁଃଖ କବା ମିଥ୍ୟେ ବାବାଜି, ଭାୟେ-ଭାୟେ
ପୃଥକ ଏକଦିନ ହ’ତେଇ ହୁଏ । ନା କି ବଳ ରାଖାଲ ?

ବାଥାଲ ଟିହାଦେବ ଯଦ୍ୟେ ବସକନିଷ୍ଠ,—ବିଭୂତିବ ବକ୍ତ୍ଵ । ମେ କଥ
କହିଲ ନା, ଶୁଦ୍ଧ ଘାଡ ନାଡିଯା ସାଥ ଦିଲ ।

ବନମାନୀ ଗୋସାଇ କଥାଟା ଲୁଫିଦା ଲଟିଯା ବଲିଲେନ, ଏହି ସେ
ଆମାଦେର—

ଗୋସାଇ ବାଡ଼ୀର କଥାଟା ସବାଇ ଜ୍ଞାନିତ । ହାତେର କାହେ ଏତ ବଡ
ଏକଟା ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପାଇୟା ମକଳେ ସମସ୍ତରେ ବଲିଲ, ହ୍ୟା, ଏହି ତୋ ଏଂଦେର—

ଏକ କଥାଯ ଏତ ବଡ ସମସ୍ତାବ ସମାଧାନ କରିଯା ଗୋସାଇ ଝାକିଲେନ,
କୋଥାଯ ରେ ଯୋଗୀନ ତାମାକ ଦିଯେ ଥା ।

ଶିବରତନ ବନ୍ଦନନାମାଟା ପଡ଼ିଯାଓ ଦେଖିଲେନ ନା, ନିଃଶବ୍ଦେ ମହି କରିଯା
ଦିଲେନ,—ଦେଖା-ଦେଖ ଆର ଦୁଇ ଭାଇଓ ।

୧୨

ମେଦିନ ଆର ରାଜ୍ଞୀର ହାଙ୍ଗମା ଛିଲ ନା । ସାମ୍ବାଲଦେଇ ବାଡ଼ୀ ଶିବରତନ, ତାର ଶ୍ରୀ ଓ କଞ୍ଚାର, ବାଗଚୀଦେଇ ବଡ ବାଡ଼ୀତେ ଶ୍ଵରୁ, ତାର ଶ୍ରୀ ଓ ଛେଳେ-ଶ୍ଵର ଏବଂ ବାଗଚୀଦେଇ ଛୋଟ ବାଡ଼ୀତେ ମସ୍ତିଷ୍କ ବିଭୂତିର ନିମଞ୍ଜଣ ଛିଲ ।

ଏତଦିନ ଧିବିଯା ମମନ୍ତ ମଂସାବେ ବାପ୍ରାର ଭାବ ବଡ ବୌଘେର ଉପରଟି ଛିଲ । ସକାଳେ ଉଠିଯା ଥାନ ସାରିଯା ମେ ରାଜ୍ଞୀଧରେ ଢୋକେ, ବେଳା ଦୁଇଟାର ଆଗେ ଆର ବାହିର ହିତେ ପାଯ ନା । କିନ୍ତୁ ମେଦିନ ଆର ତାହାର ରଂଧିବାର ଆଗ୍ରହ ଦେଖା ଗେଲ ନା । ତବକାରୀ କୋଟା, ବାଟ୍ରା ବାଟା, ବାପ୍ରାର ଜଳ ତୋଳା ପ୍ରଭୃତି କାଜେର ଭାର ମେଜ ବୌଘେର ଉପର । କିନ୍ତୁ ଥାମେର ଗୋଡାଯ ବଡ ବୌକେ ମିଶ୍ରହଭାବେ ବସିଯା ଥାକିତେ ଦେଖିଯା ମେନ୍ ଆର ଆଗାଇଲ ନା, କଚି ଛେଳେଟାକେ କୋଳେ କରିଯା ଦୁଧ ଥାଓୟାଇତେ ବସିଲା ।

ବାଗଚୀଦେଇ ବଡ ଗିରି ମଂସାରେ ଅନେକ ଦେଖିଯା ଚୁଲ ପାକାଇଯା-ଛେନ । ଶ୍ଵର ଦ୍ୱୀ ତାହାବ ମାମାବ ବାଡ଼ୀର ମଞ୍ଚକେ କି-ବକମ ଭାଇଝି ହ୍ୟ । କଥାଟା ତିନି ରାତ୍ରିତେଇ ଭାବିଯା ରାତ୍ରିଯାଛିଲେନ, ମକାଳ ହିତେ ନା ହିତେଇ ତିନି ଶ୍ଵର ଶ୍ରୀ ଓ ଛେଳେମେଯେଦେଇ ନିମଞ୍ଜଣ କରାର ଜନ୍ୟ ଏମନଟ ଚୀରକାର କରିଯା ବାରଂବାର ମେଯେକେ ତାଗିଦ ଦିତେ ଲାଗିଲେନ ସେ, କଥାଟା ଛୋଟ ବାଡ଼ୀର ରାଖାଲେରେ କାନେ ଗେଲ । ରାଥାଲ ତଥନ ରୋଯାକେ ବସିଯା ଦୀତନ କରିତେଛିଲ । ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ମାକେ ବନିଲ, ଶାଲେ । କଥା ମନେ ପଡ଼ିଯେ ଦିଯେଛେ ଓ ବାଡ଼ୀର ଜୋଟିମା । ଆଜ ସେ ଓବା ପୃଥକ ହବେ ମା,—ବିଭୂତିଦେଇ ଥାଓୟାର ବାବନ୍ତା ଏଇଥାନେଇ କର ।

ରସଚକ୍ର

ରାଥାଲେର ମାଘେର ମନ ଭାଲୋ । ତିନି ନିମ୍ନଗୁ କରିଯା ଆସିଲେନ ଏବଂ ସାଙ୍ଗେଲ ଗିରୀକେ ଫିବିବାବ ପଥେ ସେ କଥାଟା ଶୁନାଇଯାଉ ଆସିଲେନ । ଶୁତରାଂ ସାଙ୍ଗେଲ ଗିରୀଓ ନାତିନୀକେ ପାଠାଇଲେନ ଗିରିବାଲାଦେର ନିମ୍ନଗୁ କରିବାର ଜୟ ।

ବୁଢ଼ୀ ପରମୋଳାସେ ନିମ୍ନଗୁ କରିବେ ଆସିଯା ଦେଖିଲ, ଗିରିବାଲାଦେର ବାଡ଼ୀତେ କୁକୁକ୍ଷେତ୍ର ବାଧିଯା ଗିଯାଛେ । ବାପାରଟା ଥୁବ ସାମାନ୍ୟାଇ, କିନ୍ତୁ କଲହ ହଇଲ ତୁମ୍ଭୁ,—ଏବଂ ଯାହାଦେର ମଧ୍ୟେ କୋନୋଦିନ କଲହ ହୟ ନାହିଁ, ତାହାଦେରଇ ମଧ୍ୟେ ।

ଶୁଭୁର କ୍ଷୀବ ଦୋଷ ନାଟି । ବେଚାରୀ ଏକଧାରେ କଚି ଛେଲେଟାକେ ଦୁଃଖ ଖାଓଯାଇତେ ଚିଲ । ତାହାବ ଦିକେ ଚାହିୟା ଧାକିତେ ଧାକିତେ ବଡ ବୌ ହଟାଏ ବଜିଯା ବସିଲ, ଦୁଃଖ ଥାଓୟା କାଳ ଥେକେ ବେଙ୍ଗବେ । ଗୋକ୍ର ତୋ ଆମି ରାଥବୋ ନା,—ସବ ବିକିରି କ'ବେ ଦେବ ।

ମେଜ ବୌ ପ୍ରଥମେ କଥାଟା ଶୁନିଯାଉ ଶୁଣିଲ ନା । ଅନେକଞ୍ଚିଲି ଛେଲେ ମେଘେ ମାବା ଯା ଓହାବ ପର ବଡ ବୌଯେର ଓଟି ଗିରିବାଲାଇ ସମ୍ବଲ । ତାରପରେ ଆର ତାହାର ସନ୍ତାନ ହୟ ନାହିଁ । ଶୁତରାଂ ବାଡ଼ୀତେ ଛେଲେ ବଲିତେ ଶୁଭୁର ଓଇ ଦୁ'ଟିଟି । ବଡ ବୌ ତାହାଦେର ଆମବ କରିଯା ନାମ ଦିଯାଛେ ରାମ-ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ଉହାଦେର ଉପର ବଡ ବୌଯେର ମେହ ମେଜ ବୌଯେର ଅବିଦିତ ନୟ । ଅନେକଟା ସେଇଜନ୍ୟାଓ ମେ ପ୍ରଥମଟା ଚୁପ କରିଯା ଗେଲ । କିନ୍ତୁ ବଡ ବୌ ଏଇ ସମ୍ବକ୍ଷେ ଆର ଦୁ-ଏକଟି କଥା ବଲିତେଇ ମେ-ଓ ଆର ଚୁପ କରିଯା ଧାକିତେ ପାରିଲ ନା । ଟୁକ୍କ କରିଯା ଉତ୍ତର ଦିଲ, ଗୋକ୍ର ବିକିରି ସବ୍ରି କର ବଡ଼ଦି, ଆମାକେଇ କୋରୋ, ଆମିଇ କିନବୋ ।

ଏକଟୁଥାନି କଥା, କିନ୍ତୁ ଇହାର ମଧ୍ୟେ ବାଁବା ଛିଲ ପ୍ରଚୁର । ମେ ବାଁବା

ରସଚକ୍ର

ଏତ ବୌ ମହୁ କରିତେ ପାରିଲ ନା, ରସନାର ବଳ୍ଗା ଛାଡ଼ିଯା ଗେଲ । ସେ ଚୀଏକାର ଶୁଣିଯା ନ-ବୈ ଏକବାର ଦରଜାର ବାହିରେ ଉକି ଦିଯାଇ ତଥନଇ ସରିଯା ପଡ଼ିଲ । ତାହାର ମାଥାଟା କେମନ ଝିମ୍ ଝିମ୍ କରିତେଛିଲ । ସେ କ୍ଲାନ୍ଟଭାବେ ଶ୍ୟା ଗ୍ରହଣ କରିଲ ।

ତୁମୁଲ ବାଗଡ଼ା !

ଏମନ ସମୟ ବୈଠକଥାନା ହଇତେ ତିନ ଭାଇ ଅନ୍ଦରେ ପ୍ରବେଶ କରିଲ । ଶିବରତନ ଦରଜାର ଗୋଡ଼ାତେଇ ଧରିବାର ଦୀର୍ଘାଇଲେନ । ତାହାକେ ଦେଖିଯାଇ ମେଜବୋ ଛେଲେ କୋଣେ କରିଯା ପିଛନ ଫିରିଯା ବସିଲ । ଶିବରତନର ପାଶେ ଦୀଡାଇଯା ଶଙ୍କୁ ଏମନଭାବେ କଟ୍ ମଟ୍ କରିଯା ସେବିକେ ଢାହିଲ ଯେ, ମନେ ହଇଲ, ଶିବରତନର ଆଜ୍ଞା ପାଇଲେ ମେ ଏଥନଇ ଗିଯା ମେଜ ବୌଘର ଟୁଟି ଚାପିଯା ଧରେ । କିନ୍ତୁ ଶିବରତନ ସେବକପ କୋନୋ ଆଦେଶଇ ଦିଲେନ ନା । ସେମନ ନିଃଶ୍ଵେତ ତିନି ଆସିଯାଇଲେନ ତେମନି ନିଃଶ୍ଵେତ ବହିର୍ବାଟିତେ ଫିରିଯା ଗେଲେନ । ତାହାର ମୁହଁ ଦୀର୍ଘଶ୍ଵାସ କାହାରଙ୍କ କାଣେ ପୌଛିଲ ନା । ଶଙ୍କୁ କପାଳେ ହାତ ଦିଯା ସେଇଥାନେଇ ବସିଯା ପଡ଼ିଲ । ଆର ବିଭୂତି କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ବିମୁଢ଼ାବେ ମେଥାନେ କିଛୁକ୍ଷଣ ଦୀଡାଇଯା ଥାକିଯା ଆସ୍ତେ-ଆସ୍ତେ ନିଜେର ଘବେ ଚଲିଯା ଗେଲ ।

ବିଭୂତିକେ ଦେଖିଯାଇ ଜୟା ଧରିମନ୍ତ କରିଯା ବିଚାନା ଛାଡ଼ିଯା ଉଠିଯା ବସିଲ । କିନ୍ତୁ ହାସି ଦିଯାଓ ମେ ଚୋଥେର ମୁଖେର କ୍ଲାନ୍ଟ ଚାକିତେ ପାରିଲ ନା ।

ରସଚକ୍ର

ବିଭୂତି ଉଂକଟିତଭାବେ ଜିଙ୍ଗାସା କରିଲ, ତୋମାର କି ଶରୀର ଖାରାପ କବରେ ।

—ଶରୀର ଖାରାପ କବବେ କେଳ ?

—ତବେ, ଏତ ବେଳା ଅବସି ଶୁଣେ ଛିଲେ ଯେ ?

ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଆବ ଜୟା ଉତ୍ତବ ଦିଲ ନା । ବାକ୍ଷ ହଇତେ ତେଲ ବାହିବ କବିଯା ବିଭୂତିବ ମାଥାଯ ମାଥାଇତେ ବମିଲ ।

ଏକଟୁ ପରେ ବଲିଲ, ଆଜ୍ ଚପୁରେ ବାଗାଳ ଠାକୁବପୋବ ବାଡ଼ୀ ତୋମାର ନେମନ୍ତନ ।

—ରାଥାନେବ ବାଡ଼ୀ ? ହଠାଂ ?

ଏ ପ୍ରଶ୍ନରେ ଜୟା ଉତ୍ତବ ଦିଲ ନା । ବଳିଲ, ମାଥାବ ଚଳଞ୍ଚିଲୋ କେଟେ ଫେଲ, ଏତ ଫ୍ୟାଶାନ ଭାଲୋ ନୟ ।

ବିଭୂତି ହାସିଯା ବଲିଲ, ଯେ ଆଜେ ।

—ଦେଖି, ପା-ହୁଟୋ ଦେଖି, ବା-ବାଃ ପା ଦିଯେ ସେ ଖଡି ଉଠିଛେ । ତୁମି କି ପାଯେ ତେଲ ମାଥୋ ନା ?

ବିଭୂତି ହାସିଯା ଘାଡ ନାଡିଲ । ତାବପବ କିଛୁକ୍ଷଣ ସମ୍ପିତ-ଦୃଷ୍ଟିତେ ଜୟାର ପାନେ ଚାହିୟା ଥାକିଯା ହଠାଂ ବଲିଲ, ଆବ ଏକଦିନ ତୁମି ଏମନି କ'ରେ ତେଲ ମାଥିୟେ ଦିଯେଛିଲେ ଜୟା,—ଘର-ବସନ୍ତର ପରେଇ । ମନେ ପଡେ ?

ଜୟା ଫିକ୍ କରିଯା ହାସିଯା ଫେଲିଲ, ତୁମି ମେ-କଥା ଏଥିମେ ଭୋଲନି ।

ତୁଳି ନି । କୋମୋଦିନିଇ ବୋଧ କରି ତୁଳତେ ପାରବ ନା ।—ବିଭୂତି ଏକଟା ଦୀର୍ଘଶାସ ଫେଲିଲ,—ମେଦିନ ଏଇ ନିଯେ ସରେ-ପରେ ସେ ଲାଞ୍ଛନା ତୁମି ଭୋଗ କ'ରେଛିଲେ ମେ ଆମି କୋମୋଦିନ ତୁଲବୋ ନା ।

বসচক্র

শুধু কি তুমি ? আমিও নজ্জায় কাবো কাছে মুখ দেখাতে পারি নি।
অর্থচ স্বামিসেবা এমনই বা কি অগবাধ ? আমাদেব বাড়ীতে এসে
অনেক লাঞ্ছনাট তুমি সহিলে ।

— বেশ ক'বেচি । তুমি থামো তো ।

কিন্তু বিভূতি থামিল না । বলিল, আচ্ছা, আজকে তোমাব
ভয কবল না ?

না । ভয কেন কববে ?

— সবাই যদি আবাব তেমনি ক'বৈ নিন্দে কবে ?

জয়া বাণিয়া বলিল, ককক গো । তাতে তো আব গায়ে ফোস্তা
পডবে না ?

কথাটা বলিয়াই জয়াব মনে পড়িয়া গেল, আবও একটা ভালো
উত্তব আছে । সে বিভূতিব আবও কাছে ঘেসিয়া ঠোটে একটু মধুব
হাসি টানিয়া বলিল, আব নিন্দেই বা কববে কেন শুনি ? আমি কি
কাবো ধাব ধাবি ?

বলিয়া সে তৌঙ্গদৃষ্টিতে বিভূতিব মুগেব পানে চাহিল । কিন্তু
বিভূতি খুশী হইল, কি বিশ্বিত হইল ঠিক বুঝিতে পাবিল না ।

বিভূতি টিপিয়া-টিপিয়া হাসিয়া বলিল, ধাবো না । কিন্তু যদি
বড়দাট নিন্দে কবেন ?

এ প্রশ্নেব জবাব দিতে জয়াব দেবী হইতে শাগিল । কি বলিবে
প্রথমটা ভাবিয়া পাইল না । তাবপবে বলিল, তিনি কি কথনো
কাবো নিন্দে কবেছেন, যে আজ আমাব নিন্দে কববেন ?

বিভূতিও ছাডিবাৰ পাত্ৰ নয় । সে বলিল, যদিহ কবেন ?

ରସଚକ୍ର

—ଆମି ଆମି, ତିନି ତା କରବେନ ନା । ତୁମି ଓଠୋ ତୋ । ଖୁବ
ତେଲ ମାଥା ହେଯେଛେ । ଏଇବାର ଆମ କ'ରେ ଏସ ।

ବଲିଯା ଆଲନା ହିତେ ଗାମଛାଟା ପାଡ଼ିଯା ଆମିଯା ବିଭୂତିର
ହାତେ ଦିଲ ।

ବିଭୂତି ଗାମଛାଥାନା କୀଧେ ଫେଲିଯା ଚଲିଯା ଯାଇତେଛିଲ । କିନ୍ତୁ
ଆଜି ଆର ତାହାଦେର ବାଡ଼ୀତେ ରାଙ୍ଗା ହଟିବେ ନା, ରାଖାଲେର ବାଡ଼ୀତେ
ନିମ୍ନଣ, ଏ କଥାଟା ମେ କିଛୁତେ ଭୁଲିତେ ପାରିତେଛିଲ ନା ।

ଦୋର ଗୋଡ଼ାତେଇ ହଠାଏ ଫିବିଯା ଦୀଡ଼ାଇଯା ବଲିଲ, ଆମାକେ ତୋ
ଖୁବ ତାଡ଼ା ଲାଗାଛ । ତୋମାକେଓ ତୈରୀ ହତେ ହବେ ନା ?

—ଆମି ଆବାର କିମେର ଜଣେ ତୈରୀ ହବ ? ଆମାର ତୋ ନିମ୍ନଣ
ନେଇ, ଶୁଭୁ ତୋମାର ।

—ବେଶ ! ଆର ତୁମି ଥାବେ କୋଥାଯ ?

—ଆମି ଥାବ ନା ।

—ତା ତୁମି ପାରୋ ।

ତାରପରେଟ ଗଲା ନୀଚୁ କରିଯା ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲ, ଆର ଗିରିବାଲାବା
କୋଥାଯ ଥାବେ ଜାନୋ ? ମେଜଦାରା ?

—ଆମି କି କ'ରେ ଜୋନ୍ବୋ ?

ଅଗ୍ରମନସ୍କଭାବେ ବିଭୂତି ବଲିଲ, ଏକବାର ଜିଗ୍ଯେସ କରିଲେଓ ତୋ
ପାରତେ ।

—ତୁମି ଜିଗ୍ଯେସ କରୋ ନା ।

ହଁ ।—ବଲିଯା ଚିନ୍ତିତଭାବେ ବିଭୂତି ଚଲିଯା ଗେଲ । କିନ୍ତୁ କଥାଟା
ଆର କାହାକେଓ ଜିଜ୍ଞାସା କରିତେ ସାହ୍ସ କରିଲ ନା ।

୧୩

ବିକାଳେର ରୌତ୍ର ତଥନ ପଡ଼ିଯା ଆସିତେଛିଲ । ସଙ୍କାର ଆର ବୈଶୀ ଦେଇଁ ନାହିଁ । ବିଭୂତି କୋଥାଯ ବାହିରେ ଗିଯାଛିଲ । ଜୟା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଲସଭାବେ ବିଚାନାୟ ଶୁଇଯା ଛିଲ । ପିଛନେର ବାଗାନେ ଅନେକଗୁଣି ଛେଲେମେଯେ କାଗାମାଛି ଖେଲିତେଛିଲ । ଶୁଇଯା ଶୁଇଯାଇ ଜୟା ତାହାଦେର ଆନନ୍ଦ-ଉଜ୍ଜ୍ଵଳା ଶୁନିତେ ପାଇତେଛିଲ ।

ଏକ ସମୟ ଗିରିବାଲାର ଚିଠକାର କାଣେ ଆସିତେଇ ଜୟା ମଚକିତ ହଇଯା ଉଠିଯା ବମ୍ବିଲ । ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ଜାନାଲାର କାଛେ ଉଠିଯା ଗିଯା ଗିରିବାଲାକେ ଡାକିଲ ।

ତୌଙ୍କ କଠେର ଡାକ ଶୁନିଯା ଗିରିବାଲା କାଛେ ଆସିଯା ଦ୍ୱାଢାଇଲ ।

—କି ବଲଛୋ ?

ଜୟା କୁନ୍ଦ କଠେ ବଲିଲ, କି ବଲଛୋ ? ବୁଡ୍ଡୋ-ଧାଡ଼ୀ ମେଘେ, ଲାକିଯେ ଲାକିଯେ ଖେଲାଇ ହଜେ, ଲଜ୍ଜା କବେ ନା ?

ଆହତ ଅଭିମାନେ ଗିରିବାଲା ବଲିଲ, ଆମି ଆବାର ଲାକିଯେ ଲାକିଯେ ଖେଲାମ କଥନ ? ଆମି ତୋ ବୁଡ୍ଡୀ ହେବେଛିଲାମ ।

—ବେଶ କରେଛିଲେ ! ଏଦିକେ ସଙ୍ଗୋ ହୟେ ଏଲ, ବଟ୍ଟାକୁରେର ଆହିକେର ଭାଯଗା କରତେ ହବେ ନା ?

କଥାଟା ଗିରିବାଲାର ମନେ ଛିଲ ନା । ଛୋଟ ମେଘେ, ଖେଲାର ଉତ୍ସେଜନାୟ ଭୁଲିଯା ଗିଯାଛିଲ ।

ଗିରିବାଲା ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ଅପ୍ରତିଭ ଭାବେ ବଲିଲ, ଏଥିନୋ ତୋ ସଙ୍କ୍ଷୟ ହୟ ନି ।

ৰসচক্ৰ

বলিয়াই চলিয়া যাইতেছিল। জয়া তাহাকে ডাকিয়া বলিল,
আৱ শোন।

—কি?

কথাটা কি ভাৱে পাড়িবে ভাবিবাৰ জন্য জয়া একটু সময় লইল।
তাৰপৰ বলিল, বড়দি কি জলখাবাৰ তৈৱী কৰছেন? না
কৰলে থবৰ দিবি, আমি বৰং ষ্টোভেষ্ট দু'খানা লুচি ভেজে দোব।
বৰলি?

গিৰিবালা ঘাড় মাড়িয়া চলিয়া গেল।

একটু পৰে বাহিৰ হইতে ফিরিয়া আসিয়া গিঞ্জিৰ মতো ভাবিকি
চালে বলিল, মাকে তো দেখতে পাচ্ছি না, খুড়ীমা। কোথায় যে
গেলেন জানি না। তুমি বৰং দু'খানা লুচি ভাজো, আমি আহিকেৰ
জায়গা কৰতে চলাম।

লুচি ভাজিয়া একখানি রেকাবীতে সাজাইয়া জয়া বাহিৰেৰ ঘৰে
দিয়া আসিবাৰ জন্য বাহিৰ হইতেই দেখিল, বড় বৌ হষ্টদণ্ড হইয়া
আসিতেছে।

বড় বৌকে দেখিয়াই জয়া অশ্রুস্তভাবে ফিক্ কৰিয়া হাসিয়া
ফেলিল, সংজ্ঞে হয়ে গেছে দেখে আমিহ দু'খানা লুচি ভেজে দিলাম,
বড়দি।

বড় বৌ এই জগ্নই তাড়াতাড়ি আসিতেছিল। জয়াৰ কথা
শনিয়া খুশি হইয়া গেল। বলিল, আ আমাৰ কপাল! আমি ত ওই
জনোই ছুটতে ছুটতে আসছি।

তাৰপৰ গলা থাটো কৰিয়া বলিল,—কোনো দিন কি কৰেছি

বস্তুত

বোন, যে মনে থাক্কবে ? চিরদিন তোরা দুঃখেই যা হয় করেছিস।
আজ যে আমরা পৃথক হয়েছি সে কথা মনেই ছিল না।

বলিতে বলিতে বড় বৌ-এব চোখ ছলচল কবিয়া উঠিল।
কিন্তু জয়াব তখন আব দাঢ়াইবাব সময় নাই। বলিল, তাহ'লে
জন পাশবটা দিয়ে আশ্রম, দিদি।

—না, না, না। ও তুই-ই দিয়ে আয় ভাই। আমি ববৎ
কিন্তু

বড় বৌ থামিল। তাবপবে জয়াব একথানি হাত টানিয়া লইয়া
বলিল, আচ্য দেখ বোন, আজ থেকে বাম লক্ষণ তো আব আমার
কেউ নয়। আজ থেকে হয়তো তাৰা বাত্রে আমার ঘৰে শুভেও
আসল না। অথচ তাদেবষ্ট জনো ভাবনাৰ আমাৰ অস্ত মেই। আব যে
আসল লোক তাৰ কথা মনেষ্ট পড়লো না।

শিববত্তনেৰ হযতো আক্ষিক তইয়া গিয়াছে। জয়া আব দাঢ়াইতে
পাৱিল না। বৈঠকখানাৰ দ্বাৰেৰ আড়ালে গিয়া দাঢ়াইল।
তাহাৰ আক্ষিক শেষ হইতে বেশী দেবী হইল না। গিবিবালা
আহিকেৰ জায়গা মুছিয়া লইল। এবং বাহিবেৰ ধূড়ীমাৰ হাত হইতে
থাবাৰ লইয়া গিয়া দিয়া আসিল।

অনেকক্ষণ পয়স্ত শিববত্তন কোনো কথা কহিলেন না। তাৰপৰ
গঙ্গীৰ ভাবে বলিলেন, এ সব কথা বলতে খুব কষ হয় যা, কিন্তু কষ
ক'বে আমাৰ খাবাৰ তৈবী কৰাৰ দৰকাৰ মেই। বড় বৌ-এব কাঞ্জ
তো এখন অনেক কমলো। পাবাৰ তৈবী কৰতে তা'ব তো আৰু
অস্তুবিধে হবাৰ কথা নয়।

ରସତକ

ଗିରିବାଳା ଏକବାର ଟୁକି ଦିଯା ଦେଖିଲ, ଜୟା ଦେଓପାଲେ ଠେମ ଦିଯା ଆଡ଼ିଷ୍ଟଭାବେ ଦୀଡାଇଯା ଆଛେ । ଶିବରତନ ପାଛେ ଆରଓ କିଛୁ କଟିନ କଥା ବଲିଯା ବସେନ ଏହି ଭୟେ ତାଡାତାଡ଼ି ଫିସ୍ ଫିସ୍ କରିଯା କହିଲ, ଖୁଭୀମାକେ ଆଜକେ କିଛୁ ବୋଲୋ ନା, ବାବା । ମୟୋତ୍ସ ଦିନ ଶୁଣୁ ଏକଟୁ ଦୂଧ ଖେଯେ ଆଛେ ।

ଏକ ମୁହଁରେ ଶିବରତନ ବ୍ୟାକୁଳ ହଇଯା ଉଠିଲେନ, କେନ, କେନ ? ଶରୀର ଥାରାପ ନାକି ? ଏଥାନେ ଆବାର ଭୟାନକ ଇନ୍ଦ୍ରଯେଷ୍ଟା ହଚେ । ଗାଯେ-ହାତେ ବ୍ୟଥା କରଛେ ନାକି ?

ଗିରିବାଳା ଶରୀରେ ଅସ୍ଵଥେର କଥାଇ ଶୁଣିଯାଛିଲ ।

ବଲିଲ, ତା ଜାନି ନା । ବଲଛେ ଶରୀର ଥାରାପ ।

ଜୟା ଆର ଧାକିତେ ପାରିଲ ନା । ଯାତ୍ରୀ ପ୍ରଶଂସା କୁଡାଇବାର ଅଭ୍ୟାସ ତାହାର କୋନ କାଲେଇ ଛିଲ ନା । କିନ୍ତୁ ଭାସ୍ଵରେର ମୁଖେ ଏକଟି ପ୍ରଶଂସାର ବାଣୀ ଶୁଣିବାର ଜନ୍ୟ ତାହାର ଲୋଭ ଅପରିମୀମ ହଇଯା ଉଠିଲ ।

ଇହିତେ ଗିରିବାଳାକେ ଡାକିଯା ବଲିଲ, ବଲ୍ଲ, ମୈତ୍ର ବାଡ଼ୀର ଗିରି କି କୋନୋ ଦିନ କାରଓ ବାଡ଼ୀତେ ପାତ ପେଡେଛେ ଯେ, ଆଜକେ ଯାବେ ?

ଗିରିବାଳାକେ ବଲିତେ ହଇଲ ନା । ଆବେଗେର ଆତିଶ୍ୟେ ଜୟା ଏମନ ଭାବେଇ କଥାଟା ବଲିଯା ଫେଲିଯାଛିଲ ଯେ, ତାହା ସରାସରିଇ ଶିବରତନେର କାନେ ପୌଛିଲ ।

ଏକଥା ଶିବରତନେର ନିଜେରେ ଶ୍ଵରଣ ଛିଲ ନା । ମୈତ୍ର ବାଡ଼ୀର ଗୃହିଣୀ କୋନୋ ଦିନଇ କୋନୋ ବାଡ଼ୀତେ ଅକ୍ଷ ପ୍ରହଣ କରିତେନ ନା । ବଧୁରା ସାଇତ ବଟେ, କିନ୍ତୁ ତାହାରା ପୃଥକ ଭାବେ ଅଗ୍ର କକ୍ଷେ ଆହାର ସମାପନ କରିଯା ଚଲିଯା ଆସିତ । ଏ ଗ୍ରାମେ ଏଇକପଇ ପ୍ରଥା ଦୀଡାଇଯା ଗିଯାଛିଲ,

ରସଚକ୍ର

ଏବଂ ଏହାର କୋନୋ କ୍ଷୋଭ ଛିଲ ନା । ବହକାଳ ପୂର୍ବେ ଏହି ବଂଶେ ଏକଜନ ଦିନିଜୟୀ ପଣ୍ଡିତ ଜୟ ଗ୍ରହଣ କରିଯାଇଲେନ । ତାରପରେ କତକାଳ ଚଲିଯା ଗିଯାଛେ । ସେ ପଣ୍ଡିତ ଆର ନାଇ, ବିଷାର ମେ ଅଭି-ଜାତ୍ୟଓ ଏ ବଂଶେର ଆର କେହ ଅର୍ଜନ କରିଲେ ପାରେ ନାଇ । କିନ୍ତୁ ପୂର୍ବେର ମେହି ପ୍ରଥା ଏଥନ୍ତି ଚଲିଯା ଆମିତେହେ ।

ଶିବରତନ ପ୍ରଥମଟା ବିଶ୍ୱାସେ ଆମନ୍ତେ ନିର୍ବାକ ହଇଯା ଗେଲେନ । ଅବ-
ଶେଷେ ଭାରୀ ଗଲାୟ ବଲିଲେନ, ତୋମାକେ ନତୁନ କ'ରେ ଆଶୀର୍ବାଦ କରିବାର
କୋନୋ କଥାଇ ତୋ ରାଖିନି ମା । ତୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରି, ଏହି ମର୍ଯ୍ୟାନ୍ତା-
ବୌଧ ଯେନ କୋନେ କାରଣେଇ ତୁମି ନା ହାରାଓ ।

ଶିବରତନ ଆର ବଲିଲେ ପାରିଲେନ ନା । ନିଃଶ୍ଵେ ଆହାର ଶେଷ
କରିଯା ଉଠିଯା ବଲିଲେନ, ତାହ'ଲେ ଆଜ ରାତ୍ରେ ତୁମି କି ଥାବେ ?

ଉତ୍ତରଟା ଜାନଇବାର ଜୟ ଗିରିବାଲା ବାହିରେ ମୁଖ ବାଡ଼ାଇଲ । କିନ୍ତୁ
ଜୟା ତଥନ ଚଲିଯା ଗିଯାଛେ ।

ଜୟ, ବାଡ଼ୀ-ଘର, ବିଷୟ-ମ୍ପନ୍ତି ସକଳ କିଛିର ବିଭାଗ ମଞ୍ଜୁଣ
ହଇଯାଛେ । ତଥାପି ଏକଟା ଗୋଲଘୋଗେର ଆର ମୀମାଂସା ହଇଲ ନା ।

ଏତଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଇ ସଂସାରେର ରାମା-ବାଡ଼ାର ଭାବ ଛିଲ ବଡ଼ ବୌ-ଏର ।
ମେହି ସଙ୍ଗେ ଦେବର-ପୁତ୍ର ବାମ-ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କେ ତେଲ ମାଖାନୋ, ମାନ କରାନୋ ଏବଂ
ଥାଓୟାନୋର ଭାରଟୀଓ କି କରିଯା ତାହାରଇ ଉପର ଆସିଯା ପଦିଆଇଲ ।
ମେହି କାଜଟା ହାତଚାଡ଼ା ହେଉଥାଇ ତାହାର କିରୁପ ଅସ୍ତିତ୍ବ ବୋଧ ହଇଲେ
ନାଗିଲ । ଓଦିକେଓ ମେଜ ବୌ ଏ କାଜଟା ଏତଦିନ କରେ ନାହିଁ । ଏଥିନ ଛେଲେ
ହୃଦିର କୋମୋ ଦିନ ତେଲ ମାଖାନୋ ହୟ, କୋମୋ ଦିନ ହୟ ନା, ଏବଂ
ଶୁଦ୍ଧାର ଜ୍ଵାଳା ନା ଚେଟାଇଲେ ଆର ଛେଲେ ହୃଦିକେ ଥାଓୟାନୋର କଥା ତାହାର
ମନେଇ ପଡ଼େ ନା । ବଡ଼ ବୌ ଏଇଶ୍ରୁଲି ଦେଖେ ଆବ ଆପନ ମନେ ଗଜ୍‌ଗଜ୍‌
କରେ । କଲହ ଦୁଟି ଏକ ଦିନ ହଟିଯା ଗିଯାଇଛେ, କିନ୍ତୁ ମେଜ ବୌ ଏମନ
କଡ଼ା-କଡ଼ା କଥା ଶୁଣାଇଯା ଦିଆଇଲ ମେ, ତାହାକେ ଶେସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚଢ଼
କରିତେ ହଇଯାଇଲ । ବାନ୍ଧବିକିଟି ମା ଯଦି ନିଜେର ଛେଲେର ସତ୍ତ୍ଵ ନା କବେ
ତାହାବ ବଲିବାର କି ଥାକିତେ ପାରେ ?

ଓଦିକେ ଶିବରତନର ମନ୍ଦ୍ୟାହିକ ଓ ଜଳଘୋଗେର ଭାରଟା ଜୟା ଏବଂ
ମେ ନା ଥାକିଲେ ମେଜବୌ କରିତ । ଗିରିବାଲା ଛୋଟ ମେଘେ, ତାହାର
ଖେଳାଧୂନା ଆହେ । ସକଳ ସମୟ ଏହି କାଜଟିର କଥା ତାହାର ମନେ ଥାକେ ନା ।
ଶାନ୍ତା ଜୀବିତ ଥାକିତେ ବଡ଼ ବୌ-ଏର ପାଡ଼ା ବେଡ଼ାଇବାର ଉପାୟ ଛିଲ ନା ।
ଏଥିନ ନିରକ୍ଷୁଶଭାବେ ମେ ସେ-କାର୍ଯ୍ୟଟା ମାରିଯା ଲାଇତେଛେ । ତାହାରଓ ସକଳ
ଦିନ ମନେ ଥାକେ ନା । କୋମୋ ଦିନ ଫିରିଯା ଆସିଯା ଦେଖେ ଶିବରତନ
ଅକ୍ଷକାର ଘରେ ଚୋଖ ବୁଝିଯା ନିଃଶବ୍ଦେ ପଦିଯା ଆହେନ, କୋମୋ ଦିନ

ବା ବାହିର ହଇୟା ଗିଯା ନଦୀତୌରେଇ ତିନି ସନ୍ଧ୍ୟାହିକ ସମାପନ କାର୍ଚରଣ ତବେ ସ୍ଵବିଧାବ କଥା ଏଇ ସେ, ଶିବରତନ ଚିରଦିନ ଶାନ୍ତ-ପ୍ରକୃତିଙ୍କ ମାତ୍ରସ । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧେ ତାହାର କାହେ ବଡ ବୌକେ କୋନୋ ଦିନ କୋନୋ ଅଞ୍ଚଳୀଗୁ ଶୁଣିତେ ହ୍ୟ ନା । ଶୁଣିତେ ହ୍ୟ ଗିରିବାଲାକେ । ଶିବରତନ ସେଦିନ ନଦୀତୌରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମାପନ କବିତେ ଘାନ, ସେଦିନ ବଡ ବୌ-ଏର କାହେ ତାହାର ଲାଙ୍ଘନାବ ବାକୀ ଥାକେ ନା । କିନ୍ତୁ ଗିରିବାଲା ବାପେର ଧାତ ପାଇୟାଛେ । ମେ କୋନୋ ଦିନ ସ୍ଵର୍ଗ କଥାଯ ଦୁଇ ଏକଟି କଡ଼ା କଥା ଶୁଣାଇୟା ଦେୟ, କୋନ ଦିନ ବା କୋନୋ ଜ୍ବାବ ନା ଦିଯାଇ ନିଜେର କାଜେ ଚଲିଯା ସାଥ ।

କିନ୍ତୁ ଏ ବିଭାଟ ବେଳେ ଦିନ ଚଲିଲ ନା । ଧାରେ ଧାରେ ମବ କାଜେଇ ମକଳେ ଅଭାବ ହଇୟା ଗେଲ । ଖୁବ ଶାନ୍ତିତେ ନା ହଇଲେଓ ଦିନ ଏକରକମ କାଟିଆ ଯାଇତେଛିଲ । ଅବଶେଷ ଏକଦିନ ଗୋଲଯୋଗ ବାଧିଲ ତୁଳ୍ଚ ଗୋଟା କଯେକ ବାଣ୍ଶେବ ପାତାବ ଜଣ୍ଟ ।

ହ୍ୟ, ବାଣ୍ଶେର ପାତାବ ଜଣ୍ଟି ।

ଖିଡ଼କୀର ଚାବଦିକ ଆଚିନ୍ତା କବିଦା ମୈତ୍ରଦେବ ଏକ ଝାଡ ବାଣ୍ଶ ଆହେ । ନାନା କାରଣେ ତାହା ଆର ବିଭାଗ ହ୍ୟ ନାଇ । ଏହି ବିଶାଲ ଝାଡ଼େର ପାଦଦେଶ ଜଞ୍ଜଳାକୀର୍ଣ୍ଣ ହଇୟା ପିଣ୍ଡାଇଲ । ଶୀତକାଳେ ଇହାବ ଝରା ପାତାଯ ଖିଡ଼କୀର ପୁକୁରେବ ଜଲ କଦମ୍ବ ହଇୟା ଉଠିତ ଏବଂ କି ଶୀତ କି ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଇହାର କୁପାଯ ପୁକୁରେବ ଜଲେ, କୋନୋ କାଳେ ସ୍ଵଯାଲୋକ ପଡ଼ିତ ନା । ତଥାପି ବାଣ୍ଶେର ଅଶେଷ ଉପକାବିତାବ କଥା ସ୍ଵର୍ଗ କରିଯା ମୈତ୍ର ବାଡିର କର୍ତ୍ତପରକଗଣ ଏ ସକଳ ନୌରୁହେଇ ସହ କରିତେନ ।

ଏକଦିନ ଖିଡ଼କୀର ଘାଟେ ମାଧ୍ୟବାବ ସମୟ ବଡ ବୌ ଦେଖିଲେନ ବାଗଚୀଦେଇର

ସମ୍ପର୍କ

ବାଢ଼ୀର ଗୋକୁଳ ରାଖାଳ ଏକ ଏକଟା ବାଶ ନୀତୁ କରିଯା ଧରିତେଛେ ଆର
ଏକପାଲ ଗଙ୍ଗ ପରମାନନ୍ଦେ ପତ୍ର ଭକ୍ଷଣ କରିତେଛେ ।

ବ୍ୟାପାରଟା କିଛୁଇ ନୟ । ଏବଂ ବଡ଼ ବୌଣ ଏମନ ଅନୁତିର ନୟ ଯେ,
ଗୋଟା କତକ ବାଶେର ପାତାର ଲୋକସାନ ସହ କରିତେ ପାରେ ନା ।
କିନ୍ତୁ କିଛୁ ଏକଟା ଲଈଯା କାରଣେ-ଅକାରଣେ ଥାନିକଟା ଉତ୍ତେଜନ ପ୍ରକାଶ
କରା ଠାହାର ସ୍ଵଭାବ ।

ତିନି ଏ ସାଟ ହଇତେ ଇଂକିଲେନ, ଓଥାନେ ବାଶେର ପାତା ଧୋଇବାଚେ
କେ ବେ ?

ବାଗଚୀଦେର ରାଖାଳ ଆସ୍ତାପରିଚୟ ଦିବାର ଗ୍ରୋଜନ ବୋଧ କରିଲ
ନା । ଦୋହଳୁମାନ ଅବସ୍ଥାଯ ଥାକିଯାଇ ଉତ୍ତର କରିଲ, ଆଜେ ମା ଠାକୁରଙ୍ଗ,
ଗୋଟା କତକ ବାଶେର ପାତାଇ ତୋ ?

—ମେ ଆମି ଜାନି ବେ ହାରାମଜାନା, ତୁଇ ନାମ ।

ରାଖାଳ ଦେଖିଲ ମା ଠାକୁରଙ୍ଗ ରାଗିଯା ଗିଯାଛେନ । ମେ ବିନା ବାକ୍ୟ
ବ୍ୟବେ ବାଶ ଗାଛ ଛାଡ଼ିଯା ଦିଯା ଗୋକୁଳାକେ ଅଞ୍ଚାବ୍ୟ ଗାଲି ଦିତେ ଦିତେ
ଅନ୍ତ ଦିକେ ଲଈଯା ଚଲିଲ ।

ରାଖାଳଟା ଚଲିଯା ଯାଇତେଇ ବଡ଼ ବୌ ପିଛନ ଫିରିଯା ଦେଖିଲ, ମେଜ
ବୌ ଥିଡ଼କୀର ଦରଙ୍ଗା ଧରିଯା ଦୀଢ଼ାଇଯା ଆଛେ । ବଡ଼ ବୌ-ଏର ଚୋପେ
ଚୋଥ ପଡ଼ିତେଇ ମେ ନିଃଶ୍ଵରେ ବାଢ଼ୀର ଭିତର ଚଲିଯା ଗେଲ ।

ବଡ଼ ବୌ-ଏର ଘାଟେ କାଜ ମାରା ହଇଲ ନା । ତାଡାତାଡ଼ି ବାଢ଼ୀ ଫିରିଯା
ମେଜ ବୌକେ ଉଦ୍ଦେଶ କରିଯା ଝକ୍କାର ଦିଲ୍, ଆମ୍ବାଯତା ଦେଖାତେ ହୟ,
ନିଜେର ଜିନିମ ଦିଯେ ଦେଖାଣ । ସାଜାର ଜିନିମ ନିଯେ ଅମନ ଆସ୍ତିଯତା
ଦେଖାନୋ ଭାଲୋ ନୟ ।

ରସଚକ୍ର

ଦୁଟା ତୁଳ୍ଚ ବଂଶେର ପାତା ଲଇଯା ଖିଡ଼କୀର ଘାଟେ ବଡ଼ ବଧୁର ଆଚରଣ
ମେଜ ବଧୁବ ଭାଲୋ ଲାଗେ ନାହିଁ । ଏଥନ ସେଇ ତୁଳ୍ଚ ବ୍ୟାପାର ଉପଲଙ୍ଘ
କରିଯା ଆୟୁଷିତାର ଝୋଟା ଦେଉୟାମ ମେଖ ଜଲିଯା ଉଠିଲ ।

ବଲିଲ, ତା ଦେଖାବେ ନାହିଁ ବା କେନ ? ଓତେ କି ଆମାର ଭାଗ ନେଇ ।
ଆମାର ଭାଗ ଆମି ଯାକେ ଖୁଶୀ ଦୋବ ।

—ଦିବି ? କିନ୍ତୁ ତୋବ ତୋ ଏକାର ନୟ । ଆମି ଆଛି, ଜୟା
ଆଛେ,—

ଜୟା ବାନ୍ଧାଘରେ ଛିଲ । ହାସିତେ ହାସିତେ ଉଠିଯା ଆସିଯା ବଲିଲ,
ଆଛିଇ ତୋ । କିନ୍ତୁ ଦୁଟୋ ତୁଳ୍ଚ ବଂଶେର ପାତା, ଓ ନିଯେ ଆବ ସକାଳ
ବେଳାଯାଃ—

ବଡ ବୌ ବାଁକିଯା ଉଠିଲ, ତାଇ ବଟେ । ତୋବ କି ଲୋ ? ବାଜା
ମାନ୍ତ୍ରୟ, ସର୍ବର୍କ ଚେଇୟେ ଦିଲେଓ ତୋବ ଗାୟେ ଲାଗବେ ନା, କିନ୍ତୁ ଆମାର ତୋ
ତା ନୟ ।

ବଡ ବୌ କ୍ରମାଗତ ବକିତେ ଲାଗିଲ ଏବଂ ଏକବାବଣ ଶ୍ଵରଗ କରିଲ ନା
ଯେ, ଛେଲେ ତାହାବଣ ନାହିଁ । ଶୁଦ୍ଧ ଏକଟିମାତ୍ର ମେଯେବ ହୃଦୟଗ ଲଈଯାଇ
ମେ ଜ୍ୟାବ ଏକେବାରେ ମର୍ମଶ୍ଳେ ଘା ଦିଯାଛେ ।

ପଞ୍ଜୀଗାମେ ପନେବୋ ପାବ ହଇଲେଓ ଯାହାର ଛେଲେ ହୟ ନା ତାହାକେଇ
ବନ୍ଧ୍ୟା ବଲେ । ଏବଂ ତଥନ ହଇତେଇ ଶାଙ୍କୁଡ଼ୀ ଅଥବା ତଂସ୍ତାନୀଯା ମହିଳାଗଣ
ତାହାର ଗଲାଯ, ବାହୁତେ ଦେହେର ଅନ୍ତାନ୍ତ ସ୍ଥାନେ ଅବ୍ୟର୍ଥ ମାତ୍ରଲୀ ବାଧିତେ
ଆରଣ୍ୟ କରେନ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅଧିକାଂଶ କାଳ କଲିକାତାଯ ଧାକାର
ଅନ୍ତ ଜ୍ୟାକେ ଏ ଦୁର୍ଭୋଗ ପୋହାଇତେ ହୟ ନାହିଁ । ଏବଂ ଶକ୍ତରାଳଯେଓ ଏ
ବିଷୟେ ଉଚ୍ଚବାଚ୍ୟ କବିବାର ସ୍ଵଯୋଗ ହୟ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କେହ ଏ ମହଙ୍କେ

বসচক্র

কিছু বলুক আৱ না বলুক, যে আকাঙ্ক্ষা সে সকলেৱ দৃষ্টিৰ অগোচৰে
আপনাৰ মনেমনে অত্যন্ত কুণ্ঠিতভাৱে লালন কৰিতেছিল সেইথামে
আঘাত পাইয়া সে একেবাবে কাঠেৰ মত শক্ত হইয়া দীড়াইয়া
বহিল।

প্ৰকৃতিস্থ হইয়াই সে একেবাবে বাধিমৌৰ মতো গৰ্জন কৰিয়া
বলিল, ছেলে থাক, না থাক, আমাৰেৰ জিনিস আম'ব। যাকে খুশী
বিলিয়ে দোৰ তাতে আপনাৰ কি বলুন তো ?

বড় বৌ চৈৎকাৰ কৰিয়া বলিল, আমাৰ কি ? ভাগেৰ ভাগ
ক'বে নে নিয়ে যাকে খুশী দে। সাজাৱ জিনিস দিতে গেলেই আমি
বলবো।

জয়া দাঁতে দাঁত চাপিয়া বলিল, তাট হবে। ভাগ যথন হ'লট
ওখন সব জিনিসেৰ চূল চেৱা ভাগ হওয়া দুবকাৰ।

বনিয়া উনামে জল ঢালিয়া দিয়া শোবাৰ ঘৰে প্ৰবেশ কৰিল।

୧୫

ଅତି ବଡ଼ ଶକ୍ରଣ ମେଜ୍-ବୌବ ଦୋଷ ଦିତେ ପାରିବେ ନା । ମେହି ସକଳ ହଇତେ ଅନୁତଃପକ୍ଷେ ସାବ ଆଟେକ ବନ୍ଦ ଦବଜା ନାଡାଇସା ଗିଯାଛେ, କିନ୍ତୁ ଜୟା ମେଟେ ଯେ ଖିଲ ଆଟିଯା ଶୁଇୟା ପଡ଼ିଥାଏ ତାହାର ପର ନା କରିଲ ମାଡ଼ା-ଶବ୍ଦ—ନା କହିଲ ଏକଟି କଥା । ଘୁମାଇସାହେ କି ଜାଗିଯା ବହିଯାହେ ବାହିବ ହଇତେ କିଛୁଇ ଆନନ୍ଦାଜ କବିବାବ ଜୋ ନାହିଁ ।

ଇତିମଧ୍ୟେ ବାରାଘବେବ କାଜକର୍ମ ଘିଟାଇସା ଲଞ୍ଚଣକେ ଲହିୟା ପଡ଼ିଯା ତାହାର ମହିତ ହିଙ୍ଗ-ବିଜି ବକିତେ ବକିତେ ମେଜ୍-ବୌବ ନିଜେରେ ଏକଟୁ ତଙ୍ଗାବ ଭାବ ଆସିଯାଇଛିଲ । ହଠାତ୍ ପ୍ରମଦ କବିଯା ଜାଗିଯା ଦେଖେ ରୋଦ ଉଠାନେବ ଶେଷପାଣେ ଆସିଯା ଠେକିଯାଛେ । ବାହିବେ ଗିବିବାଲା ନିବତିଶୟ ବିଷକ୍ତ-ମୁୟେ ଚୂପ କବିଯା ବସିଯାଇଛିଲ । ମେଜ୍-ବୌବକେ ଦେଖିଯା କାନ୍ଦ-କାନ୍ଦ ଗଲାଯି କହିଲ, କି ଇଲ ନ' ଖୁଡୀମାବ ? ଓଟେ ନା, ନଡାଚଡ଼ା ମେଇ,—ମାକେ ଝିଙ୍ଗାସା କବଲେ ମେଓ କିଛୁ ବଲେ ନା—

ଜବାବ ନା ଦିଯା ମେଜ୍-ବୌବ କ୍ରତ୍ପଦେ ଜ୍ଯାବ ଘବେବ ସାମନେ ଗିଯା ବଲିଲ, ଦୋବ ସଦି ଏଥିମେ ନା ଖୁଲିସ ନ'ବୈ, ଏଇବାବ ମାଥା ଖୁଁଡେ ମବବ । ଏକ୍ଷୁଣି ତୋବ ଭାନ୍ଦବବା କିବବେ । ପାଡାମୟ ଆବ କେଳେକ୍ଷାବୀ କରିସନେ ବଲଛି ।

କୋନ ଅବସ୍ଥାଯ ଲୋକ ଜାନାଜାନି ହଇତେ ଦେଖ୍ୟାଟା ଜୟା ଏକେବାରେ ପଛନ୍ଦ କରେ ନା ଏକଥା ବାଡ଼ିଶୁଦ୍ଧ ସବାଇ ଜାନିତ । ହଇଲେ ତାହାଇ । ଜୟା ନିଃଶବ୍ଦେ ଉଠିଯା ଖିଲ ଖୁଲିଯା ଖାଟେର ଉପର ବମ୍ବିଲ ।

ମେଜ୍-ବୌବ କଠିନ୍ବେ ଦରଳ ଢାଲିଯା କହିତେ ଲାଗିଲ, ଏହି ଆଷାଢ଼େର ଏତ ବଡ଼ ବେଳାଟା ବାସିମୁୟେ ରମେଛିସ, ବନିହାବୀ ତୋବ ଆକ୍ଷେଳଟା ନ'ବୈ ।

ରମଚନ୍ଦ୍ର

ଟାକୁରପୋ ବାଡ଼ୀ ଏସେ ସମ୍ମତ ଶୁଣେ କି ବଲବେ ବଲତ—ଯେ, ବାଡ଼ୀତେ ଏକଟା ପ୍ରାଣୀ ନିରଞ୍ଜ ଉପବାସୀ ରଇଲ କେଉ ଏକବାର ତାକିଯେ ଦେଖିଲେ ନା—

କ୍ଷପକାଳ ଚୁପ କରିଯା ଜୟାର ଦିକେ ଚାହିଁଯା ମେଜବୌ ବୋଧ କରି ତାହାର ମନେର ଭାବଟା ଆନ୍ଦାଜ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିଲ । ହଠାଏ ଗଲା ଥାଟୋ କରିଯା ବଲିତେ ଲାଗିଲ, ତା ବୁଝି ବୋନ, ସେ କଥାଟା ମିଥ୍ୟେ ନନ୍ଦ । ସକାଳ ଥେକେ ଏତ କାଣ କରିଲେ—ତବୁ ହାଜାର ହୋକ ତୁମି ବସିଲେ ବଡ଼, ତୋମାର ମେଘର ବୟମୀ ବଲେଇ ହୟ, ମାନ୍ତ୍ରିଷ୍ଟା ମରଲ କି ଥାକଳ ଏକଟା ବାର ତାକିଯେ ଦେଖିଲେ ନେଇ ? ଆବାର ତାଣ ବଲି, ଡଗବାନ ମରାଇକେ ସବ କିଛି ଦେନ ନ । ତାଟ ନିଯେ ଏତ ବଡ ଖୋଟା ଦେଖାଇ ବା କେନ, ଆବ ଦେମାକଇ ବା ଏତ କିମେର ? ଏକଟା ମେଘେ ଆଛେ ବଲେଇ ନା ଏତ, ଏହି ତ ସେଦିନ ମେଘର ମରତେ ବସେଛିଲ ଆବ ଏକବାର ତେମନ ହତେ କତକ୍ଷଣ ?

ଜୟା ଅନ୍ତଦିକେ ଚାହିଁଯାଢିଲ, ଶିହରିଯା ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ମୁଖ ଫିରାଇଯା ବଲିଯା ଉଠିଲ, ଓସବ ଅଲଙ୍କୃତେ କଥା କେନ ବଲ ମେଜଦି—

ମେଜବୌ ଅପ୍ରତିଭ ହଟିଲ, କିନ୍ତୁ ଥାମିଲ ନା । ବଲିଲ, କଥାର କଥା ବଲଛି ନ'ବୌ । ବଡ଼ାଇ କି ଅନ୍ତ ଲୋକେ କରତେ ପାରେ ନା, ନା ବଲବାର ତାଦେର କିଛି ନେଇ ? ବଲିଯା ଏକଟା ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ କଟାକ୍ଷ କରିଯା ବଲିତେ ଲାଗିଲ—ମର୍ବ୍ସ ଗ୍ରାମ କରେ ବସେ ଆଚେନ, ଉଗ୍ରେ ଦିତେ ହଞ୍ଚ କିନା—ଆସିଲ କଥାଟା ହଲ ତାଇ । ତୁଟେ କଲକାତାଯ ପଡେ ଧାକିସ, ନିତେ ଛାଁତେ ଆସିନ ନା—ତବୁ ଭାଗ ତ ସମାନ ମକଳେବହି ।

ଜୟା କ୍ଲାନ୍଱ କଣ୍ଠେ କହିଲ, ଥାକଗେ ଓ ସବ କଥା—

ମେଜବୌ ତଙ୍କଣାଂ ସାଯ ଦିଯା ବଲିଲ, ତା ଥାକ କିନ୍ତୁ ଏବାରେ

ରୂପଚକ୍ର

କଳକାତାଯ ସାବାର ଆଗେ ଏଇ ବାଶ-ବାଗାନ ସର-ଦୋର-ଉଠୋନ ସମସ୍ତ ଚାଲ
ଚିରେ ବାଟୋଧାରୀ କରେ ଯାବି । ଠାକୁରଙ୍ଗୋ ଆସବେ ଏହି ଶନିବାରେ ?
ଆଜିକେ ବଲିଲ ସବ କଥା । ଆମିଓ ଯା କରବାର କରବ ।

ତବୁଷ ଜୟା ଉତ୍ସାହ ଦେଖାଇଲ ନା ଦେଖିଯା ମେଜବୋ ଅଭୟ ଦିଯା
କହିତେ ଲାଗିଲ, ଦେଖା ଶୋନାର ଜଣ ତୁହି ମୋଟେଟି ଭୟ କରିସନେ ବୋନ ।
ଏ ପଚା ଗ୍ରାୟେ ତୁହି ସଦି ନା ଥାକତେ ଚାସ, ଥାକିସ କଳକାତାଯ ଥେମନ
ଶାଢିସ । ଲୋକଜନ ଥାକବେ, ତୋର ମେଜ ଭାସ୍ତର ରାଇଲେନ, ଦେଖା ଶୋନାର
ଭାବନା କି ? ସଲିତେ-ସଲିତେ ବାହିବେବ ଦିକେ ଚାହିୟା ହଟାଏ ଥାମିଯା
ଗେଲ । ଫିମ୍-ଫିମ୍ କରିଯା ବଲିଲ, ଚୁପ କର ନ'ବୌ, ବଡ ଗିନ୍ଧି ଏହି ଚର
ପାଠିଯେଛେ । ଶକ୍ତୁର ପୁରୀତେ ବସତ ତୟେଛେ ଆମାଦେର—

ମୁଁ ବାଡାଇଯା ଜୟା ଦେଖିଲ ଗିରିବାଲା ଶ୍ରକ୍ଷମୁଖେ ଉଠାନେବ ମେହି ଦିକଟାଯ
ପୁରୀଯା ବେଡାଇତେଛେ । କୌଣସିଯା ମେ ତାହାକେ କାହେ ଡାକିଲ ।
ବଲିଲ, ସକାଳ ଥେକେ ତୁହି କୋଥାଯ ଛିଲି ରେ ?

ଅଭିମାନ-କୁକୁ କଟେ ଗିରିବାଲା ବଲିଲ, ଏକବାର ମୋଟେ ଗିରେଛି
ମଟ୍-ଏର ବାଡ଼ୀ, ଅମନି ହେମୋ-ତେମୋ କତ କଥା ହଚ୍ଛେ—ସକାଳ ଥେକେ
କୋଗାଯ ଛିଲି ବେ ? ତୁମି ସୁମିଯେ-ସୁମିଯେ ସବ ଦେଖେଛ କିନା ନ'
ଖୁଡିମା ।

ଗିରିବାଲାକେ ଟାନିଯା ଆରା କାହେ ଆମିଯା ହାସିମୁଖେ ଜୟା ବଲିଲ,
ବଡ ସୁମ ଏମେହିଲ, ମନ୍ତ୍ର । ତୁହି ବାଡ଼ୀ ଏମେ କି ଭାବଲି ବଲ ଦିକି ?
ମନେ କରଲି ବୃଦ୍ଧି ନ'ଥୁଡ଼ୀ ମରେଛେ, ଆପଦ ଗେଛେ—

ଗିରିବାଲା ଯେନ କତ ବଡ ଗିନ୍ଧି । ବକ୍ଷାର ଦିଯା ଉଠିଲ, ଥାକ;
ଆନିଥ୍ୟେତାଯ ଆର କାଜ ନେଟି । ବାଜକଣ୍ଠେର ସୁମ ଭାଙ୍ଗିଲ ଏତକ୍ଷଣେ,

ରୂପଚକ୍ର

ଏଥନ ଦୟା କରେ ଛଟୋ ମୁଖେ ଦିଯେ ଆମାଦେବ ଉଦ୍‌ଧାର କରେ ଦିଯେ ସାଓ ।
ର୍ବାଂଧା ଭାତ ଶୁକିଯେ ଚାଲ ହୁୟେ ଉଠିଲ ।

ମେଜବୌ କଥା କହିଯା ଉଠିଲ, ନ'ବୌର ମନ ଭାଲ ନେଇ—ତୁମି ଧରେ
ଶାଓ ବାଢା, କାଟା ଘାୟେ ନୂନେବ ଛିଟି ଆର ଦିଅ ନା । ଏହି ବେଳା
ମା ବିଷ ଛଡ଼ିଯେଛେନ, ଏଥନ ମେଘେ ଲେଲିଯେ ଦିଯେ ତିନି ବୁଝି ପାଡାୟ
ବେରୋଲେମ ।

ଗିରିବାଲା ଭୟାର ମୁଖେର ଦିକେ ଏତନ୍ତରେ ଭାଲ କବିଯା ତାକାଇଲ ।
ମେ ମୁଖେ କି ଦେଖିଲ ମେଇ ଜାନେ, ପ୍ରତିକିର୍ଣ୍ଣିତର ମତେ ମେଇଥାନେ ଦ୍ୱାରାଇଯା
ରହିଲ । ସକାଲେର କଲହେର କୋନ ବିବରଣ୍ଣଇ ମେ ଜାନିତେ ପାରେ ନାହିଁ ।
ମେଜବୌ କହିଲ, ସର-ଚଢାଓ ହୁୟେ କୋନ୍ଦଳ କରତେ ଏମେହ ମା, ଏକଟୁ ଦୟା-
ଧର୍ମ ନେଇ ? ଶୁଣିଶୁଣ ମେଇ ଯେ ଏକଟା ନୋକେର ପିଛନେ ଲେଗେଛ, ଏକେର
ପରେ ଆର ଆସଛ—କତ ବଡ଼ ବେହାୟା ହଲେ ଯାହୁଷେ ଏ ସବ ପାରେ ।

ଗିରିବାଲା କୁନ୍ଦ କଟେ କହିଲ, ତୁମି କେମ ବଲଛ ମେଜଖୁଡୀ, ନ'ଖୁଡୀଗା
କଥା କଇତେ ପାରେ—

ମେଜବୌ ଏକବିନ୍ଦୁ ରାଗ କରିଲ ନା । ହାସିଯା ବଲିଲ, ତାଇ କି ସବ
କଥା ପାରେ ମା, ନବ ପାବା ଯାଯ ନା—ପରକେ ଦିଯେ ବଲାତେ ହୁଁ । କେଉଁଠି
ତୋମରା କମ ନାହିଁ । ପିଙ୍ଗୀ କୋଥାକାର କୋନ ବଂଶେର ପାତା, ଖଡ଼-କୁଟୋ
ଛାଇଭୟ ନିରେ ବେହନ୍ଦ କରେ ଶୋନାଲେନ । କର୍ତ୍ତା ଏକଦିନ ଭାଦ୍ରବୌଯେର
ମାଥାୟ ଛେଡ଼ା ଜୁତୋ ଦିଯେ ଏଦେଶ-ମେଦେଶ ନାମ କିନଲେନ । ଦେଶେ ଲୋକ
ଥାକଲେ ମେଦିନ ମେଇ ଜୁତୋର ମାଲା ଗେଥେ ଗଲାୟ ବୁଲିଯେ ଦିତ । ଏମବ କି
ମୁଖ ଫୁଟେ ବନବାର କଥା ମା, ନା ନିଜେର ମୁଖେ ବଲା ଯାଏ ? ବଲିଯା
ମନେର ମତ କଥା ଶୁନାଇବାର ଆନନ୍ଦେ ମେଜବୌ ମଗର୍ବେ ଜୟାର ଦିକେ

ବସଚକ୍ର

ହୋଇଲ । କିନ୍ତୁ ଜୟାର ମୁଖ ତଥନ ଏକେବାରେ ଛାଇୟେବେ ମତୋ ସାଦା ହଇଗା ଗେଛେ ।

ଶ୍ରୀପରେ ଯେଣ ସମ୍ପିଂ ଫିବିଯା ପାଇୟା ଜୟା ଗର୍ଜନ କବିଯା ଉଠିଲ, ବେବିଯେ ଯା ଗିବି, ଚଲେ ଯା ଏଥାନ ଥେକେ—ଚଲେ ଯା ବଳ୍ଳି । ମେଜବୌର ମୁଖ ହାସିତେ ଡବିଯା ଆସିଲ, ଜୟା ତାହାକେଓ ସମ୍ବେଦନ କବିଯା କହିଲ, ଆମାର ଶବୀର ଭାଲ ନୟ ମେଜଦି, ଆମି ଏକଟ୍ଟ ଏକଳା ଥାକର ।

ମେଜବୌ ପ୍ରତ୍ୟାନ୍ତବେ କି ଏକଟା ବଣିତେ ଗେଲେ ଜୟା ଆବଶ୍ୟକ ଅଧୀର ହଇବା ହାତ ଜୋଡ଼ କବିଯା ବଲିଲ, ଆମି ଆବ ବସନ୍ତେ ପାବଛିଲେ, ତୁମ୍ହି ଯାଉ, ତୋମାର ପାଷେ ପଡ଼ି ତୁମ୍ହି ଚଲେ ଯାଉ—ବଲିଯା ତାହାଦିଗକେ ଏକରକମ ଜୟା କବିଯା ବାହିନ କବିଯା ଦିଯା ଜୟା ସନ୍ଦେଶ ପୁନବାୟ ଦବଜା ବନ୍ଧ କବିଲ ।

ବଡ଼ବୌ ପାଡ଼ାୟ ଯାଇ ନାହିଁ, ନିଜେର ସବେଇ ନିଃଶବ୍ଦେ ଅପେକ୍ଷା କଯିତେ-ଛିଲ । ଗିରିବାଲା ଫିବିଯା ଆସିଲେ ଚୁପି-ଚୁପି ଜିଜ୍ଞାସା କବିଲ, କି ବଲେ ?

ଅବ୍ୟକ୍ତ ସ୍ଵବେ କେବଳ ଏକଟା କି କହିଯା ଅକ୍ଷ୍ୟାଂ ଗିବିବାଲା ଝର ଝର କରିଯା କୌଦିଯା ଫେଲିଲ । ତାବପଥ ମାଯେବ କୋଲେବ ମଧ୍ୟେ ଝପ କରିଯା ପଡ଼ିଯା ମୁଖ ଶୁଜିଯା ଫୁଲିଯା-ଫୁଲିଯା କୌଦିତେ ଲାଗିଲ । କିଛୁତେ ଆର ଶାନ୍ତ ହଇତେ ଚାଥ ନା ।

ବଡ଼ବୌ ବଲିଲ, ଜୟା ଗାଲମନ୍ଦ ଦିଯେଛେ ବୁଝି ?

ଗିବିବାଲା ଘାଡ ନାଡ଼ିଲ ।

—ଖେତେ ଏଲ ନା ?

ତେମନି ମୁଖ ଶୁଜିଯା ଧାକିଯା ଗିରିବାଲା ବଲିଲ, ନା ।

ରମ୍ପଚକ୍ର

—ତା ଏତ କାନ୍ଦା କିମେର ? ଲକ୍ଷ୍ମୀମା, ସବ କଥା ବଲୋ ଆମାୟ ।

ଗିରିବାଳା ମୁଖ ତୁଲିଲ, କିନ୍ତୁ ଜ୍ଵାବ ଦିଲ ନା । ବଡ ବଡ ଅଞ୍ଚବ ଫୌଟା ନିଃଶବ୍ଦେ ତାହାର ଗାଲ ବହିଆ ଝରିତେ ଲାଗିଲ ।

ବଡ ବୌ ବିରଜ ହଇଯା ଉଠିଲ ।—କି ହେବେ ତାଇ ବଳମ, ପୋଡ଼ାରମୁଖୀ ।

କାନ୍ଦା-ବିଜନ୍ଧିତ କଟେ ଗିରିବାଳା ଟାନିଆ ଟାନିଆ ବଲିତେ ଲାଗିଲ, ନ' ଖୁଡୀମା ବାଁଚବେ ନା, ତୁମି ତାକେ କି ବଲେଛ—ମେ ମବେ ଯାବେ ଏବାର—

କଲାହେର ଝୋକେ ଅନେକ ନମ୍ବର ଅନେକ କଥାଇ ବଡ଼ବୌର ନ୍ମ ଦିଯ ବାଟିର ହଇଯା ପଡ଼େ, ମେଟା ତାହାର ସ୍ଵଭାବଦୋଷ—କିନ୍ତୁ ଜ୍ଯାବ ସଙ୍ଗେ ଆଜ ଯାହା ଘଟିଯାଛେ ତାହା ଯେମନ ଅଭ୍ୱତପୂର୍ବ, ତେମନି ମର୍ମାଣ୍ତିକ । ବର୍ଜବେବ ମଧ୍ୟେ ଅଧିକାଂଶ ଦିନଟ ଜୟା ବାପେବ ବାତୀ ଥାକିତ, ତବୁ ବିବାହେର ପଦ ମେଟ ଯେ ଏତଟକୁ ମେଯେ ପରେର ସରେ ଆସିଯାଇଲି କେବଳ ମେଟ କୟଟା ଦିନେର ମଧ୍ୟେଇ ତାହାକେ ଚିନିଆ ଲାଇତେ ବଡ଼ବୌର ଏକବିନ୍ଦୁ ବାକୀ ଛିଲ ନା । ଭୟେ ତାହାର ପ୍ରାଣ ଉଡ଼ିଯା ଗେଲ, ତବୁ ମୁଖେ ଶାହସ ଦେଖାଇଯା ଉଚ୍ଚକଟେ ବଲିଖା ଉଠିଲ, ଏହି ମଧ୍ୟେ ଲାଗାନୋ ହ୍ୟେ ଗେଛେ ? କି ବଲେଛି, ମିଥୋ-ମିଥୋ କି ବାନିଯେ ବଲେଛେ ତୋବେ ? ଭାସ୍ର ଫିରଲେ ଶତଥାନୀ କରେ ତାର କାନେ ତୋଲା ହବେ—ତାରଇ ଯତ୍ୟନ ହଚ୍ଛେ । ଅତ ଧର୍ମେ ସଇବେ ନା ରେ, ମାଧ୍ୟାବ ଉପର ଭଗବାନ ଆଛେନ ।

ବଡ ବୌ ଚୂପ କରିଲ । ମନେ ମନେ ବୋଧ କରି କୋନ ଦିକ ହଟିଲେ ଇହାର ଏକଟା କଟୋର ଜ୍ଵାବ ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରିଯାଇଲି ; କିନ୍ତୁ ମେ ସନ୍ତାବନ ନା ଦେଖିଆ ପୁନର୍ଥ ଆରଜ କରିଲ, ଭାସ୍ର ନ' ବୌମା ବଲତେ ଅଞ୍ଜାନ ।

ରସଚକ୍ର

ମାରାଦିନ ପରେ ତେତେ-ପୁଡ଼େ ତାରା ବାଡ଼ୀ ଆସଛେ—ଏସେ ଶୁନବେ ସଥନ ସେଇ
ଅବୌମାର କୀଣି ? ତାର ଜଣେ ମନେ ଏକଟୁ ଭୟ-ଡ଼ର ଆଛେ ? ବାଡ଼ୀ-ଶୁନ
ଲୋକ ଉପୋସୀ, କଟି ମେଯେଟୀ ଅବଧି କିଛି ଥାଯ ନି, ମାଝୁମେର ଏକଟୁ
ମାୟା-ଦସ୍ତାଓ ନେଇ ? ଏମନ ବନ୍ଦରାଗୀ ଉଗ୍ରଚଣ୍ଡା ମେହେମାମୁଷ ସେ ସଂସାରେ ମେ
ସଂସାର ଉଚ୍ଛର ଘାବେ ଛାଡ଼ା ଆର କି ?

ତବୁ ମାଡ଼ୀ ଶବ୍ଦ ନାହିଁ ଦେଖିଯା ବଡ଼ବ୍ୟ ଆଶକ୍ଷାୟ ସତ୍ୟସତ୍ୟାଇ କାନ୍ଦିଯା
ଫେଲିଲ । ବଲିତେ ଲାଗିଲ, ମରଣ କେବଳ ଆମାରାଇ ହ୍ୟ ନା, ଆମି ହ୍ୟେଛି
ମକଲେର ଠୁ ଚକ୍ଷେର ବିଷ । ବିଚାର କରେ କେଉ ଦେଖବେ ନା, ଏକଟା କଥାଓ
ଶୁନବେ ନା, ସେଇ ଏସେ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଶୁନବେ, ଏମନି କରବେ, ସେନ ଆମାରାଇ ସତ
ଦୋଷ । ପେଟେର ମେଯେଟୀଓ ପର ହ୍ୟେ ଗେଛେ । ଆଜ ସଦି ଆମାର ତାରା
ଦେବେ ଥାକତ । ଅକାଳ-ମୃତ ତିନଟି ସନ୍ତାନେର ଶୋକେ ବଡ ବୌ ଚୋଥେ
ଝାଚିଲ ଦିଯା ସଥାଥ ଇ କାନ୍ଦିତେ ଆରାଣ୍ଡ କବିଲ ।

ମହିମା ଜୟା ଆସିଯା ଦ୍ଵାଡ଼ାଇତେଇ ସମସ୍ତ ଗୋଲମାଲ ଏକନିମେଷେ
ଥାମିଯା ଗେଲ । ମୁହୂର୍ତ୍ତକାଳ ଶ୍ରିବ ଥାକିଯା ଜୟା ବଲିଲ, ଏକୁନି ବାଡ଼ୀ ଥେକେ
ଚଲେ ଯାବ ?

ବଡ ବୌ ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ଚୋଥ ମୁଢିଯା ବଲିଲ, କଇ, ଆମି ତ ଚୁପ କରେ
ଆଛି । କି କରଲାମ ଆମି ? କି ଶୁନେଛିସ ବଳ ? ମିଛେ କଥା ବଲିମ
ନେ ଜୟା, ଭାଲ ହବେ ନା ।

ସେକଥା କାନେ ନା ତୁଲିଯା ତୌବ୍ରଦ୍ଵବେ ଜୟା ବଲିଲ, ବଡ ପିଙ୍ଗୀର
ଆକ୍ଲେଲ ଭାଲ । ସେଦିନ ମେଯେ ଯମେର ଘର ଥିଲେ ଫିରେଛେ, ସମସ୍ତ ଦିନ ନା
ଥାଇସେ ରାଖା ହ୍ୟେଛେ । ଗିରିବାଲାର ହାତ ଧରିଯା ଟାନିଯା କହିଲ, ଉଠେ
ଆୟ ହତଭାଗୀ, ଏମନ କରଲେ ଘରବି ସେ ଏବାର ।

ରମଚନ୍ଦ୍ର

ବଡ଼-ବୋଣ ଗିରିବାଲାକେ ଠେଲିଆ ଜୟାର ଦିକେ ଦିଲ । ବଲିଲ, ତାଇ
ଦେଖ୍ ତ ବୋନ, କି ଜାଳାତନ ହଚି ଏହି ଧାଡ଼ୀ ମେଯେଟାକେ ନିଯେ । ଉଠେ
ଯା ଗିରି, ତୋର ନ'ଥୁଡ଼ୀକେ ନିୟେ ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ଖେଳେ ନି ଗେ ଯା ।
ବେଳା କି ଆର ଆଛେ ?

ଜୟା ବଲିଲ ,ତୁମିଓ ଥାଓ ନି ଦିଦି, ଓଠୋ—

ଏକଗାଲ ହାସିଆ ବଡ ବୋ ବଲିଲ ତା ଯାଚି, ସାରାବେଳା ଉପୋଷ କରେ
ଗା'ଟା କେମନ ବିମବିମ କରୁଛେ । ଓରେ ଗିରି, ତିନଟେ ଠୀଇ କରିସ ତବେ—
ବଲିଆ ବଡ ବୋ ଉଠିଯା ଧାଡ଼ାଇଲ ।

୧୬

ଗଲେ ଗଲେ ଥାଓୟା ବେଶ ଚଲିଯାଛିଲ, ହଠାଂ ଗିରିବାଲା ବଲିଲ,
ନୀତ୍ତୁଭୀମା, ତୋମାର ଥାଳାଟା ନିୟେ ଏଲେ ନା ?

ବଡ ବୁଝ ବିଶ୍ୱରେ ଚକ୍ର କପାଳେ ତୁଲିଯା ବଲିଲ, ଆଛା ତୋଳା ମନ
ତୋର ଜୟା, ହୀ କରେ ଗଲ୍ଲ ଗିଲିଛିମ, କିନ୍ତୁ ତେଷ୍ଟାରେ ହଁସ ନେଇ ।

ଜୟା ହାସିଯା ବଲିଲ, ବେଶ ତ ହିଛିଲ ଦିଦି, ଆର ଏହି ଦୁଖଟା ଖେଳେଇ
ହୟେ ଯେତ । ଗିରି ପୋଡାରମୁଖୀଏ ଆବ ସବୁର ମହିଳ ନା ।

ବଡ ବୌ ମନେ-ମନେ ଲଜ୍ଜା ପାଇୟା କହିଲ, ତା ହୋକ । ଆମରା
ଆନ୍ତେ-ଆନ୍ତେ ଅନେକକଣ ଧ'ବେ ଥାବ । ତୋବ ଭାତ-ଟାତ ନିୟେ ଆୟ
ଏଥାନେ ।

ଜୟା ତେମନି ହାଶିମୁଖେ କହିଲ, ଆର ସଦି ଆମି ମୋଟେ ନା ଥାଇ ?
ମନିଦ୍ଵିଷ ହସି ବଡ ବୌ କହିଲ, ତା ତୁମି ପାର । ତୋମାର ଗୁଣେର କି
ମୀମା ଆଛେ ?

ଏକଟୁ ଚୁପ ଥାକିଯା ଧୀରେ ଧୀରେ ଜୟା ବଲିଲ, ସତ୍ୟାଇ ଥାବ ନା ।
ଭାଗ-ବୀଟୋଯାରା ଯଥନ ହୟେ ଗେଛେ, ତୋମାର ଘରେ ଆମି କେନ ଥାବ ?
ତାବପର ବଲିତେ ଲାଗିଲ, ଏକଦିନ ଛିଲ ଦିଦି, ଝଗଡା କ'ରେ ତୋମାର
ପାତ ଥେକେ କେଡ଼େ ଥେଯେଛି । ଆଜ ଯେ ଏତ ଯତ୍ତ କରଛ ତବୁ ଥାବ ନା—
ଥାବ କେନ ? ବଲିତେ ବଲିତେ ତାହାର ଗଲା ଧରିଯା ଆସିଲ, ଚକ୍ର ମଜଳ
ହଇଲ, ବଲିଲ, ଦିଦି ଏହି ସବ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ଛେଡେ ଦାଓ । ଏତକାଳ ବଢ଼ାକୁରେର
ସଙ୍ଗେ ଘର କରଲେ, ମାନ୍ୟଟିକେ ଚିନ୍ଲେ ନା । ଏହି ବୁଡ଼ୋ ସମେତ ତୋମରା
ଓଁକେ ଥୁନ କରେ ଫେଲିବେ । ସଂମାର ସେମନ ଛିଲ ତେମନି ହୋକ । ତୋମାର

ରମ୍ପଚନ୍ଦ୍ର

ପାଯେ ଧରେ ମିନତି କରେ ବଲଛି ଦିନି, ଏହି କଥାଟା ତୁମି ବଠ୍ଠାକୁରକେ ବୁଝିଯେ ଦୋଳୋ ।

ବଡ଼ ସ୍ଵର୍ଗ ମହିମା କୋନ ଜ୍ଵାବ ଦିତେ ପାରିଲ ନା, ଜୟାର ମୁଖେ ଦିକେ ଚାହିୟା ଗୁମ ହଇଯା ବସିଯା ରହିଲ । ଆଗ୍ରହଭରା ସ୍ଵରେ ଜୟା ଜିଜାମା କରିଲ, ବଲବେ ତ ?

ବଡ ବୌ କହିଲ, ବଲତେ ହୟ ତୁମି ବୋଲୋ । ପୁରୁଷ ମାନ୍ଦ୍ରସେର କଥାଯ ଆୟି କୋନଦିନ ଥାକିମେ—ଥାକବୋଣ ନା ।

ଜୟାର ମୁଖ ଚୋଥ ଲାଲ ହଇଯା ଉଠିଲ । ବଲିଲ, ମେ ଆୟି ଜାନି । ତୌଆଦୃଷ୍ଟିତେ ବଡ ବୌର ଦିକେ ଚାହିୟା ବଲିଲ, କାର ଜଣେ କି ହଜ୍ଜେ ଜାନତାମ ସବଇ, କିନ୍ତୁ ତୁମି ଯେ ଏତ ନୀଚ, ଏତଥାନି ଛୋଟ ତାଟ କେବଳ ଜାନତାମ ନା । ବଲିତେ ବଲିତେ ପିଛନ ଫିରିଯା କ୍ରତ୍ବେଗେ ମେ ସବ ଛାଡ଼ିଯା ବାହିର ହଇଲ ।

ବଜ୍ରାହତେର ମତୋ ବଡ ବୌ କ୍ଷଣକାଳ ନିଷ୍ପଳକ ହଇଯା ରହିଲ । ତାରପର ଥାଳା ଟେଲିଯା ଭାତ ଛଡାଇଯା ତୌରବେଗେ ପେଛମେ ପେଛନେ ଛୁଟିଲା ଉଠାନ ଅବଧି ଆମିଲ । ବଲିତେ ଲାଗିଲ, ଓ ଆବାଗୀ, ଆର କି ଜାନିନ ବଲେ ଯା । କାର ଜଣେ କି ହଜ୍ଜେ ଦଶେ-ଧରେ ଜାମୁକ । ମାଯେ-ଝିଯେ ପରାମର୍ଶ କରେ ଦିନରାତ ଠାକୁରପୋର କାନେ ବୀଜ-ମଞ୍ଜୋର ଦିଙ୍ଗିମ । ମୁଖେ ଭାସୁର ଭାସୁର କରଲେ ହୟ ନା, ମରାଇକେ ବକ୍ଷିତ କରେ ନିତାଟ ଚକ୍ରାନ୍ତିର ଜମିଦାରୀ କିମଛିମ ଗୋପନେ ଗୋପନେ । ବଲେ ଯା ମେଟ ସମସ୍ତ କଥା—

ଏକେ ସମସ୍ତ ଦିନେର ଅନାହାର ତାର ଉପର ସକାଳ ହଇତେ ନିରସର ଏହି ଧରଣେର ବକାବକିତେ ଜୟାର ସର୍ବିଜ୍ଞ ଜାଳା କରିତେଛିଲ; ଆର ମେ ସାମଲାଇତେ ପାରିଲ ନା । ବଲିଲ, ଈୟା, କିମଛି ଜମିଦାରୀ । ଏତ ଦିନ

ମୁଖ ଚେଯେ ନା କେନ, ଭୁଲ ହେଁଛେ । ଶୁଦ୍ଧ ଜମିଦାରୀ ନୟ, ନିତାଇ ଚଙ୍ଗୋତ୍ତିର
ବାଡ଼ୀଟାଓ କିମବ । କାଳେ-ଭଦ୍ରେ ସନ୍ଦି କଥନ ଗୀଘେ ଆସି ତୋମାଦେବ
ମୁଖଦର୍ଶନ ନା କବତେ ହୟ ମେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ହବେ ।

ବଡ ବୌ ବଲିଲ, ମୁଖ ଦେଖିତେ ସେନ୍ଦ୍ର କବେ ବୁଝି ? ଆହୁକ ମେ-ଜନ
ବାଡ଼ୀ, ଦିବି ଦିଯେ ଦେବ କାଳଇ ଯେନ ଉଠୋନେବ ମାବାଧାନେ ବେଡା ତୁଲେ
ଦେଯ । ଓଲୋ, ଭୟ ଦେଖାମ୍ କାବେ ? କିନଗେ ଜମିଦାରୀ, କିନିମ୍ ବାଡ଼ୀ,
କିନିମ୍ ନି କେମ ଏତଦିନ ?

ଜୟା ଚଲିଯା ଯାଇତେଛିଲ, ମୁଖ ଫିବାଇଯା ବଲିଲ, କେମ ଯେ କେନା
ହୟ ନି ଏବି ଯଧ୍ୟେ ଭୁଲେ ଗେଲେ ?

ବଖାବ ଭିତବେବ ପ୍ରଚଳ ଇଞ୍ଜିଟଟା ମନେ ପଡ଼ିଯା ବଡ ବୌ ଏକେବାବେ
କ୍ଷେପିଯା ଗେଲ ।—ବି, ବି ବଜି ତୁଟି ? ମେହି କ'ଟା ଟାକା ଦିଯେଛିଲି
ତାବି ଝୋଟା ଦିଲି ?

ଉଦ୍‌ବନ୍ଧିନ, ହା ତାଇ । କୋଥାଯ ଥାକତ ତୋମାବ ଏତ ଦଞ୍ଚ, କୋଥାଥ
ଥାକ ତ ତାବ ଚାକବୀ, କୋନ୍ ମେଲେ ଯେତେ ହତ ତାକେ, ଏକଦିନ ଠାଙ୍ଗା
ମାଥାର ସମନ୍ତ ଭେବେ ଦେଖୋ । କିନ୍ତୁ ଯାକ ମେ ସବ, ଶୁଦ୍ଧ ଭାଗ-ବୀଟୋଯାରା
ନୟ, ତୋମାଦେବ ମୁଖ ଦେଖତେ ନା ହୟ ମେହି ବ୍ୟବସ୍ଥା କବେ ଆୟି ଛାଡ଼ବ ।
ଏ ହ' ତିମଟେ ଦିନ ଏକଟ୍ ରେହାଇ ଦାଓ—

ଯଲିଯା କଲହେବ ମା ଥାନେ ଅକ୍ଷୟାଃ ଛେଦ ଟାନିଯା ଦିଯା ଜୟା ଚଲିଯା
ଗେଲ, ବଡ ବୌବ ଶତ ଶାକ୍ରମଣେ ଆବ ପ୍ରତ୍ୟାକ୍ଷି କବିଲ ନା ।

ରସଚକ୍ର

ମନ୍ଦ୍ରାର ପର ଶିବରତନ ଫିରିଯା ଆସିଯା ଦେଖିଲେନ, ସମସ୍ତ ଘରେଇ ଥିଲ ପଡ଼ିଯାଛେ, ଚଣ୍ଡୀମଣ୍ଡପେ ଆଲୋ ନାଇ, ବାଡ଼ୀତେ ସେ ଜନମାନବ କେହ ବାସ କରେ, ଭାବ ଦେଖିଯା ତାହା ବୁଝିବାର ଜୋ ନାଟ । କ୍ଷଣକାଳ ଅନ୍ଧକାର ଉଠାନେ ନିଷ୍ଠକ ଦ୍ୱାଡ଼ାଇୟା କାନ୍ଦିଯା ଗଲାଟୀ ପରିଷାବ କରିଯା ଡାକିଲେନ, ଯୋଗୀନ !

ଜୟା ନିଃଶ୍ଵରେ ଏକଟା ଆଲୋ ଜଳଚୌକୀର ପାଶେ ରାଖିଯା ଗେଲ । ପାଶେ ଜଳଭରା ଗାଡ଼ୁ ଓ ତାହାର ଉପର ଭାଙ୍ଗ କରା ଗାମଛା ସଥାରୀତି ସଞ୍ଜିତ ରହିଯାଛେ । ଶିବରତନ ଚୌକୀର ଉପର ଧପ କରିଯା ବନ୍ଦିଯା ପଡ଼ିଲେନ । ତିନି ସେ କହ ବଡ ପରିଶ୍ରାନ୍ତ, ବସିବାର ଧରନେ ତାହା ଆର ବୁଝିତେ ବାକୀ ରହିଲ ନା ।

ଆହିକେର ଜାଗପା କରିଯା ଗିରିବାଲା ଡାକିତେ ଆସିଯା ଦେଖିଲ, ଶିବରତନ ତଥମେ ଧୂଲି-ଧୂସରିତ ପାଯେ କାଠେର ମତ ଆଉଷ ହଟିଯା ବନ୍ଦିଯା ରହିଯାଛେ, ପ୍ର ଧୁଇବାର କଥା ତାହାର ବୋଧ କରି ମନେଟ ନାଟ । ମେଘର ଡାକେ ଶିବରତନ ସେନ ଜାଗିଯା ଉଠିଲେନ । ବଲିଲେନ, ସବାଟ ବୁଝି ଘୁମିଯେ ପଡ଼େଛେ । ରାତ କି ବେଶୀ ହଲ ଗିରି ?

ଗିରିବାଲା କି ଜବାବ ଦିଲ ଶିବରତନର ତାହା କାନେଟ ଚୁକିଲ ନା । ଅମେକଟା ସେନ ଆପନାର ମନେଟ ବଲିଯା ଉଠିଲେନ, ବାରୋ ଭୃତେ ମିଲେ ସବ ଛାରେଖାରେ ଦେବେ—ଦେ ହବେ ନା । ଚାଲାକୀ ପେଯେଛେ ? ଗିରି, ଡାକ ଦିକି ତୋର ନ' ଖୁଡିମାକେ ।

ଗିରିବାଲା ବଲିଲ, ନ'ଖୁଡିମା ଏଥାନେଇ ଦ୍ୱାଡ଼ିଯେ ଆଛେନ ।

—ଆଛେନ ବୁଝି । ଉତ୍ସାହେର ଆବେଗେ ଶିବରତନ ଉଠିଯା ଦ୍ୱାଡ଼ାଇଲେନ, ବଲିଲେନ ଜାଗିଲେନ, ଶୋନ ନ' ବୌମା, ବିଭୂତିକେ ଚିଠି ଲିଖେ ଦିଲାମ ଦେ

ରସଚକ୍ର

ବାଡି ଆସୁକ । ଏତ କଷ୍ଟ କବେ ମୋନାର ହାଟ ଜମିଯେ ତୁଳଲାମ—ତଥନ କେ କୋଥାଯ ଛିଲ ? ସଂସାବ ଆମାବ—କାରୋ କଥା ଶୁଣବ ନା । ତୁମି ଶକ୍ତ କବେ ହାଲ ଧବ ଦିକି, ମା । ସାବ ନା ପୋସାବେ ଦୂର କବେ ଦେବ ବାଡି ଥେକେ—ଚାଲାକୀ ପେରେଛେ ? ତୁମି କଡା ହାତେ ହାଲ ଧବ ତୋ—

ବାପେବ ଆହିକେର କୋଶାକୁଣ୍ଡ ଓ ଆସନ ପାତିରା ଦିରା ଗିବିବାଲା ଆବାବ ବାହିବ ହହିତେଛିଳ । ତୌଙ୍କସ୍ଵବେ ବଡ ବୌ ବଲିଲ, ପୋଡାର-ମୁଖୀ ଆବାବ ଚଲି କୋଥାଯ ଶୁଣି ।

ଗିବିବାଲା ମାରେବ ଦିକେ ଏକବାବ କଟମଟ ଚୋଖେ ଚାହିୟା ସେମନ ସାଇତେଛିଲ ତେମନି ବାହିବ ହଇୟା ଗେଲ ।

ବଡ ବୌ କାନ ବାଦ ହଇୟା କହିଲ, ପେଟେର ମେଘେଓ ପର ହୟେ ଗେଲ । ଆମାଯ ଧେନ ନମେ ଟିପେ ମାବତେ ଚାଯ । ଦିନବାତ ନ' ଖୁଡିବ ସଙ୍ଗେ ଫିସଫାଦ । ପବାର୍ମଶ ଦିଯେ ଦିଯେ ମେଘେଟାକେଓ ପବ କରେ ଦିଲେ ।

ଗିବିବାଲା ତଥନଇ ଫିରିରା ଆସିଲ । ହାତେ ବେକାବୀଏ ଉପର ଥାନ କମେକ ଲୁଚି, ଦୁଇ ଏକଟା ମିଷ୍ଟି ଓ ଆବାବ କି କି । ପାତ୍ରତି ସାବଧାନେ ନାମାଇୟା ବାଖିୟା ଶାନ୍ତକଥେ ଗିବିବାଲା କହିଲ, ଫିସଫାଦ କବତେ ଘାଇନି ମା, ଭାଗିୟୁ ନ' ଖୁଡି ଏହ କ'ଥାନା କବେ ବେଥେଛେ ନଇଲେ ବାବାକେଓ ସେ ନିବ୍ରମ୍ବ ଥାକତେ ହତ ।

ବଡ ବୌ ଚଙ୍ଗେବ ପଲକେ ଉଠିଯା ଦ୍ଵାଦାଇୟା ଫେନ ବୋମାବ ମତ ଫାଟିଯା ପଢିଲ ।—ଓର ଏକକୁଚି ମୁଖେ ଫେଲେଛ କି ତୋମାର ସାମନେ ଏକ୍ଷମି ଆମି ଆହୁଧାତୋ ହବ । ଓରା ଆମାଦେବ ଶାନ୍ତାଚେ—ପବାଚେ—ଟାକା ଦିଯେ ତୋମାଯ ଦ୍ରେଲ ଥେକେ ବାଂଗାଚେ । ସର୍ବତ୍ର ବିକ୍ରି କରେ ଓର ଦେଖ୍ୟା ମେଇ ସାତଶ' ଫେଲେ ଦାଉ ଆଗେ—

বসচক্র

বিশ্বের শিবরতনের চোথে পলক পড়িল না। বলিলেন, কাব
কথা বলছ বড় বৌ ?

—তোমার ন' বৌমার। সব গিয়ে আমার এই একটা গুঁড়ো
আছে—মা হ'য়ে আমি এই মেয়েব দিবি দিয়ে বলছি তুমি যদি শুধেব
একটা কোন জিনিষ ছোও এই মেয়েব মাথা খাবে।

স্বামীর অপমানেব কথা স্মৰণ কবিয়া বড় বধূ কাদিখা ফেলিল।
বলিতে লাগিল, না খেয়ে যখন ভাট্টকে খাইয়েছে, আমার গায়েব
গয়না ছিনিয়ে নিয়ে ভাট্টয়েব সুলেব মাইনে জুগয়েছ—হংখেব দিনে
কোথায় ছিল এবা সব ? টাকাব রোটা দিল, কিন্তু তোমার সাবাজয়েব
রোজগাব কোন দিয়ে কি হ'ল তার হিসাব জানে কে ?

শিবরতন আসন ছাড়িয়া উঠিয়া দাঢ়াইলেন। গিবিবালা তিক্ত-
কঠে কহিল, আব একটু দেবী কবলে কি মহাভাবত অঙ্কন্ত হয়ে
বেত মা ? ন' খুঁটীমা না খেয়ে পড়ে খাচে—বাবাবও তাই
য়টালে ?

শিবরতন চমকিয়া বলিলেন, ন' বৌমা আজ থান নি ?

একটু নৱম হইয়া অপ্রস্তুতেব ভাবে বড় বৌ বলিল, না। সাজাব
বাঁশ-বাগান নিয়ে বেথেছে আজ। সমস্ত চুল-চেবা তাগ না হয়ে
গেলে তিনি খাবেন না বিশু।

শিবরতনকে সংযম হাবাইতে কোন দিন কেহ দেখে নাই।
তাহা হইলে, একেবাবে নিঃস্ব অবস্থা হইতে এই বকম নাম-ভাক ও
এত বড় সংসার গড়িয়া তোলা কিছুতেই সন্তু হইত না। কিন্তু আজ
তাহাব কি হইল। মেয়েব মুখেব দিকে চাহিয়া উচ্ছ্বিস্ত-কঠে বাবংবাব

প্ৰশ্ন কৰিতে লাগিলেন, কি বলছিস গিবি ? ন' বৌমা সমস্ত দিন
থাম নি ? না থেয়ে পড়ে আছেন ন'মা আমাৰ ?

অক্ষকাৰে হোচ্চ খাইয়া সুপ্ৰশংস্ক উঠানেৰ আব এক প্ৰাঙ্গ অৰধি
ছুটিয়া ঘৰেৰ সমুখে আসিয়া। শিববতন উচ্চকঠো বলিয়া উঠিলেন, তুমি
ষা চাও তাই হৰে ন'বৌমা, বিভূতিকে আসতে লিখে দিয়েছি। সমস্ত
ভাগ হয়ে যাবে, কিছু বাকী থাববে না—আমি তোমাকে এই কথা
দিলাম। আমি মিথ্যাবাদী নই সেতু তুমি জানো, তুমি শোঁ—

বলিয়া টলিতে টলিতে শিববতন ফিরিয়া আসিয়া। বিছানায শুইয়া
পড়িলেন। থাবাৰ যেমন চিল তেমনি পড়িয়া বঢ়িল। যোগীন তামাক
শইয়া আসিয়া অনেকক্ষণ দাঢ়াইয়া দাঢ়াইয়া ফিরিয়া গেল।

ମକାଳବେଳୀ ଅକ୍ଷ୍ୟାଃ ଶ୍ଵରତନ ବଡ଼ବୋର ଘରେ ଢୁକିଯା ଧପ୍ କରିଯା
ବିଛାନାୟ ବସିଯା ପଡ଼ିଲ । ବଲିଲ, କି ଉପାତ ବଲ ତ । ଦ୍ୱାତନ ଡେଙ୍ଗେ
ନିଯେ ଦାଓସାୟ ବସେଛି, ଏକ ନସ୍ବର ଏଲେନ ବାଗ୍ଚୀ ମଶାୟ । ଟାର ପିଠ
ପିଠ ରାଖାଲ । ଶେଷକାଳେ ଦେଖି ଲାଟି ଠକ୍ଟକ୍ କବତେ କରତେ ତିହୁ
ଭଟ୍ଟାଷ୍ଟ ଏମେ ଚଣ୍ଡିମଣ୍ଡପେର ଦାଓସାୟ ଉଠିଲ । ଭଟ୍ଟାଷ୍ଟ ବାତେର ବେଦନାୟ
ଆଜ ଛ'ମାସେବ ମଧ୍ୟେ ଉଠେ ଦ୍ୱାଢାତେ ପାରେ ନା, ମେଓ ବେରିଯେ ଏମେହେ—

ଶ୍ଵରକେ ଏକନଙ୍ଗର ଦେଖିଯାଇ ବଡ଼ବୋ ମଶାରା ଖୁଲିତେ ଲାଗିଯାଇଲ ।
କିନ୍ତୁ ବୁନ୍ଦାନ୍ତ ସେ ପ୍ରକାର ସୌରତର ତାହାର ମଧ୍ୟେ କାଜ କରା ଚଲିଲ ନା ।
ପ୍ରଚୁର ହାସିତେ ହାସିତେ ଶ୍ଵର ବଲିତେ ଲାଗିଲ, ଗତିକ ଦେଖେ ଆମି
ଗାଢ଼ୁ ହାତେ ଉଠେ ପଡ଼ିଲାମ । ଦାଦାର ନଜର ଏଡ଼ାମୋ ଦାୟ, ଠିକ ଧବେ
ଫେଲେହେନ, ବଲେନ, ଅମନି ଅମନି ପାଡ଼ାୟ ବେବିଯେ ପୋଡ଼ୋ ନା ଯେନ,
ଶ୍ଵର । ଆମି ଜବାବ ନା ଦିଯେ ଦେ ଛୁଟ—

ବଲିଲା ଛୁଟାଛୁଟିର ଝାଣ୍ଟିତେ ଶ୍ଵର ଏକଦମ ବିଛାନାର ଉପର ଗଡ଼ାଇଯା
ପଡ଼ିଲ । ଏକଟୁ ଚାପ ଥାକିଯା ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲ, ବିଭୂତି ଶନିବାରେ
ଆସଛେ ?

ନିଶ୍ଚିହ୍ନଭାବେ ବଡ଼ବୋ ଉତ୍ତର ଦିଲ, ତାଇତ ଶୁନଛି—

—ଦାଦାକେ କୋନ ସବର ପାଠିଯେଛେ ନାକି ? କାଳ ବିକେଳେ ନିତାଇ
ଚକ୍ରୋତି ଏମେ ଅନେକକଷଣ କି ସବ ବଲଛିଲ । ଶୁନଲାମ, ମେ ବିଭୂତିର
ଓପାନେ ଗେହଲ—

ବଡ଼ବୋ ବଲିଲ, କି ଜାନି—

ହଁ—ବଲିଯା ଶ୍ଵର ଚାପ କରିଯା ଭାବିତେ ଲାଗିଲ । ଆବାର ସବନ

বসচক্র

কথা বলিল তখন স্বব তাহাব উত্পন্ন হইয়া গেছে। বলিল, কিন্তু
কে কি বলেছে তাই নিয়ে দাদাও ক্ষেপে উঠলেন ? ন'বৌমাব টাকা
ফেলে দিলেই ত চুকে থায়। এই মাসেব মধ্যেই যেমন কবে হোক
আমি সমস্ত টাকা দাদাব ঢাকে এনে দেব—এই আমি বললাম—

বড়বোঁ জৰাব দিল না।

শক্তি অধীব হইয়া বলিতে লাগিল, কথা বলচ না যে। দাদাকে
মুঝিয়ে বলো নব—

বড়বোঁ বলিল, তোমাব কথা তুমি গিয়ে বলো।

—তাই পাবা ধায় বুঝি ?—শক্তি ঘানমুখে ধাড় নাডিয়া বলিতে
লাগিল, বলবাব তো কত কথাই আছে। এই যে লোকজন ডেকে
ওমাজগি জিনিষ পতোবেব ফদ্দ কবা হচ্ছে—বেন, বিভৃতি যা বলবে
তাই হবে, আমি একজন শবিক নষ্টি, আমাকে একবাব দিঙ্গাসা কব।
উচিত নয় ? একটা মুখেব কথা না বলে আলাদা কবে দেওয়া—পরম
শক্তিবেও এমন কবে না, আব উনি কিনা বড় তাই হয়ে তাই
কবলেন—

বড় বোঁ আব একটা থাকিয়া উঠিয়া দাঢ়াইল। শক্তি বলিল, যাচ্ছ
কোমায ? শোন বৌদি, আমিও ছেড়ে কথা কষ্টব না। আস্তক
বিভৃতি শনিবাবে বোঝাপড়া তাৰ সঙ্গে। কিন্তু তাৰ আগে তোমা-
দেবও স্পষ্ট জানিয়ে দিছি, ঈ মেজবোব ভাগে আমায ফেলে দিয়ে
তোমবা সব যে বেহাই পাবে মোটি হচ্ছে না। আমি মতলব ডেঁজে
বেথেছি—

বলিয়া ঘব কাপাইয়া শক্তি প্ৰবলবেগে হাসিতে আবস্ত কবিল।

বসচক্র

কিন্তু এদিকে চিঞ্চাৰ কাবণ আৰও অধিক হইয়া দাঢ়াইল। শনিবাৰে বিভূতি বাড়ী ত আসিলই না, তাৰপৰ দিন তিন-চাবেৰ মধ্যে না লিখিল চিটিপত্ৰ না পাঠাইল একটা বোন সংবাদ। আৰাৰ উড়ো থবৰ পাওয়া গেল, কলিকাতায় এই সময়টা মাঘেৰ অনুগ্ৰহ বড় অধিক পৰিমাণে হইতেছে। অৰ্থ বাড়ীৰ কৰ্ত্তা শিববতন পৰম নিৰিক্ষিকাৰ ভাৱে বণ্টন পত্ৰেৰ মুশাদিদা কৰিতে লাগিয়াছেন। এবং বাড়ীৰ মধ্যে জয়া ভিৰ অপৰ কাহাৰও যে আহাৰ-নিৰ্দাব তিলাৰ্কি ব্যাধাত ঘটিতেছে তাহাৰ পৰিচয় নাই।

বড়বোৰ সঙ্গে আলাপ বৰুৱা পৰিবালাণও ভুল কৰিয়া উঠানেৰ এই প্রাণ্টে আসে না। তাহাৰ উপৰ নিঃসন্দেহ অতি বঢ়োৰ নিয়েৰ জাৰী হইয়াছে। জখা অগত্যা বামেৰ শবণ লইল। বাম তখন অতিক্ষয় ব্যস্ত, জামুল ডালে দোলনায় দুলিতে দুলিতে আনন্দাতিশয়ে চোখ বুজিয়া আছে। সেই চোখ খুলিয়া কথা শোনান নিতান্ত সহজ নহ।

জয়া অন্তনয় কৰিতে লাগিল, লক্ষ্মী বাপ আমাৰ, যা বলাচি শোন—
ছুটো পয়সা দেবো—

অনেক বলাবলিব পৰ বাম সংক্ষেপে উত্তৰ দিল, তুমি সবো ন'খুড়ী,
কালকে ঘাবো—

জয়া হাসিয়া বলিল, কি পাগল ছেলে বে, এক্ষুনি দৰকাৰ—
বৰ্তিমত বিবজ্ঞ হইয়া বাম পলকেৰ জন্ত চোখ মেলিস। বলিল,
পাৰবো না—

—চাৰটে পয়সা দিচ্ছি, লক্ষ্মী মাণিক আমাৰ—বাথালেৰ বাড়ী
আৰ কতক্ষণেৰ পথ ?

বস্তুত

লক্ষ্মীমাণিক তৎক্ষণাৎ হাত বাড়াইয়া বলিল, দাও। এবং পয়সা কাটি হাতে পাইয়াই লাফাইয়া পড়িয়া বাস্তুবেগে ছুটিল।

চোখে চশমা আঠিয়া শিবরতন বাগ্চী-মহাশয়ের সঙ্গে পুরানো দলিল পত্র বাঢ়াই কবিতেছিলেন এমন সময় বাগাল আসিয়া দাঁড়াইল। বলিল, কলকাতায় যাচ্ছি। ন'বৌদ্ধি বড় ধরেছেন, তিনি আপনার কাছে পাঠিয় দিলেন।

শিবরতন মুখ তুলিয়া বলিল, বিভূতিকে আনতে যাচ্ছ বুঝি? এক্ষনি যাবে?

—ইঠ্যা।

প্রহর্ঘামেকের মধ্যে বাগাল বওন। হইয়া গেল।

মেইদিন সন্ধ্যাবেলা বড় রেষ কবিয়া রঞ্জি নামিয়াচ্ছে। জয়া প্রদীপ জানিয়া একেলা ঘেবের মধ্যে চুপ কবিয়া বসিয়াছিল। কতক্ষণ ধরিয়া এমনি বসিষা আচে, খেয়াল নাই। সহসা শব্দ শুনিয়া মুখ কিনাইয়া দেখে, ঠিক পিচনটিতে বিভূতি হাসিমুখে দাঁড়াইয়া আচে।

এক মৃহুর্তে জয়া বিমৃঢ় হইয়া গেল। তাবপর লক্ষ্য হইল, বিভূতির কাপড় জামা সমস্ত ভিজিয়া গিয়াছে, রাখা দিয়া জল গড়াইয়া গড়াইয়া পড়িতেছে। কাছাকাছি কোথাও কিছু না দেখিয়া সে তাড়াতাড়ি আঁচল দিয়া স্বামীর মাথা মুছাইল। মুছ হাসিয়া কহিল, একটা ছাতা আনতে পাবনি?

শুকনা কাপড়ের মধ্যে পাওয়া গেল একখানি চওড়া লালপাড় শাড়ী। বিভূতির দু'একখানা ধূতি যা ধাঢ়িতে থাকে সে সব কোথায় চাপা

ରୂପଚକ୍ର

ପଡ଼ିଯା ଆଛେ । ଶାଡୀ ବାହିର କବିଯା ଦିଯା ଜୟା ମୁଖ ଟିପିଯା ଟିପିଯା
ହାସିତେ ଲାଗିଲ ।

ବିଭୂତି ଶିହରିଯା ଉଠିଲ ।—ଏ ଯେ ମେଘେ ମାନୁଷେବ କାପଡ ।

ହୁକୁମେବ ସ୍ଵରେ ଜୟା ବଲିଲ, ପବୋ ବଲାଇ ଏକୁନି । ଗାଁଯେ ଜଳ
ବସଇଛେ ।

ଅତଏବ ପବିତେ ହଇଲ । ଡୟା ବଲିତେ ଲାଗିଲ, ସମସ୍ତ ପଥ ଭିଜେ
ଏମେଛ । ଅସ୍ରୁ ନା କବଲେ ବାଚି । ପଥେ କୋଥାଓ ଦୌଡ଼ାଲେ ହାତ
କି ବକମ ଯେନ ତୁମି—

ବିଭୂତି କହିଲ, ତାଇ ବୁଝି ଦାଢାନ ଯାଏ ।

—ତାବ ମାନେ ?

—ମାନେ ଆବ ବଲେ ଗାନ୍ଧ ନେଇ । ଆମି ଅଭିଶାପ ଦିଲିଛି, ଆବ
ଜମ୍ମେ ତୁମି ମେନ ପୁରୁଷ ମାତ୍ରୀ ହେଁ ଜୟାଓ । ତଥିନି ବୁଝିବେ—
ଜୟା ବଲିଲ, ଥାମୋ ।

କିନ୍ତୁ ବିଭୂତି ଥାମିଲନା । ଉଚ୍ଛ୍ଵମିତକଗେ ବଲିତେ ଲାଗିଲ, ବୃଷ୍ଟି
ବାଦଲାବ କଥା ବଲାଇଲେ ଜୟା, ମାଥାବ ଉପବ ଦିଯେ ବୃଷ୍ଟି ପଢ଼ିଲେ—ଆମି ତୁ
ଜାନତେଇ ପାବିନି । ଷେଣ ଥିକେ ଦୌଡ଼େ ଦୌଡ଼େ ଏମେଛି । ସମସ୍ତ ପଥ
କେବଳ ଭେବେଛି—

ଜୟା ବିଭୂତିର ମୁଖେ ହାତ ଚାପା ଦିଯା ହାନିମୁଖେ ବଲିତେ ଲାଗିଲ,
ଥାକ, ଥାକ—ଆବ ବଲାଇ ହବେ ନା, ଜାନତେ କିଛୁ ବାକୀ ନେଇ । ଶନିବାବେ
ଆସା ହଲ ନା, ଏକଥାମା ଚିଠି ଦିଲେ ବୁଝି ଅନେକ ପଥସ । ଥରଚ
ହେଁ ଯେତ ?

—ତୁମି ଖୁବ ଭାବାଇଲେ, ନା ?

ରମ୍ପଟଙ୍କ

ଜୟା ଭାଲମାଞ୍ଚମେବ ମତୋ ଘାଡ ମାଡ଼ିଆ କହିଲ, ନା ତୋ—

—କିନ୍ତୁ ଦେଖିଲାମ, ଠିକ ଦୁର୍ଗା ପ୍ରତିମାବ ମତୋ ତୁମି ବସେ ଆଛ, ଆମି ସବେ ଚୁକଳାମ, ଟେବେଓ ପେଲେ ନା—

ଆମବେ ସେହେ ପ୍ରିଞ୍ଚକଟେ ଜୟା ବଲିତେ ଲାଗିଲ, ତୋମାକେ କେ ଟେମେ ଏନେହେ ଜାନୋ ମଣାଇ ? ଆମି—ଆମି—। ଟେଶନ ଥିକେ ଛୁଟିଯେ କେ ଏନେହେ ଜାନୋ ତା ? ତୋମାବ ଥବବ ନେଇ, ଏ ଦିକେ ଏଇ କାଣ୍ଡ—କି ଏବନାଟାଇ ଭେବେ ମରେଇ—

—ଏ ଦିକେ କି ?

—କିଛୁ ନା । ବଲିଯା ଜୟା ଚୂପ କବିଲ । କୋନ କ୍ରେଦ ତୁଲିଯା ଏହି ଫଳଟିକେ ମଲିନ କବିତେ ତାହାବ ମନ ସବିଲ ନା ।

ବୁଝି ଧାର୍ମିଯା ଗିଯାଇଛେ । ସବ-କାନାଚେ କୋଥାଯ କି ଫୁଲ ଫୁଟିଯାଇଛେ, ମିକ୍କ ବାତାମେ ସବେ ମଧ୍ୟେ ମେଇ ଗଞ୍ଚ ଭାସିଯା ଆସିତେଛିଲ ।

ବିଭୃତି ବଲିଲ, ଥବବ ନା ଦେଓଯା ଥିବ ଅନ୍ତାଯ ହସେ ଗେଛେ ଜୟା, କିନ୍ତୁ ସମ୍ବ କବେ ଉଠିତେ ପାବିନି । ଆଫିସେ ଅର୍ଡିଟ ହାଇଁ, ବଜ୍ଡ ଥାଟୁନି—

ଜୟା ଆମୀବ ହାତେବ ଉପବ ହାତ ବୁଲାଇତେ ବୁଲାଇତେ ବଲିଲ, ତାଇ ବି ରକମ ବୋଗା ହସେ ଗେଛ,—ଚାକବୀ ତୁମି ଛେଡେ ଦାଓ—

—ଦେବୋ, ନିଶ୍ଚଯ ଦେବୋ—ମେଇ ଯୋଗାଡେ ଆଛି । ବଲିଯା ବିଭୃତି ଧାର୍ମିଲ । ଏକଟୁ ପବେ ବଲିଲ—ସମ୍ବ ଦିନେବ ମଧ୍ୟେ ଯାକ ନେଇ । ରାତ୍ରିବେ ଚିଠି ଲିଖିବ—ତା ପରିଶ୍ରମେବ ପବ ଏକଟୁ ସ୍ଥିବ ହସେ ବସଲେଇ ଚୋଥ ଡିଇମେ ଆମେ ।

ସୁମ ଆଜକାଳ ହସ ତା ହ'ଲେ ? ଜୟା ଖିଲ-ଖିଲ କରିଯା ହାସିଯା ଉଠିଲ । ନୂତନ ବିଯେବ ପବ ଯେ କଥାଟା ବିଭୃତି ପ୍ରାୟଇ ସିନିତ ଦୁଜନେରଇ

বসচক্র

তাহা মনে পড়িয়া গেল। লজ্জিত মুখে বিড়তি কি একটা বলিতে
যাইতেছিল, এমন সময় বাহির হইতে ঘোগীন ডাকিল, বড়বাবু চশী
মণ্ডপে বসে আছেন, একবাব ডাকছেন—।

জয়াব মুখের হাসি মুহূর্তে নিভিয়া গেল। বিড়তি জিজ্ঞাসা কবিল
আসতে না আসতে জরুরী তলব। ব্যাপার কি জয়া ?

জয়া অধোমুখে বসিয়া বহিল, জবাব দিল না।

বিড়তি মুখ তুলিয়া দেখিল, তাহাব চোখ ঢাটি ছলছল কবিতেছে।
পঙ্গীব স্নেহে জ্যাব মাথাটি বৃকেব উপব তুলিয়া লইয়া আদৰ
কঠে বাবংবাব জিজ্ঞাসা কবিবে নাগিল—কি হয়েচে বনবে ন
আমায় ?

জয়া কথা কহিতে পাবিল না, স্বামীব বুকে মুখ বাপিয়া ফুলিয়
ফুলিয়া কাদিতে লাগিল। কলক্ষণ পাবে একট সামলাইয়া অবাক্ত প্রবে
কহিল, আমায় ওঁবা তাগ কবেছেন—

—সে কি ?

জয়া বলিতে লাগিল, বাড়ীব মধো কেউ আমায় দেখতে পাবে না।
আমাবই যেন যত দোষ। কথায়-কথায় আমাব সঙ্গে ঝগড়া, বিনি
দোধে আমায় অপমান কবে—। তাবপৰ চোখ মুঠিষ সোজা হইয়া
বসিয়া হঠাং মে প্রশ্ন করিল, আমাব একটা কথা তুমি বাখবে ?

বিড়তি কিছু না বলিতেই অধীব হইয়া জয়া বলিতে লার্গিল,
বড় গিলী আমায় বেহুদ অপমান কবলেন। ব্যাপার কি ? না কয়েকটা
বাঁশেব পাতা। বলিতে বলিতে বিড়তিব হাত ধবিয়া অঞ্জলিত
কঠে কহিল—তুমি আমায় একট। ভিক্ষে দাও—

ରୁମାନ୍

ବ୍ୟଥିତଭାବେ ବିଭୂତି ବଲିଲ, ତୋମାର ଅପଗାନେ ଆମାର ଓ ଅପମାନ ହ୍ୟ, ଜୟା । ତୁମି ଅମନ କୋରୋ ନା । କି କରତେ ହେବେ, ଆମାୟ ବଳ ।

ଜୟା ବୁଝାଇତେ ଲାଗିଲ, ଏତଦିନ ଆମାଦେର ସର୍ବସ୍ଵ ନିଯେ ଥାଇଲ—
ଏଥନ ଭାଗ ଦିତେ ଗିଯେ ବଡ଼ ବାଜଛେ ବଡ଼ ଗିନ୍ଧିର । ତାଇ ଏତ କଥା ଶେଷ ।
ବିଭୂତି ଘାଡ଼ ନାଡ଼ିଲ ।

କର୍ତ୍ତା ଭାଗ-ବାଁଟୋଆରାର କଥା ନିଯେ ଡାକଛେନ । ତୁମି ମୁଖେର ଉପର
ବଲେ ଦିଯେ ଏସ, ଆମବା ଚାଇନେ ଓସବ କିଛୁ । ବାଣୀ-ବାଗାନେର ତ୍ରିମୀମାନାୟ
ଆମବା ଯାବ ନା । ବଡ ଗିନ୍ଧି ହାତ ମେଲେ ଭୋଗ କରନ !

ମୃଦୁ ହାସିଯା ବିଭୂତି କହିଲ, ଏତେ କି ବଡ ଗିନ୍ଧି ଥିବ ଜନ୍ମ ହବେନ
ମନେ କର ?

ଜୟା ହାତ ମୁଖ ନାଡ଼ିଯା କହିଲ, ଏ ନା କରଲେ କି ତିଲାର୍କ ଏ ବାଡ଼ୀତେ
ଆମାୟ ଟିକିବେ ? କମ ଶକ୍ତି କରଛେ ? ତୁମି ଜାନ ନା, ତାଇ ।
ଆଜ ଚ'ଦିନ ଗିରିକେ ଆଟିକେ ରେଖେଚେ, ଏ-ମୁଖୋ ହତେ ଦେଇ ନି ।
ବଲିଯା ମିନତି-ଭରା କଷେ କହିତେ ଲାଗିଲ, କି ହବେ ଏହି ଛାଇ-ଭ୍ୟ
ନିଯେ ? ଆମାଦେର କି ହୁପୀଚଟା ଛେଲେ ମେଧେ ଆଛେ ? କାର ଜଣେ
କଥା ଶୁଣିତେ ଯାବୋ ? ଛ'ଜନ ଆମରା, ନା ହୟ ଭିକ୍ଷେ କରବୋ । ଆମି ଏ
ସବ ସହିତେ ପାରଛିନେ । ପାଯେ ପଡ଼ି, ତୁମି ଆମାର କଥା ଶୋନ । ବଲିଯା
ମତ୍ୟସତାଟ ବିଭୂତିର ପା ଜଡ଼ାଇଯା ଧରିଲ ।

ହାତ ସରାଇଯା ଦିଯା ବିଭୂତି ବଲିଲ, ତାଇ ହବେ ଜୟା । ଏକଟୁ ଚୁପ
ଥାକିଯା ଗଭୀର କଷେ ଆବାର ବଲିଲ, ତୁମି ଯା ବଲଲେ ତାଇ କବବ ।
ଏଥାନେ ନା ଥାକତେ ଚା ଓ, ତାର ବ୍ୟାବସ୍ଥାଓ କରତେ ପାରବ ।

ସେହେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗଲିଯା ଗିଯା ଘାଡ଼ ନାଡ଼ିଯା ହାସିମୁଖେ ଜୟା ବଲିତେ

ବମ୍ବଚକ୍ର

ଲାଗିଲ, ତାଇ ହସ ବୁଝି । ବାପେବ ବାଡ଼ୀ ଦୁ'ଚାବ ଦିନ ଥାକି ଦେ ଏକ କଥା । ତା ବଳେ ମୈତ୍ର ବାଡ଼ୀର ବୌଯେବ ଆବ କୋଥାଓ ବସତି କବବାବ ଜେ) ଆଚେ ? ଦେ ହସ ନା । ନା ମବଳେ ନିଷ୍ଠାବ ନେଇ । ନଇଲେ ଆବ ଭାବମା ଛିଲ କି ?

୧୮

ଭୋବେବ ଶିଖ ଆଶ୍ୟ ଚୋଥ ମେଲିଯା । ଜ୍ୟାବ ମନେ ହଇଲ ସମସ୍ତ ମୁକ୍ତାନା ଏକେବାବେ ପାଲଥେବ ମତ ଲଧୁ ହଇଯା ଗେଛେ, କ'ଦିନ ଧବିଯା ଦେ ଦୁର୍ବିଷ୍ଵଳ ପୀଡ଼ନେ ଭିତରେ ଭିତରେ ଅନ୍ଧର ନିଷ୍ପିଷ୍ଟ ହଇଯା ଯାଇତେଢିଲ— ତାହାବ ଏକ ବିନ୍ଦୁ ଆବ ଅବଶିଷ୍ଟ ନାହିଁ । ପାଶେବ ମାଟ୍ଟୟାଟିବ ତଥନ ଓ ଚେତନା ନାହିଁ । ମୁହଁର୍ତ୍ତକାଳ ଜ୍ୟା ମେଇ ଦିକେ ଚାହିୟା ଦେଖିଲ । ତାବପବ ଆହେ ଆହେ ପଦପ୍ରାଣେ ମାଥା ଠେକାଇୟ ଚଲିଯା ଯାଇତେଛେ—

ପିଛନ ହଇତେ ବିଭୂତି ଡାବିଲ, ପାଲାଓ ବେନ—୩ ଜ୍ୟା, ଆଶୀର୍ବାଦଟା ନିଯେ ଯାଓ । ଅର୍ଥାତ୍ ତାହାବ ମକଳ କୀଟି ଧବା ପଡ଼ିଯା ଗିଯାଏ । କ୍ଷୟା ଛୁଟିଯା ପଲାଇଲ ।

ଶଗପବେ ଆବାବ ଫିବିଯା ଆସିଯା ବଲିଲ, ତୁମି ଯେ କୋଥାଯ ଯାବେ ବଲେଛିଲେ, ଖାବାବ ଖେୟ ତାବପବ ଯାବେ ତୋ ?

ବିଭୂତି ଶଶବାସ୍ତେ ଉଠିଯା ବସିଯା ବଲିଲ, ଇସ୍ ବୋନ ଉଠେ ଗେଛେ ଥାଓସା ଦା ଓୟାବ ସମୟ ହବେ ନା ଆବ ।

ଜ୍ୟା ଜେଦ କବିଯା ବଲିଲ, ତା ତୋକ । କୁଟୁମ୍ବେବ ବାଡ଼ୀ ଉୟୁଗ ଆୟୋଜନ କବତେ ଦେବୀ ହୟେ ଯାବେ, ପୌଛୁତେଓ ବେଲା ହବେ ।.. ଆଜ୍ଞା, ମା ଯେ ମାୟାବ ବିଯେବ ଜଣେ ଏବଇ ମଧ୍ୟେ ଏତ ବାନ୍ତ ହ'ଯେ ଉଠିଲେନ ?

বস্তক্র

—কি জানি, হয়ত ভাবলেন, উনি ব্যস্ত না হলে যদি আবাব
দিদিব মতো শেষকালে মায়া নিজেই ব্যস্ত হয়ে ওঠে ।

—তোমাব গলা ধরে বলতে গেছলাম কি না যে, আমি খুব ব্যস্ত
হয়েছি । বলিয়া বড় বাগ কবিয়া হাসিমুখে জয়া বাহির হইয়া
গেল ।

খানিক পবে মেজবৌ আসিয়া বাঙ্গাদবে জ্যাব কাছে পিডি টানিয়া
বসিল । বলিল, ঠাকুবপো কোথায় ?

জয়া জানাইয়া দিল, বাড়াতৈ নাই ।

—কি কাও কবেছে শুনেছিস ?

নিকপায়েব মত ঘেন জয়া বলিল, কত শুনব মেজদি, ওকে নিয়ে
আব পাবা গেল না ।

—শুনিস নি নিশ্চয় । তা তলে আব অমন হাসতে হত না ।
কাল বঠ-ঠাকুবকে নাকি বলে দিয়েছে বাঁশঝাড় বাগবাগিচা কোন
কিছুবই শুভাগ নেবে না । প্রামেব দশজনেব সামনে কথাবার্তা হয়েছে ।
ঠাকুবপো নাকি বঠ-ঠাকুবেব পায়ে ধবে সাধাসাধি কবেছে ।

এত বড় সংবাদেও জ্যাব হাসিমুখ একবিন্দু মলিন হইল না দেখিয়া
মেজবৌ বলিল, বিশ্বাস কবলি নে বুবি ।

অসঙ্গোচে জ্যা উত্তব কবিল, কেন কবব না । ও সব কবতে
পাবে, মেজদি ।

মেজবৌ বলিতে লাগিল, ঠাকুবপো এনো, তা আমায় একটা

বসচক্র

থবব দিতে হয়। আমি এসে সব শুধুমাত্র দিয়ে ষেতাম।
তা হলে কি এমন সর্বনাশ হয়।

জয়া তেমনি হাসিয়া বলিল, আমাব মনে ছিল ন।

যোগীন আসিয়া বলিল, ন'মা, শোন—

বলিয়া আগাইয়া ঘবেব মধো আসিয়া মাটিব উপব শুখৰাঁধা লাল
খেবোব একটা থলি বাগিয়া কহিল, বডবাবু পাঠিয়ে দিলেন।

একপ ঘটনা নৃতন নয়। আবাদেব বাধবন্দা ও অন্যান্য বাপাবেব
জন্ম মাঝে মাঝে চৌধুবাঁদেব সদব সেবেষ্টা হইতে টাকা পাঠাইবাব
আবশ্বক হয়। সে টাকা পৃথক কবিয়া শিববতন জমিদাব বাড়ী হইতে
নিজেব কাছে আনিয়া বাখিতেন, পবে মহস্তলেব ববকল্পাজ আসিয়া লইয়া
বাইত। লোহাব সিন্ধুক থাকিত জয়াব ঘবে, সে যখন এখনে থাকিও
শিববতন সবকাৰীটাকান' বৌমাব কাছে ফেলিয়া দিয়া নিশ্চিন্ত হইতেন।

জয়া এক নজৰ চাহিয়া বলিল, নিছি, একটা দাঢ়াও যোগীন।

তাৰপৰ আবাব বলিল, গিবি কোথায়? তা'কে না হয় একটু
ডেকে দাও, বাবা। আমাব হাত জোড়া, সে এসে তুলে বাখুক।

মেজবো বাস্তু হইয়া বলিল, গিবিকে কি হবে, আমি যাচ্ছি,
বোন। চাবি কোথায় বলে দে—আমি বেথে আসব।

জয়া হাসিয়া বলিল, চাবি কি তুমি খুজে পাবে মেজদি / পোড়াব-
মুখী কোথায় বেথে গেছে মেদিন, আব পেলেও তুমি চাবি চিনতে
পাৱবে না।

যোগীন বলিল, বডবাবু বল্লেন, এখন আব হয়ে উঠল না। আজকে
সক্ষেব মধো সব টাকা শোধ কববেন।

ରମ୍ପକ୍ରି

କାଜ ଫେଲିଯା ଝକୁଖିତ କରିଯା ଜୟା ଧେ,
ବଲିଲ, ବଠ-ଠାକୁର କି ବଲେଛେନ ? ଏ କିମେର ଟାକା ? ଫେଲିତେ ଫେଲିତେ
ଯୋଗୀନ କଥାର ପୁନରାବୃତ୍ତି କରିଯା ବଲିଲ, ଏହି ଚାର ବୋଞ୍ଜେ
ଦିଲେନ, ଆର ସାକି ଟାକା ସଙ୍କୋର ସମୟ ଦେବେନ ।

ଆପେର ଦିନ ରାତ୍ରିତେ ବିଭୂତିର ସଙ୍ଗେ ଶିବରତନେର ଅନେକ ଆଲୋଚନା
ହଇଥାଇଲ ଏବଂ ଦୁ'ଭାଯେର ଏହି ଆଲୋଚନା ନିତାନ୍ତ ଚୁପି ଚୁପି ହୟ ନାହି ।
ଅନେକ କଥାଟ ବାଡ଼ୀର ଭିତରେ ଜ୍ୟାର କାମେ ପୌଛିଯାଇଲ । ତୌକୁ କଟେ ଜୟା
ବଲିଲ, ବଠ-ଠାକୁର ବୁଝି ବୀଶ ବାଡ଼େର ଦରଳ ଦାମ ପାଠିଯେ ଦିଲେନ, ଯୋଗୀନ ?
ଯୋଗୀନ ବଲିଲ, ତା ଆମ ବଲତେ ପାରିନେ—

ଜୟା ଆରଓ ଉଚ୍ଚ ଉତ୍ତର ବାନ୍ଧଭରା କଟେ ବଲିଲ, ଓଂଦେର ବୋଲୋ ଯୋଗୀନ,
ବୀଶବାଡ ଆମରା ବିକ୍ରୀ କରି ନି, ଦାନ କବେଛି ।

କାହାକେଓ କିଛୁ ବଲିତେ ହଇଲ ନା । ଶିବରତନ ବାହିର ବାଡ଼ୀତେ
ଛିଲେନ, ଇତିମଦ୍ଦୋ କୋମ ସମୟ ତିନି ନିଃଶବ୍ଦେ ବାଡ଼ୀର ମଧ୍ୟେ ଆସିଯା
ଦ୍ଵାଦୟାଇଯାଇଛେନ ତାହା କେହ ଜାନିତେ ପାରେ ନାହି । ଶିବରତନଟ କଥା
କହିଯା ଉଠିଲେନ । କର୍ତ୍ତରେ ଏକ ବିନ୍ଦୁ ଉତ୍ତାପ ମାଟ, ଅତିଶ୍ୟ ଶାନ୍ତ କଟେ
ବଲିତେ ଲାଗିଲେନ, ବୀଶବାଡ଼େର ଦାମ ନୟ ନ'ବୈମା, ତୋମାର କାହେ
ଆମାର ଯେ ମାତ ଶ' ଟାକା ଦେନା ରଯେଛେ ! ବିଭୂତିର ଟାକାର ବଡ ଦରକାର ।
ତବୁ ସବ ଏଥନୋ ଷୋଗାଡ଼ ହଲ ନା । ସଙ୍କୋର ସମୟ ରାଜେଶ୍ୱରେର କାହେ
ଏକବାର ଯାବ । ଆଜକେର ମଧ୍ୟେଇ ସମସ୍ତ ପେଯେ ଯାବେ, ମା ।

କ୍ଷଣକାଳ ଅଭିଭୂତର ମତୋ ଜୟା ମେଇଥାନେ ବଦିଯା ରହିଲ । ହଠାଂ
ଉଠିଯା ଜୋରେ-ଜୋବେ ପା ଫେଲିଯା ଘରେ ଚୁକିଲ । ତାରପର ସିନ୍ଦ୍ରକ ଥୁଲିଯା
ଅନେକକଷଣ ଧରିଯା ଟାକା ଗପିଯା ଗପିଯା ତୁଳିଯା ଆରଓ ଅନେକ ପରେ

ବସଚକ୍ର

ଥିବାର ଦିତେ ହୁଏ । ତାବ ଆସିଲ ତଥମ ତାହାବ ଦୃଢ଼ି ଚୋଥ ଜବାଫୁଲେବ
ତା ହଲେ କି ଏହା ଘାଟେ ।

କୁଣ୍ଡଳ ତଥନ୍ତି ଚଲିଯା ଯାଏ ନାହିଁ । ଜୟା ଝକାବ ଦିଆ ଉଠିଲ,
ନ୍ତଥିଲେ ମେଜଦି ? ଏମନ ଭାସ୍ଵବ କୋନ ଜମ୍ମେ ଯେନ କାବୋ ନା ହୁଏ ।

ମେଜବୋ ଭାଲମନ୍ଦ ଜବାବ ଦିତେ ନା ଦିତେ ଆବାବ ଜୟା ବଲିତେ
ଲାଗିଲ, ମାଥାଯ ଜୁତୋ ତୁଲେବ କ୍ଷୋଭ ଘେଟେନି । ଏମନି କବେ ଶାଖି
ଦିଛେନ । ୧୦ ମେ ସେଦିନ କଥା କାଟିକାଟି ହେଲିଲ । ବଲିତେ
ବଲିତେ ମେ ଏକେବାବେ କାଦିଯା ଫେଲିଲ, ଆଚା, ଗିବି ଯଦି ବାଗଡ
ବବତ ତାକେ କି ଓବା ଏମନି କ'ବେ ଠେଲାତେ ପାବତେନ ?

ମେଜ-ବୌ ବଲିଲ, ଆୟି ଚିନି ସବାଈକେ । ତୋବାଟ ନା ବେଦ ।
ଶୁଦେବ ଜନ୍ମେ ମବିସ । କାଳବେ କି କାଷ କବଲେ ବଳ ଦିବି । ମେଜ ବାବ ତ
ଆମାଦେବ ଦାଦ । ବଲାତେ ଅଜ୍ଞାନ, ଭାବତାମ ଠାକୁବପୋବ ବନ୍ଦିଶୁଦ୍ଧ ଅଛେ ।
କିଥୁ ଓ ପାଟୋଯାବୀ ମାନ୍ଦ୍ରୟେବ ସମ୍ପେ ପାବବେ କେ ? ଚୌଧୁବୀ ସେବେସ୍ତାମ
ଚିବକାଳ ପବେବ ଫାଁବି ଦିଯେ ଏଦେଚେନ, ଏବାବ ନିଜେବ ଭାଇଦେବ ଧବେଚେନ ।

ଜୟା ଘାଡ ନାଡିଯା ବଲିଲ, ତା ନବ । ତା ହଲେ ନାହିଁ ବୁଝତାମ ।
ଶୁଦେବ ବୀତି ଆବ ଏକ ବକମେବ । ବଲିଯା ସେ ମଜଳ ଚକ୍ର ଶ୍ରକ୍ଷ ହଇୟା
ବହିଲ । ତାବପବ ବଲିଲ, ସେ ତ ମବଲ ମାନ୍ଦ୍ରୟେ ମୋଜା କାଜ ହାତ,
ମେଜଦି । ବୁଝତାମ ଯେ, ପୈତ୍ରକ ତ୍ରିଶ ବିଷେ ଓକୋତ୍ତବ ଥେକେ ଏକଟା
ମାନ୍ଦ୍ରୟ ନିଜେ ଥେଟେ ଏହି ସବ କବେଚେ—ତାବ ଜିନିଯ ଏଥନ ମେ ଫିବେ
ନିଚେ । କିନ୍ତୁ ଏ କି ଅନ୍ୟାଯ ? ମାମେବ ଆଦେବ ଦେନାବ ଟାକା ।
ମା କେବଳ ଏକଳା ତାବହି ଛିଲ ଏହି କଥାଟ କି ନଟ-ଠାକୁବ ଭେବେ
ବେଥେଚେନ ?

১৯

মাথায় চাদৰ বাবা, হাত ত্রিমেক অন্তৰ পা ফেলিতে ফেলিতে
বাথালচন্দ্ৰ উঠানে আসিয়া দাঢ়াইল। যুগ চোখ বৌদেৰ ঝাঁজে
বক্ষবৰ্ণ। ইাপাইতে ইাপাইতে সে বলিল, খুঁজে পেলাম না, বৌদি—

জয়, বলিল, তুমি বোমে টাকুবপো, টাণ্ডা হও। ছুটিয়া সে পাগা
নষ্টথা আসিল।

বাথাল বলিল, বিভৃতি দা, কলকাতায় নেই—

যদু হানিদা জয় বলিল, তা জানি। তোমাকে কেবল অনৰ্থক
কষ্ট দিলাম।

বাথাল আশ্চৰ্য হইয়া কহিল, জানেন? যে বড় গোপন
থবৰ কি এবে জানশেন বলুন ত? তাৰপৰ যেন বড় এক নমস্কাৰ
সমাবান কৰিয়াছে এমনিভাবে বলিল, বিভৃতি-দা চিঠি লিখেছিল, না?

না।

—তবে জানেন ছাই! আচ্ছা বলুন ত তিনি কোথায়?

জয় হাসিয়া কহিল, বাড়ী।

অধিকতৰ বিশ্বে বাথাল বলিল, বাড়ী এসেছেন? কবে এনেন বাড়ী?

—কাল।

—তাৰ আগে কোথায় ছিল বলতে পাবেন?

জয় বলিল, বামাপুরুবে কিংবা আফিসে।

বাথাল হো হো কৰিয়া হাসিয়া উঠিল। বলিল, আপনি কিছু
জানেন না, বৌদি। শুক্ৰবাৰ থকে বিভৃতি দা আফিসে যান না।
ঐ যাঃ সব কথা বলে ফেললাম।

ରସଚକ୍ର

ଜୟା ବଲିଲ, ଦୋଷେବ କଥା ଆବ ବି । ଓର ଶବୀବ ଯା ହେଁଛେ—
କଳକାତାଯ ଥାକଲେ ଆମି ଆଫିସେ ହେତେ ଦିତାମ ନାକି ?

ବାଖାଲ ଚିଞ୍ଚିତେବ ହୁରେ ବଲିତେ ଲାଗିଲ, ଓ କଥା ନୟ, ମେ ଆବ ଏକ
କଥା । ଆକ୍ଷଣ ସମ୍ଭାବେ କାହେ କଥା ଦିଯେ ଏମେହି—ଆପନାବ ବାପେବ
ବାଡ଼ୀବ ସରକାର ବିଷ୍ଣୁଦାସ ବାସୁ । ବଲେ ଫେଲେ ବୁଡୋ ବେକୁବ ବାସ୍ତାବ
ମୋଡ ଅବଧି ଏମେ ହାତ ଧବେ ଫେଲେନ, କାଉକେ ପ୍ରକାଶ ନା କବି ।

ଜୟା ବଲିଲ, ଏଥିନୋ ତ ତା ବଲ ନି, ତବେ ଆବ ଭାବନା କି ?

ପ୍ରବଲ ବେଗେ ମାଥା ନାଡ଼ିତେ ନାଡ଼ିତେ ବାଖାଲ ବଲିଲ, ମେ ବଲା ଯାଏ
ନା । ଆକ୍ଷଣେବ ଗା ଛୁଟେ ବଲେ ଏମେହି ।

ଜୟା ହାସିଯା ବଲିଲ, ନା-ଇ ବା ବଲଲେ ଠାକୁବପୋ, କିନ୍ତୁ ଶୁଦ୍ଧ ମୁଖେ
ଯେନ ଚଲେ ଷେଷ ନା । ଆମି ଆସିଛି, ଦୌଡ଼ାଶ— ।

କିନ୍ତୁ ବାଖାଲେବ ଚଲିଯା ଯାଇବାବ କୋମ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖା ଗେଲ ନା । ଏମନ
କି ଜୟାବ ଏମନ ମନୋବନ ପ୍ରାଣବେଶ ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଇଲ ନା । ବଲିଲ,
ଯାବେନ ନା, ବୌଦ୍ଧ ! ଆଚ୍ଛା, ଆପନାକେ ନା ହ୍ୟ ବଲି କଥାଟା । କିନ୍ତୁ
ଆପନି କାଉକେ ବଲବେନ ନା, ବିଭୂତି-ଦାକେଶ ନା । ବୁଝଲେନ ତ ?

ଜୟା ବଲିଲ, କାଜ ନେଇ ଭାଟି, ଆକ୍ଷଣେବ କାହେ ମତ୍ୟ କରେ ଏମେହି ।

ବାଖାଲ ଦୃଢ଼କଟେ କହିଲ, ଆପନାକେ ବଲଲେ ଦୋଷ ହବେ ନା । ଆବ
କାଜଟା ବିଶେଷ କବେ ଆପନାବଇ । ବଡ଼ ଆନନ୍ଦେବ ଖବର—ଆପନି
ଜମିଦାବ ହେଁ ଯାଚେନ, ସତି ସତି ଜମିଦାର । କାଲେକ୍ଟରୀତେ ଖାଜନା
ଶୁଣିତେ ହବେ ଟିକ ଚୌଦୁରୀ ବାସୁଦେବ ମତେ—

ଜୟା ଅବାକ ହଇଯା ଗେଛେ ଦେଖିଯା ବାଖାଲ ହାସିଯା ବଲିତେ ଲାଗିଲ—
ବୁଝିତେ ପାବଲେନ ନା ? ନିତାଇ ଚକ୍ରୋତ୍ତିବ ଜମିଦାରୀ କେମା ହଲ ।

বসচক্র

শুক্ৰবাৰ সকালে নিতাইএৰ সঙ্গে বিভৃতি-দা মহাল দেখতে বেৱিয়ে ছিলেন। আজকে ত একুশে, আজকে সদবে বেজেষ্টী হবাৰ কথা। পুক্ষ মাঘৰেৰ নামে হলে ফ্যাসান অনেক, ভাগ-বাঁটোয়াবাৰ কথা ওঠে, তাই আপনাৰ নামে কৰলা হচ্ছে। কিন্তু পৰবৰ্দ্ধাৰ, কথা প্ৰকাশ না হয়—আমি ব্ৰাহ্মণেৰ কাছে দিবিয় কৰে এসেছি।

মুহূৰ্ত্কাল জংশা অভিভূত হইয়া গেল, কথা বলিতে পাৰিল না। তাৰপৰ হঠাৎ হাসিয়া উঠিয়া বলিল, এতক্ষণে তা হ'লে আমি জমিদাৰ হয়ে গেছি। কি বল ঠাকুৰ-পো ?

ফিস্ক কিমু কবিয়া বাখাল বলিল, আন্তে বৌদি, কথাটা জানাজানি না হয়। বিভৃতিদা এত চুপি চুপি কাজ কৰছে, আপনাৰ মা আৰ বিশুদ্ধাস বাবু ছাড়া আৰ কেউ জানে না। আৰ জেনেছি আমি। ব্ৰাহ্মণ সন্তান আমায় অতি বড় দিবিয় দিয়েছেন।

বসচক্র

২০

বিভূতি অনেক বাতে ফিরিল। জয়া জাগিয়া বসিয়াছিল,—
থাওয়া দাওয়াব পর জিজ্ঞাসা করিল, ছেমে কেমন দেখলে ?

সে কথাব কোন উত্তব না দিয়া বিভূতি তাব পঞ্চাবীৰ পকেটেৰ
মধ্যে হাত পুবিয়া দিয়া একমুঠা বেলফুল বাহিৰ কৰিয়া ফেলিয়া বিচানা-
ময় ছড়াইয়া দিল।

জয়া বলিল, তাবা বুঝি বেলফুল দিলে ?

একটা গ্লান হাসিয়া বিভূতি বলিল, কেন আমি কি নিজে
আনতে পাবি না জয়া ?

হঠাতে অপ্রস্তুতে পড়িয়া গিয়া জয়া বলিল, তা পাববে না কেন ?—
আগে আগে ত প্রায় বোজই আনতে !

কেন কে জানে, নিজেৰ অজ্ঞাতমাবেষ জয়া একটি চাপা দৈৰ
নিশাম ত্যাগ কৰিল।

জয়াব এই নৌবব দাই নিশামটি বিভূতিব নজব এডাইতে পাবিল
না। সে সহনা দয়াকে নিজেৰ এক্ষেব মধ্যে নিবিড় ৩ বৈ জড়াইয়া
বিয়া স্নেহার্জ কঢ়ে বলিল, আজ থেকে বোজ তোমাৰ জন্যে বেলফুল
আনবো জয়া।

জয়া কোন কথা বলিল না—নৌববে বিভূতিব বুকেব মধ্যে মৃপ
নুকাইয়া বহিল।

নিবিডকঢ়ে বিভূতি ডাকিল, জয়া !

অত্যন্ত ক্ষীণকঢ়ে উত্তব আসিল, কেন ? সে সব অঞ্চলিঙ্গিত !

বিভূতি কোন কথা বলিল না। এই নৌবব স্নিগ্ধ শাস্ত্ৰকুকে

ରମଚନ୍ଦ୍ର

ମେ ଆଜ୍ଞ କଥାର କଲାରେ ଭତ୍ତ କରିତେ ଚାଯ ନା । ଜୟାର ହାତ ଧରିଯା ମେ
ଦୀରେ ଧୀରେ ଶ୍ୟାମ ଗିଯା ଶୁଇଯା ପଡ଼ିଲ ।

ମାଧାର ଶିଥରେ ଜାନାଲାଟା ଖୋଲା ଛିଲ । ଶୁଙ୍କପକ୍ଷେର ସ୍ଵପ୍ନମ ରାତ୍ରି ।
ଦୂରେ ଗାଛପାଲାର ଉପର ଟାଦେର ଶିଙ୍କ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଟୁକୁ ନୀରର ଶାସ୍ତ
ଆଶୀର୍ବାଦେର ମତ ନିଃଶ୍ଵେତ ନାମିଯା ଆସିଯାଛେ । କି ଅଶାସ୍ତ ନିରୁଦ୍ଧେ
ଶାନ୍ତି । କୋଣାଓ ଯେନ ବାଧା ନାଇ—ବିଚେଦ ନାଇ—ଉଦ୍ବେଗ ନାଇ—
ଉତ୍କର୍ଷ ନାଇ । ନବଇ ଯେନ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ, ସହଜ, ସରଳ, ଅନାବିଲ ।

ଗତ ରାତ୍ରେ ମୂର ଶ୍ରତିର ଶିଙ୍କ ଆମୋଦଟୁକୁ ଆଜାଓ ବିଭୂତିକେ
କେମନ ଯେନ ଆଚନ୍ନ କବିଯା ବାଖିଯାଛେ । ପ୍ରାୟ ଏକ ବ୍ୟସର ହଇଲ ଜୟାର
କାହିଁ ହଇତେ ମେ ଯେନ ବହୁଦୂରେ ଚଲିଯା ଗିଯାଛିଲ—ଆଜ ଯେନ ମହିମା
କିମେବ ଆକର୍ଷଣେ ଫିରିଯା ଆସିଯାଛେ ।

ଶୁନ୍ଦରବାତୀର ପବାମର୍ଶେ ଯେଦିନ ହଇତେ ମେ ମୈତ୍ରମଂସାର ହଇତେ ନିଜେକେ
ପୃଥିକ କରିଯା ଭାବିତେ ଆୟନ୍ତ କବିଯାଛେ ମେଇ ଦିନ ହଇତେଇ ମେ ଲକ୍ଷ୍ୟ
କରିଯା ଆସିତେଛେ ଜୟାର କାହିଁ ହଇତେଓ ମେ ନିଜେକେ ପୃଥିକ କରିଯା
ଫେଲିଯାଛେ ।

ତାହାର ପର ହଇତେ ଜୟା କୋନଦିନ ତାହାକେ ମୁଖେ କୋନ ଅନାଦର
ଦେଖାଯ ନାଇ ବଟେ, କିନ୍ତୁ ଯେ ନିରିଡ ଶିଙ୍କ ଭାଲବାସାଟୁକୁ ମେ ଜୟାର କାହିଁ
ହଇତେ ବହୁଦିନ ହଇତେ ପାଇଯା ଆସିତେଛିଲ—ତାହା ଯେନ ଗ୍ରୀବ୍ରକାଳେର
ପୁରୁରେବ ମତ ହଠାଂ ଏକଦିନ ଶୁକାଇଯା ଗେଲ ।

ପ୍ରଥମ ପ୍ରଥମ ବିଭୂତିର ନିକଟ ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନଟା ନିତାନ୍ତ ବିସଦୃଶ
ଟେକିଲେଓ କ୍ରମେ ଇହା ତାହାର ଧାତେ ମହିଯା ଗେଲ । ଇହାର ପର
ହଇତେ ମେ ଜୟାକେ ଏଡ଼ାଇଯା ଚିତ୍ତରେ ଚେଷ୍ଟା କରିତ । ଜୟାକେ

ରୁମାନ୍ତିକ

ଭାଲ ଲାଗିତ ନା ବଲିଯା ନୟ—ତାହାକେ ମେ ମନେ ମନେ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରିତ
ବଲିଯା ।

ତାହାର ପର ଏମନ ଏକଟା ଅବହ୍ଵାୟ ଆସିଯା ମେ ପୌଛିଲ ସେଥାମେ
ଆସିଯା ଜୟା ସମ୍ବକ୍ଷେ ତାର ମନ ଏକ ପ୍ରକାର ଅମାଦ ହିଁୟା ଗିଯାଇଲ ।

ହଠାତ୍ କାଳ ରାତ୍ରେ ଜୟାର ମୁଖେର ପାନେ ଚାହିଁୟା ମେ ଚମକିଯା ଗେଲ ।—
ମେ ମୁଖ ଯେନ ପୃଥିବୀର ନୟ । ଜୀବାଳାର ଭିତର ଦିଯା ଏକ ଝଲକ ଫୁଟଫୁଟେ
ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମା ତାହାର ମେହି ପରିବତ୍ର ସ୍ମୃତିର ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତ ଉପବ ଆସିଯା ପଡ଼ିଯାଇଛେ ।
ଏମନ ମହିମା ମେ କୋନଦିନ କୋନ ନାରୀର ମୁଖେ ଦେଖେ ନାହିଁ ।—ମେ ସୁକ
ହିଁୟା ଦ୍ୱାଦଶାହିଁୟା ବରିଲ ।

ଜୀବାଳାର ଭିତର ଦିଯା ଧାହିରେବ ବିବାଟ ବିଜ୍ଞାତିବ ଦିକେ ଚାହିଁୟା
ତାର ସହ୍ୱା ଯେନ ମନେ ହିଁତେ ଲାଗିଲ, ମେ ଯେନ ଆଜ ତାବ ସରସ ତ୍ୟାଗ
କରିତେ ପାରେ ।

ତାରପର ଜୟା ଯଥିନ ତାହାକେ ବାଶ ବାଢ଼େବ ସମସ୍ତ ସ୍ଵର୍ତ୍ତ ଛାଡ଼ିଯା ଦିଯା
ଆସିତେ ବଲିଲ ତଥନ ମେ ଯେନ ହାପ୍ ଛାଡ଼ିଯା ବାଚିଲ । ଠିକ ଏମନଇ ଏକଟା
କିଛୁ ମେ ଯେନ ଆଜ କରିତେ ଚାହିତେଛିଲ । ଏବ ଚେଯେ ଧନେକ ବେଳେ
ତ୍ୟାଗ କରିତେ ବଲିଲେଓ ହୟତ ମେ ଆଜ ତାହାର କବିଯା ବରିତ । ବୁକଟା
ଆଜ ଯେନ ତାର ଅନେକ ବଡ ହିଁୟା ଗିଯାଇଛେ ।

ତାରପର ମେହି ରାତ୍ରେଟ ବଡ଼ଦାଦାକେ ମେ ଶ୍ରୀ ବଲିଯା ଆମଳ, ବାଶ-
ବାଢ଼େର ସମସ୍ତ ସ୍ଵର୍ତ୍ତ ମେ ଛାଡ଼ିଯା ଦିତେ ଚାଯ । ଶିବରତନ ରାଜୀ ହଇଲେନ ନା
ବଟେ—କିଷ୍କ ଫଳାଫଲେର ପ୍ରତି ଆଜ ବିଭୂତିର ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ,—ମେ ଯେ
ଅନାୟାସେ ଅନେକ କିଛୁ ତ୍ୟାଗ କରିତେ ପାରେ,—ହିହାବହି ବିବାଟ ଶାଙ୍କିଟକୁ
ଆଜ ଯେନ ତାହାକେ ମଦ୍ଗୁଣ କବିଯା ରାଖିଯାଇଛେ ।

ରମଚନ୍ଦ୍ର

ତାରପର ଶୟନକଙ୍କେ ଫିରିଯା ମେ ସଥନ ଜୟାକେ ବଲିଲ,—ବଂଶଖାଡ଼େର ସମସ୍ତ ସ୍ଵତ୍ତ ଦାଦାଦେର ଛେଡେ ଦିଯେ ଏମେଛି, ଜୟା । ଏବଂ ଜୟା ସଥନ ତାର ମୁଥେର ପାନେ ମୁଢ଼ ସଞ୍ଚକ ଦୃଷ୍ଟିତେ ଚାହିୟା ରହିଲ, ତଥନ ବିଭୂତିର ସତ୍ୟାଇ ମନେ ହଟ୍ଟୀଛିଲ ପୃଥିବୀର ମଧ୍ୟେ ତାହାର ମତ ଧନୀ ଆର ଦ୍ଵିତୀୟ ନାହିଁ । ଗୋପନେ ଜମିଦାରୀ କେନାର ଶୁଣ୍ଟବାସନା ଆଜ ଯେନ ତାହାର ଦେଇ ବିରାଟ, ଉଦାର ବକ୍ଷେର କୋନ୍ ଏକ ଅନ୍ଧକାରମୟ କୋଣେ ମାଥା ଲୁକାଇତେ ଗିଯାଓ ଦୁଃଖ ଲଜ୍ଜାୟ ବାର ବାର ସଙ୍କୁଚିତ ହିତେ ଲାଗିଲ ।

ଆଜ ମକାଳ ହିତେଇ ବିଭୂତିର ମନେ ହିତେଛିଲ, ଗତରାତ୍ରେ ସେ ସ୍ଵର୍ଥପ୍ରତି ମେ ଦେଖିଯାଛିଲ ଏବଂ ଏଥନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାହାର ମୋହ ତାହାକେ ଆଚନ୍ଦ କରିଯାଇଥାଇଁ, ତାହାକେ ମେ କିଛୁତେଇ ନଷ୍ଟ ହିତେ ଦିବେ ନା । ତୀର ଯମେ ହିତେ ଗାସିଲ, ଏଟିଥାନେଇ ଯେନ ମେ ନିଜେକେ ଠିକ ଖୁଜିଯା ପାଇଯାଇଁ । ଏତଦିନ ଯାହାକେ ପାଇବାର ଜଣ୍ଠ ମେ ଚାରିଦିକେ ହାତଡ଼ାଇୟା ମରିତେଛିଲ, ଆଜ ଯେନ ଠିକ ମେ ଜିନିଷଟିଟି ଆପନା ହିତେ ତାହାକେ ଦୂରୀ ଦିଯା ବଶିଯାଇଁ । ପଯ୍ସା ମେ ଚାଯ ନାହିଁ,—ମେ ଚାହିୟାଛିଲ ଜୟାକେ । ଆଲାଦା ହିତେ ମେ ଚାଯ ନାହିଁ, ଆଲାଦା ହୋଯାର ଭିତର ଦିଯା ନିଜେର ଅଞ୍ଜାତସାରେ ଦେ ଜୟାକେଇ ଚାହିୟାଛିଲ । କିନ୍ତୁ ଆଜ କେମନ କରିଯା ଭାନ୍ଧୀ ଫେଲିଯାଇଁ,—ଜୟାକେ ପାଓଯାର ପଥ ଅତ ବକ୍ର ନୟ—ମେ ପଥ ଶହ୍ଜ ଓ ମରଳ ।

ଗତରାତ୍ରେ ସ୍ଵର୍ଥପ୍ରତି ଆମେଜଟ୍ଟକୁକେ ଫୁଲେର ଗଙ୍କେ ସ୍ଵପ୍ନମୟ କରିଯା ତୁଳିବାର ଜଣ୍ଠାଇ ଆଜ ରାତ୍ରେ ଗୁହେ ଫିରିବାର ସମୟ ମେ ଧଙ୍ଗିକଦେର ଫୁଲବାଗାନ ହିତେ ଏକବାଶ ବେଳ ଫୁଲ ସଂଗ୍ରହ କରିଯା ଆନିଯାଛିଲ ।

କିନ୍ତୁ ଶୟନକଙ୍କେ ପ୍ରବେଶ କରିଯା ଫୁଲଖଲି ବିଚାନାୟ ଛଡ଼ାଇୟା ଦିବାର

ରସଚକ୍ର

ସମୟ ଜୟା ସଥନ ଖିଙ୍ଗାସା କରିଲ, ତାରା ବୁଝି ବେଳକୁଳ ଦିଲେ ? ତଥନ
ବିଭୂତିର ସେନ କାଙ୍ଗା ପାଇତେ ଲାଗିଲ । ତବେ କି ସେ ଭୁଲ କରିଯାଛେ !
ତବେ କି ଗତରାତ୍ରେର ଶୁଥସ୍ପଟୁକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଛାଡ଼ା ଆର କିଛୁଇ ନୟ ?

ଅତ୍ୟନ୍ତ କରଣ କରେ ବିଭୂତି ଡାକିଲ, ଜୟା !

କୀଗ କରେ ଉତ୍ତର ଆପିଲ କେନ ?

—ତୁମି କି ଆମାର ଓପର ରାଗ କରେଛ ?

ଜୟା କୋନ କଥା ବଲିଲ ନା—ନୀରବେ ବାଲିସେର ମଧ୍ୟେ ମୁଖ ଶ୍ରୀଜିଯା
ପଡ଼ିଯା ରହିଲ ।

ଶହନା ବିଭୂତି ବଲିଯା ଉଠିଲ, ଓଫି !—ତୁମି କୋନଢୋ ନା କି ?

କୋନ ଉତ୍ତର ନାଇ ।

ଜୟାର ମାଥାୟ ଧୀରେ ଧୀରେ ହାତ ବୁଲାଇଯା ଦିତେ ଦିତେ ବିଭୂତି
ବଲିଲ, କି ହେଲେ ଆମାକେ ବନବେ ନା, ଜୟା ?

ମେ ଶର ଅଞ୍ଚମଜଳ ।

ହଠାତ ନିଜେକେ ସାମଲାଇତେ ନା ପାରିଯା ଜୟା ଚକ୍ରାଇଯା କୋନିଯା
ଉଠିଲ ।

ତାହାକେ ନିଜେର ବୁକେର ମଧ୍ୟେ ନିବିଡ଼ଭାବେ ଜଡ଼ାଇଯା ଧରିଯା ବିଭୂତି
ବଲିଲ, କି ହେଲେ ବଳ ଜୟା—ଲକ୍ଷ୍ମୀଟି ବଳ !

ଅତିକଟେ କାଙ୍ଗା ଚାପିଯା ଧରା ଗଲାୟ ଜୟା ବଲିଲ, ତୋମାର ପାଷେ
ପଡ଼ି—ଆମାକେ ଆର କଟ ଦିଯୋ ନା—ଆମି ସେ ଆର ପାରି ନା ।

ଜୟାର ମାଥାୟ ଧୀରେ ଧୀରେ ହାତ ବୁଲାଇଯା ଦିତେ ଦିତେ ବିଭୂତି ବଲିଲ,
ତୋମାକେ କି କଟ ଦିଯେଛି ଜୟା ?

ଚାପା କାଙ୍ଗାର ହରେ ଜୟା ବଲିଲ, ତୁମି ଆମାର ନାମେ ଅନ୍ଧିଦୀର୍ଘି

ରମ୍ପତ୍ର

କିନହୋ ଉନ୍ନାଥ ;—ତୋମାର ପାଯେ ପଡ଼ି ଓସବ କୋରୋ ନା ! କି ହବେ
ଓସବ ଛାଇମାଟି ନିୟେ ?

ଘରଥାନା ସହସା ନିଷ୍ଠକ ହଇଯା ଗେଲ । କେବଳ ବାହିର ହଇତେ ଝି-ଝି-
ପୋକାର ବୁକ୍ଚେବୋ ଅଞ୍ଚାନ୍ତ ଗୁଣ୍ଜନଧରନି କରଣ ହଇଯା ବାତାଦେ ବାତାଦେ
ଭାସିଯା ଆସିତେଛିଲ ,—ମେ ଯେନ କେବଳଇ କାନ୍ଦା ଆବ କାନ୍ଦା ।

କତଙ୍ଗ ଏହିଭାବେ କାଟିଯାଛିଲ କାହାରଙ୍କ ଖେଳ ନାହିଁ—ହଠାଂ ଏକ-
ମଧ୍ୟ ବିଭୂତି ବଲିଯା ଉଠିଲ, ବାଯନା ପଯ୍ୟନ୍ତ ହୟେ ଗେଛେ ଜ୍ୟା,—ଏଥନ
ଆବ ଫେରାବାର ଉପାୟ ନେଇ,—ଜମିଦାବୀ କିନତେଇ ହବେ,—କିନ୍ତୁ ଏକ
କାଜ କରଲେ ହୟ, ବଡ଼ବୈଦି, ମେଜବୈଦି ଆର ତୋମାବ ନାମେ ଯଦି ଥରିଦ
ଏହି ?—

ମେ ଆବଙ୍କ କି ବଲିତେ ଯାହତେଛିଲ ହଠାଂ ପାଯେର ଉପର କିମେର
କୋମଲସ୍ପର୍ଶେ ଧଡ଼ ମଡ଼ କବିଯା ଉଠିଯା ବସିଯା ଦେଖେ ତାହାବ ପାଢ଼ଟୋ
ଜଡ଼ାଇଯା ଧରିଯା ଜ୍ୟା ନୀରବେ ପଡ଼ିଯା ରହିଯାଛେ ।

ପରଦିନ ମକାଳେ ବଡ଼ବୌ ଡାକ୍ତାବଘବେ ବସିଯା କୁଟିନୋ କୁଟିତେଛିଲ
ଏବଂ ପାଶେ ବସିଯା ଗିବି ଶାକ ବାହିତେଛିଲ ଏମନ ସମୟ ହଠାତ୍ ବାହିବ
ହଇତେ ଜୟା ଡାକିଲ, ଗିବି ।

ଗିବି କୋନ ଉତ୍ତର ଦିଲନା । କେବଳ ଭୟେ ଭୟେ ତାର ମାବ ମୁଖେ
ପାନେ ଚାହିଲ ।

ବଡ଼ବୌ ଚାପା କଣ୍ଠେ ବଲିଲ, ଗବବନାବ ଉଠିବି ନେ । ବଲ୍ କାଜ କବଞ୍ଚି,
ଏଥନ ଘେତେ ପାବବୋ ନା ।

ଗିବି ମେ କଥା ବଲିତେ ପାବିଲ ନା । ଚୁପ କବିଯା ନୀବବେ ବର୍ଷିଧା
ବହିଲ ।

ଆବାବ ଡାକ ଆସିଲ, ଗିବି ।

ଭୟେ ଭୟେ ଗିବି ବର୍ଲିଲ, ନ-ଖୁଡିଯାବ ଯର୍ଦ୍ଦ କୋନ ଦବକାବ ଥାକେ ?

ଚାପା ଧମକେବ ଶୁବେ ବଡ଼ବୌ ବଲିଲ, ଦବକାବ ଥାକେ ନିଜେ ଆସବେ'ଥିନ ।

କଥା ଶେଷ ହଟିବାବ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେଇ ଜୟା ଆସିଯା ଘବେବ ଚୌକାଟେବ
ଉପବ ଦ୍ଵାଡାଇଲ, ଏବଂ କୋନକପ ଭୂମିକା ନା କବିଯାଇ ବଲିଲ, ସାଡ଼ା
ଦିଚ୍ଛିମ୍ ନା ଯେ ବଡ ?

ଗିବି କୋନୋ କଥା ବଲିଲ ନା, କେବଳ କରଣ ନୟନେ ଜୟାବ ମୁଖେ
ପାନେ ଫ୍ୟାଲ୍ ଫ୍ୟାଲ୍ କବିଯା ଚାହିୟା ବହିଲ । ମେହି ଦିକ ପାନେ ଚାହିୟା
ଜୟାବ ଚକ୍ଷେ ଜଳ ଆସିଲ ।

ଗିବିବ ହଟିଯା ବଡ଼ବୌ ଉତ୍ତବ ଦିଲ, କବେ ଏକବାବ ଅରୁଥେର ସମୟ
ମେବା କବେଛିଲି ବଲେ ଜୟେବ ଶୋଧ ଓବ ମାଥା କିମେ ବେରେଛିସ
ନା କି ?

ରମ୍ପଟଙ୍କ

ଅତ୍ୟନ୍ତ ସହଜ ଏବଂ ଅବିଚଳିତ କଠେ ଜୟା ବଲିଲ, ରେଖେଛିଟ ତ,
ତୁମି ଯେମନ ପେଟେ ଧ'ରେ ଓବ ମାଥା କିମେ ରେଖେଛ ।

କଥାଟୀର ଅର୍ଥ ବୁଝିତେ ନା ପାରିଯା ବଡ଼ବୋ ଚେଚାଇଯା ଉଟିଲ, କି
ବଣି !

ମେ କଥାବ କୋନ ଉତ୍ତବ ନା ଦିଯା ଜୟା ବଲିଲ, ପେଟେଟ ନା ହସ ଧରି
ନି, ତାଟ ବଲେ କି ଓବ ଓପବ ଆମାବ କୋମୋ ଜୋବ ନେଇ ଦିଦି !—
ମା-ଖୁଡୀ ଭିନ୍ନ ନା କି ?—କଥାଟା ଶେଷ କବିଯାଇ ଜୟା ଡାକିଲ, ଆମ
ଗିବି !

ଗିବି ଭୟେ ଭୟେ ତାର ମାବ ମୁଖେର ପାନେ ଚାହିଲ ।

ବଡ଼ବୋ ଝଙ୍କାର ଦିଯା ଉଟିଲ, ଖବଦାର ଉଠିବି ନେ ହତଙ୍କାଡୀ ।

ହାସିତେ ହାସିତେ ଜୟା ବଲିଲ, ଆମି ଯଦି ଜୋବ କ'ରେ ଓକେ ନିଯେ
ଯାଇ କି କରବେ ଦିଦି ?

ବଡ଼ବୋ ଛିଟିକାଇଯା ଉଟିଲ, କି ଜୋବ କରେ ଛିନିଯେ ନିଯେ ମାବି ?
କୈ ଯା ଦେଖି ଏକବାବ ।

ଏକଗାଲ ହାସିଯା ଜୟା ବଲିଲ, ପୁଲିମେ ଦେବେ ନା କି ?

—ଦୋବେଟ ତୋ ! ବଲିଯା ବଡ଼ବୋ ଏମନ ଏକଟା ଅପୂର୍ବ ମୁଖଭଙ୍ଗ
କରିଲ ଯାହା ଦେଖିଯା ଜୟା ଆବ ଥାକିତେ ପାରିଲ ନା, ହୋ ହୋ କରିଯା
ହାସିଯା ଉଟିଲ ।

ଜୟାର ଏଟ ପ୍ରାଗଥୋଲା ହାସିତେ ବଡ଼ବୋ ଆରା କ୍ରୁଦ୍ଧ ହଇଯା ଉଟିଲ ।
ବଲିଲ, କି !—ଆମାକେ ଟିଟ୍ କିରି ଦେଓଯା !

ଜୟା ତେମନଟ ସହଜ କାଠ ବଲିଲ, ତୁମି ଆବ ହାସିଓ ନା ଦିଦି !

ବଡ଼ବୋ ଆବ ଉତ୍ତପ୍ତ ହଇଯା ଉଟିଲ, ଆମାବ କଥାଯ ତୋର ହାସି

ରସଚକ୍ର

ପାଯ—ଏତଦୂର ଅବଞ୍ଚା ! ବଡ଼ ବାଡ଼ ବେଡେଛିସ୍ ! ମାଥାର ଶପର ଭଗବାନ ଆଚେନ ତା ଜାନିସ୍ ?

ମେଜ୍-ବୋ ରକେ ବସିଯା ଛେନେକେ ଦୁଧ ଖାଓଯାଇତେଛିଲ, ସିଲିଯା ଉଟିଲ, ଚଳେ ଆୟ ନ-ବୋ । ଭଗବାନ ଶ୍ରୀ ଆମାଦେର ମାଥାର ଶପରହ ନେଇ, ଓର ମାଥାର ଶପରଓ ଆଚେନ !

ଜୟା ତେବେନିଇ ହାସିତେ ହାସିତେ ଉତ୍ତବ ଦିଲ, ତୁମିଓ ଆର ହାସିଓ ନା ମେଜଦିନି ।

ମେଜ୍-ବୋ ଏ ଅପମାନ ସହ କରିତେ ପାବିଲ ନା, ଛୁଟିତେ ଛୁଟିତେ ଡାଙ୍ଡାର ସରେର ନିକଟ ଆସିଯା ଦୁଇ କୋମବେ ଦୁଇ ହାତ ଦିଯା ମାଥା ଦେଲାଇୟା ସିଲିତେ ଲାଗିଲ, ତୋର ସେ ବଡ ଅହଙ୍କାର ହେଯେଚେ ଦେଖିଛି ! ଆମାଦେବ କଥା ଶୁଣେ ତୋର ହାସି ପାଯ, ନୟ ? ତବୁ ଯଦି ନା ବିଯେ ଦିଯେ ଆନତାମ ! ଝାଟକୁଟୀଦେବ ଧରଣି ଏହି ! ଅନେକ ପାପ ନା କରଲେ ଭଗବାନ ଝାଟକୁଡ଼ୀ କବେ ବାଖେନ ?

ଅନ୍ତଦିନ ହଇଲେ ଜୟା କ୍ଷେପିଯା ଘାଇତ । ଆର ସବଇ ମେ ସହ କରିତେ ପାରିତ, କେବଳ ମାତୃଦେବ ଏହି ଦାର୍ଢଙ୍କ ଅବମାନନା ମେ କୋନ ଦିନିଇ ସହ କରିତେ ପାରିତ ନା । କିଛିଦିନ ପୂର୍ବେ ଠିକ ଏହି କଟକ୍ଷିତି ତାହାକେ ଏତଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଷିଷ୍ଟ କବିଯା ତୁଲିଯାଇଲ ଯେ, ଦେବତୁଳ୍ୟ ବଡ ଭାଙ୍ଗରେର ପ୍ରତିଓ ମେ ଶ୍ରବିଚାର କରିତେ ପାରେ ନାହିଁ । ଆଜ କିନ୍ତୁ ମେ ଏତୁକୁଣ୍ଡ ବିଚିଲିତ ହଇଲ ନା । ଆଜ ଯେନ ମେ ପୃଥିବୀର ସମସ୍ତ ଅତ୍ୟାଚାର ହାସି-ମୁଖେ ସହ କରିତେ ପାରେ । ଗତ ରୂଜନୀର ଗଭୀର ଅନ୍ଧକାରେର ମଧ୍ୟେ ସେ ବିରାଟ ଉଦାତ ଶୁରାଟ ମେ ତାର ଚିତ୍ତବୀଗାର ତାରେ ତାରେ ବାଧିଯା ଲଈଯାଛେ —ତାହା ଏହି ସକଳ ତୁଚ୍ଛ ଛୋଟୋଥାଟୋ ଗୃହ-କଳହେର ବଜ ଉର୍କେ ।

ଅଭ୍ୟନ୍ତ ସହଜ କହେ ଜୟା ବଲିଲ, ଅଂଟକୁଡ଼ୀ ବଜେଇ ଅଂଟକୁଡ଼ୀ ହସେ
ଗୋମ ଆର କି !—ଆମାର ଗିରି ବେଂଚେ ଥାକ, ଆମାର ରାମ-ଲକ୍ଷ୍ମୀ
ବେଂଚେ ଥାକ, ଛେଳେ-ମେଘେର ଆମାର ଅଭାବ କି, ମେଜଦିଦି !

ଯେଜେବେ ଏକଥାର କୋନ ଉତ୍ତବ ଦିଲ ନା । ଚଲିଯା ଶାଇତେ ଯାଇତେ
ମେ ଆପନ ମନେ ଶୁନାଇଯା ଶୁନାଇଯା ବଲିଯା ଗେଲ, ଆଦିଥ୍ୟୋତା ଦେଖେ ଆର
ବାଚି ନେ !

ଜୟା କୋନ କଥାଇ ବଲିଲ ନା, ଚୌକାଠେବ ଉପର ଯେମନ ବସିଯାଛିଲ
ତେମନି ବସିଯା ବହିଲ ।

ବଡ଼ବେ ହଠାଏ ବଲିଯା ଉଠିଲ, ତୋବ ମେଲବଟା କି ଖୁଲେ ବଲାତୋ !

ଜୟା ହାସିଯା ଉତ୍ତବ ଦିଲ, ତୋମାଦେବ ମବ ଜନ୍ମ କବବୋ ବଲେ ଟିକ
କରେଛି ।

ମୁଖଥାନି ବିକୁଳ କବିଯା ବଡ଼ବେ ବଲିଲ, ମେ ତ ଅନେକ ଦିନ ଥେକେଇ
କରଛ ।

ଜୟା ହାସିଯା ଉତ୍ତବ ଦିଲ, ଏବାର ଆରୋ ବେଶ କରେ କରବ ମନେ
କରେଛ ।

ବଡ଼ବେ ଆପନ ମନେ ବକିଯା ଶାଇତେ ଲାଗିଲ, ଏକରତ୍ତ ମେଘେ, ଏହି
ଦେଦିନ ବିଘେ ଦିଘେ ନିଘେ ଏଲାମ—ଆଜ ବଲେ କିନା ଜନ୍ମ କରବୋ ! ସାଥେ
ବଲେ କଲିକାଳ !

ତେମନି ହାସିମୁଖେ ଜୟା ବଲିଲ, ତୁମିଓ କି ଫେଲତେ ପାରବେ ମନେ
କରେଛ ଦିଦି ! ଗିରି ସନ୍ଧି କାଳ ଅବାଧ୍ୟ ହୟ ତାକେଓ କି ଫେଲତେ
ପାରବେ ?

କଥାଟା ଶେଷ କରିଯାଇ ଘରେର ମଧ୍ୟେ ପ୍ରବେଶ କରିଯା ମେ ଗିରିକେ

ରସଚକ୍ର

ଏକବକ୍ଷ ଜୋର କରିଯାଇ ଟାନିଯା ବାହିବେ ଲଈଯା ଗେଲ । ଯାଇବାର ସମୟ
ବଲିତେ ବଲିତେ ଗେଲ, ଆମାର ମେଯେ ଆମି ନିଯେ ଯାବୋ—ବେଶ କବବୋ
—ଖୁବ କବବୋ !

୨୨

ମକାଲିବେଳାକାବ ଆହିକ ସାବିଯା ଶିବବତନ ଉଠିତେଛିନ୍ମ, ତଥାଂ
ଗିବି ଆସିଯା ବଲିଲ, ନ-ଖୁଡୀମା ଆପନାକେ କି ବଲବେନ ବଲେ ଦ୍ୱାଡିଯେ
ଆଚେନ ।

ହତଭଦ୍ଵେବ ମତୋ ଶିବବତନ ଏକବାବ ଦ୍ୱାବେବ ଦିକେ ଚାହିଲେନ, ତାହାର
ପବ ମହୀୟ ନିଜେକେ ପ୍ରକୃତିତ୍ୱ କବିଯା ଲଈଯା ବଲିଲେନ, କେ ? ନ'ବୌମା ?—
କି ବଲତେ ଚାହ, ବଲ ମା ।

ଜୟା ଦବଜାବ ଆଡାଲ ହଟିତେଇ ବଲିଲ, ଗିବି, ତୁଟ ଜିଜ୍ଞେସ କବ,
ଆମାଦେବ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଉନି କି ବ୍ୟବସ୍ଥା କବଲେନ ।

ଗିବିକେ କିଛୁଟ ବଲିତେ ହଟିଲ ନା—କେନ ନା ତାହାରେ ଉପଲକ୍ଷ
କବିଯା ଜୟା ନିଜେଟି ତାର ଭାସୁବେବ ସାଥେ କଥା କହିତେଛିଲ ।

କିଛୁକ୍ଷଣ ଚାପ କବିଯା ଧାକିଯା ଶିବବତନ ବଲିଲେନ ତୋମାଦେବ ବନ୍ଦୋ-
ବନ୍ଦ ତ କାଳଟ କବେ ଦିଯେଛି ମା । ବିଷ୍ୟ ସମାନ ବଥବା ହେବେ ।—ତାର
ପରଇ ହଠାଂ ବଲିଯା ଉଠିଲେନ, ଝ୍ଯା, ଭାଲ କଥା, ବାଶ-ବାଡେବ ସମସ୍ତ ସ୍ଵତ୍ତ
ବିଭୂତି ଛେଡେ ଦିତେ ଚାଯ । ବେଶ, ତାବ ଜଣେ ସେ ମୂଳ ଧବେ ନିକ,
ଆମାର ତାତେ କୋନ ଆପନ୍ତି ନେଇ । କିନ୍ତୁ ବିନାମ୍ବଲୋ ସେ ଛେଡେ ଦେବେ—
ତା କିଛୁତେଇ ହୟ ନା ମା ।

ରସଚକ୍ର

ଆଡାଳ ହିଁତେ ଜୟା ବଲିଲ, ଗିବି ତୁଇ ବଳ, ସ୍ଵତ୍ତ କାନ୍ଦର ଥାକଲେ ତ ଛାଡ଼ବେ । ଏ ସଂସାବେର ଯା କିଛୁ ସବଇ ତ ଆପନାର । ସ୍ଵତ୍ତ ହାଡାଛାଡ଼ିର କଥା ଓଠେ କି କବେ ? ଆପନି ସତ୍ତାଦିନ ନିଜେ ହ'ତେ ନା ତାଡିଯେ ଦେନ ତତ୍ତିନ କାବ ମାଧ୍ୟ ଏଥାନ ଥେକେ ଏକ ପା ନଡ଼େ ।”

ମେ ଆରା କି ବଲିତେ ଯାଇତେଛିଲ ହଠାଂ ଶକ୍ତିବତନେବ କଠିଷ୍ଵବେ ଥାମିଯା ଗେଲ ।

ଶକ୍ତି ଏତକ୍ଷଣ ବାହିବେ ଦୀଡାଇୟା ଲୁକାଇୟା ସକଳ କଥା ଶୁଣିତେଛିଲ, ହଠାଂ ଘବେବ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରବେଶ କବିଯା ଚେଚାମେଚି କବିତେ ସ୍ଵର କବିଯା ଦିଲ, ନ'ବୌମା ଟିକିଇତ ବଲେଛେନ । ଆପନି ସଦି ପୃଥକ କବେ ନା ଦେନ ତୋ କାବ ମାଧ୍ୟ ଆଲାଦା ହ୍ୟ । ସେ ଆପନାବ କଥା ନା ଶୁଣବେ ତାକେ ବାପେବ ବାଢ଼ୀ ପାଠିଯେ ଦେବୋ । ଥାକୁକ ମେଥାନେ ଲାଥି-ଝାଟା ଥେଯେ । ଆବ ବିଭୂତିବ କଥା ବଲେଛେନ ? ତାକେ କାନ ମୋଲେ ଧରକେ ଦେବେନ—ମେଦିନେବ ଏକ ଫେଁଟା ଢେଗେ ବୈତ ନୟ । ଆମବା ଏଥାନ ଥେକେ ଏକ-ପା ନଡ଼ିଛି ନା—ଦେଖି ଆମାଦେବ କେ ତାଡିଯେ ଦେଯ । ହଁ ! ତାଡିଯେ ଦିଲେଇ ହୋଲୋ କି ନା । କୋମୋଦିନ କିଛୁ ବଲି ନା ତାଟ । କେନ କି ଅପବାଧ କବେଛି ଆମବା ?

ଶିବବତନ ହତଭ୍ସେର ମତ ଚୁପ କବିଯା ଦୀଡାଇୟା ବହିଲେନ । ଏକଟି କଥା ଓ ତୀହାବ ମୁଖ ଦିଯା ବାହିବ ହଟିଲ ନା ।

ତାରପର ଏକଟି ଗଭୀର ଦୀର୍ଘଶାସ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଯା ହୀରେ ଧୀରେ
ଶିବରତନ କହିଲେନ, ଅପରାଧ ଆମାଦେର କିଛୁ ନୟ ଶକ୍ତୁରତନ, ଅପରାଧ
ବୋଧ କରି ଆମାଦେର ଅନୁଷ୍ଠେର ।

ତୁହାର କଟ୍ଟଶ୍ଵରେ ଭଦ୍ରିମାୟ ଏମନ ଏକଟି ସକର୍ଣ୍ଣ ଗାସ୍ତୀର୍ଯ୍ୟ ଥମ ଥମ
କରିତେଛିଲ ସେ ଶକ୍ତୁରତନର ଆବଦାରେ ବାଚାଲତା ଏକ ମୁହଁର୍ତ୍ତେ ମୂଳ ହଇଯା
ଗେଲ । ସରଳ ମାତ୍ରାଟା ଏକାନ୍ତ ଅମହାୟ ଭାବେ ବଡ ବଡ ଚୋଥ ଦୁଇଟି
ମେଲିଯା ଶୁଦ୍ଧ ଫ୍ରେଲ ଫ୍ରେଲ କରିଯା ଚାହିୟା ବହିଲ ।

ଶିବରତନ ଶାସ୍ତକଟେ ବଲିଲେନ, ଅନୁଷ୍ଠେରଇ ବା ଅପରାଧ କେନ ଦିଇ ଶକ୍ତ,
ଏଇ ହୟ ତୋ ଭବିତବ୍ୟ । ଆମି ଏ କ'ଦିନ ଅନେକ ଭେବେ ଦେଖୋଇ ।
ତୁମିଓ ଭେବେ ଦେଥ—ଆଜ ଆଟ ପୁରୁଷ ମୈତ୍ରବଂଶେର ଏହି ବିରାଜପୁରେ
ବାସ । କିନ୍ତୁ ଭଗବାନେର ଇଚ୍ଛାୟ ଅଷ୍ଟମ ପୁରୁଷ ଆଜ ଆମରା ମାତ୍ର ତିନି
ଭାଇ । ଯଦି ଆଦିପୁରୁଷ ଥେବେ ପ୍ରତ୍ୟକେର ଦୁଟି କରେ ସନ୍ତାନ ଓ ହ'ତ ତବେ
ଆଜ ଏକଣ ଭାଇଏରଙ୍କ ଅଧିକ ଏହି ମୈତ୍ରବଂଶେର ଅଧିକାରୀ ହତାମ । କିନ୍ତୁ
ତା ହୟ ନି । ଅଧିକାଂଶ ଥେବେଇ ଏକସନ୍ତାନଇ ଆମାଦେର ହୟେ ଏସେଛେ ।
ହୃତୀୟ ପୁରୁଷ ମହେଶ ମୈତ୍ରେର ତିନି ସନ୍ତାନ ହେଯେଛିଲ । କିନ୍ତୁ ତୋର ଏକଜନ
ନିଃସନ୍ତାନ—ଏକଜନେର ଛିଲ କଣ୍ଠ—ଆମାଦେର ଚତୁର୍ଥ ପୁରୁଷ ଆବାର ଏକ
ସନ୍ତାନ । ଦୌହିତ୍ର ବଂଶେ ସମ୍ପତ୍ତି ଯାଇ ନି । ଫଳେ ମେଇ ଏକସନ୍ତାନଇ
ଥେବେ ଗେଲ । ଆଜ ଆବାର ତୋରଇ ଇଚ୍ଛାୟ ଆମରା ତିନି ଭାଇ । ତୋରଇ
ଇଚ୍ଛାତେ ଆମାଦେର ପୃଥକ ହତେ ହବେ । ଅ'ମାର ମନେ · · · ·

ଶିବରତନେର ବକ୍ତ୍ବାୟ ତଥନମ୍ବ ଶେଷ ହୟ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କଟ୍ଟଶ୍ଵର ଜଡ଼ିତ
ହଇଯା ଆମିତେଛିଲ । ତିନି ଚୁପ କରିଯା ଆୟସଂବରନେର ଚେଷ୍ଟା

ରସଚକ୍ର

କରିଲେନ । ଡାରପର ଅକ୍ଷାଂ ଗଭୀର ସ୍ଵରେ ବଲିଯା ଉଠିଲେନ, ତାରା,
ତାରା !

ତିନି ଧୀରେ ଧୀରେ ଶାନ ତ୍ୟାଗ କରିଯା ଚଲିଯା ଗେଲେନ । ଦୁଇରେର
ଆଡାଲେ ଦୀଢ଼ାଇଯା ଜ୍ୟା ଧର ଥର କରିଯା କାପିଯା ଉଠିଲ । ଡାନ୍ତରକେ
ଦେ ଚିନିତ । ତାହାର ଶାନ୍ତ ମୃଦୁ କହିବେବେ ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ମେ ସେବନ ଶୁଣିଲ ଅଳଜନୀୟ
ବିଧିନିପିର ପ୍ରତିଧବନି । ମେଓ ଧୀରେ ଧୀରେ ମେ ଶାନ ତ୍ୟାଗ କରିଯା
ଆପନ ଘରେର ଦିକେ ଚଲିଯା ଗେଲ ।

ହତଭଷେର ମତ ତଞ୍ଚପୋଧେର ଉପର ବଲିଯା ରହିଲ ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ । କିଛୁକଣ
ପରେ ମେ ଆପନ ମନେଇ ବଲିଯା ଉଠିଲ, ତାର ଇଚ୍ଛା—ତାର ଇଚ୍ଛା—ତାର
ଇଚ୍ଛା ନା ଆମାର ମାଥା ! ଖୁଲେ ବଲେଇ ହସ୍ତେ ଆମାର ଇଚ୍ଛା । ନଇଲେ
ଏ ବିଭୂତିଟା, ଶୁଣିଦିଲକେ ଆମି ତିନ ଚଢେ ସୋଜା କରେ ଦିତେ
ପାରି ।—କିନ୍ତୁ ମେଓ ହତେ ଦେବେନ ନା—ବଲବେନ, ତାର ଇଚ୍ଛା !

ନିରପାଯେ ଏକାନ୍ତ ଅନ୍ଧିର ଚିତ୍ତେ ଶୁଭରତନ ତାର ପ୍ରକାଣ ଗୌକ
ଜୋଡ଼ାଟା ପାକ ଦେଉଥାର ନାମେ ଟାନିଯା ଟାନିଯା ଛିଡ଼ିତେ ଆରଣ୍ଟ କରିଲ ।

ଶୁଭରତନେର ବଡ ଛେଲେ ଆସିଯା କାହେ ଦୀଢ଼ାଇଲ । ଶୁଣୁ ଅକାରଣେ
ତାହାରଇ ଉପର ଚୋଥ ରାଙ୍ଗାଇଯା ବଲିଯା ଉଠିଲ, କି ?

ବାପେର ମୋଟା ମୋଟା ଚୋଥ ଛେଲେର ବଡ ଭସ୍ତ ଛିଲ । ମେ ମନ୍ଦରେ
ବଲିଲ, ମାଇନେ ।

—ମାଇନେ ? କିମେର ମାଇନେ ?

—ଇଷୁଲେର ମାଇନେ ।

ଶୁଣୁ ଜଲିଯା ଉଠିଲ । ମେ କଥନେ ଛେଲେର ମାହିନା ଜୋଗାଯ ନାହିଁ ।
ହକ୍କାର ଛାଡ଼ିଯା କହିଲ, ମେ ଆମାର କାହେ କି ? ବଲି ମେ ଆମାର କାହେ

বসচক্র

কি বে শুয়ার ? ছেলেব গলা শুকাইয়া আসিতেছিল। সে কাপিতে
কাপিতে বলিল, মা যে বলে আমবা ভেব হয়েছি—

—ভেব ! —শত্রু সবোষে গজন কবিয়া উঠিল। —ভেব হয়েছি ত'
তোব কি ? তুই বলবাব কে ? তন্ত্রপোষেব উপব শ্রচঙ একটা
কিল বসাইয়া শত্রু মাটীব উপব সজোবে পদাঘাত কবিল। ছেলেব
মা বোধ কবি অন্তবালেই কোথাও ছিলেন। আগেয় গিৰিব মতো
উত্পন্ন স্থামীৰ সমুখে শাল কঠিন ধাৰে আসিয়া দাঢ়াইলেন,—উ ব
মেৰুব হিম কঠিন তুষাব স্তুপেব মত। —বলি ওব অপবাধটা কি শুনি ?

শত্রু ইহাৰ জন্ম প্ৰস্তু চিঙ না। সে খোদ-বজ্ঞ চক্ষে মেজ-বৈব
মুখেব দিকে হক্কাৰ হইয়া চাহিয়া বাহিল।

কিছুক্ষণ উত্তৰেব প্রতীক্ষা কবিয়া মেজ-বৌ আৰাব বণিল, মা গো,
এমন আদিদোতা তো কোন জন্মে দেখিনি। ভাটি ভাই ঠাই ঠাই—
এ ত' সেই মান্দাত। পুকনেব আমল থেকে হয়ে আসছে। আব ঠাই
ঠাই হতে যাচ্ছ নিজেৰা শুনলেই ত গুণেব দাদাৰ মুখে

শত্রুবক্তন বাকদ স্তুপেব মত ফাটিয়া পড়িল, থববদাৰ !

ক্রোধে আত্মহাৰা দিখিদিক-জ্ঞানশৃঙ্খ শত্রুব চীৎকাৰে সমস্ত বাড়ী
খোনাই যেন চমকিয়া উঠিল। ছেলেটা ডুকবাইয়া কাদিয়া ফেলিল।
মেজ বৌ পশ্চাত্য ধৰু ধৰু কবিয়া কাপিয়া উঠিয়া নীৰব হইয়া গেল।
ওথৰ হইতে বড়বোৰ বাংলে আসিয়াছিল কিন্তু তাহাৰও আগাইয়া
আসিবাৰ নাহিস হইল না। গিৰি বয়েক পা অগ্রসৱ হইয়াছিল কিন্তু
কাকাৰ ক্ষত্ৰমুৰ্তি দোধ সেও ধৰকিয়া দাঢ়াইয়া গেল। শত্রু তথনখ
বলিতেছিল, পাজী ছোটলোক স্বীলোক কোথাকাৰ—

— ଶୁଣୁ ! ଶିବରତନେବ କଠ୍ଟସର ।

ଶୁଣୁବ ଚୀତକାବ ଶୁଣିଯା ଶିବବତନ ପଯ୍ୟନ୍ତ ଉଠିଯା ଆସିଯାଛିଲେନ ।
ଅଗନ୍ତୋବ ଆଗମନେ କ୍ରୋଧ-ସ୍ଵାତ-କଲେବ୍ୟ ବିଜ୍ଞାଗିବି ଏକ ମୁହଁରେ ସଙ୍କଟିତ
ନତଶବ ହଇଯା ପଡ଼ିଲ । ଶୁଣୁବତନ ମାଥା ହେଟ କବିଯା ନୀବବ ହଇଯା
ଦ୍ୱାରିଲ ।

ଶିବବତନ ବଲିଲେନ, ଶୁଣୁ, ବୌମାବା ହଲେନ ମଞ୍ଚାନେବ ପାର୍ତ୍ତୀ । ଦୋଷ
କବଳେ ଶାଶନ କବତେ ପାବ କିନ୍ତୁ ଅପମାନ କି ଅମଞ୍ଚାନ ଆର କଥନ୍ତେ
ଯେନ ନା ହୁଏ ।

ଶୁଣୁ ନାବେଇ ଦାଡ଼ାହିଯା ବହିଲ ।

ଶିବବତନ ପ୍ରଶ୍ନ କବିଲେନ ଗିବିକେ,—କି ହେବେ ବେ ଗିବି ?

ଧବେ ବସିଯା ଗିବି ସବ ଦେଖିଯାଛିଲ । ଦେ ମହନ୍ତ ଜ୍ଞାପନ କବିଲେ
ଶିବବତନ ଭାଇପୋବେ ସମେହେ କାହେ ଡାକିଯା ବଲିଲେନ, ଏଥୁନି ମାଇନେ
ଚାହ ବାବା, ନା, ଇଚ୍ଛୁଳ ବାବାବ ସମୟ ନେବେ ?

ଜ୍ୟାଠା ମହାଶୟବେ ଏକାନ୍ତ କୋଲେବ କାହେ ଦୌଡ଼ାଇଯା ବାମ ମୁଦୁସ୍ବବେ
ଧରିଲ, ସଥନ ଦେବେନ ଆପନି ।

ହାସିଯା ଶିବବତନ ବଲିଲେନ, ମୁଖ ଦେଖେ ମନେ ହଚ୍ଛେ ଏଥୁନି ପେଲେଇ
ଥୁଣ୍ଡ ତୁ । ଏସ ଆମାବ ସଙ୍ଗେ ।

ରାମେବ ହାତ ଧବିଯା ଶିବବତନ ବାହିରେ ଚଲିଯା ଗେଲେନ ।

ବର୍ଧାର ବର୍ଷଣ ଓ ଗଜନନ୍ତକ ମେଘାବୃତ ଦିନେବ ମାନିକର ଗୁମୋଟେର ମତ
ଏକଟା ଅବାହନ୍ୟ ନିଷ୍ଠକତାଦ୍ୱ ସମ୍ମତ ବାଡାଟା ଯେନ ଥମ ଥମ କରିତେ
ଗାଗିଲ । ତୁହ ହାତେ ମାଥା ଚାପିଯା ଧରିଯା ଶୁଣୁ ତକ ହଇଯା ବସିଯାଛିଲ ।
ମନେର ମଧ୍ୟେ କହି କ୍ରୋଧ ଓ ଦୂଃଖେବ ଆର ପରିସୀମା ଛିଲ ନା । ଅକଞ୍ଚାଣ

ରମ୍ପଚକ୍ର

ଧୈର୍ଯ୍ୟର ବାଧ ଭାଙ୍ଗିଯା ଗଭୀର-ଆକ୍ଷେପ-ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଥରେ ଉର୍ଫମୁଖେ ସେ ବଲିଯା
ଉଠିଲ, ଯେ ଆମାଦେର ସୁଧେର ସଂସାର ଭାଙ୍ଗଲେ, ହେ ଭଗ୍ୟାନ, ତାର ଯେବେ
ସର୍ବମାତ୍ର ହୟ ।

ବଲିଯାଇ ସେ ହନ୍ ହନ୍ କରିଯା ବାଡ଼ି ହଇତେ ବାଟିର ହଇୟା ଗେଲ ।

ମେଜ-ବୌ ଏତକ୍ଷଣ ଦ୍ଵାରାଇୟା ଛିଲ ଯେନ ପାଥରେର ପ୍ରତିମା । ଏତ ବଡ଼
ନିଷ୍ଠୁ ଆଘାତେ ତାହାର ଚେତନା ଫିରିଯା ଆସିଲ । ଥର ଥର କରିଯା
କାପିଯା ଉଠିଯା ସେ ବଲିଯା ଉଠିଲ, ଉଃ ବାବା ଗୋ !

ରାତ୍ରାଘରେର ମଧ୍ୟେ ବଡ଼ବୌଓ ନିମେଧେର ଜନ୍ମ ଶୁକ୍ର ହଇୟା ଗେଲ । ତାରପର
ମେ କ୍ରତ୍ପଦେ ବାହିରେ ଆସିଯା ସକ୍ରୋଧେ ଡାକିଲ, ମେଜ ଠାକୁରପୋ !

ଶୁନ୍ତୁ ତଥନ ବାହିରେ ଚଲିଯା ଗେଛେ । ଏଦିକେ ବିଭୂତି ଅନ୍ତ କଞ୍ଚକରେ
ଡାକିଯା ଉଠିଲ, ଜଳ—ଜଳ ! ନ' ବୌ-ଏବ ଫିଟ୍ ହେୟେଛେ— ବଡ ବୌ ଦି,
ବଡ ବୌ ଦି !

୨୪

ବାତ୍ରିବ ମୋହ ବିଭୂତିବ ବାତ୍ରିବ ସଙ୍ଗେଇ କାଟିଆ ଗିଯାଛିଲ । ସକାଳ ହଟିତେଇ ମେ କେବଳଇ ଭାବିତେଛିଲ, ଜୟାକେ କେମନ କବିଯା ମତାମୁଖଭିନ୍ନୀ କବ, ଧୟ । ତାମପର ଅକ୍ଷୟାଙ୍କ ପ୍ରଭାତେବ ଏହି ଘଟନା ।

ମୁର୍ଛାଣ୍ଡେ ଚେତନା ପାଇୟା ଜୟା କାତବ ସ୍ଵବେ ମିନତି କରିଯା ବଲିଯା ଉଠିଲ, ଓଗୋ ଆମାକେ କଲକାତାଯ ନିଯେ ଚଲ ଗୋ—ଏ ଅଶ୍ରୁଭିନ୍ନି ମଧ୍ୟେ ଆବ ଆମି ଥାକଣେ ପାବଛି ନା ।

ବିଭୂତି ମନେ ମନେ ଖୁଦୀ ହଇୟା ଉଠିଲ । ମେ କିଛକଣ ଚିନ୍ତା କବିଯା ବଲିଲ, ଅପେକ୍ଷା କବ ଆମି ଆସଛି ।

ଆଲନା ହଇତେ ଜାମାଟା ଟାନିଯା ଲଈୟା ମେ ଚଲିଯା ଗେଲ । ଜୟା ମେଇ ମଧ୍ୟେ ଉପର ପଢିଯା ଥାକିତେ ଥାକିତେ ଅକ୍ଷୟାଙ୍କ ଆବାବ ଫୌଂପାଇୟା ଫୌଂପାଇୟା ବ୍ୟାଦିଯା ଉଠିଲ । ଶଞ୍ଚୁବତନେବ ମେଇ ମର୍ମାଣ୍ଡିକ-ଆକ୍ଷେପ-ଦୀର୍ଘ ସ୍ଵବ ତଥନ୍ତର ତାହାବ କାନେବ ପାଶେଇ ବାଜିତେଛିଲ । ତାହାବ କେବଳଇ ମନେ ହଇତେଛିଲ, ଏ ଅଭିମନ୍ତ ତାହାବଇ—ଏକମାତ୍ର ତାହାବଇ ପ୍ରାପ୍ୟ ।

ମନେ ମନେ ବାବ ବାବ ବିଚାବ କବିଯାଓ ଏକମାତ୍ର ବିଭୂତି ଛାଡା ମେ ଅପର କାହାକେଓ ଏ ଜୟ ଦୟାଙ୍କ କବିତେ ପାବିଲ ନା । କିନ୍ତୁ ମେ ନିଜେ,— ନିଜେ ମେ ତୋ କୋନ ଦୋଷ କ'ବେ ନାହିଁ । ତବେ ଏ ଦଣ୍ଡ ତାହାବ ଉପର କେନ ? କୋନ ଅପବାଧେ ? କଟ, ଏକବାବଓ ତ କେହ ତାହାବ କଥା ଭାବିଯା ଦେଖିଲ ନା । ଏ ସଂମାବେବ ଜୟ ମେ ନା କବିଯାଛେ କି ? ଜୁତା ପଯାନ୍ତ ମାଧ୍ୟମ ବହିତେଓ ମେ ଦ୍ଵିଧା କବେ ନାହିଁ । ଅବ ଆଜ ଅପର ଦୁଇ ଭାଇ-ଏବ ସ୍ଵାର୍ଥେ ଆଘାତ ଦେଓଯାବ ଜୟ ଏକ ମୁହଁର୍ତ୍ତେ ବିନା ଦ୍ଵିଧା ଏତ ବଡ ଏକଟା ଅଭିମନ୍ତ ବିଭୂତିକେ ଉପଲକ୍ଷ କବିଯା ତାହାବଇ ମାଧ୍ୟମ ନିକ୍ଷେପ

ରୁମଚକ୍ର

କବିଲ । ଏକବାବଓ ଭାବିଯା ଦେଖିଲ ନା ସେ ଏ ଅଭିଶାପତୋ ବିଭୂତିକେ ଦେଓୟା ହଇଲ ନା, ଦେଓୟା ହଇଲ ଜ୍ୟାକେ । ଏ ଅଭିଶାପେବ ଅର୍ଥ ତାହାବ ଜୀବନେବ ଏକମାତ୍ର କାମ୍ୟଧନ ହଇତେ ଚିବଦିନେବ ଜଣ୍ଯ ବଞ୍ଚିତ ହୁଏୟା । ଏ ଜୀବନେ କେହ ତାହାକେ ମା ବଲିଯା ଡାକିବେ ନା । ସେ ସନ୍ତାନଗୁଣି ବିଧାତାବ ଫୃଷ୍ଟିଶାଳା ହଇତେ ଅନୁଶ୍ରାପଥେ ତାହାକେ ମା ବଲିଯା ହାତ ବାଡାଇୟା ଛୁଟିଯା ଆସିତେଛିଲ ତାହାଦେବ ପଥେ ଏପାବ ଓପାବେବ ମଧ୍ୟେ ସେ ମେତ୍ର ବନ୍ଧ—ମେ ମେତ୍ର ଏଇ ଅଭିଶାପ ଏକମୁହଁର୍ତ୍ତେ ଭାନ୍ଧିଯା ଦିଲ । ଦୁଃଖ ବେଦନା ଧୀରେ ଧୀରେ ଘଣାଯ କ୍ରୋଧେ ରପାନ୍ତବିତ ହଇଯା ଗେଲ । ତାହାବ ଇଚ୍ଛା ହଇତେଛିଲ, ଇହାବ ପ୍ରତିଶୋଧ ଲାଇତେ ଏଇ ସଂସାରଟାକେ ମେ ଧାର୍ଯ୍ୟନୀର ମତ ନଥେ କବିଯା ଟୁକ୍ବା ଟୁକ୍ବା କବିଯା ଦେଇ ।

ଅପର ଦିକେ ଆବା ଦୁଇଟା ନାରୀ ତଥନ ଠିକ ଏମନି ଭାବେଇ ମଧ୍ୟାଦାତେ ଶାଗଲ ହଇଯା ଉଠିଯାଇଛିଲ । ମେଜ ବୌ ପାଥବେବ ପ୍ରତିମାବ ମତ ନିଶ୍ଚିଲ ଭାବେ ମାଟାତେ ପଡ଼ିଯା ଭାବିତେଛିଲ, ବିଷ ଥାଇୟା ମେ ମରିବେ । ମେ ବୁଝିଯାଇଲ, ଏ ଅଭିମଞ୍ଚାତ ଦେଓୟା ହଇଯାଛେ ତାହାକେଇ । ଏଇ ସଂସାରଟାନ ଅତୀତ ଇତିହାସେବ ମଧ୍ୟେ ତାହାବ ନିଜେବ ଅପବାଧ ଆଜ ଯେମ ପର୍ବତ ପ୍ରମାଣ ହଇଯା ତାହାବ ଚୋପେବ ସାମନେ ଦ୍ଵାଙ୍ଗାଇଲ । ମେ ପାହାଦେବ ଆଡାଲେ ଅପବ ସକଳେବ ଅପବାଧ ଯେନ ଢାକା ପଡ଼ିଯା ଗେଛେ ।

ବଢ ବୌ ମନେ କବିଲ, ଏ ଅଭିମଞ୍ଚାତ ଦେଓୟା ହଇଲ ତାହାକେ । ତାହାବ ମନେବ ଖତିଯାନେ ପୃଥକ୍ ହୁଏବ ଇଚ୍ଛାବ ପରିମାଣ କାବଣ ଚେଯେ ତୋ କମ ଦ୍ଵାଙ୍ଗାଯ ନା । ବସଂ ସକଳେବ ଚେଯେ ଧେଶୀ ବଲିଯାଇ ମନେ ହଇଲ । କେ ନିନ୍ଦା କବିତେଛିଲ ଶୁଦ୍ଧ ଭାଗ୍ୟୋବ । ଏମନ ସ୍ଵାମୀବ ହାତେ ପଡ଼ିଯାଛେ ଯେ ଜୀବନେ କରନ୍ତ ତାହାବ ମୁଖପାନେ ଚାହିଯା ଦେଖିଲ ନା । ଏବଂ ଏ ଲାଞ୍ଛନ ।

ରସଚକ୍ର

ମେହି କାରଣେଇ ଏକାନ୍ତ ଭାବେ ତାହାରେ ପ୍ରାପ୍ୟ । ତାହାର ମନେ ହଇଲ, ମେଡା ଅପର କାହାକେଓ ଏତ ବଡ଼ ଅଭିସମ୍ପାଦ ଦିତେ କେହ କଥନେ ମାହିସ କବିତ ନା ।

ବିଭୂତିରତନ ଗିଯାଛିଲ ନିତାଟ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀର ଶୋଧନେ । ତାହାର ଅଭିପ୍ରାୟ ଛିଲ ଜୟାକେ କୋନୋ ମତେ କଲିକାତାଯ ରାଖିଯା ଆସିଯା କବଳା ମଞ୍ଚାଧନ କବିଯା ଲଟିବେ, ତାଟ ଜୟା ସଥନ ନିଜ ହଇତେଟ କଲିକାତା ସାଟିବାବ ପ୍ରସ୍ତ୍ରାବ କରିଲ ତଥନ ମେ ମଙ୍ଗେ ମଙ୍ଗେ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀର ନିକଟ ଦୁଇଟା ଦିନ ମମ୍ଯ ବାଡାଇଯା ଲଟିବାବ ବ୍ୟାବହ୍ରା କବିଲ ।

ଘବେ ଚୁକିଯା ବଲିଲ, ତା' ହଲେ ମେହି ବ୍ୟାବହ୍ରାଇ—

କିନ୍ତୁ କଥା ମେ ଶେଷ କବିତେ ପାବିଲ ନା । ଜୟା ଜାମାଲାବ ଦିକେ ମୁଖ ଫିରାଇଯା ବସିଯାଛିଲ । ବିଭୂତିର ସାଡା ପାଟିଯା ମେ ମୁଖ ଫିରାଇତେଇ ତାହାବ ଚୋଥେର ଦିକେ ଚାହିଁ ବିଭୂତି ସ୍ତର୍ଭିତ ହଟିଯା ଗେଲ । ବଡ଼ ବଡ଼ କୋମଳ ଚୋଥ ଦୁଇଟା ଇମ୍ପାଡ଼େଲ ଛୁରିବ ମତ ଧାରାଲୋ ହଟିଯା ଉଠିଯାଇଛେ । ଶୁଦ୍ଧ ଚୋଥ କେମ ଜୟାର ସର୍ବ ଅବସବେବ ରୂପେର ମଧ୍ୟେଇ ଯେନ ଏକଟା ଶ୍ଵପରିକୁଟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଯା ଗେଚେ । ବିଭୂତି ଭୟ ପାଇଯା ଗେଲ । ଜୟାର ଏ ନବରୂପ, ଜୟାର ଏମନ ମୃତ୍ତି ମେ କଥନେ ଦେଖେ ନାହିଁ । ବିଭୂତି କି ବଲିତେଛିଲ ତାହା ଶୁନିବାର ଜଣ୍ଣ ଜୟା ଏକ ବିନ୍ଦୁ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରିଲ ନା, ଏକ ମୁହଁର୍ତ୍ତ ଅପେକ୍ଷା କରିଲ ନା । ମେ ନିଜେଇ ବଲିଲ, ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀର ମଞ୍ଚଭାବ କେନାବ କି ହଲ ?

ଗତବାତ୍ରେବ ପ୍ରତିଶ୍ରତିର କଥା ଶ୍ଵବଣ କରିଯା ବିଭୂତି ଶକ୍ତି ହଇଯା ଉଠିଲ । ମେ ମନେ ମନେ ଏକଟା ଶ୍ଵମ୍ଭବ ଉତ୍ତବ ଥୁଜିତେ ଆରମ୍ଭ କରିଲ । କିନ୍ତୁ ଜୟା ଉତ୍ତରେ ପ୍ରତୀକ୍ଷା ନା କରିଯା ବଲିଯାଇ ଗେଲ,—

—ଆଜ ତୋମାର କାହେ ଆମି ମାଫ ଚାହିଁ । ମଞ୍ଚଭାବ କିମତେ ବାଧା

রসচক্র

দিয়ে, পৃথক হতে বাধা দিয়ে আমি অন্যায় কবেছি। তারই জন্তে
মাফ চাচ্ছি।

বিভূতির শঙ্কা বাড়িয়া গেল। তাহাব এই অভিমানিনী পত্নীটাব
বাঁকা কথা অনেক সময় সে ভাল বুঝিতে পারে না। কিন্তু
উত্তর একটা না দিলেও নয়। বেচারা বিভূতি ভাবিষ। চিন্তিয়া
বলিল, সে তুমি যেমন বলবে তেমনি হবে, না হয় তিনি বৌ-এর নামে—
বাধা দিয়া দৃঢ় কর্তৃ জয়। বলিল, না। শুধু আমার নামে কেনা
হবে। আব চক্রবর্তী ওব পাকা বাড়ীটাও বিক্রী করবে শুন্দিলাম
না? সেটারও দাম দৱ কবে ফেল। সেও কিমতে হবে।

বিভূতি জয়ার মুখের দিকে চাহিয়া রহিল।

জয়া বলিল, আজই—আজষ্ঠ আমি এ বাড়ী ছেড়ে যাব। এ
বাড়ীতে আমি আব জল প্রস্তু করব না।

এইখানেষ্ট বিভূতির ভয়। এতটা সাহস তাহার নাই। দাদাৰ
চোখেৰ উপৰ ভিটা ভাগ কিংবা ভিটা ত্যাগ এ দুইটা মনে আনিতেও
তাহার বুক কাঁপিয়া উঠে। শুধু কাঁপিয়া উঠেই নয়, বুকে বোধ হয়
বেদমা-বোধও হয়। বলিল, সে যাক জয়া, জান ত' দাদা—

জয়া অশুভেজিত দৃঢ়ভাবে বলিল, আমাকেও তো তুমি জান।
আমি ত বলেছি এ বাড়ীতে আমি জল স্পৰ্শ কৱব না। এখন
তোমার যা খুস্তী কৰ।

বিভূতি নত মন্তকে বোধ কৰি ভাবিতেছিল দাদাৰ মুখ।

জয়া বলিল, তোমার সহোদৱ, তাদেৱ অভিশাপ তুমি মাথায় ক'রে
মিতে-পার, তার বদলে তুমি তাদেৱ মার্জনা কৰতে পাৱ, কিন্তু আমি

ମାର୍ଜନା କରବ କେନ ? କିମେର ଜୟ ?

ବିଭୂତି ବଲିଲ, ତୁମି ଉତ୍ତେଜିତ ହେବେ ଜୟା—। ନଇଲେ ଅଭିସମ୍ପାଦତେର
କଥା ତୁଛ ବଲେ ତୁମି ଉଡ଼ିଯେ ଦିତେ ।

ଜୟା ଏ କଥାର କୋନ ଉତ୍ତର ଦିତେ ପାରିଲ ନା । କିନ୍ତୁ କର ଘର
କରିଯା ଚୋଥେର ଜଳ ତାହାର ବୁକ ଭାସାଇଯା ଦିଲ । ଜୟାର ମନେର ବାଥା
ବିଭୂତି ଜାନେ ନା । ତାହାର ମନଶ୍କୁବ ମସ୍ତୁଖେ ମେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖିତେଛିଲ, ଅଦୃଶ୍ୱ
ପଥେ ଯେ ଟାଦେର ମତ ଶିଶୁ ହାମା ଦିଯା ତାହାରଇ କୋଲେର ଦିକେ
ଆପିତେଛିଲ ଅକ୍ଷ୍ମାଂ ଏକ ନିଦାକୃଣ ଆଘାତେ ଘବା ଫୁଲେର ମତ ମେ
ପଥେର ଧୂଲାୟ ଲୁଟୀଇଯା ପଡ଼ିଯାଛେ ।

ବିଭୂତି ଜୟାର ହାତ ହୁଟୀଟା ଧରିଯା ପରମ ଶ୍ଵେତକୋମଳ ସ୍ଵରେ ବଲିଲ,
କେନନା ଜୟା, କେନନା ଚିଃ ।

ଜୟା ତାହାବ ହାତ ଛାଡ଼ିଯା ଲାଇଯା ବିଛାନାର ଉପର ଉପୁଡ଼ ହଇଯା
ଶୁଠିଯା ମୁଖ ଲୁକାଇଲ । ବୁକେ ମେ ଏକଟା କଟିନ ବଞ୍ଚର ଆଘାତ
ଅନ୍ତଭବ କରିତେହ ତାହାର ମନେ ହଇଲ ବସ୍ତଟା କି । ବସ୍ତଟା ଏକଟା କବଚ ।
ସନ୍ତାନ କାମନା କରିଯା ଏବାର ଏଣ୍ଟି ଧାରଣ କରିଯାଛିଲ । ଜୟା ବିଦ୍ୟା-
ଶ୍ରୀରାମ ମତ ଉଠିଯା ବସିଲ । ତାରପର ସଜୋବେ ଟାମ ମାବିଯା ପଟ୍ କରିଯା
କବଚଟା ଛି ଡିଯା ଫେଲିଯା ଶିଶୁର ମତ ବଲିଯା ଉଠିଲ, ଆମାକେ ନିର୍ବିଶ
କରାବ ଜଣ୍ଟ ଏହି ଅଭିଶାପ ମେ ଆୟି ଜାନି । କିନ୍ତୁ ମେ ପାପେର ଜଣ୍ଟେ
ଆମାର ଏହି ଦଣ୍ଡ ମେ ପାପ ଆଧିକାନା କରେ କ୍ଷାନ୍ତ ହବ କେନ ? ଏହି
ସଂସାର ଟୁକରୋ ଟୁକରୋ ହେବେ ଧାକ । ବଲ ତୁମି,—ଆମାକେ ଛୁଯେ ଦିବିଯ
କ'ରେ ବଲ ନିତାଇ ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ଣ୍ଣର ବାଡ଼ୀ କିମବେ—ଆଜଇ କିମବେ ?

ବିଭୂତି ଏକଟା ଦୀର୍ଘନିଃଖାସ ଫେଲିଯା ବଲିଲ, କିମବ ।

ମେଦିନ ଆର ମୈତ୍ର ବାଡ଼ୀତେ କାହାରେ ଆହାର ହଇଲା ନା । ଯାହା କିଛି ବାନ୍ଧା ହଇଯାଇଲି ସବ ଶୁକାଇଯା କାଠ ହଇଯା ଗେଲା । ଯାହା ଉନାମେ ଚଢାନୋ ଛିଲ ତାହା ପୁଡ଼ିଯା ଗେଲା । ଶଭୁରତନ ନା ଥାଇଯା ଆଦାଳତେ ଚଲିଯା ଗେଛେ । ବଡ଼ଗିରୀ ଆପନାର ଘବେ ଶୁଟିଯା ଆଛେ । ମେଜବୋବ ଛୋଟ ଛେଳେଟି ମାକେ ବିରକ୍ତ କବିତେ କରିତେ ଅବସନ୍ନ ଭାବେ ଘୁମାଇଯା ପଡ଼ିଯାଏଛେ । ବଡ଼ ଛେଳେଟିକେ ଗିବି ବୁଡ଼ୀଦେଇ ବାଡ଼ୀତେ ଖାଗୋଡ଼ାଇଯା ଇଞ୍ଚିଲେ ପାଠାଇଯା ଦିଯାଇଲି । ନିଜେ ମେ ମାଧେର ପାଣେ ଘୁମାଇଯା ପଡ଼ିଯାଏଛେ । ଓଦିକେ ଜୟାର ଏଇ ଅବସ୍ଥା । ବିଭୂତିର ଭାତ ଚାହିତେ ସାହସ ହସ ନାହିଁ । ମେଓ ବମ୍ବିଆ ବମ୍ବିଆ ଭାବିତେଇଲି, ଏ କି ହଟିତେ କି ହଇଲା । ଶିବରତନ ଭାତପୁରକେ ସ୍କୁଲେ ବେତନ ଦିଯାଇ ବାହିବେ ଗିଯାଇଲେନ । ଥଥମ ତିନି ଫିବିଲେନ ତଥନ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଦିପ୍ରହର—କ୍ଷୟ ଠିକ ମାଥାର ଉପରେ ।

ବାଡ଼ୀର ମଧ୍ୟେ ପ୍ରବେଶ କବିଯା ବାଡ଼ୀର ଅବସ୍ଥା ଦେଖିଯା ତିନି କ୍ରକୁଟା କରିଯା ଡାକିଲେନ, ଗିରି !

କେହ କୋନ ଉତ୍ତବ ଦିଲ ନା । ଶିବରତନ କଟ୍ଟର ଦ୍ଵୟାଙ୍କ ଉଚ୍ଚ କରିଯା ଆବାର ଡାକିଲେନ, ବଡ଼ବେ !

ବଡ଼ବେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଠିଯା ଆସିଯା ମଜଳ ଚକ୍ର ମୁଦୁରୁବେ ବଲିଲ, କଥନର କିଛି ଚାଇ ନି ତୋମାର କାହେ । ଆଜ ଭିକ୍ଷା ଚାଇଛି, ଆମାଯ କିଛି ଦିନେର ଜଣେ ବାପେର ବାଡ଼ୀ ପାଠିଯେ ଦାଓ । ଏ ଅନ୍ଧିକୁଣ୍ଡର ମଧ୍ୟ ଜୀବନ୍ତ ପୁରୁତେ ଆର ଆମି ପାରଛି ନା ।

ଶିବରତନ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଲେନ, ହ'ଲ କି ?

ରସଚକ୍ର

ବଡ଼ବୋ ଉତ୍ତର ଦିତେ ପାରିଲ ନା, ହହ କରିଯା କାନ୍ଦିଯା ଫେଲିଲ ।
ଗିରି ଉଠିଯା ଆସିଯାଛିଲ । ସେ ସମସ୍ତ ବଲିଯା ବଲିଲ, ନ'ଖୁଡୀମା ତୁାର ସରେ
ପଡ଼େ ଆଛେନ, ଓ ସରେ ପଡ଼େ ଆଛେନ ମେଜ ଖୁଡୀମା, ଏ ସରେ ମା । ସବାଇ
ବଲେନ, ଶାପ ଦେଓୟା ହଲ ଆମାକେ ।

ଶିବରତନ କିଛୁକ୍ଷଣ ନୀରବ ଥାକିଯା ବଲିଯା ଉଠିଲ, ତାରା, ତାରା !
ତାରପର ବଲିଲେନ, ଗିରି, ଆମାର ଆମେର ବାବସ୍ଥା କ'ରେ ଦାଉ ତୋ
ମା । ବଲିଯା ତିନି ବାହିରେ ଚଲିଯା ଗେଲେନ ।

ଶକ୍ତ୍ୟାର ସମୟ ଶିବରତନ ଭାଇଦେର ଡାକିଲେନ । ଶତ୍ରୁ ଏକଟା ଥାମେର
ଆଡ଼ାଳ ଦିଯା ବପିଯାଛିଲ । ବିଭୂତି ନତମୁଖେ ଅକାରଗେ ମତରଙ୍ଗିର
କୋଣଟା ଟାନିତେଛିଲ । ତିନଙ୍ଗନେଇ ନୀରବ । ଶତ୍ରୁଇ ପ୍ରଥମେ କଥା
କହିଲ, ଥାମେର ଆଡ଼ାଳ ହଇତେଇ ବଲିଲ, ଶାପ ଦିଲାମ ବଲେଇ ସଦି ଶାପ
ଦେଓୟା ହୁଁ ତା’ ହଲେ ଆର ବାକୀ ଥାକତ ନା ।

ଶିବରତନ ବଲିଲେନ, କିନ୍ତୁ କୃତ କଥାଯ ଆଘାତ ଯେ ପାଯ ସବାଇ ।

ଶତ୍ରୁ ଚପ କରିଯା ବହିଲ ।

ଶିବରତନ ଆବାର ବଲିଲେନ, ଏତ ବୟମ ହଲ ତୋମାର, କିନ୍ତୁ ରାଗ
ଦମନ କବତେ ଶିଥିଲେ ନା ? କ୍ରୋଧ ହଲ ଚଣ୍ଡାଳ, ମାଟ୍ୟକେ ଚଣ୍ଡାଳେ
ପରିପତ କରେ ।

ଶତ୍ରୁ ମୃଦୁଷ୍ଵରେ ବଲିଲ, ଆଖି ତ’ ମେଜବୌକେ—

ଭେସନା କରିଯା ଶିବରତନ ବଲିଲେନ, ଛି ! ତୁାର ଅପରାଧଇ ବା କି
ବଳ ?

ବିଭୂତି ମୃଦୁଷ୍ଵରେ ବଲିଲ, ନ-ବୌ ତ ସମସ୍ତ ଦିନ ଜଳ ଗ୍ରହଣ କରେ ନାଇ ।
ମେ ଧରେଛେ—

ରମ୍ପଟ୍ଟ

ଶିବବତନ ସଲିଲେନ, ଥାମଲେ କେନ—ବଳ !

ଶୁଣୁ ବଲିଯା ଉଠିଲ, ବଲାବଲିତେ ଆର କାଜ କି ବାପୁ, ଚଲ ଆୟି
ବଡ଼ବୋବ ପାଯେ ଧ'ବେ ମାପ ଚାଞ୍ଚି । ଆବ ଓଦେର ଆଶୀର୍ବାଦ କବଚି ସେ
ତୋମାଦେର ଛେଲେବେ ସବ ଦୀର୍ଘଜୀବୀ ହୋକ ।

ଶିବବତନ ସଲିଲେନ, ଗିବିବ କାହେ ଆୟି ସବ ଶୁନେଛି ବିଭୂତି ।
ତବେ ଆମାବ ଅହୁବୋଧ ଛିଲ କି ଜାନ ? ତୁମି ଏହି ମୈତ୍ର ବାଡିବ ଭିଟ୍ଟାବ
ଓପବେଇ ପାକା ବାଡି ତୋଲ । ହାନେବ ତ' ଅଭାବ ନାହି । ନ' ବୌମାକେ
ବ'ଳ ଏ ଆମାବ ମିନତି ତୋବ କାହେ । ଆବ—

ଗଲାଟା ପରିଷାବ କବିଯା ଲଇଯା ଆବାବ ତିନି ସଲିଲେନ, ଆୟି କାଣୀ
ଯେତେ ଚାଟି ଭାଇ । ତୋମବା ଦେଖେ ଶୁନେ ଗିବିବ ଏକଟୀ ପାତ୍ର ଥୁଁଜେ
ଦାଓ । ଆୟି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୁୟେ ବିଶ୍ଵମାଥେବ ଦରବାବେ ଗିଯେ ଆଶ୍ୟ ନି ।

ଶୁଣୁ ବଲିଯା ଉଠିଲ, ଗିବିବ ବିଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତା' ହଲେ ଭେଙ୍ଗ ହୁଓଯା
ହ'ତେ ପାବେ ନା ।

—କେନ ?

ଏ କେନବ ଉତ୍ତବ ଶୁଣୁ ଥୁଁଜିଯା ପାଇଲ ନା । ଅବଶେଷେ ସଲିଲ, ଅନେକ
ଥରଚ ପତ୍ର କ'ରେ ଗିବିବ ବିଯେ ଦିତେ ହବେ ।

ଶିବବତନ ହାସିଯା ସଲିଲେନ, ଆମାବ ସାଧ୍ୟ ଯେ ଅତି ସାମାଜି ଶୁଣୁ ।
ଆମାବ ଅଂଶେବ ସମ୍ପତ୍ତିବ ପ୍ରଥମାଂଶ ବାଥତେ ହବେ ଦେବ-ମେବାବ ଜନ୍ମେ ।
ତାରପର ଗିବିବ ବିବାହ । ଅବଶିଷ୍ଟଓ କିଛୁ ବାଥତେ ହବେ ଆମାବ ଆର
ବଡ଼ବୋ-ଏବ ଭବଣ-ପୋଷନେର ଜନ୍ମେ ।

ବିଭୂତି ଚୋବେବ ମତ ଉଠିଯା ପଡ଼ିଯାଛିଲ । ଶିବବତନ ସଲିଲେନ,
ଉଠଛ ତୁମି ? ଦୀଡାଓ ଏକଟ୍ । ନ'ବୌମାର ବାକୀ ଟାକାଟାର ଯୋଗାଡ

বসচক্র

করেছি। সেটা নিয়ে যাও। আর কালই তা' হলে ডিটেক্টা মাপ
ক'রে তিন অংশ ক'বৈ ফেলা হবে।

গিবি আসিয়া বলিল, শঙ্ক্যেব জায়গা কবেছি বাবা।

শিববতন বলিলেন, চল যাই।

সন্ধ্যাকৃত্য শেষ কবিয়া উঠিয়া শিববতন দেখিলেন, বিভৃতি অদূরে
দাঢ়াইয়া আছে। তিনি প্রশ্ন কবিলেন, আব কিছু বলবে
বিভৃতি?

— ইঠ। ন-বৌ বলচিল যে শিশিবেব সঙ্গে যদি গিরিব বিবাহ
দেম—ওব ভাবী ইচ্ছে।

শিববতন বলিলেন, গিবি কি ভাই আমাৰ একাৰ? সে ত'
তেমাদেৱহই। তবে আমাৰ মত যদি জিগ্যেস কব, শিশিবেব মত পাত্ৰে
বিবাহ দেওয়া যে আমাৰ সামৰ্থ্যোবও অতীত। তাৰ উপযুক্ত মৰ্যাদা
দিতে কি আমি পাৰব?

ভিতবেব কডাটা বাজিয়া উঠিল। বিভৃতি ঘৰেব মধ্যে গিয়া
আবাৰ ফিবিয়া আসিয়া বলিল, বলছে, আপনাৰ আশীৰ্বাদই হবে
শিশিবেব শ্ৰেষ্ঠ বৰ-ময্যাদা।

শিববতন বলিলেন, কিছু আমাৰ জন্মে উনি যেন কাৰণ
কাছে মাথা হৈট না কৰেন। কোনো প্ৰাৰ্থনা বা আবদাব যেন সেখানে
না জানান। সে হবে আমাৰই ময্যাদা-হানি। এই প্ৰতিশ্ৰুতি আমি
ওব কাছ থেকে নিছি। আব ব্যবস্থাটা শীগ্ৰিব কৰে ফেলতে হবে।
আমি কাশী যেতে চাই।

চলিয়া যাইতে যাইতে আবাৰ তিনি ঘুৰিয়া দাঢ়াইয়া বলিলেন,

ରସଚଞ୍ଜି

କାଳ ମକାଲେ ତା' ହଲେ କୋଥାଓ ଯେଯୋ ନା ଯେନ । ଭିଟେଟା ତିନ ଅଂଶ
କ'ବେ ଫେଲା ହବେ ।

ବିଭୂତି ମତମୁଖେ ବଲିଲ, ଗିବିବ ବିଷେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—
—ନା ଭାଇ, ଅଶାସ୍ତି ଆବ ଆଗ୍ନ ଏହୁ'ଟୋକେ କଥନ ଓ ଚାପା ଦିତେ ଚେଯୋ
ନା । ପରିଣାମେ ଏକଦିନ ମେ ଦ୍ଵିତୀୟ ତେଜେ ଜଳେ ଉଠିବେ ।

୨୬

ଶିବବତମେବ ହିଚାଯ ବାଦ ମାଧିଲ ନ-ବୌ ଜୟା—

ପବେବ ଦିନ ଭୋବେ ଉଠିଯା ଜୟା ନିଜେବ କାପଡ ବଦଳାଇଯା ଭାଙ୍ଗବେବ
ମନ୍ଦ୍ରାହିକେବ ଆୟୋଜନ କବିଯା ଦିତେ ଗେଲ । ଗିବିବାଲାବନ୍ଦ ଭୋବେଇ
ସ୍ଵମ ଡାକ୍ତିର୍ମାଛିଲ ଏବଂ ପିତାବ ମନ୍ଦ୍ରାହିକେବ ଆୟୋଜନ କବିଯା ଦିତେ
ଆସିଯା ନ-ଥୁର୍ମାବ ହାତେ କୋଶାକୁଣ୍ଡ ଦେଖିଯା ନିଶ୍ଚିପ ବିଶ୍ଵଯେ ଦ୍ଵାରାଇଯା
ବହିଲ ।

ଜୟା ଗିବିବାଲାବ ଆଗମନ ଟେବ ପାଇୟା ହାସି ଚାପିତେ ଗିଳା ଏକଟୁ
ହାସିଯା ଫେଲିଯା ବଲିଲ, ଯାଏ, ଏଥାନେ ଆବ ଦାଙ୍ଗିଯେ ଦେଖତେ ହବେ ନା ।
ଏ ସାମାନ୍ୟ କାଜ ଆଖି ଏକଳାଟି କ'ବେ ଉଠିତେ ପାବବ ।

ଗିବିବାଲା ତାହାବ କଥାଯ କେମନ ଜାନି ଏକଟୁ ବିବ୍ରତ ହଇଯା ପଡ଼ିଲ ।
କିନ୍ତୁ ବିବ୍ରତ ହଇଯା ପଡା ସକେନ୍ଦ୍ର ମେ ନ-ଥୁର୍ମାବ ମୁଖେ ବହଦିନ ପବେ ଆବାବ
ଯେନ ଅକାବଣ ଉତ୍ତାମେବ ଏକଟି ଅମ୍ପାଟ ପରିଚର ଗାଇଲ । ଗିବିବାଲା କୋନ
କଥା ନା ବଲିଯା ଧୀବେ ଧୀବେ ମେଥାନ ହଇତେ ବାହିବ ହଇଯା ଶାଇତେଛିଲ ।
ଜୟା ଡାକିଲ, ଓ ଗିବି, ଶୋନ୍ ।

বসচক্র

গিবিবালা আবাব ফিবিয়া আসিয়া নিঃশব্দে জয়াব সম্মুখে দাঁড়াইল।
জয়া বলিল, বঠঠাকুবকে গিয়ে বল্ যে, তাব সন্ধ্যাহিকের জাপ্যগা
হয়েছে।

গিবিবালা চলিয়া যাইতেছিল।

জয়া তাহাকে আবাব ডাকিয়া ফিবাইয়া বলিল, বাবা! বাবা!
কি মেয়ে তুই গিবি। শুধে তোব কথা নেই কেন শুনি?
গিবিবালা নৌবব হইয়াই বলিল।
জয়া বিবক্তি প্রকাশ কবিয়া বলিল, ও, বুঝেছি। যা, যা, আমার
সামনে থেকে সবে যা বল্ছি।

গিবিবালা এতন্ত্রে কথা কহিল এবং অভিমানে কথা তাহার
ভাবী হইয়া উঠিল। বলিল, আমিতো সবেই যাচ্ছিলাম, তুমিই না
ডেকে ফেবালে!

হ, দিবিয়েছিতো! —বাণিয়া জয়া একটা শব্দ কবিয়া কোশাকুশি
মেবেয়ে বাখিয়া আবাব বলিল, এখন দয়া ক'বে বঠঠাকুবকে সন্ধ্যাহিক
সাবতে পাঠিয়ে দাওগে।

গিবিবালা মুহূর্তে সেখান তটিতে অদৃশ্য হইয়া গেল।

অল্পপৰেই শিবরতন “নাবাযণ! নাবাযণ!” বলিতে বলিতে
সেখানে আনিয়া দাঁড়াইলেন। পশ্চাতে তাহাব গিবিবালাও
আসিয়া দাঁড়াইয়াঠিল।

জয়া শব্দব্যক্তে উঠিয়া দাঁড়াইয়া ঘোর্মট। অৱ একটা সামলাটিয়া
লাইয়া একপাশ হইয়া দাঁড়াইল। শিবরতন গিয়া আসনে বসিলেন।

জয়া ভৃষ্ট হল্কে গিবিবালাব একটা হাত ধবিয়া তাহাকে কাছে টানিয়া

ରସଚକ୍ର

ନିଯା ବଲିଲ, ଗିରି, ବଠ୍ଠାକୁରକେ ବଲ୍ ଯେ, ଆଜ ସକାଳେର ଗାଡ଼ିତେଇ
ଆମି କଲକାତା ଯେତେ ଚାଇ, ତାର ଅରୁମତି ଚାଚିଛି ।

ଶିବରତନ ସମସ୍ତଇ ଶୁଣିତେ ପାଇଲେନ ଏବଂ ଗିରିବାଲାର ଅନାବଶ୍ରକ
ଆସୁନ୍ତିର ପୂର୍ବେଇ ତିନି ନ-ବୌମାର ଦିକେ ମୁଖ ଫିରାଇଲେନ । ତାରପରେ
ବଲିଲେନ, ମେ କେମନ କ'ରେ ହତେ ପାରେ ନ-ବୌମା ? ମେ ଯେ ହତେଇ
ପାରେ ନା । ……ଭାଲ କଥା, ତୁମି କାକେ ସଙ୍ଗେ କରେ ନିଯେ ଯାଚ୍ଛ' କଲକାତା
ଶୁଣି ?

ଜୟା ନୀରବ ହଇୟା ରହିଲ ।

ଶିବରତନ ବୁଝିଲେନ । ବଲିଲେନ, ବିଭୂତି ? ବିଭୂତିର ଯାଓୟାତୋ
ହ'ତେଇ ପାରେ ନା । ଆଜ ଯେ ମାପ-ଜୋଖ କ'ରେ ଭିଟେ ଆମାଦେର ତିନି
ଅଂଶେ ଭାଗ କ'ରେ ନିତେ ହବେ । ମେ ଉପସ୍ଥିତ ନା ଥାକଲେ ଭାଗ-ବାଟୋଯାରା
ମାପ-ଜୋଖ ହୟ କେମନ କ'ରେ ? ଆର ତୋମାରଓ ତ ଏ ସମୟ ଥାକା ଉଚିତ ।
ତୋମାରଟା ତୁମିଇ ବା ଦେଖେ ନିତେ ଛାଡ଼ିବେ କେନ ?

ଜୟା କ୍ଷପିକ ନୀରବ ଧାକିଯା ବଲିଲ, ଓ ଗିରି, ବଠ୍ଠାକୁରକେ ବଲ୍ ଯେ
ତିନି ତାର ବାଡ଼ୀର ଯେଟୁକୁ ଅଂଶ ସ୍ପେଜ୍ଚାଯ ଆମାଦେର ଦେବେନ ସେଟୁକୁ ଗ୍ରହଣ
କ'ରେଇ ଆମରା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଥାକବ । ତାର ସାମନେ ଦ୍ଵାଡିଯେ ଚୁଲ-ଚିରେ ତା'ବଲେ
ଆମରା ମାପାମାପି କରତେ ପାରବ ନା ।

ଶିବରତନ ସହସା ହାସିଯା ଫେଲିଯା ବଲିଲେନ, ଓ ତୋମାର ରାଗେର କଥା
ମା । ଆଚା, ତା ବରଂ ତୁମି ତୋମାର ବାପେର ବାଡ଼ୀ ଥେକେଇ ଘୁରେ ଏମୋ,
ତା ବେଶ ! ତାରପରଇ ନା ହୟ ଏସବ ହବେ । ଦୁ'ଦିନେ ଏମନ ଆର କିଇ ବା
ଏମେ ଯାବେ ।

ଜୟା ହୃଦୟେର ଉତ୍ତରାସ ଚାପିତେଇ ଯେନ ମେଥାନ ହଇତେ ଜ୍ଞାତ ସରିଯା

ରମ୍ପକ୍ଷ

ଶାଇତେଛିଲ, କିନ୍ତୁ ଶିବରତନ ଆବାର ତାହାକେ ଡାକିଯା ଫିବାଇସା ବଲି-
ଲେନ, ନ-ବୌମା, ବିଭୂତି ତୋମାକେ ସବ କଥା ଖୁଲେଇ ବଲେଛେ ନିଶ୍ଚୟ,
ତରୁ ଆର ଏକବାବ ତୋମାକେ ଆମି ଶ୍ରେଣ କବିଯେ ଦି,—ଆମାର ଜଣେ
ବା ତୋମାର ଗିବିବ ଜୟେ ତୁମି ଯେନ ନା କୋଥାଓ ମାଥା ହେଟ କବୋ ।

ଗିବିବାଳା ତତକ୍ଷଣେ ମେଥାନ ହାଇତେ ଅନ୍ଧଶ୍ରୀ ହଇୟା ଗିଯାଛିଲ । ଜୟା
ମୟନ୍ତ ଶୁନିଯା ନୀବରେ ମେଥାନେ ଦାଢାଇୟା ବହିଲ । ଶିବରତନ ମନ୍ଦ୍ୟାହିକେ
ମନ ଦିଲେନ । ତାହା ଦେଖିଯା ଜୟାଓ ମେ ସ୍ଥାନ ପବିତ୍ରାଗ କବିଲ ।

ଶତ୍ରୁବତନ ଓଥିନ ଉଠାନେବ ମାରେ ଦୀଡାଇୟା ଚୀଂକାବ କରିତେଛିଲ,
ଆମି ଜାମତେ ଚାଇ, ଏ ବାଡ଼ିତେ ଆଜ ହାତି ଚତ୍ତବେ କିମା । ବୋଜ ବୋଜ
ନା ଥେଯେ କାହାବୀ ଯେତେ ଆମି ପାବବ ନା, ପାବବ ନା । ଚାକବି ଆମାର
ତା'ତେ ଥାକେ ଭାଲ, ନା ଥାକେ ନେଇ ନେଇ ।

ଗିବିବାଳା ଉଠାନେବ ପାଶ ଦିଯା ନ-ଖୁଡୀମାବ ସବେବ ଦିକେଇ ଯାଇତେ-
ଛିଲ । ଶତ୍ରୁବତନେବ ଦୃଷ୍ଟି ମେ ଏଡାଇତେ ପାବିଲ ନା । ଶତ୍ରୁବତନ ତାହାବ
ଅନୁଦଗନ୍ତୀବ କଟେ ଇକିଲ, ମିବ । ଗିବିବାଳା ମେ ଡାକ ଶୁମିଯା କ୍ଷଣିତ
ହାଇୟା ଉଠାନେବ ଏକ ପାଶେଇ ଦୀଡାଇୟା ଗେଲ ।

ଶତ୍ରୁବତନ ବଲିଲ, ଗିବି, ବୌଢାନକେ ଡିଗ୍ଯାଦ୍ କ'ବେ ଆସତୋ ତିନି
ଆମାର କାହାବୀବ ଭାତ ବେଂଧେ ଦେବେନ କିମା । ନା ଦେନ—ବେଶ, ଆମି
ତାବ ପଞ୍ଚାପଣ୍ଟ ଜବାବ ଶୁନତେ ଚାଇ । ବୋଜ ବୋଜ ଉପୋଷ କ'ବେ ଆର
କାହାବୀ ଯା ଓସା ଆମାର ପୋସାବେ ନା

ରୁମଚକ୍ର

ଗିରିବାଲାକେ ଆର ଏ ସଂବାଦ ମଧ୍ୟେର କାହେ ପୌଛାଇୟା ଦିତେ ହିଲନା । କେନନା, ଶକ୍ତୁରତନେର ସହଜ ଅବସ୍ଥାର କଠିଷ୍ଵରଇ ବାଡୀର ସୀମାନା ଡିଙ୍କାଇୟା ଅଣ୍ଟାର ପ୍ରକାଶ ହଇୟା ପଡେ । ତାହାତେ ଆବାର ଇହା ତାହାବ ମନେର ଏଇ ଉତ୍ତେଜିତ 'ଅବସ୍ଥାର କଠିଷ୍ଵର' ।

ବଡ଼ବୋ ନିଜେର ସରେ ବମ୍ବିଯାଇ ଶକ୍ତୁରତନେବ କଥା ଶୁଣିଲ ଏବଂ ମନେ ମନେ ଖୁଣୀ ହଇୟା ଉଠିୟା ନିଜେର ମନେର ସତ କିନ୍ତୁ ବିକ୍ଷୋଭ ମିଟାଇବାର ଭଣ୍ଟି ଧେନ କଟେ ସଥାସମ୍ଭବ ବିଷ ଢାଲିଯ' ଶକ୍ତୁରତନ ଶୁଣିତେ ପାଇ ଏମନ ଉଚ୍ଚକଟେଇ ବଲିଲ, କେନ ? ଏଥିନ ଆବାବ ବୋ'ଠାନ୍କେ କେନ ? ମେ କି ମୈତ୍ର-ବାଡୀର ମାଟିନେ କରା ସରକାରୀ ବୁଝନୀ ବାମନୀ ନାକି ଯେ ଦଶଜନେଟା ରେଧେ ଦିତେ ଯାବେ ? ଯାଦେବ ରଥ ଚଳିବେ ନା ତାଦେବ ଉପୋଷୀ ଥାକରେଟ ହବେ । ବଡ଼ ବୋ'ଠାନ୍ ତାବ କରବେ କି ଶୁଣି ?

ଶକ୍ତୁରତନ ଏକେବାରେ ମହା ଆକ୍ରୋଷେ ଫାଟିୟା ପଡ଼ିୟା ବଲିଲ, ଶକ୍ତୁବ ! ଶକ୍ତୁବ ! ଏ ବାଡୀତେ ଆର ମାନ୍ୟ ନେଇ କେଉ, ସ-ବ ଶକ୍ତୁବେ ଦ୍ଵାଡିଯେଚେ !

ଗିରିବାଲା ଶକ୍ତୁରତନେର ଭାବ-ଭଞ୍ଚୀ ଦେଖିଯା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟେ ସେଥାନ ହିଟେ ସରିୟା ଗେଲ ।

—ଆଛା ଦେଖେ ନେବ', ଦେଖେ ନେବ' ଆମି । କେ ଏ ବାଡୀର କତ ବଡ଼ ଶକ୍ତୁତା ଆମାର ମଙ୍ଗେ ସାଧିତେ ପାରେ । ମୈତ୍ର-ବାଡୀର ଭିଟେ ହବେ ମାପ-ଜୋଖ୍ ! କାର କତ ବଡ଼ ମାଥା ଆସୁକ ଦେଖି ଭାଗ କରତେ, ଏହ ଉଠାନେ ଯଦି ଆଜ ରଙ୍ଗନ୍ଦା ବହିୟେ ନା ଦି' ତ' ଆମାର ନାମ ଶକ୍ତୁରତନଇ ନା । ବଡ଼ଦା' ବ'ଲେ କି ଆମାର ମାଥା କିନେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ନାକି !—ବଲିଯା ଶକ୍ତୁରତନ ଉତ୍ତେଜନ୍ୟ ଥରୁ ଥରୁ କରିଯା କାପିତେଛିଲ, ମୁଖ-ଚୋଥ ତାହାର ଅସ୍ରାଭାବିକ ରକମ ରକ୍ତବର୍ଷ ଧାରଣ କରିଯାଛିଲ, ହାତେର ମୁଣ୍ଡ ଦୃଢ଼ ହଇୟା

বসচক্র

উঠিয়াছিল, মাংসপেশীগুলি বক্তচাক্ষল্যে লাফাইয়া লাফাইয়া উঠিতে-ছিল। শঙ্কুবতনের সে মৃত্তি যেমন ভয়াবহ তেমনই আবাব প্রচ্ছন্দ সন্দৰ্ভতায় ভবা। মৈত্র-সংসাবের ভাঙ্গা মৌকার হাল সে যেন চাপিয়া ধবিয়া বিবাট ঝড়-ঝঙ্গা হইতে তাহাকে বক্ষা কৰাব প্রয়াস পাইতেছে। শঙ্কুবতনকে সে অবস্থায় অতি চমৎকাব দেখাইতেছিল। তাহাব বড় বড় চোখ দুইটা আবও বড় হইয়া উঠিয়াছে, আব অগ্নি যেন সে চোখ দিয়া ঠিকবাইয়া বাহিব হইয়া আসিতেছে। লজাট ঘৰ্মাক্ত হইয়া উঠিয়াছে, স্মৃশস্ত বক্ষ মৃহুমৃত শঙ্খচিত ও স্ফীত হইয়া উঠিতেছে, দাঁত দিয়া নীচেকাব ঠোঁট অতি দৃঢ়ভাবে চাপিয়া ধবিয়া কোন ক্রমে উত্তেজনা সে যেন দাবাইয়া বাখিয়াছে।

শিববতনের মন্দ্যাহিকে বাঘাত ঘটিতেছিল। তিনি কোন বকমে মন্দ্যাহিক সারিয়া শুণ্ঠিতে বাহিবে আসিয়া দাঁড়াইলেন। শঙ্কুবতন সেদিকে পিছন দিয়া শৃঙ্গে দৃষ্টি তুলিয়া দাঁড়াইয়াছিল, কাজেই শিববতনের আগমন সে টেব পায় নাই।

শিববতন ডাকিলেন, শঙ্কু। কষ্ট তাহাব শাশমের স্মৃষ্ট গাঞ্জীর্থে পৰিপূর্ণ।

শঙ্কুবতন মুহূর্তে ফিরিয়া দাঁড়াইল।

শিববতন আবাব জোব দিয়া বলিলেন, শঙ্কু। এসব বৰ্ববের মত আচবণ তুমি শিখলে কাব কাছে আমি জানতে চাই।

শঙ্কুবতন কিছুক্ষণ নির্বাক থাকিয়া শেষে কষ্ট যথাসম্ভব পবিষ্ঠাব বাখিতে সচেষ্ট হইয়া বলিল, আমি কি বোজ রোজ না খেয়ে কাছারী যাব নাকি ?

ରମ୍ବକ୍ଷ

ଶିବରତନ କିଛୁକଣେର ଜନ୍ମ ନେତ୍ରିତ ହଇଯା ଦାଢ଼ାଇଯା ରହିଲେନ । ତାରପର ଯେନ ଶୁଣୁ ଲଙ୍ଘ କରିଯା ବଲିଲେନ, ବିଭୂତି ନ'ବୌମାକେ ନିଯେ କି ବାପେର ବାଡ଼ୀ ରଗ୍ନା ହ'ରେ ଗେଛେ ? ତା ହ'ଲେ ତାରାଓ ତ' ବୁଝି କିଛୁ ନା ଥେଯେଇ ଚ'ଲେ ଗେଲ । ଏ ଯେ କି ହୁକୁ ହ'ଲୋ । ଏକଟୁ ଧାନ୍ତିଆ ଡାକିଲେନ, ଗିରି, ଅ ଗିରି !—ଗିବିବାଲାକେ ଡାକିତେ ଡାକିତେ ତିନି ବାହିରେ ଦିକେ ଚଲିଯା ଗେଲେନ ।

ଗିରିବାଲା କାହେ ଆସିଯା ଦାଢ଼ାଇଲେ ତିନି ବଲିଲେନ, ଘୋଣିନକେ ଏକଟୁ ତାମାକ ଦିଯେ ଧେତେ ବଲ ତ' । ଆର ବଡ ବୌକେ ଗିଯେ ବଲ, ଶକ୍ତିବ ଉପୋସୀ ମୁଖେ କାହାରୀ ଧାଓଯା ଆମାକେ କତନିନ ଚୋଥେ ଦେଖିତେ ହବେ ?

ଗିରିବାଲା ଚଲିଯା ଗେଲେ ଶିବରତନ ଚଣ୍ଡିମଣ୍ଡପେ ଉଠିଯା ବସିଲେନ । ଏହି ମେହିହାନ—ଯେଥାନେ ବସିଯା ଶିବରତନ ବିଭୂତିକେ ନ-ବୌଦ୍ଧେ ମାଧ୍ୟମ ଜୃତ ତୁଳିଯା ଦିଯା ଉଠାମେ ଦାଢ କରାଇଯା ରାଖିତେ ଛକ୍ର ଦିବାଛିଲେନ । ମେହି ହଇତେଇ ଏକଟା ପର ଏକଟା ଯତ ଅଶ୍ଵାସି ଉଠିପାତରେ ଯଥି, ମେହି ହଇତେଇ ରାଜମାହୀବ ବିରାଜପୁର ଗ୍ରାମେର ମୈତ୍ରଦେର ସୋନାର ସଂସାରେ ଆଶ୍ରମ ଲାଗିଯାଛେ । ଶିବରତନ ହତାଶ ହଇଯା ତାଇ ଭାବିତେଛିଲେନ । ଏକଦିନ ବୁକେ ବଲ-ଭରମା ଛିଲ କିନ, କୋନାଓ ବଡ଼-ବଙ୍କାକେଇ ତିନି ଏତ ବଡ ବଲିଯା ଭାବିତେ ପାରେନ ନାହିଁ ଯାହା ତୋହାବ ସୋନାର ସଂସାରେ ଏକଟା ମିନାରେର ଚାଢାଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ କରିତେ ପାରେ, ଆର ଆଜ ନିଜେକେ କତ ଶକ୍ତିହୀନ, କତ ଦୁର୍ବଲ ବଲିଯା ମନେ ହଇତେଛେ । ଏହି ସାମାନ୍ୟ ଏକଟା ଝାପ୍ଟାଯ ସୋନାର ସଂସାରେ ପାକା ଭିତରେ ନଡିଯା ଉଠିଯାଛେ । ତୋହାର ଏମନ ସାମର୍ଥ୍ୟ ନାହିଁ ସେ ତିନି ଆବାର ତାହା ସ୍ଵହାନେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରେନ ।

ରମ୍ପକ୍ଷ

ଯୋଗୀନ ଆସିଯା ସଥାକାଳେ ତାମାକ ଦିଯା ଗେଲ ଏବଂ ସେ ତାମାକ ସଥାରୀତି ଅନାଦରେ ପୁଡ଼ିଯା ଛାଇ ହଇଯାଏ ଗେଲ ।

କେବଳଇ ତାହାବ ଥାକିଯା ଥାକିଯା ମନେ ହଇତେଛିଲ, ଏହି ମେହି ସ୍ଥାନ— ସେଥାନେ ବସିଯା ତିନି ମାତ୍ର ଅବଶ୍ୟାନନାବ ଶୁବ୍ରିଚାବ କରିଯାଛିଲେନ । କିନ୍ତୁ ମେ ମା'ଓ ଆଜ ଜୀବିତ ନାହିଁ, ମୋନାବ ସଂସାବେଓ ଭାଙ୍ଗନ ଧବିଲ । ସେ ତାଙ୍କନ ବୁଝି ଆବ ଜୋଡ଼ା ଲାଗେ ନା ।

୨୭

ଟ୍ରେଣ ଛାଡ଼ିଯା ଦିତେଇ ବିଭୂତି ବଲିଲ, ଯଯା, ଏହି ଯେ ତୁମି ବିବାଜପୁରେର ମୈତ୍ର-ବାଢ଼ୀ ଛାଡ଼ିଲେ ଆବ ତୋମାକେ କଗନ୍ତ ଆମି ଏଥାନେ ଫିବେ ଆସତେ ଦେବ' ନା ।

ଯଯାବ ଚୋଥେ ତଥନ ନୃତମ ସ୍ଵପ୍ନ । ନୃତନ ପଥେର ସେ ଅଞ୍ଚଳୀ ନିଶାନା ଦେଖିତେ ପାଇୟାଛେ । ସ୍ଵପ୍ନାତ୍ମବ ଚୋଥେ ତାହାବ କେମନ ଏକଟ୍ ହୁଣ୍ଠ ହାସି ଫୁଟିଆ ଉଠିଲ । ବଲିଲ, କି ? କି ବଲିଲେ ତୁମି ? ମୈତ୍ର-ବାଢ଼ୀର କି ?

ବିଭୂତି କୁତ୍ରିମ ବିବକ୍ଷି କଠେ ଫୁଟାଇଯା ବଲିଲ, ଆମାବ କୋନେ କଥା ଯେନ ତୋମାବ କାନେଇ ଯାଏ ନା । ଅଛିମି ଯେନ ତୋମାର କେଉ ନଇ ।

ଶେଷେର କଥାଟାଯ ବିଭୂତିର କିଛୁମାତ୍ର କୁତ୍ରିମତା ଛିଲ ନା, ଅକୁତ୍ରିମ ଅଭିମାନେ ତାହା ଭାବାକ୍ରାନ୍ତ ।

ଯଯା ମ୍ୟୁବ ଏକଟ୍ ହାସିଯା ବିଭୂତିର ଏକଟ୍ ହାତ ନିଜେର ହାତେର ମଧ୍ୟେ ତୁଲିଯା ନିଯା ବଲିଲ, ଛି ! ଓକଥା ବ'ଲୋ ନା ତା'ବଲେ । ତୁମି ସେ ଆମାର

ରମ୍ପତ୍ର

ଏ ସବ କଥା ସଲିତେ ତାହାର ଲଙ୍ଘା କରେ । ମଧ୍ୟପଥେଇ ତାଇ ତାହାକେ ଥାମିତେ ହଇଲ ।

ବିଭୂତି କିଛୁକଣ ନୀରବ ଥାକିଯା କି ସେନ ଭାବିଯା ଲଟ୍ଟୟା ସଲିଲ, ମେ ତୁମି ଯାଇ ବଳ' ଜୟା, ବିରାଜପୁରେ ମୈତ୍ର-ବାଡୀତେ ଆବ ଆମି ତୋମାକେ ଫିରେ ଯେତେ ଦିତେ ପାରବ' ନା । ଓ-ବାଡୀତେ ଆର ବେଶୀ ଦିନ ଥାକଲେ ତୁମି ବୀଚବେ ନା କିଛୁତେଇ । ଏଇ କ'ଦିନେ ତୋମାବ୍ୟା ଚେହାରା ହେଯେଚେ ତା ସଦି ଏକବାରଣ ଲଙ୍ଘ୍ୟ କ'ରେ ଦେଖିତେ ।

ଜୟା ସ୍ଵାମୀର ହାତଟା ନିଜେର ହାତେର ମଧ୍ୟେ ଲାଇଯା ଏତକଣ ଖେଳା କରିତେଛିଲ, ଧୀରେ ଧୀରେ ମେ ହାତଟା ସ୍ଵାମୀର କୋଲେର ଉପର ନାମାଇଯା ଦିଯା ସଲିଲ, ମେଯେର ଯଥନ ବ୍ରତଧାରଣ କରେ ତଥନ ତା'ଦେର ଚେହାରା ଅମନ ଏକଟ୍ ବଦଳାଯ ବହି କି ! ମେ ଜଣେ ବିଚଲିତ ହବାର କି ଆଛେ ?

ବିଭୂତି ସହଜ ବିଷ୍ଣୁ ସଲିଲ, ବ୍ରତଧାରଣ ? ତୁମି ଏହି ଶରୀରେ ଆବାବ କି ବ୍ରତ ଧାରଣ କରିଲେ, ଜୟା ? ତୁମି ନିଜେକେ କିଛୁତେ ବୀଚିଲେ ଦେବେ ନା ଦେଖିଚି । ଏକେଇତୋ ଏକଟ୍ ସାମାନ୍ୟ ଉତ୍ତେଜନାୟ ଆଜକାଳ ତୋମାର ଫିଟ୍ ଦେବ ଦିଲେ । ଆମି ଆର ପାରି ନା ତୋମାକେ ନିଯେ ଜୟା !

ଜୟା ବିଭୂତିର ଅମହାୟ ମୁଖେ ପାନେ ଚାହିୟା ସଲିଲ, ହଁ, ବ୍ରତଧାରଣ କରେଛି ବହି କି ! ମେଦିନ ସେ ମୈତ୍ର-ବାଡୀର ଗୃହ-ଦେବକାର କାହେ ଦାଢ଼ିଯେ ଆମି ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରେଛି, ଆମାର ଜୀବିତ କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ବାଡୀତେ ଭାଇୟେ ଭାଇୟେ ଆମି ଭାଗ ହ'ତେ ଦେବ' ନା, କିଛୁତେଇ ନା । ମେ ଶପଥ ତୋ ଆମି ଭାଙ୍ଗିବା ପାରବ' ନା ।

ବିଭୂତିର ମର୍ମସ୍ତଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିହରିଯା ଉଠିଲ । ସଲିଲ, ଏ ତୁମି କ'ରେଛୋ

ରମ୍ପଟ୍ଟ

କି ଜୟା । ତୋମାର କଟ୍ଟକୁ ଶକ୍ତି ଯେ ତୁମି ବାଧା ଦେବେ ଏ ଭାବନେ ।
ଯଦି କେଉ ତା ପାରତ' ତୋ ମେ ପାବତେନ ବଡ଼ଦା' । କିନ୍ତୁ ତିନି ସେ ଫିରେ
ଦାଙ୍ଗିଯେଛେନ । ମେ କି ତୁମି ଜାନ' ନା ?

ଜୟା ବଲିଲ, ଥୁବ ଜାନି । ଆବା ତାଳ କ ବେ ଜାନି ସେ, କତ ସାମାଜି
ଆମାବ ଶକ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତୁମ ଯେ ଆଚ ଆମାବ, ତୁମି ଯେ ଆମାବ
ମାହସ ଜୋଗାବେ, ଅଭୟ ଦେବେ, ନଈଲେ ଏକଳାବ କଟ୍ଟକୁ ଆମାବ ସାମର୍ଗ୍ୟ ।

ବିଭୂତିବ ବିଶ୍ୱେବ ଯେଟ୍ଟରୁ ବାକୀ ଛିଲ ତାହାଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହଇଯା ଗେଲ । ମେ
ଆବ ଟହାବ ପବେ କି ଯେ ବଲିବେ ତାମାବ ଭାସାଓ ଥୁଜିଯା ପାଇତେଛିଲ ନା ।
ଏକଟା ବିଷ୍ୱତ ସୁନ୍ତିତ ଭାବ ଲହିଯା ଜୋନାଲା ଦିଯା ବାହିବେବ ଶାମ ବନଶ୍ରିବ
ଦିବେ ଅଲସ ଅର୍ଥହିନ ଦୃଷ୍ଟି ଯେଲିଯା ରିକ୍ଷ୍ଟୁପ ବମ୍ବିଯା ବହିଲ ।

ପବେବ ଦିନ ଭୋବେ ବିଭୂତି ଓ ଜୟା ଏକଟା ମେକେଓ କ୍ଳାଶ ଭାଚାଟିଯା
ଘୋଡ଼ାବ ଗାଡ଼ୀତେ କବିଯ, ଆସିଯା ଏକଟା ବୃହଃ ଭବନେବ ସମୁଖେ ଦୀଡାଟିଲ ।
ଗାଡ଼ୋଯାନ ଗାଡ଼ୀବ ଦବଜା ଥୁଲିଯା ଦିତେଃ ଜୟା ସନ୍ତ୍ରନ୍ତ ହଇଯା ଉଠିଲ, କିଛୁ
ପୂର୍ବେଓ କିଛ ତାହାବ ମୁଖେ ସ୍ଵନ୍ଦବ ହାନି ଜଡ଼ିଯା ଚିଲ ।

ଜୟା ବଲିଲ, କି ଜାନି, ମା ଯଦି ବାଜୀ ନା ହନ ।

ବିଭୂତିବ ମେ ଭ୍ୟ ପୂର୍ବ ହଇତେଇ ଛିଲ । କାଜେଇ ଉତ୍ତବ ଦିତେ
ତାହାବ ଆବ ବିଲମ୍ବ ହଇଲ ନା । ତୁପି ତୁପି ବଲିଲ, ଜୟା, ବଡ଼ଦା'ବ କଥା
ତା ବ'ଲେ ଲଜ୍ଜନ ହ'ତେ ଆର୍ଥି ଦେବ' ନା ।

ଜୟା ଆବ କୋନ' କଥା ନା ବଲିଯା ଗାଡ଼ୀ ହଇତେ ନାମିଲ । ପିଛନେ
ବିଭୂତି ନାମିଲ ।

ରସଚକ୍ର

ଦେଖିତେ ଦେଖିତେ ବିଭୂତିର ଶାନ୍ତି ତାହାର ପୁତ୍ର-କଣ୍ଟାମହ ଏକେ-
ବାରେ ମୋଜାମେ ଜୟାକେ ବାରାନ୍ଦାର ମାଝପଥେଇ ଆସିଆ ଘରିଆ
ଦୀଡାଇଲେନ । ଜୟା କୋନୋ କଥା ବଲିବାର ପୂର୍ବେଇ ତିନି ବଲିଲେନ, କେମନ,
ତଥନ ଯେ ବ'ଲେଛିଲାମ—ଆମାବ କଥା କି ମେଘେର କାନେ ଗେଲ ।
ତାଙ୍କୁରେର ଲାଧି-ର୍ବାଟା ଥେବେ ବୁଝି ଆର ଥାକ । ପୋଷାଳୋ ନା ? ତଥନ ଯେ
ବଡ ବଡ଼-ଗଲା କ'ରେ ଗେଲି, ଶେଷ ପରେ ମେହି ତାଡିଯେ ଦିଲେ ତ'

ଜୟାର କଟ ସୁମ୍ପଟ ଦୁର୍ବଲତାଧ କାପିଆ । ଉଠିଲ, ସେ ବଲିଲ, ମା, ସେ
ମାହୁସକେ ତୋମରା ଆଜିଓ ଚେନୋ ନି, ତାବ ମସକେ ସାବଧାନ କ'ରେ କଥା
କଇତେ ଶେଥେ ।

ବିଭୂତି ପିଚନ ହଇତେ ଡାର୍କିଲ, ଜୟା !

ଅନ୍ତୁତ ତାହାର ମେ ଡାକ । ଉପର୍ହିତ ସକଳେଇ ବିଭୂତିର ଏ ନୃତନ କଟ
ସ୍ଵରେ ଭୟକିତ ହଇଯା ଗେଲ ଏବଂ ବିଭୂତି ଓ ଜୟା ଯେ ଏକ ପୁରୁତ୍ବ
କର୍ତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ପାଦନେବ ଜଣ୍ଠି ଏଥାନେ ଆସିଆଛେ ତାହାତେ କାହାରେ ଓ ଆଜି
ବିନ୍ଦୁମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ ରହିଲ ନା । ବିଭୂତିର ଶାନ୍ତି ଓ ତାହାର ମେ କଟସ୍ଵରେ
ବିଚଲିତ ହଇଯା ଉଠିଲେନ ।

କ୍ଷଣେକେର ଜଣ୍ଠ ଦେଖାନେ ଶୁନିବିଦ ନିଷ୍ଠକତା ବିରାଜ କରିଲ ।
ତାରପରେ ଜୟା ଯଥାସନ୍ତ୍ଵ କଟ ପରିଷାର କରିଯା ଲାଇଯା ବଲିଲ, ଆମି ଏମେଚି
ଏଥାନେ—

ଆବାର ଏକଟୁ ଥାମିଆ ବଲିଲ, ଆମାର ଗିରିର ସଙ୍ଗେ ଧନି ଶିଶିରେର
ବିଯେ ହୟ ତୋ ତୋମାଦେର ଆପନ୍ତି ଆଛେ କିନା ଜାନତେ ।

ଜୟାର ମା'ର ମୁଖେ ସହସା ଏକଟା ଅପ୍ପଟ କୁଟିଲ ବକ୍ର ହାନି ଚକିତେ
ଥେଲିଯା ଗେଲ । ଉପର୍ହିତ ଅନେକେଇ ହୟତ ତାହା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରେ ନାହିଁ,

ରୁମାନ୍

ଦୟାର ତଥନକାର ମନେର ଅବଶ୍ଵା ତାହା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିରୋଧୀ; କାରଣ, ମେ ଜାନିତ—ଏହି ତାହାର ଶେଷ ସମ୍ବଲ, ଏହି ତାହାର ବ୍ରନ୍ଦାଙ୍ଗ—ଇହାତେଣ ସମ୍ବଲ-ବାଡ଼ୀର ଭାନ୍ଦନ-ଧରା ମଂସାର-ନଦୀର ପାତ୍ରେ ବୀଧିତେ ମେ ମନ୍ଦ ନା ହୁଁ ତୋ ଆର କିଛୁତେଇ ମେ ଟେକାଇୟା ରାଖିତେ ପାରିବେ ନା । ଆର ମେ ଅନ୍ତରେ ବାହିଯାଛେ ତାହାର ମାଯେର ହାତେ—କୋନ' ତପଶ୍ଚାଇ ଯାହାର କଟିନ ହୃଦୟ ଦ୍ରୁବ କରିଯା ବର ଲାଭେ ଅଧିକାରୀ କରିତେ କାହାକେଣ ପାରେ ନା ବଲିଯା ଜୟାର ଧାରଗା । ପା ହିତେ ମାଥା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସର୍ବ ଶରୀର ତାହାର ଶିର୍ ଶିର୍ କରିଯା ବେତସ-ପତ୍ରେର ମତ କାପିତେଛିଲ । ବିଭୂତି ତାହା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଯା ଟିକ ଜୟାର ପଶଚାତେ ଆସିଯା ଦ୍ୱାଢ଼ାଇଲ ।

ମା ବଳିଲେନ, ଆପନି ?...ବିରାଜପୁରେ ମୈତ୍ର ବାର୍ଡୀତେ ଏକ ମେମେର ବିଯେ ଦିଲାମ ଦେ ହ'ୟେ ଗେଲ ପର । ତାରପରେ ଆବାର ମେଥାମେ ଯାବୋ ଛେଲେର ବିଯେ ଦିତେ ! ମା ହ'ୟେ ମେ ଆମି ପାରବୋ ନା ଜୟ ।

ଜୟା ମୁହଁକେ ଫିରିଯା ଦ୍ୱାଢ଼ାଇଲ, ତାହାର ମୁଖେର ଦିକେ ଚାହିଯା ବିଭୂତି ଭର ପାଇୟା ଗେଲ । ଚକିତେ ମେ ଜୟାର ଏକଟା ହାତ ଧରିଯା ଫେଲିଲ, ପାଛେ ଜୟା ଆର ନା ଦ୍ୱାଢ଼ାଇୟା ଥାକିତେ ପାରେ—ଏହି ଭୟ ।

ଜୟା ଅଞ୍ଚ-ଦୁର୍ବିଲ କଟେ ବଲିଲ, ଆମାକେ ବାଇରେ ନିଯେ ଚଲ', ଏଥାନେ ଆର ଏକ ମୁହଁକ୍ରମ ଆମି ଦ୍ୱାଢ଼ାତେ ପାରଚି ନା ।

ବିଭୂତି ତାହାଇ କରିଲ । ଗାଡ଼ୋଯାନ ତଥନଶ ଭାଡ଼ା ବୁଝିଯା ପାଯ ନାଇ, କାଜେଇ ଦରଜାର ସାମନେଇ ଗାଡ଼ୀ ରାଖିଯା ଘୋଡ଼ାକେ ଘାସ ଖାଓଯାଇ-ତେଛିଲ । ବିଭୂତି ଆର ଜୟା ବାହିର ହଇୟା ଆସିତେଇ ଗାଡ଼ୋଯାନ ତାହାଦେର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମନେ ମନେ ଅନୁମାନ କରିଯା ଲଈୟା ଗାଡ଼ୀର ବନ୍ଦ ଦରଜା

ରୁମାନ୍ତର

ଆବାବ ଖୁଲିଯା ଦିଲ । ବିଭୂତି ଜୟାକେ ଗାଡ଼ୀତେ ତୁଳିଯା ନିଜେଓ
ଗାଡ଼ୀତେ ଉଠିଯା ବସିଲ ।

ବିଭୂତିର ଶାଙ୍କୁଡ଼ୀ ପ୍ରଥମଟା ଗୁଡ଼ିତ ହଇଯା ବାରାନ୍ଦାୟ ଦାଁଡାଇଯା ସମ୍ମ
ଦେଖିଲେନ । ତାବପବେ ମହିମା ଏକେବାବେ ଛୁଟିଯା ଦବଜାବ କାହେ ଆମିଯା
ବଲିଲେନ, ଏହି କି ତୋମାଦେବ ଉଚିତ ହ'ଲୋ, ବିଭୂତି ୨ ପେଟେବ ମେରେ
କବବେ ଶକ୍ରତା ଆମାବ ସଙ୍ଗେ, ଆବ ଆମି ତାଇ ମୁଖ ବୁଝେ ସହିବ' । କଥମଣ୍ଡ
ନା, ବିବାଜପୁରେ ମୈତ୍ର-ବାଡ଼ୀତେ ଆର୍ଥି କଥନଇ ପାବବ' ନା ଆମାବ ଛେନେବ
ବିଯେ ଦିତେ । ମେଯେ ଆମାବ ପବ ହ'ଯେ ଯାଏ ଧାକ୍, କିନ୍ତୁ ଛେଲେ ଆମାବ
ପବ ହ'ଯେ ଯାବେ, ଆମାବ ସଙ୍ଗେ କବବେ ଶକ୍ରତା, ମେ ଆମି ବିଚୁତେଇ ସହିତ
ପାବବ' ନା । ବିବାଜପୁରେ ଯଦି ଆମାକେ କାଜ କବତେଇ ହ୍ୟ ତୋ ବୁଢ଼ୀର
ସଙ୍ଗେ ଦେବ' ଆମି ଶିଶିବେ ବିଯେ, କି ନ୍ତୁ ମୈତ୍ର-ବାଡ଼ୀତେ ଆବ ନା ।

ବିଭୂତି ଏତ କଥାବ କୋନ' ଉତ୍ତବ ନା ଦିଯା ଗାଡ଼ୋଯାନକେ ଗାଟୌ
ଛାଡ଼ିତେ ବଲିଲ । ଜୟାବ କାନେ ହ୍ୟତ' ଇହାବ ଏକବର୍ଷଓ ଗେଲ ନା ।

୨୮

ବିଭୂତିର କୋନୋ କଥା, କୋନୋ ମିନତି ବା ଆବେଦନ ଜୟା ଗ୍ରାହ କରିଲ ନା । ଶରୀରେର କଥା ପାଇୟା ବିଭୂତି ଜୟାକେ ତାହାର ସଂକଳନ ହିତେ ବିଚୂତ କରିତେ ପାରିଲ ନା,—ଏକଦିନେର ଭଣ୍ଡଓ ଆବ କଲିକାତାଯ ବାଖିତେ ପାବିଲ ନା । ମେହି ରାତ୍ରେର ଟ୍ରେଣେଟ ଆବାବ ଜୟାକେ ଲାଇୟା ତାହାକେ ବିରାଜପୁରେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରେଣ୍ଟା ହିତେ ହିଲ ।

ବିଭୂତି ବଲିଯାଛିଲ, ଏ ଅବଶ୍ୟ ତୁମି ବିରାଜପୁରେ ଫିରିଲେ ଆବ ତୋମାକେ ବୀଚିଯେ ବାଖା ଧାବେ ନା । କ'ଦିନ କ'ଲକାତା ଥେକେ ଶରୀରେର ଚିକିତ୍ସା କ'ବେ ନାହିଁ, ତା'ପର ଆବାବ ମେଥାନେ ଆଆଇତି ଦିତେ ଯେଓ ।

ଜୟା ମେ-କଥାବ ଉତ୍ତବେ ଶୁଦ୍ଧ ବଲିଯାଛିଲ, ଶ୍ଵୀର ସାରାତେତୋ ଆମି କ'ଲକାତା ଆସିନା, ଆମି ଏମେହିଲାମ ଆମାର ଗିରିର ବିଯେର ସମ୍ବନ୍ଧ ଠିକ କରାନେ । ତା ସଥନ ହ'ଲୋ ନା ତଥନ ଆମାକେ କିବେ ଯେତେଇ ହବେ ।

ବିଭୂତି ଜୟାକେ ଏତଦିନେ ଭାଲ କରିଯାଇ ଚିନିଯାଛିଲ । କାଜେଇ ଦ୍ୱିତୀୟ ବାର ଆର କୋନ୍ତା ଅନ୍ତରୋଧ ଜାନାଯ ନାଇ ।

ସମସ୍ତ ପଥ ଜୟା କେମନ ଅସାଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ଅବଶ୍ୟ ଆସିଲ । ଏକଟ କଥାଓ କହେ ନାଇ । ବିଭୂତି ଦୁ'ଏକବାର କଥା କହିତେ ପ୍ରୟାସ ପାଇୟାଛିଲ, କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତର ମା ପାଇୟା ନୀରବ ହିଲାଇଲ । ବିରାଜପୁର ଟୈଶନେ ଦୀଡ଼ାଇୟା ଜୟା ପ୍ରଥମ କଥା କହିଲ । ସଭୟେ ବିଭୂତିର ଏକଟା ହାତ ଚାପିଯା ଧରିଯା ବଲିଲ, ଆମି ଯେ ଆର ଦୀଡ଼ାତେ ପାରଛି ନା, ଆମାକେ ଶକ୍ତ କ'ବେ ଧର' ; ନା ପ'ଢେ ଯାଇ । ଉଃ, ବୁକ ଆମାର କେମନ କରଚେ ।

ବିଭୂତି ଇହାର ଜନ୍ମ ପ୍ରାୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହିଲାଇ ଛିଲ । ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ଜୟାକେ ଝଡ଼ାଇୟା ଧରିଯା ତାହାର ବୁଝେର ଦିକେ ଚାହିୟା ଭୀଷଣ ଭୟ ପାଇୟା ଗେଲ ।

ରସଚକ୍ର

ଜୟାର ମୁନ୍ଦର ଶାନ୍ତ ଚୋଥ ହେଟା ତଥମ ଫୁଲିଯା ରଙ୍ଗଜବାର ମତ ସନ ଲାଲ
ହେଇଯା ଉଠିଯାଛେ, ସମସ୍ତ ଗା ଦିଯା ଯେନ ଆଗ୍ନରେ ହଳକା ଛୁଟିତେଛେ ।

ଜୟା ସହସା ଆବାର ବାଞ୍ଚାକୁଳ କାତର କଠେ ବଲିଯା ଉଠିଲ, ଆମି
ଆମାର ଏ ମୁଖ ନିୟେ କେମନ କ'ରେ ବଠ୍ଠାକୁରେର ମାଘମେ ଗିଯେ ଦୀଡାବ ।
ମୈତ୍ର-ବାଡ଼ୀର ନ-ବୌ ଏତ ଛୋଟ ମୁଖ ନିୟେ କେମନ କ'ରେ ସେ-ବାଡ଼ୀତେ
ଆବାର ପା ଦେବେ ! କେନ ବଠ୍ଠାକୁର ଆମାକେ ପ୍ରାର୍ଥନା ବା ଆର୍ଦ୍ଧାଦ
ଜାନାତେ ମାନୀ କବଲେନ, ମଇଲେତ ଆମି ମାର ପା ଜଡ଼ିଯେ ଧ'ରେଓ ତୀବ୍ର
ଶିଶିରକେ ଚେଷେ ନିତେ ପାରତାମ ଆମାବ ଗିବିବ ଜଣେ । ଉଃ, ବଠ୍ଠା
କୁରୁଷ ଶେଷେ ଆମାର ସଙ୍ଗେ ଶକ୍ତତା ଥୁକୁ କବଲେନ ! ଆବ ଆମି ପାଗି
ମା, ମା-ଗୋ ।

ବିଭୂତି ବାରଣ କରିଯାଓ ନ-ବୌକେ ଶାନ୍ତ କରିତେ ପାରେ ନାହି, ବାଧା
ଦିଯାଓ ଥାମାଇତେ ପାରେ ନାହି । ଏତକ୍ଷଣେ ମେ ସଂଜ୍ଞା ହୋଇଯା ସ୍ତକ
ହେଲ । ବିଭୂତି ପୂର୍ବ ହେଇତେଇ ତାହାର ଜଣ୍ଠ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଇଯା ଛିଲ, କାଜେଇ
ବିପନ୍ତି ତେମନ କିଛୁ ଆର ଘଟିତେ ପାଇଲ ନା ।

ମୁହଁର୍ତ୍ତ ବ୍ୟାପାରଟା ଚତୁର୍ଦ୍ଦିକେ ଜାନାଜାନି ହଟ୍ଟୟା ଗେଲ ଯେ, ମୈତ୍ର-ବାଡ଼ୀର
ନ-ବୌରେ ଟେଶନେ ସହସା ଫିଟ୍ ଟିଟ୍ ଯାଇଛାହେ ।

ବିବାଜପୂର୍ବେର ଟେଶନ ମାଟ୍ଟାବ ଛୁଟିଯା ଆମିଯା ଦେଖିଲ, ବିଭୂତିର
କୋଳେ ମାଥା ରାଖିଯା ଜୟା ପଦିଯା ଆଛେ । ବିଭୂତି ଇହାବଇ ମଧ୍ୟେ
କୋନୋ କ୍ରମେ ମେଥାନେ ଏକଟା ସତରକି ବିଛାଇଯା ଜୟାକେ ନିଜେର
କୋଳେର ଉପର ଶୋଯାଇଯା ଦିଯାଛିଲ । ଜୟାର ଶବୀରେ ଉତ୍ତାପେ
ବିଭୂତିର ଦେହ ଯେନ ପୁଡ଼ିଯା ଯାଇତେଛିଲ ।

ଟେଶନ ମାମ୍ବାର ଏ ଅବହ୍ୟ ତାହାଦେର ଦେଖିଯା ପ୍ରଥମଟା କେମନ

ହତବାକ୍ ହଇୟା ଗିଯାଛିଲ ଏବଂ ପବମୁହୁର୍ତ୍ତେଟ ନିଜେକେ ସାମ୍ଲାଇୟା
ଲାଇୟା ବଲିଲ, ଏଥାମେ ଏ ଭାବେ ନା ଥେକେ ଆମାବ ଓଥାମେ ଏଥିନ ଶୁଣେ
ନିଯେ ଯାଓୟା ଚଲବେ ନା କି ?

ବିଭୂତି ବଲିଲ, ନା, ତା ମସ୍ତବ ହ'ଲେଓ କ'ବେ କାଜ ନେଇ । ଆପନି
ବରଂ ପାବଲେ କାଉକେ ଦିଯେ ବାଡ଼ିତେ ଏକଟା ଖବର ପାଠାନ୍ ।

ଷେଣ ମାସ୍ଟାବ ତଂକ୍ଷଣାଂ ତନ୍ଦ୍ରପ ବ୍ୟାବସ୍ଥା କବିତେଇ ଚଲିଯା ଗେଲ ।

ବାଡ଼ିତେ ଖବର ପୌଛିତେଇ ବାଡ଼ି ହିତେ ଗାଡ଼ି ଆସିଲ ଏବଂ ସେ
ଗାଡ଼ିତେ ଆସିଲେନ ଶିବବତନ ଅସଂ । ଶିବବତନେବ ମୁଖେବ ଚେହାବ
ତଥନ ସଞ୍ଜର୍ ପାଟାଇୟା ଗେଛେ । ଷେଣ ମାସ୍ଟାବ କି ଯେମେ ବଲିତେ
ଆଗାଇୟା ଆସିଯା ତାହାବ ମୁଖେବ ପାନେ ଚାହିୟା ସଭୟେ ଥାମିଯା ଗେଲ ।

ଶିବବତନ ବିଭୂତିକେ ଲଞ୍ଛ୍ୟ କବିଧା ବଲିଲେନ, ବିଭୂତି, ମା'କେ ଆମାବ
ଧ'ବେ ନିଯେ କି ତୁମି ଗାଡ଼ିତେ ତୁଳିତେ ପାବବେ ?

ବିଭୂତି ନ-ବୌଧେବ ମୁଖେବ ଦିକେ ଚାହିୟା ଦେଖିଲ । ଜୟା ତଥନ ଚଙ୍ଗ
ମେଲିଯାଚେ, କତକଟା ଶୁଣ୍ଟଔ ହଇୟାଚେ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଅବସ୍ଥା କତକଟା ଯେମେ
ଅଞ୍ଚମାନ କବିତେଓ ପାବିତେଛେ । ଜୟାବ ନୀବର ମଞ୍ଚତି ପାଇୟା ବିଭୂତି
ବଲିଲ, ବୋଧ ହମ ପାବବ ।

ଶିବବତନ ବଲିଲେନ, ତବେ ତାଇ କବ' ।

ବିଭୂତି ଡ୍ୟାକେ ତୁଲିଯା ଧବିଯା ଗାଡ଼ିତେ ଆନିଯା ଶୋଯାଇୟା ଦିଲ ।

ଶିବବତନ ତଥନ ବଲିଲେନ, ବିଭୂତି, ତୁମି ଐ ଗାଡ଼ିତେ ବ'ମେଇ ଯାଓ ।
ଦେଖୋ, ବୌମାବ ଆମାବ କୋନୋ କଷ୍ଟ ହୟ ନା ଯେନ ।...ଆବ ବଞ୍ଚିନାଥ,
ଗାଡ଼ି ଖୁବ ସାବଧାନେ ଆଣେ ଆଣେ ଝାକ'ବି, ଛଂସ ଥାକେ ଯେନ । ତାବପରେ
ବିଭୂତିବ ଦିକେ ଫିରିଯା ଆବାବ ବଲିଲେନ, ଆମି ପିଛୁପିଛୁ ହିଁଟେଇ ଯାଚିଛି ।

ରୂପଚକ୍ର

ବିଭୂତି ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥାୟ କେମନ ଯେନ ଏକଟୁ ସଙ୍କୋଚ ଅମୁଭବ କରିତେଛିଲ ।
ଶିବରତନ ତାହା ବୁଝିଲେନ, ବଲିଲେନ, ବିପଦେ ମାଗ୍ନଷେର ବିଧିଇ ଆଲାଦା
ବିଭୂତି, ଏତେ ସଙ୍କୋଚେବ କିଛୁ ଥାକିତେଇ ପାରେ ନା । ତୁମି ଉଠେ ବ'ମୋ ।
ଦେଖୋ, ମା'କେ ଆମାର ଦେଖୋ ।

ବିଭୂତି ଦେ କଥାର ଅନ୍ୟଥାଚବଣ କବିତେ ପାବିଲ ନା, ଉଠିଯା ବସିତେଇ
ହଇଲ । ଶିବରତନ ସଙ୍ଗେ ଇଟିଯା ଚଲିଲେନ ।

ଗାଡ଼ୀ ବାଡ଼ୀ ପୌଛିତେ ପ୍ରାୟ ଦିପହବ ଅତୀତ ହଇଯା ଗେଲ ।

ବାଡ଼ୀ ପୌଛିଯାଇ ଜ୍ୟାର ଖୁବ ଜବ ଦେଖା ଦିଲ । ଜବେର ଘୋବେ ମେ
ନବକିଛୁ କେମନ ଘୋଲାଟେ ଦେଖିତେଛିଲ । ଶୁଣୁ ଏଇଟୁକୁ ତାହାର ହୁମ୍
ଛିଲ ମାତ୍ର ସେ ବିଭୂତି ଗିରିବାଳାର ମାହାୟେ ତାହାକେ ଆନିଧା ଢାଳାବ
ସରେର ଘାଟେର ଉପବ ଶୋଫାଟିଯା ଦିଯାଛେ । ବିକାଲେର ଦିକେ ସଥନ ତାହାର
ଭାଲ କବିଯା ହୁମ୍ ହଇଲ ତଥନ ଦେଖିଲ, ତାହାର ବିଚାନାର ଏକପାଶେ ତାହାର
ସ୍ଵାମୀ ଓ ଅପର ପାଶେ ବନିବା ଆଛେ ଗିରିବାଳା ।

ଜ୍ୟା ଗିରିବାଳାର ଏକଟା ହାତ ନିଜେର ହାତ ଦିଯା ଚାପିଯା ଧରିଯା
ବଲିଲ, ଗିରି, ବଠ୍ଠାକୁବ କୋଥାଯ ଗେଲେନ ବେ ?

ଗିରିବାଳା ଆନ୍ତେ କବିଯା ବଲିଲ, ମେଟ ଥେକେ ତ' ବାବା ଠାୟ ଏକଟା
ମୋଡ଼ା ପେତେ ତୋମାର ଦୋର ଗୋଡ଼ାୟ ବ'ମେ ଆଛେନ, ନ-ଖୁଡ଼ୀମା ।

ଜ୍ୟା କେମନ ଜାନି ଏକଟ ବିବତ ହଇଯା ପଡ଼ିଲ, ତାରପରେ କଞ୍ଚକର
ଛୋଟ କରିଯା ବଲିଲ, ଗିରି, ମଙ୍କୋ ହ'ଯେ ଏଲୋ ଯେବେ, ବଠ୍ଠାକୁରେର
ମନ୍ଦ୍ୟାହିକେର ଜୋଗାଡ଼ କରତେ ହବେ ନା ?

ଗିରିବାଳା ବଲିଲ, ଏହି ଘାଇ ନ-ଖୁଡ଼ୀମା ।

ଏମନ ସମୟ ଶଙ୍କୁରତନେର ଜୋଷ୍ଟ ପୁତ୍ର ରାମ ଅଭି ଭୟେ ଭୟେ ଶିବରତନେର

বসচক্র

কাছে আসিয়া দেঁসিয়া দ্বাড়াইয়া বলিল, খূড়ীমার কি হ'য়েছে জ্যাঠামশাই ?

শিববতন সঙ্গেহে বামেব স্তোল্ শৃষ্টি দেহটি কোলেব কাছে ঢানিয়া নিয়া বলিলেন, জব হ'য়েচে জ্যাঠামশাই। গোলমাল কিছু ক'বো ন, যেন। চুপটি ক'বে এইখেমে ব'সে থাক'।

বাম বলিল, জব ? খূড়ীমাব জব হ'য়েছে ? কবে আবাৰ জৱ ভাল হবে ?

শিববতন হাসিলেন। মাঝেব সাধ্য কি মে কথা বলে। মে শুধু জানেন নাৰায়ণ। বলিলেন, তুমি এখন চপ কবে এই জ্যায়গাটিতে ব'নোতে। জ্যাঠামশাই। গোল কৰতে নেই।

বাম শিববতনেব কথা মত নিন্দিষ্ট স্থানটিতে চপ কৰিয়া বসিয়া বহিল।

বড়-বৌ তখন সকলকে শুনাইয়া শুনাইয়া একাটি গজ, গজ, কবিতে-চিল, ধলি, বোগতো বাপু আমাদেবও কালে-ভদ্রে হ'য়েছে, না হয় অমন বড়নোকৈ ফিটেব বামে টাই নেই। তা ব'লে কথনওতো এমন বাজ্জা শুন্দু লোককে আহাৰ-নিদদে ঢুলে শিয়বে এসে ব'সে থাকতে দেখিনি। বড়লোকেৰ মেয়েব যতন-আত্মতিই আলাদা।

মেজবৌ পাশেব ঘব হইতে অমনি সায় দিয়া উঠিল, তা যা ব'লেছ দিদি, তা যা ব'লেছ।

শিববতন উভয়েব কষ্টটি শুনিতে পাইলেন, তাৱপৰে উঠিয়া দ্বাড়াইয়া ডাকিলেন, পিবি !

গিবিবালা ন খূড়ীমাব পাশ হইতে নীৰবে উঠিয়া বাহিৱে আসিয়া পিতাব সন্মুখে দ্বাড়াইল।

ରସଚକ୍ର

ଶିବରତନ ବଜିଲେନ, ଗିରି, ତୋର ମା'କେ ଗିଯେ ଆମାର ନାମ କ'ରେ
ବଲୁ ସେ, ଏ ବାଡ଼ିର ଆଇନ-କାଳିନ ତାର ପଛଦ' ନା ହ'ଲେ ମେ ଅନ୍ୟତ୍ର ସେତେ
ପାରେ, କିନ୍ତୁ ଏଥାନେ ବ'ସେ ତାର ଆର ପ୍ରତିବାଦ ଚଲିବେ ନା ।

ଗିରିବାଲାର ଯାଇତେ ହଇଲ ନା, କେନ ନା ଶିବରତନର କଥାଇ ବଡ଼
ବୌ ଓ ମେଜବୌଯେର କାମେ ଗିଯାଛିଲ ଏବଂ ତାହାର ସଥାକାଳେ ଚୁପଣ
କରିଯାଛିଲ । ଗିରିବାଲା ତଥନ ପିତାର ସନ୍ଧ୍ୟାଛିକେର ଆୟୋଜନ କରିଯା
ଦିତେ ଚଲିଯା ଗେଲ । ଗିରିବାଲାର ପ୍ରଶ୍ନାରେ ପ୍ରାୟ ସଙ୍ଗେ ମନ୍ଦେଇ ଶଭ୍ଦରତନ
କାହାରୀ ହଇତେ ବାଡ଼ୀ ଫିରିଯା ଆମିଲ ଏବଂ ଉଠାନେ ପା ଦିଯାଇ ସହମ;
ତାହାର ମାଥା ଗରମ ହିଁଯା ଗେଲ । ସହମ ମାଥା ଗରମ ହିଁଯା ଯାନ୍ତ୍ୟାର
ଯଥୋଚିତ କାଗଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ଛିଲ । ଆଜ ମେ ତାହାର ମାହିନା ପାଇୟାଛେ,
କିନ୍ତୁ ସାରାପଥ ଭାବିଯା ଟିକ କରିତେ ପାରେ ନାହିଁ ଏ ମାହିନା କାହାର ହାତେ
ଧରିଯା ଦିବେ । ଚିରଦିନ ବଡ଼ ଭାଇୟେର ହାତେ ଧରିଯା ଦେଉୟାର ବିଧିଇ
ଏ ବାଡ଼ୀତେ ପ୍ରଚଲିତ ଛିଲ ଏବଂ ଆଜଗୁ ଯଦି ମେ ବିଧି ପ୍ରଚଲିତ ଥାକିତ'
ତୋ ମେ ଅମେକ ଦୁର୍ଭାବନାର ହାତ ହଇତେ ନିଷ୍କତି ପାଇତେ ପାରିତ । କିନ୍ତୁ
ଆଜ ଦାଦା ଯଦି ଗ୍ରହଣ କରିତେ ରାଜୀ ନା ହନ ! ଶଭ୍ଦରତନର ମାଥାଯି
ଆଞ୍ଚଳ ଧରିଯା ଗେଲ ।

ମେ ଉଠାନେ ପା ଦିଯାଇ ଏକଟା 'On His Majesty's Service'
ମାର୍କା ପୁରାତନ ଖାମେ ମୋଡ଼ା ଟାକା ଓ ନୋଟ ବଗାଂ କରିଯା
ମେଥାନେ ଫେଲିଯା ଦିଯା ଉମ୍ଭତ ଆକ୍ରୋଶେ ଗର୍ଜିଯା ଉଠିଲ, ରଇଲେ । ଏହି
ମାଇନେ ଆମାର ଉଠନେ ପ'ଡେ, ବଡ଼ଦା'ର ଖୁଶି ହ'ଲେ ତିନି ତୁଲେ ନେବେନ,
ନା ନେନ୍ ମେଓ ତିନିଇ ବୁଝବେନ । ଓ ବୋକା ଆମି ବହିତେ ପାରବ' ନା,
କଥିନ୍ଦନ ନା, କିଛୁତେ ନା । ଆଲାଦା କ'ରେ ଦିଲେଇ ହ'ଲୋ ଯେନ !

বসচক্র

মেজবো দবজায় দাঁড়াইয়া সমস্তই শুনিল এবং ধীবে ধীবে উঠানে
নামিয়া আসিয়া আস্তে কবিয়া বলিল, থাক, আর অত দাদা-গত প্রাণ
দেখিয়ে কাজ নেই। বেশ, তিনি বাখবেন না যখন তাঁব সংসাবে,
তখন আমাদেবটাও আমবা ষোল-আণা বুঝে নেব'। মাইনের
টকা কি আমবা বাখতে জানি না যে পথে-ঘাটে তা ছড়িয়ে দিতে
হবে ?

বলিয়া মেজবো উঠান হইতে সেই খাম তুলিয়া লইতে গেল।
শঙ্কুবতন একটা আঙ্গুল তুলিয়া গর্জন কবিয়া বলিল, খবর্দিব।

শঙ্কুবতনের গর্জনে সমস্ত বাড়ীখানা যেন থৰ থৰ কবিয়া কাপিয়া
উঠিল। বাম ভয়ে ভয়ে ন-খুঁড়ীমাব ঘবেব মধো টুকিয়া পড়িয়া দবজাব
আড়ানে শিশা দাঁড়াইল।

শিববতন উঠানে নামিয়া আসিলেন। ডাকিলেন, শঙ্কু।

শঙ্কুবতন সমাধিষ্ঠ হইয়া সেখানেই দাঁড়াইয়া গেল। মেজবো
ষেমটা তুলিয়া দিয়া চোবেব মত নিভাস্ত চুপি চুপি সেখান হইতে
সবিয়া গেল।

শিববতন বণিলেন, শঙ্কু, আব তোমাব কবে বুদ্ধি-শুদ্ধি হবে শুনি ?

শঙ্কুবতন কি যেন বলিতে যাইতেছিল, শিববতন অপাঙ্গে ভুল্টিভ
খামখানাব দিকে চাহিয়া শাস্ত গভীৰ কঢ়ে বলিলেন, চৃপ। ন-বৌমাৰ
জ্ব, ভীষণ জ্ব।

শঙ্কুবতন ন-বৌয়েব জবেব কথা শুনিয়, একেবাৱে হ্লান হইয়া
গেল। কই, সে কথা তো একবাৰও কেহ তাহাকে বলে নাই। আৱ
ন-বৌমা ফিবিয়াই বা আসিল কথন কে জানে ! সে নিজেকে অত্যন্ত

ରସଚକ୍ର

ବିପଦ୍ଗ୍ରହ ମନେ କରିଲ ଏବଂ ସମସ୍ତ ରାଗ ଗିଯା ପଡ଼ିଲ ତାହାର ଦାଦାର ଉପର । ସତ୍ୟଇ ଏ ଅବସ୍ଥା ଚୀଂକାର କବାଟୀ ତାହାର ପକ୍ଷେ ନିତାନ୍ତ ଅନ୍ୟାୟ ହଇଯା ଗେଛେ । କିନ୍ତୁ ଆଜ କାହାର ତାତେ ଆନିଯା ମାହିନାର ଟାକା ଧରିଯା ଦିତେ ହଇବେ ଏ ଦୁର୍ଭାବମା ନା ଥାକିଲେ ଏମନ ଅପସ୍ତତେ ତୋ ତାହାକେ ପଡ଼ିତେ ହଇତ ନା ।

ଶୁଣୁରତନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲଜ୍ଜିତ ତଟିଯା ଉଠାନେର ଏକପାଶେର ବାବାନ୍ଦାଯ ଗିଯା ଉଠିଯା ବସିଲ ।

ଶୁଣୁରତନ ନିଃଶ୍ଵେତ ଉଠାନ ହଇତେ ଖାମେ ମୋଡା ଟାକା ଓ ନୋଟ ତୁଳିଯା ଲାଇଯା ଚଲିଯା ଗେଲେନ ।

ଶୁଣୁରତନେର ଜନ୍ମ ଆନନ୍ଦେ ନୃତ୍ୟ କବିଯା ଉଠିଲ । ସକଳେଇ ଅନ୍ତର୍ଘୋଗ କରେ ତାହାର ବୁଦ୍ଧି-ଶୁଦ୍ଧି ନାହିଁ । ବୁଦ୍ଧି-ଶୁଦ୍ଧି ? ତାହାର ବୁଦ୍ଧି-ଶୁଦ୍ଧି ଥାକିଯା ଲାଭ ? ଏ ସଂସାବେ ତାହାର ବୁଦ୍ଧି-ଶୁଦ୍ଧି କବେ ଆବାବ କାଜେ ଲାଗିଯାଇଛେ ? ନା, ନା । ଏହି ସା ଆଛେ, ଇହାବ ବେଳୀ ବୁଦ୍ଧି-ଶୁଦ୍ଧି ଥାକିଯାଉ ତାହାବ କାଜ ନାହିଁ । ଦାଦାବ କଟ୍ଟିକିତେ ସୁଶୀ ହଟିଯା ଶୁଣୁରତନ ପରମାନନ୍ଦେ ପା ଦୁଲାଇତେ ଲାଗିଲ ।

ବାତ ବାବୋଟାବ ପବେ ତାବ ଜରେବ ଘୋବ ଆରଣ୍ଡ ବାଡିଯା ଗେଲ । ଜୟାର ତଥନ ତାଲ କରିଯା ୨ ମ୍ବ ଛିଲ ନା ।

ଶୁଣୁରତନ ଦବଜାବ ବାହିବେ ମୋଡାର ଉପର ମୁହମାନେର ମତ ବସିଯା-ଛିଲେନ । ଆର ତାହାରଇ ପାଯେବ କାହେ ମେଘେବ ଉପର ଶୁଣୁରତନ ବସିଯା-ଛିଲ । ଜୟାର ଶୟାର ଦୁଇପାର୍ଶେ ଗିବିବାଲା ଓ ବିଭୂତିରତନ ।

ରସଚକ୍ର

ଶିବରତନ ଏକସମୟ ସଚକିତ ହଇଯା ଉଠିଯା ବସିଯା ବଲିଲେନ, ନାରାୟଣ ! ନାରାୟଣ ! ମା, କେନ ଯେ ଅବୁଝିର ମତ ଗୃହଦେବତାର କାହେ ଏମନ ଶପଥ ପ୍ରହଳ କରତେ ଗେଲେ ତାତେ ! ଆମି ଭେବେ ପାଇ ନା । ନାରାୟଣ, ତୋମାର ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ ।

ଆବାର କିଛୁକ୍ଷଣ ସକଳେଇ ନୀରବ ।

ତାବପରେ କଥା କହିଲ ଜୟା । ଜୟା ଅରେର ଘୋରେଇ ବଲିତେ ଲାଗିଲ, ଏଗନ ଆମି ବେଶ ବୁଝାତେ ପାରଛି କେନ ସବ ଏମନ ହ'ଯେ ଗେଲ ! ଓଗୋ, ଶୁଣୋ ?—ବଲିଯା ଜୟା ବିଭୂତିକେ ଏକଟା ଧାକ୍କା ଦିଯା ଆବାର ବଲିଲ, ଏବ ପ୍ରତିକାରତୋ ଆମାଦେରଇ ହାତେ ର'ଯେଚେ । ଆମାଦେର ପାପେଇ ନା ଏମନ ହ'ଯେଚେ । ବଠ୍ଠାକୁରେର କଥା ଆମବା ବରେ ବରେ ସେଦିନ ପାଲନ କରିନି, ତାଇ ନା ଆଜ ଏମନ ହ'ଯେଚେ ।

ବିଭୂତି ଜୟାକେ ଥାବାର କଥା କହିତେ ନିଷେଧ କରିଲ, କିନ୍ତୁ ଜୟା ମେ ନିଷେଧ ଶୁଣିଲ ନା । ବଲିଯା ଚଲିଲ, ବଠ୍ଠାକୁର ବ'ଲେଛିଲେନ, ତୁମି ଆମାର ମାଥାଯ ତୋମାର ଜୁତୋର ପାଟି ତୁଲେ ଦିଯେ ଆମାକେ ଉଠିଲେ ଦୀଡି କରିଯେ ରାଖବେ । କିନ୍ତୁ କଇ, ବଠ୍ଠାକୁରେର ମେ କଥାତୋ ଆମରା ଅକ୍ଷରେ ଅଞ୍ଚରେ ପାଲନ କରିନି । ତାଇ ବୋଧ ହେ ମା ଆଜଙ୍କ ଆମାଦେର କ୍ଷମା କରେନ ନି ।

ଜୟା ଆବାର ନୀରବ ହଇଲ । ଗିରିବାଲା ଜୟାର ମାଥାର ରାଶିକୃତ ଚଲେର ମଧ୍ୟେ ଅଞ୍ଚୁଲି ସଫାଲନ କରିଯା ତାହାର କପାଲେର ଦୁଇପାଶ ଟିପିଯା ଦିଯା ତାହାକେ ସୁମ ପାଡ଼ାଇତେ ଚେଷ୍ଟା କରିଲ । କିନ୍ତୁ କୋନୋଇ ଫଳ-ହଇଲ ନା । ଜୟା ଆବାର ଏକସମୟ ବିଭୂତିର ହାତ ଦୁଇଟା ଏକ କରିଯା ଜଡ଼ାଇଯା ଧରିଯା ବଲିଲ, ଓଗୋ, ତୁମି ଆମାର କଥା ରାଖ' । ମେଥୋ,

ରସଚକ୍ର

ଆବାର ସବ ଯେମନ ଛିଲ ତେମନ ହବେ । ତୁ ଯି ଆମାକେ ଧ'ରେ ନିଷେ
ଏହି ମୁହଁର୍ତ୍ତେ ଉଠନେ ଦୀଢ଼ କରିଯେ ତୋମାର ମେ ଜୁତୋର ପାଟି ଆମାର
ମାଥାଯ ତୁଲେ ଦିଯେ ଦୀଢ଼ାଓ, ଆମି ଦେଖେ ନେବ, କେବନ ନା ଆବାର
ଆମାଦେର ଏ ଭାଙ୍ଗୀ ସଂଶାର ଜୋଡ଼ି ଲାଗେ ।.....

ଶିବରତନ ସମସ୍ତଇ ଶୁଣିତେ ପାଇଲେନ । ବଲିଲେନ, ବିଭୂତି, ଗିରିକେ
ବୌ-ମାର କପାଳେ ମାଥାଯ ହାତ ବୁଲିଯେ ଦିତେ ବଳ, ନଇଲେ ଘୁମତେ
କିଛିତେ ଆସବେ ନା ।

ଜୟା ଡାହୁରେର କଥା ସମସ୍ତଇ ଶୁଣିଲ, ଶୁଣିଯା ବିଶେଷ ଲଞ୍ଜିତ ହଇଯା
ଅତି ଚାପାକଟେ ବଲିଲ, ଓ ମାଗୋ ! ବଠ୍ଟାକୁବ ଏଥନ୍ତି କି ବାଇରେଇ
ବ'ମେ ଆହେନ ? ତାକେ ଶୁ'ତେ ଘେତେ ବଳ', ରାତ ଯେ ଅନେକ ହ'ଲୋ ।

ତାରପରେ ଜୟା ଅତି ବ୍ୟଥାଯ ଗିବିବାଲାର ଏକଟା ହାତ ନିଜେବ ହାତେ
ତୁଲିଯା ଧବିଯା ବୁକେର ଉପର ତାହା ଚାପିଯା ଧବିଯା ବଲିଲ, ବୁକଟା ଆମାର
କୀପଚେ, ନାବେ ଗିରି ? କିନ୍ତୁ ଦେଖିମୁ, ଦୁ' ଚାର ଦିନେ ଆବାର ଆରି
ଭାଲ ହ'ୟେ ଉଠବୋ । ବଠ୍ଟାକୁବ ଯେ ବ'ଲେଚେନ, ତାବ କଥାତୋ ଆର
ମିଥ୍ୟା ହ'ତେ ପାରେ ନା ।

২৯

জয়াব বাড়াবাড়ি অঙ্গথেব সময় তাব মা, শিশিৰ এবং বিভৃতি
আসিয়াছিলেন। সাতদিন পৰ জব ত্যাগ হইল, বিভৃতিব আৱ
পাকিবাৰ উপায় ছিল না, মে তাবপৰ দিনই কলিকাতা চলিয়া গেল।
জয়াৰ মাও জামাইয়েব সঙ্গে গেলেন—শিশিৰ বহিয়া গেল।

ঘাইবাৰ পূৰ্বে বিভৃতি জয়াব কাছে আসিয়া তাব হাতে একটা
কাগজেৰ তাড়া দিয়া বলিল, এটা তুমি ভাল ক'বে বেথে দিখ।

ক্ষীণ কষ্টে জয়া বলিল, কি ওটা ?

বিভৃতি বলিল, তুমি যা চেয়েছিলে তাই। আব কিছু বলিল না।
তাব মুখখানা একটু ভাব ভাব।

জয়া তাড়াতাড়ি কাগজখানা খুলিয়া দেখিল, একখানা দলিল—
নিতাই চক্ৰবৰ্তীৰ সম্পত্তিৰ কবালা। এই সম্পত্তি কেনা লটয়া অনেক
কথাটি বাড়ীতে হইয়া গিয়াছে। ইহা হইতে পৰিবাবে যে অশাস্ত্ৰ
স্থষ্টি হইয়াছিল তাহা জয়াব মনেৰ ভিতৰ কাঁটাৰ মত বিদিয়া ছিল।
তাব বোগেৰ প্রলাপেৰ ভিতৰও সে ইহাব কথা অনেকবাৰ বলিয়াছিল,
এই সম্পত্তি বদি তাব নামে কেনা হয় তবে সে বাঁচিবে না।

দলিলেৰ শিবোভাগ দেখিয়াই জয়াৰ মুখ উঞ্জামে ভবিয়া উঠিল।
সম্পত্তি কেনা হইয়াছে, কিন্তু জয়াব নামে নয়, তিনি বধূৰ নামে, তাদেৱ
নিজস্ব স্ত্রীধন স্বৰূপ।

জয়াৰ উঞ্জাম হইল এই ভাবিয়া যে ইহাতে বুৰুবা মৈত্র-পৰিবাবেৰ
ভাঙ্গা হাট আবাৰ ঢোড়া লাগিবে, তাৱ নষ্ট শাস্তি আবাৰ ফিরিয়া
আসিবে।

ରୂପଚକ୍ର

ଦଲିଲ ଥାନା ମୁଡ଼ିଆ ରାଖିଯା ଜୟା ବଲିଲ, ବେଶ କ'ରେଛ । ଦୁର୍ବିଲ ପରୀରେ ତାର ଆନନ୍ଦ ଉଚ୍ଛ୍ଵସିତ ହଇଯା ପଡ଼ିତେ ପାରିଲ ନା, କିନ୍ତୁ ତାର ଚୋଖ ମୁଖ ଦିଯା ଆଶା ଓ ଆନନ୍ଦେର ଗୁଡ଼ି ଟିକରାଇଯା ପଡ଼ିତେ ଲାଗିଲ ।

ବିଭୃତି ତାର ଏ ଆମନ୍ଦେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାମ ଦିତେ ପାରିଲ ନା । ଏହି ବ୍ୟାପାବ ଲାଇୟା ତାର ମନେ ଛିଲ ଏକଟା ଦାକଣ ଅଭିମାନ । ତାର ଏହି ସମ୍ପତ୍ତି ଖରିଦ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା ଲାଇୟା ତାଦେର ସ୍ଵାମୀ ଜ୍ଞୀର ଭିତର ଯେ ଏକଟା ବିରୋଧ ଘଟିଯା-ଛିଲ, ଏବଂ ଜୟା ସେ ତାହାକେ ଏହି କଥା ଲାଇୟା ଗଞ୍ଜନା ଦିଯାଛିଲ, ତାହାକେ ବାଧା ଦିଯାଛିଲ, ସେ କଥା ସେ ଭୁଲିତେ ପାରେ ନାହିଁ । ବିଭୃତି ଏବଂ ତାର ଶାଙ୍କୁଡ଼ୀ ଜୟାର ମୁଖ ଚାହିୟା ତାର ଭାଲୋର ଜନ୍ମାଇ ଜୟାର ନାମେ ଏ ସମ୍ପଦି ଖରିଦେର ଚେଷ୍ଟା କରିଯାଛିଲ । ବିଭୃତିର ବୋଜଗାର ବେଶୀ, ତବୁ ଜୟା ତାର ସ୍ଵାମୀର ସମ୍ପଦେର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଵୟୋଗ ପାଥ ନା, ତାହା ତାର ବୀଟିଯା ଲାଇତେ ହସ୍ତ ବୁଝି ପରିବାରେ ସହିତ, ଏକଥାର ବିଭୃତି କ୍ଷୋଭ ବୋଧ କରିତ ବଲିଯାଇ ନିଜକୁ ଏହି ସମ୍ପତ୍ତି କରିବାର ତାର ଚେଷ୍ଟା । ଅର୍ଥଚ, ଯାର ଜନ୍ମ ମେ ଚାରୀ କରିଲ ଦେଇ ତାକେ ବନିଲ, ଚୋବ । ଜୟାଇ ଇହାତେ କ୍ଷେପିଯା ଉଠିଲ ତାର ଭାନ୍ତର ଓ ଜାଦେର ଚେଯେ ବେଶୀ । ଏ ବ୍ୟାପାର ଲାଇୟା ଯତ କାଣ୍ଡ ଜୟା କରିଯାଛେ ତାହାର ଭିତର ମେ ଏକଟିବାର ବିଭୃତିର ମୁଖ ଚାହେ ନାହିଁ, ବିଭୃତିକେ ଯେ ଅପନନ୍ତ ହଈତେ ହଈବେ ମେ କଥା ଏକବାବଓ ମନେ ଭାବେ ନାହିଁ । ଇହାତେ ବିଭୃତିର ମନେ ହଇୟାଛିଲ ଏକଟା ପ୍ରଚାନ୍ଦ ଅଭିମାନ । ମେ ଭାବିତେ-ଛିଲ ଯେ, ଜୟା ତାର ଭାଲୋବାସାର ବା ସମାଦରେର ସମାନ ରାଖେ ନାହିଁ, ଭାଲୋ ମେ ତାକେ ବାସେଇ ନା । ବିଭୃତି ତାକେ ପ୍ରିୟାର ସିଂହାସନେ ବସାଇଯା ତାକେ ପ୍ରେମ ଓ ମେବା ଦିଯା ପୂଜା କରିଯାଛେ, କିନ୍ତୁ ଜୟା ତାର ମେ ସମାଦର ବା ମେବାର କୋନ୍ତା ମାଡାଇ ଦେଇ ନାହିଁ । ବିଭୃତିର ପ୍ରିୟା ମେ ହଈତେ ପାରେ

ରସଚକ୍ର

ନାହିଁ, ମେଘାପାଞ୍ଚ ଶୁଦ୍ଧ—ମୈତ୍ର-ବାଡୀର ବଡ଼ । ମୈତ୍ର-ବଂଶେର ଏକ ଫୌଟା ବକ୍ତ ତାବ ଦେହେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଏହି ପ୍ରାଚୀନ ପରିବାର ତାର ସମ୍ପଦ ଅତୀତ, ସକଳ ସଂସାବ, ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ଅଭିମାନ ନାହିଁ ଯେନ ତାହାକେ ପାଇୟା ଏମିଯାଛେ । ମୈତ୍ର-ବଂଶେର ସମ୍ପଦ, ଏହି ବଂଶେର ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରଥା ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ହଇଛି ଯେନ ତାବ ସର୍ବଜ୍ଞ, ବିଭୂତି—ଶୁଦ୍ଧ ମୈତ୍ର-ବଂଶେର ଏକଟି କୁଦ୍ର ଅଙ୍ଗ ବହି ତାବ କାଢେ କିଛୁଟି ନୟ । ବିଭୂତିବ ପ୍ରେମେବ ଚେମେ, ଭାରୁରେବ ନୟାଦର, ମୈତ୍ର-ପରିବାବେର ଆଶ୍ରିତ ଓ କୁଟୁମ୍ବଦେବ କାହେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଜୟାର କାହେ ଅନେକ ବଡ ।

ଏକଥା ଭାବିଧା ବିଭୂତିବ ପ୍ରେମପ୍ରବନ୍ଧ ଚିତ୍ର ଏକଟା ଶକ୍ତ ଆଘାତ ପାଇୟା-ଛିଲ । କିନ୍ତୁ ମେଘା ଜୟାବ ମନ୍ଦେ ମେ ଏକଟା ବୋବା ପଡ଼ା କବିବେ, ବାଗ ନା ଅଭିମାନ ଦେଖାଇବେ, ମେ ଶୁଯୋଗ ପ୍ରୟକ୍ଷ ତାବ ନାହିଁ । ଜୟାବ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠ ଶ୍ରୀବେ ମେ କି ବଲିବେ ?—ଏଥନ ତୋ ବଗଡ଼ା କରିବାବ ମୟ ନୟ ।

ତାଇ ଜୟା ସଥନ ପ୍ରଲାପେର ଝୋକେ ଏହି ନିତାଇ ଚକ୍ରବର୍ଣ୍ଣୀର ମଞ୍ଚପତ୍ର ଖବିଦେବ କଥା ତୁଲିଯା ବଲିଲ, ଯେ ଓ-ମଞ୍ଚପତ୍ର ତାବ ନାମେ କିନିଲେ ମେ ବଂଚିବେ ନା, ଉଥନ କତକଟା ଭଯେ କତକ ଅଭିମାନେ ବିଭୂତି ଛୁଟିଯା ଗେଲ ନିତାଇ ଚକ୍ରବର୍ଣ୍ଣୀର କାହେ । ମଞ୍ଚପତ୍ରର ବାସନା ହଇଯାଇ ଛିଲ, ଆଜ କାଲେର ଭିତ୍ରବ କବାଳା କବିଯା ଲାଇବାବ କଥାପାଇଁ ଛିଲ । କେବଳ ଜୟାବ ଅନୁଥେବ ଜନ୍ମ କାଞ୍ଚଟା ମଞ୍ଚପ ହିତେ ପାନେ ନାହିଁ ।

ବିଭୂତି ଗିରା ନିତାଇ ଚକ୍ରବର୍ଣ୍ଣୀକେ ବଲିଲ ଆଜଇ ଲେଖାପଡ଼ାଟା ହ'ମେ ଯା'କ ।

ଟ୍ୟାମ୍ପ କାଗଜ କେନା ହଇୟା ଗିଯାଛିଲ, ମୁଣ୍ଡାବିଦାଓ ପ୍ରସ୍ତତ ଛିଲ । ନିତାଇ ଚକ୍ରବର୍ଣ୍ଣୀ ମୁହଁବୀକେ ଡାକିଯା ଦଲିଲ ଲିଖିତେ ବଲିଲ । ବିଭୂତି

ରୂପଚକ୍ର

ବଲିଲ, ଖସଡାଟା ଏକଟୁ ବନ୍ଦଳାତେ ହବେ । ଦଲିଲ ଗୃହୀତାର ନାମ ହବେ
ତିନ ବଟ୍ଟେରେ ନାମ ।

ନିତାଇ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଅବାକ ହଇଯା ବଲିଲ, ମେ କି ?

ବିଭୂତି ବଲିଲ, ଈ ତାଇ, ଏଟା ହବେ ତିନ ବଟ୍ଟେରେ ଶ୍ରୀ-ଧନ ।

ନିତାଇ ଆବ ବାକ୍ୟ ସ୍ଵାମୀ ନା କବିଶ ମେହି ମର୍ମେ ଦଲିଲ ଲେଖାପଢା
କବିଯା ସ୍ଥାଫବ କବିଯା ଦିଲ, ଏବଂ ମେହି ଦିନଇ ବେଜେଷ୍ଟି ଆଫିମେ ଚଲିଯା
ଗେଲ । ତିନ ଦିନ ପର ଦଲିଲ ଫେବତ ଆନିଯା ପଣେବ ଟାକା ବୁଝିଯା ଲଟିଯା
ମେ ବିଭୂତିକେ ଦଲିଲ ଥାନା ଦିଲ ।

ତିନ ବଟ୍ଟେରେ ନାମେ କବାଳା ବିଭୂତି ଇଚ୍ଛାପୂର୍ବକ କବେ ନ'ହି,
କରିଯାଛିଲ ବାଗ ଓ ଅଭିମାନ କବିଯା । ତାଇ ଜୟା ସଥନ ଖୁମୀ ହଟେ
ବଲିଲ ବେଶ କ'ବେଚ, ତଥନ ବିଭୂତି ମେ ଆନନ୍ଦେ ମାଡା ଦିତେ ପାଡ଼ିଲ ନା ।
ମେ ଶୁଦ୍ଧ ଗ୍ରୂପାବାବେ ଚଲିଯା ଗେଲ । ତାବ ଭାବ-ମୁଖ ଜୟା ଲକ୍ଷ୍ୟ କବିଲ
ନା, ବିଭୂତି ସେ ତାହାର ନାମେ ମୁଖ୍ୟ କବିଯା ଜୟାକେ ଲଙ୍ଘାଯ ଡୋବାଧ
ନାହି, ତାବ ମୁଖସଙ୍କଷଣ କବିଯାଛେ, ଇହାତେ ଜୟା ଏତ ପରିଚ୍ଛନ୍ନ
ହଇଯା ଗିରାଇଥିଲ ସେ ତାହାର ପ୍ରସନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଯା ମେ ସ୍ଵାମୀର ପ୍ରତି ଶୁଦ୍ଧ
କୁତ୍ତଜ୍ଞତା ଓ ଅଭୁବାଗ ଜ୍ଞାପନ କରିଲ, ଆବ କିଛୁ ଦେଖିତେଇ
ପାରିଲ ନା ।

ବିଭୂତି ଚଲିଯା ଗେଲେ ଜୟା ଦଲିଲଥାନା ଗିବିର ହାତ ଦିଯା ଶିଦବତନକେ
ପାଠାଇଯା ଦିଲ । ତାହାର ଶିକ୍ଷାମତ ଗିରି ବଲିଲ, କାକାବାବୁ ଦଲିଲଥାନା
ଦିତେ ବ'ଲେ ଗେଛେନ ।

ଦଲିଲଥାନା ପଡ଼ିଯା ଶିବରତନ ଭକ୍ତିକିରଣ କବିଲେନ । ଅନେକକଷ୍ଣ
ଭାବିଯା ତିନ ବଲିଲେନ, କେନ ? ଏମିଯେ ଆଖି କି କ'ରବୋ ?

বসচক্র

গিবি বলিল, কাঁকীমা ব'লে, এ সম্পত্তি নিয়ে যা কিছু করবার আপনিই ক'ববেন।

হাসিয়া শিববতন বলিলেন, পাগল, মে হয় না। চল দেখি তোব কাঁকীমাব কাছে।

জয়ার ঘবেব কাছে আসিয়া শিববতন বলিলেন, এ আবাব কি হ'ল বউমা! এতো ভাল হ'ল না। কেন এ ক'বতে গেল বিড়তি?

গিবিৰ মধ্যস্থতায় জয়া বলিল, মে আমি জানি না। উনি এখানা দিয়ে গেলেন আপনাকে দেবাব জন্তে। এ সম্পত্তি নিয়ে যা ক'ববার আপনি ক ববেন।

—মে তো হয় না বউমা। এ সম্পত্তিৰ মালিক তোমবা তিনজন। তামৱা সবাট যদি আমাকে ভাব দাও, তবে দেখা-শোনা আমি ক'বতে পাৰি। কিন্তু তাতে সবাব সম্ভতি চাই। তা মে যাই হোক, এ কাজটা কিন্তু ভাল হ'ল না। আমাকে বিড়তি একবাব জিগ্ৰেস ব বলে না।

কেৱল দলিলে দোষ হ যেছে কিছু!

—দলিলে কোনও দোষ হয় নি, কিন্তু এখন এই সম্পত্তি এমনি ক'বে বিনে—এ যে আবণ্ড অশান্তিৰ ঘব হবে মা।

জয়া বলিল, মে সব আমি কিছু জানি না। দোষ হ'য়ে থাকে তাব জন্ম যা' ক'বতে হয় আপনি ক'ববেন।

—মে সাধ্য আমাব নেই। বলিয়া শিববতন গঞ্জীব হইয়া অনেক-ক্ষণ বসিয়া ভাবিয়া শেষে বলিলেন, দেখি কি হয়।

শিববতন যাহা অনুমান কৰিয়াছিলেন তাহা মিথ্যা হয় নাই।

ରସଚକ୍ର

ବିଭୂତି ତିନ ସ୍ଥଳକେ ସମ୍ପତ୍ତି କିନିଯା ଦିଯାଛେନ ଏ ସଂଯାଦ ଶୁନିଯା
ବଡ ବଡ ଶିବରତନକେ ବଲିଲେନ, ଦେଖ, ଏ ସମ୍ପତ୍ତିର ଟାକଟା ଯେନ ତୁମି
ସବ ସଂସାରେ ଥରଚ କ'ରେ ବମୋ ନା । ଏତଦିନ ହ'ଲ ବିଯେ ହ'ଯେଛେ, କୋନ୍ତି
ଦିନ ତୋ ତୁମି ହାତ ତୁଲେ ଆମାକେ କିଛୁ ଦାଓନି ଯେ ନିଜେର ଇଚ୍ଛେମତ
ଥରଚ କ'ରବୋ । ଠାକୁରଙ୍ଗେ ସଥନ ଦିଯେଛେ ଆମାଦେର ଏ ସମ୍ପତ୍ତି,
ଏର ଟାକଟା ଯେନ ଆମି ପାଇ ।

ଶିବରତନ ସ୍ତ୍ରୀର କାଢେ ବା ସଂସାରେ ଆର କାରଣ କାଢେ ଏମନ କଥା
ଶୁଣିତେ ଏତ ଅନଭାସ୍ତ ସେ ତିନି ଅବାକ ହଟୁଯା ତୌଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକେ ସ୍ତ୍ରୀର ମୁଖେର
ଦିକେ ଚାହିଲେନ । ତିନି ଚିରଦିନ ସଂସାର ଚାଲାଇଯାଛେନ, ମୈତ୍ର ପରିବାରେର
ଚିରାଚରିତ ଧାରା ଅମୁସାରେ । ସେ ଧାରାଯ ପାରିବାରିକ ସମ୍ପତ୍ତିର କୋନ୍ତି
ଅଂଶ କାରଣ ନିଜସ୍ତ ସଲିଯା ଦାବୀ କରିବାର ଅଧିକାର ଛିଲ ନା । ସବ ଧନ
ଶୁନ୍ଦିର ଛିଲ ସମ୍ପଦ ପରିବାରେର ଏବଂ ତାହାର ବିନିଯୋଗ ହଟାଇ ପରିବାରେର
କର୍ତ୍ତାର ଆଦେଶ ଅମୁସାରେ । ପରିବାରେର କାରଣ କୋନ୍ତି ପ୍ରଘୋଜନ ହଟିଲେ
ମେଟୋ ପରିବାରେବ ପ୍ରଯୋଜନ ବଲିଯା ଗଣ୍ୟ ହଇବେ, ଏବଂ ସେ ପ୍ରଯୋଜନ ସଥ୍ୟ-
ଘୋଗ୍ୟ ଭାବେ ମିଟାଇବେନ ପରିବାରେର କର୍ତ୍ତା । ଇହାଇ ଛିଲ ଶିବରତନେର
ମଞ୍ଜାଗତ ସଂକ୍ଷାର ଓ ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ଏହି ନିୟମ ଅମୁସାରେ, ତିନି ଏତଦିନ
ସଂସାରେ ସମୂଦ୍ର କାଣ୍ୟ ନିର୍ବାହ କରିଯା ଆସିଯାଛେନ, ସଥାଶକ୍ତି ଅବାହତ
ତ୍ୟାଗନିଷ୍ଠାର ସହିତ । ସମସ୍ତ ପରିବାରେ ସକଳେର ପ୍ରଯୋଜନେର ପ୍ରତି
ମନ୍ଦୃଷ୍ଟ ହଇଯା, ସକଳେର ସର୍ବାଙ୍ଗୀମ ମଙ୍ଗଳ ସାଧନେର ଜମ୍ଯ ତିନି ସକଳ ଶକ୍ତି
ନିୟୋଗ କରିଯାଇଲେନ ।

କିଛୁଦିନ ପୂର୍ବ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହାର ବିଶ୍ୱାସ ଛିଲ ସେ ମୈତ୍ର-ପରିବାରେ
ଚିରାଚରିତ ଧାରା ତିନି ଯେବୁପ ମୌଷିତର ସହିତ ବଜାୟ ରାଖିଯାଛେନ,

ରୁମାନ୍ତର

ତାହାତେ କାହାରେ ମନେ କୋନାଓ କ୍ଷେତ୍ର ବା ଅମ୍ବାଦେଶର ସୁଷ୍ଟି ହଇବାର ହେତୁ ହୁଯ ନାହିଁ ; ବିଶ୍ୱାସ ଛିଲ ଯେ ସକଳେଟି ତାହାରି ମତ ଆପନାର ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ବାଙ୍ଗିତ୍ସ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣକ୍ରମେ ପରିବାରେର ଭିତର ଡ୍ରବାଇୟା ଦିଯା, ପରିବାରେର ଏକ-ପ୍ରାଣତା ଓ ସମ୍ପଦ ମନ୍ଦିଳ-ସାଧନ କରିବାର ଜଣ୍ଡା ଆପଣଶୀଳ । ଅନେକ ଦିନ ଅନେକେବେ କାହେ ତିନି ଏହି କଥା ଲାଇୟା ଗର୍ବ କରିଯାଇଛେ । ତିନି ବଣିତେନ, ନମଗ୍ର ଦେଶେ ପ୍ରାଚୀନ ଆଦର୍ଶର ପରିପଦ୍ଧତି ଯେ ଏକଟା ଉତ୍ତର ଆଞ୍ଚ-ସର୍ବପ୍ରତାର ଆନ୍ଦୋଳନ ମାଥା ତୁଳିତେଛେ, ଯାହାର ଫଳେ ପ୍ରାଚୀନ ସମାଜ ଭାଙ୍ଗିଯା ପଡ଼ିତେଛେ ଆବ ତାହାର ସ୍ତଳେ ଗଡ଼ିଯା ଉଠିତେଛେ ଏକ ନୃତ ସମାଜ, ଯାର ଭିତର ବନ୍ଧନେର କୋନାଓ ଶୁଦ୍ଧ ନାହିଁ, ଆହେ ଶୁଦ୍ଧ ନଗ୍ନ ସ୍ଵାର୍ଥପରତାର ନୃତ୍ସଂଗ ମଂଗାମ, ଇହାର ଏକମାତ୍ର ହେତୁ ଶୁଦ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧ ଶିକ୍ଷାର ଅଭାବ ଓ ବିକ୍ରତି । ଗୃହସାମୀ ସଦି ଶ୍ୟାମନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟପରାଯନ ହନ, ସଦି ପରିବାରେର ସକଳେର ମନ୍ଦିଳ ତିନି ଏକତ୍ରେ ସାଧନାର ବିଷୟ କରେନ, ତବେ ପରିବାରେର ପ୍ରତ୍ୟେକେର ଭିତର ପରିବାବେ ମନ୍ଦିଳର ପ୍ରତି ଅନୁରାଗ ଗଡ଼ିଯା ଉଠିତେ ପାରେ । ତାହାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ଵରୂପ ତିନି ଉଲ୍ଲେଖ କରିତେନ ମୈତ୍ର-ପରିବାରେର କଥା, ବଲିତେନ ମେ ପରିବାରେ କି ଶାନ୍ତି ଓ ସ୍ଵର୍ଗଭାବର ସହିତ ସକଳେ ଏକାଗ୍ରଭାବେ ପରିବାରେର ମନ୍ଦିଳ ଚେଷ୍ଟାୟ ନିଯୋଜିତ ଆହେ, ଯୌଥ ପରିବାର ହଟିତେ ବିଚିଛି କରିଯା ନିଜେର ସ୍ଵାର୍ଥର କଥା କେହ ମନେଣ ଭାବେ ନା ।

ତାହାର ଏହି ବିଶ୍ୱାସେ ପ୍ରଥମ ଆଘାତ ପାଇଲେନ ତିନି ବିଭୂତିର ବ୍ୟବହାରେ । ବିଭୂତି ଯେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ରଭାବେ ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରିଅଛେ ନିଜ ପ୍ରୟୋଜନେ, ଏକଥା ସଥମ ତିନି ପ୍ରଥମ ବୁଝିତେ ପାରିଲେନ ସେଇଦିନ ତିନି ପ୍ରଥମ ବଲିଲେନ ଯେ ମୈତ୍ର-ପରିବାରେର ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ସ୍ଵାର୍ଥର କଙ୍ଗନା ମୁକ୍ତି । ଏହି ଅଭୂତି ସଥମ ମୁଣ୍ଡଟର ହଟିଯା ଉଠିଲ, ତଥନ ତିନି ବୁଝିଲେନ ଯେ ମୈତ୍ର-ପରିବାରେର ଯେ ନିଃସ୍ଵାର୍ଥ

বসচক্র

আদর্শ একত্র কল্পনা করিয়া তিনি গর্ব ও আনন্দ অমুভব কবিয়া-
চিলেন সে একতা নাই, মনে মনে আছে স্বতন্ত্র স্বার্থ-বুদ্ধি—কেবল
জ্যোঠিষে শাসনে তাহা প্রকাশ হইতে পবিত্রেছে না। তখনি শিবরতন
শ্রির কবিলেন যে এ মেরি আব বাখিবেন না। তাই বিনা বাক্য
ব্যয়ে তিনি এতদিনকাব পুরাতন নৈত্র-পবিবাব ভাস্ত্রিয়া ভাটদেব
পৃথক্ কবিয়া দিলেন।

তিনি ভাবিয়াছিলেন ইহাতে পরিবাবের শাস্তি ফিরিয়া আসিবে, ভাই
ভাট ঠাই ঠাই হইলে তাহাদেব ভিত্তি বিবোধ হইবাব সন্তাবনা আব
থাকিবে না। বাঁশঝাড়েব ব্যাপার লইয়া বধুদেব ভিত্তি যে কুকঙ্কেত্র
লাগিয়া গিয়াছিল তাহাতে তিনি বুঝিয়াছিলেন যে তাঁচার এ আশা উ
চৰাশ।

কিঞ্চ তব, তাব মনে এ বিশ্বাস ছিল যে তাহাব এখনকাব যে স্বতন্ত্র
স্বত্ত্ব পবিবাব তাহাব আব ভেদেব বীজ নাই। তাব পছ্টী বা
গিবিবালাব সঙ্গে তাব অন্তবেব পবিপূৰ্ণ একত্র তিনি যেমন অন্তভব
কবেন, তেমনি কবিবে তাহাব। তাই এতদিন পৰ পছ্টীব মুখে তাহাব
স্বাতন্ত্ৰ্যেৰ বাণী শুনিয়া তিনি বিশ্বিত হইলেন।

গিবিব মা অভিযোগ কবিলেন যে কোনও দিন শিবরতন হাতে
তুলিয়া তাহাকে কিছু দেন নাই—তিনি ইচ্ছামত কিছু কোনও দিন
খবচ কৱিতে পাবেন নাই, প্রতোক প্ৰয়োজনেব জন্য তাহাব হাত পাতিতে
হইয়াছে স্বামীৰ কাছে। এ অভিযোগ এতদিন তবে তাহাব অন্তবে
পুঁজীভূত হইয়াইছিল, আজ স্বয়েগ আসিতেই তাহা প্রকাশ হইয়া
পড়িয়াছে।

ରୁମଚକ୍ର

ପ୍ରଥମେ ହଇଲ ତୋହାର କ୍ରୋଧ । ପରିବାରେର କର୍ତ୍ତା ହିସାବେ ଶିବରତନେର ଅଧିକାରେର ବିକ୍ରଦେ ଏହି ବିଦ୍ରୋହେ ତୋହାର ଆହତ କର୍ତ୍ତ୍ଵ-ବୋଧ ପ୍ରଥମେ ଫୌସ୍ କରିଯା ଉଠିଲ । ତାରପର ତୋହାର ହଇଲ ଦାରୁଣ କ୍ଷୋଭ । ହାୟ ରେ ନିଜ ହାତେ ନିଜେର ଟାକା ପରଚ କରିବାର ଏହି ଲୋଭଟାଇ ଏତ ବଡ଼ ହଇଲ ! ଆର ଶିବରତନ ଯେ ଏତଶ୍ରୀଳି ସଂସର ସମ୍ମତ ପରିବାରେର ହଇଯା ସଂସାରେର ଗୁରୁଭାର ବହନ କରିଲେନ, ତାହାଦେର ଜୟ ସମ୍ପଦି ଅର୍ଜନ କରିଲେନ, ତାହାଦେର ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରିଯା ତାହାଦେର ହିତାର୍ଥେ ବ୍ୟାୟ କରିଲେନ—ଇହାର ଜନ୍ମ କାହାରେ କ୍ରତୁଜ୍ଞତା ନାହିଁ ! କୋନ୍ତା ବିବେଚନା ନାହିଁ ! ଟାକା ହାତେ ପାଇଲେ ଖରଚ କରିତେ ଲାଗେ ଭାଲ, କିନ୍ତୁ ଗୁଛାଇୟା ଥବଚ କରିତେ ସବୀହି ଜାମେ ନା ବା ପାରେ ନା । ଅନିଯମିତ ବ୍ୟାୟେ ସର୍ବରାଶି ହୟ ବେଶୀର ଭାଗ ଲୋକେର । ତାହାଦେର ପରକ୍ଷ କୋନ୍ତା ବିଜ୍ଞ ଓ ଅଭିଜ୍ଞ କଶ୍ମକର୍ତ୍ତା ଯଦି ଆୟ-ବ୍ୟାୟେର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାର ଲାଗେ ନିଃସାର୍ଥ ଭାବେ ମେହି କାଜ କରିଯା ଦେନ ତେବେ ସେଟୀ ଅଭିଧାଗେର ବିଷୟ ନୟ, କ୍ରତୁଜ୍ଞତାବାଟ ହେତୁ । ଶିବରତନ ସମ୍ପଦ ପରିବାରେର ପକ୍ଷେ ଏହି ଦୀର୍ଘ ମେବାର ପୁରସ୍କାର ପାଇଲେନ ଆଜ ତାର ପତ୍ରୀର ମୁଖେର ଏହି ଅଭିଯୋଗେ !

କ୍ରମେ ତୋହାର ମନେର କ୍ଷୋଭ କାଟିଯା ଗେଲ । ତୋହାର ଏହି ଅକରୁଣ ନିୟତିର କାହେ ତିନି ଅବିଦ୍ରୋହୀ ହଇଯା ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିଲେନ । ତୋହାର କୁଞ୍ଜିତ କ୍ରମେ ସରଲ ହଇଯା ଆମିଲ ।

ଅନେକକ୍ଷଣ ପର ଶିବରତନ ବଲିଲେନ, ଆଚା ତାଇ ହବେ, ତୋମରା ଯେମନ ଚାଇବେ ତେମନି ହବେ ।

ଜ୍ୟା ଶିବରତନକେ ଭାବ ଦିଯାଛେ ଏ ସମ୍ପଦିର । ବଡ଼ ବଟୁ, ଭାବ ଦେଇ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଧରିଯା ଲାଇଯାଛେ ଯେ ଶିବରତନ ଏ ସମ୍ପଦି ଦେଖା-ଶୁଣା କରିବେନ । କିନ୍ତୁ ତାହାର ମନେର ସମ୍ବେଦନ ଯେ ଶିବରତନ ଇହାର ଉପର୍ବତ ଆତ୍ମସାଙ୍ଗ

ରସଚକ୍ର

କରିବେନ । ଏ ଅବଶ୍ୟ ଶିବରତନ କି କରିବେନ ତାଇ ଭାବିତେ ଲାଗିଲେନ,
—ମେଜ ବୁଝେର ମତଟାଓ ଏକବାର ଜାନା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଶ୍ଵେତରତନକେ ଡାକିଯା ଶିବରତନ ବଲିଲେନ ସେ ବିଭିତ୍ତି ତିନ ବୁଝିକେ
ସମ୍ପଦି କିନିଯା ଦିଯାଛେ, ସେ ସମ୍ପଦିର ଦେଖା ଶୋନାର ଏକଟା ବ୍ୟାବଶ୍ୟ
କରା ଦରକାର ।

ଶ୍ଵେତ ଚଟ୍‌ପଟ୍‌ ଉତ୍ତର ଦିଲ, ଯା କ'ରତେ ହୟ ଆପନି କ'ରବେନ, ଏବ ଆବ
କଥା କି ?

ଏକଟା ଉଡାସ ହାସି ହାସିଯା ଶିବରତନ ବଲିଲେନ, ଭାୟା, ସମ୍ପଦି
ତୋମାରେ ନମ, ଆମାରେ ନମ, ବୁଝଦେଇ । ତୋମାର କଥାଯ ତାର ବ୍ୟବଶ୍ୟ
ହବେ ନା । ଜିଜ୍ଞେସ କ'ରେ ଏସେ ମାଲିକନୀଦେଇ କାହେ—ବଡ ସ୍ତେ ନ'ାହିଁ
ଏର ମତ ଆମି ଜେନେଛି, ମେଜ ବୁଝମାର କି ମତ ମେହି କଥାଟା ଜାନିବେ
ଚାଇ ।

ଶ୍ଵେତ ତଥୁ ଜୋର କରିଯା ବଲିଲ, ସେ ଏମବେର କି ଜାନେ ? ଯା'
ଆପନି କ'ରବେନ ତାଇ ହବେ । ସମ୍ପଦିର ଦେଖା-ଶୋନା କବା ଆର ଜାନେ
କେ ଯେ କ'ରବେ ?

—ନା ହେ ନା, ତୁ ଯି ଜିଜ୍ଞେସ କ'ରେ ଏସେ । ଆମାର ଏ ଧାର୍ଟ୍ୟମୋ
କ'ରବାର ଆର ଇଚ୍ଛେ ମେହି । ଅନେକ ଦିନ ତୋମାଦେଇ ବିନା ମାଇନାର
ମ୍ୟାନେଜାରୀ କ'ରେଛି, ସେ ଚାକରୀର ଉପର ଆର ଲୋଭ ନେଇ । କଥାଟା
ବେଶ ଉଷ୍ଟତାର ସହିତଇ ବଲିଲେନ । ଏ କଥାର ପର ଶ୍ଵେତ ଆର କୋନାଭ
କଥା ମୂଳେ ଆସିଲ ନା ।

ଏକଟ୍ର ଆହତ ଚିତ୍ତେ ସେ ଅନ୍ଦରେ ପ୍ରବେଶ କରିଲ । ମେଥାନେ ମେଜ
ବୁଝ ପ୍ରଚାର ବାକାର ଦିଯା ଉଠିଲେନ ।

বসচতুর

স্বামী আসিতেই শিবরতন ধখন তাকে ডাকিয়া লইলেন, তখনই
মেজ বউ সন্দিক্ষ হইয়া দূব হইতে তাহার অহুসরণ করিয়াছিল। দুই
ভায়ের কথা বার্তা আড়াল হইতে সব শুনিয়া সে মাঝ মৃত্তিতে আপনার
ঘবে দমিয়া স্বামীব সংবর্দ্ধনাব জন্য প্রস্তুত হইল।

শঙ্গুবতন ঘবে চুকিতেই মেজ'বউ বলিল, কিগো, বট'ঠাকুরের সঙ্গে
কি ভাল ধান্ধা হ'ছিল। বড'যে বামেব ভাই লক্ষণ হ'য়ে সম্পত্তি
বিলিয়ে দিতে গিয়েছিলে, সে সম্পত্তি কি তোমার যে তুমি আদৰ ক'রে
বড ভাইয়েব হাতে তুলে দেবে,

শঙ্গু একবাব শুধু হিন্দু দৃষ্টিতে পত্নীব দিকে চাহিয়া নিজ মনে কাপড়
ছাদিতে লাগিল।

মেজ বউ এব উচ্চ বক্ষে গজ্জন চলিতে লাগিল—বড় উঁচু মুখ ক'রে
বলছেন বিনা মাইনাব ম্যানেজারী ক'বছেন। ম্যানেজারী ক'রে ধা-
ক'বছেন সে সবাই জ্ঞানে—কে পায় ধ'বে সাধ্যে তাকে ম্যানেজারী
ক'বতে ? আব য যা কবে কক্ষক আমি তুকে এ সম্পত্তিব ভিতৰ দীত
বসাতে দিছিনে। এতদিন ভাটদেব খেয়ে পেট মোটা ক'বছেন—
—গবর্দ্ধন !—বলিয়া শঙ্গু গঞ্জন করিয়া উঠিল।

সারাদিন পবিশ্রমেব পৰ শঙ্গুৰ মনটা আস্ত হইয়াছিল। এই অবস্থায়
জ্বোষ্টেব সঙ্গে কথা কহিয়া মনট। ভাব হইয়া উঠিয়াছিল। তাব পৰ
ঘবে ফিবিতেই পত্নীব এই অবিশ্রান্ত একতবক্ষা বাগ্যুক্ত সে মহা ক্ষিপ্ত-
হইয়া উঠিয়াছিল। তাই ধখন মেজ বউ শিবরতনেব মামে এমন কুৎসা
আবস্ত করিল, তখন শঙ্গু আব আস্তমংবরণ করিতে পাবিল না।

খবর্দীর—বলিয়া গঞ্জন করিয়া সে স্তৌৰ হাত চাপিয়া ধরিয়া বলিল,

ରମ୍ପକ୍ରମ

“ଦେଖ ଫେର ଦାଦାର ନାମେ ଅମନ କଥା ବଲବେ ତୋ—ଏହି ବାନ୍ଧାସ ବେରକ'ରେ ଦେବ ।”

ମେଜ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆର୍ତ୍ତନାଦେ ସମସ୍ତ ପାଡା ମଚକିତ ହଇଯା ଛୁଟିଯା ଆମିଲ, ବ୍ୟକ୍ତ-ସମସ୍ତ ହଇଯା ଶିବରତନ ଆସିଯା ଗର୍ଜନ କରିଯା ବଲିଲେନ, ଶ୍ଵେତ ! ଏକି ଇତରାମୋ ! ସଙ୍କୁଚିତ ହଇଯା ଶ୍ଵେତ ମେଘାନ ହିତେ ପଳାଯନ କରିଲ ।

କାନ୍ଦାକାଟିର ପାଲା ଶେଷ ହଇଯା ଗେଲେଓ ଆପଦ ମିଟିଲ ନା । ଶ୍ଵେତ ଯଦିଓ ଯଥେଷ୍ଟ ଆଗ୍ରହ ଛିଲ ପ୍ରୀର ସଙ୍ଗେ ଏକଟା ମିଟମାଟ କରିଯା ଫେରିବାର, ଏବଂ ଯଦିଓ ନିତାନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟୋଜନ ହଟିଲେ ମେ ସଙ୍ଗୋପନେ ପଞ୍ଚିବ ପାଯେ ଧରିତେଣ ଏକେବାରେ ଅମସତ ଛିଲ ନା, କିନ୍ତୁ ପର୍ତ୍ତୀ ତାକେ ଥୋଟେଇ ଆମଲ ଦିଲ ନା । ଅବଶିଷ୍ଟ ଦିନେର ମଧ୍ୟେ ଶ୍ଵେତ ତାବ କାହେ ଅଗ୍ରମର ହିତେ ପାରିଲନା, ଆବ ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଳାସ ମେଜ'ବୁଡୁ ଗୋକବ ଗାଢ଼ୀ କରିଯା ପିଆଳଯେ ଚଲିଯା ଗେଲ ।

ଶିବରତନ ମାଧ୍ୟମ ହାତ ଦିଯା ଭାବିତେ ଲାଗିଲେନ । ଟିହାର ପବ ତିନ ଚାର ଦିନ ଶିବରତନ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧେ କୋନ୍ତ ଉଚ୍ଚ-ବାଚ୍ୟ କରିଲେନ ନା, କେବଳ ଏକାଗ୍ରଚିନ୍ତେ ଭାବିତେ ଲାଗିଲେନ ।

ତିନି ଭାବିଲେନ, ତାହାର ଏତଦିନକାର ଶାନ୍ତିବ ସଂମାରେ କୋନ ଅନ୍ଧକାର କୋଣେ ଲୁକାଇଯାଇଲ ଏତ ଅମ୍ବଳ ! କୋନ ଏକ ଅନୁଭ ମୁହଁରେ କୋନ କୁଗହେର ଦୃଷ୍ଟିତେ ମେ ଛାଡା ପାଇଯା ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ପ୍ରବାହେ ଢାଲିଯା ଦିତେଛେ ଏଷ ପରିବାରେର ଉପର ତାହାର ପୁଞ୍ଜୀଭୂତ ଅଭିଶାପ !

ଜୀବମେ କୋନ୍ତ ଦିନ ତିନି ପାପ ଚିନ୍ତା ମନେ ଥାନ ଦେନ ନାହିଁ, ନିଜେବ ବୃଦ୍ଧି ଓ ବିବେକେର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅଛନ୍ତାରେ ଅବିଚଲିତଭାବେ କରିଯା ଗିଯାଇଛେ ତାହାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଧର୍ମ ମାଧ୍ୟମ ବାଧ୍ୟମ ଚିରଦିନ ପରିବାରେ ମେବା କରିଯାଇଛେ । ତବୁ ତାହାର ଅନ୍ତରେ ଭଗବାନ ଏ ଶାନ୍ତି କେନ ଲିଖିଲେନ ?

ରୁମାନ୍ତର

ଏই ଅମଙ୍ଗଳ ପ୍ରବାହେର ମୂଳ ଅନୁସବଣ କବିଯା ତିନି ନିଜେର ମନେ ଆମ୍ବୋଲମ କରିତେ ଲାଗିଲେନ, ଏହି ପରିବାବେର ଗତ କୟେକ ମାସେର ସମଗ୍ର ଇତିହାସ । କବିତେ କରିତେ ହଠାଂ ତାର ମନେ ହଇଲ ଯେ, ଅଧର୍ମ ତିନି କବିଯାଛେନ, ଏବଂ ମେହି ଅଧର୍ମେର ସ୍ମର୍ଣ୍ଣ ବଞ୍ଚିପଥେଟି ପ୍ରବେଶ କବିଯାଚେ ଏହି ପରିବାବେର ଘତ ଅମଙ୍ଗଳ ।—ମେ ପାପ, ମେ ଅଧର୍ମ, ମେ ଅବିଚାର—ଜ୍ୟାର ପ୍ରତି ତାହାର ଅବିଚାର—ନିବପବାଧ ଦ୍ଵାରା ସ୍ଥବର ପ୍ରତି ଶାନ୍ତିର ଆଦେଶ ।

ଯେଦିନ ତିନି ମେ ଆଦେଶ ଦିଯାଛିଲେନ ମେହି ଦିନ ହଇତେ ତାହାର ଏ ଧର୍ମେର ସଂସାବେ ଭାଙ୍ଗନ ଧିଯାଯାଛେ, ମେଇଦିନ ହଇତେ ତାହାର ମାଥାବ ଉପର ଭାଙ୍ଗିଯା ପଡ଼ିଯାଛେ ବାଜୋର ଅମଙ୍ଗଳ ।

ମନେ ହଇଲ ବାଜେଶ୍ଵର ତାହାକେ ଏହି କଥାଟି ଏକଦିନ ବଲିଆଛିଲ । ବଲିଆଇଲ, ଘବେବ ଲକ୍ଷ୍ମୀକେ ଜୁତେ ମାଥାଯ କବିଯା ଦୁଧୁବ ବୋଦେ ଦ୍ୱାଦାଇବାର ଆଦେଶ ଦିଯା ଶିବରତନ ଲକ୍ଷ୍ମୀବ ଅପମାନ କବିଯାଛେନ । ମନେ ହଇଲ ବାଜେଶ୍ଵରେ କଥାଟା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ୟ, ଆଜ ତାହାର ଯାହା କିଛୁ ଶାନ୍ତି ତାହା ତାହାର ପାଞ୍ଚନା ।

ଭାବିଲେନ, କି ଜାନି କବେ ତାହାର ଏ ଶାନ୍ତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହଇବେ, କବେ ତାହାର ପାଶେର ଦେନା ପରିଶୋଧ ହଇବେ ।

ବାଜେଶ୍ଵରେ ସଙ୍ଗେ କଥାଯ କଥାଯ ଶିବରତନ ଏକଦିନ ବଲିଲେନ, ତୁମ ବ'ଲେଛିଲେ ଠିକ ରାଜେଶ୍ଵର, ଲକ୍ଷ୍ମୀବ ଅପମାନ କ'ରେଛି ଆମି, ଅବିଚାର କ'ବେଛି, ଅଧର୍ମ କ'ବେଛି । ବ'ଲତେ ପାବ କିମେ ଏବ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ହବେ ?

ଏତଟା ଗତୀବ ବିଷାଦେବ ସହିତ ଶିବରତନ କଥା କରଟା ବଲିଲେନ, ତାହାର ଏହି ସଂକଷିପ୍ତ ଉଦ୍ଧିର ଭିତର ଏତ ବଢ ଏକଟା ତୌତ୍ର ବ୍ୟାଧା ଝାଙ୍କିତ ହଇଯା

ରସଚକ୍ର

ଡାଟିଲ, ଯେ ଇହାର ଉତ୍ତରେ ରାଜେଶ୍ଵର ମେ କଥାର ପୁନରାୟତି ନା କରିଯା
ବଲିଲେନ, ତୁମି ଏମନ କ'ରେ ଓକଥା ଭେବୋ ନା ଶିବରତନ । ଜୀବନେ ଭୁଲ
କେ ନା କରେ ? ତୁମିଓ ଏକଟା ଭୁଲ କ'ରେଛ । ଭଗବାନ ଏତ ହିଂସ ନନ୍
ସେ ତୋମାର ମାରା ଜୀବନେର ଧର୍ମ-ମାଧ୍ୟମାକେ ତୁଳ କ'ରେ, ତୋମାର ମେଇ
ଏକଟା ଭୁଲ ଧ'ରେ ତୋମାକେ ସାରାଜୀବନ ଶାନ୍ତି ଦେବେନ ! ଯା' ହବାର
ହ'ମେ ଗେଛେ, ତା' ନିଯେ ଅସଥା ବେଶୀ ମନ ଧାରାପ କ'ରୋ ନା । ତୋମାର
କାଜ ତୁମି କ'ରେ ଯାଉ, ଫଳାଫଳ ତୋ ଭଗବାନେର ହାତେ ।

ତା ଠିକ, ବଲିଯା ଶିବରତନ ଭାବିତେ ଲାଗିଲେନ, କି ତା'ର
କାଜ ?

ଅପରାଧେର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ତୋ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । କିନ୍ତୁ କି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ତିନି
କରିବେନ ?

ଭାବିଯା କିଛୁ ହିଁ କରିତେ ପାରିଲେନ ନା ।

ତାରପର ଭାବିଲେନ, କାଜ ତାହାର କରିତେଇ ହଇବେ । କିନ୍ତୁ କି ଯେ କାଜ,
କି ଅକାଜ, ମେଇ କଥାଟା ବୋକାଇ ସେ ମର ଚେଯେ ବଡ ଦାୟ ! ଏହି ଯେ ଭାର
ଜ୍ୟା ତାହାର ଉପର ଦିଯାଛେ ନିତାଇ ଚକ୍ରବର୍ଣ୍ଣର ସମ୍ପଦିର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାର,
ଏ ସମ୍ବନ୍ଧେଇ ବା ତାହାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କି ?

ପ୍ରଥମେ ତାହାର ମନେ ହଇୟାଛିଲ ଯେ ଏହି ନୃତ୍ୟ ଅମଙ୍ଗଲେର ନିଦାନ ଲଈୟା
ତିନି ମାଥା ଘାମାଇବେନ ନା, ତିନି ଏ ସମ୍ପଦି ପ୍ରଶର୍ଣ୍ଣ କରିବେନ ନା ।
କିନ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଶର୍ଣ୍ଣ ହିଁଲ, ତବେ କେ ଇହାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବେ ? ତିନି
ଛାଡ଼ା ଆର କାହାରଓ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧେ କିଛୁ କରା ମୁଣ୍ଡ ନଯ । ଏକେ ତୋ ଶତ୍ରୁ ବା
ବିଭୂତିର ସମ୍ପଦି ଶାସନ ସମ୍ବନ୍ଧେ କୋନାଓ ଅଭିଜ୍ଞତା ନାଇ । ତାହା ଛାଡ଼ା
ତାଦେର ସମୟରେ ନାଇ । ବିଭୂତି ଥାକେ କଲିକାତାଯ ; ଶତ୍ରୁ ବାଡ଼ୀ

ରସଚଞ୍ଜି

ଥାକିଲେଓ ସକାଳେ କାହାରୀ ଯାଏ, ମନ୍ଦ୍ୟାୟ ଫିରିଯା ଆମେ, ଇହାର ଭିତର
କଥନ ଇହାରା ଦେଖା-ଶୋନା କରିବେ ? ଶିବରତନ ନା ଦେଖିଲେ କାଜେଇ
ସଂପଦିଟା ନଷ୍ଟ ହଟୁଥା ଯାଇବାର ମନ୍ତାବନା । ଆଦ୍ୟ-ତହଶୀଳ ଟିକ ମତ ହଇବେ
ନା, ବେହିମାରୀ ଥବଚ ହଟୁଥା ଅର୍ଥ ନଷ୍ଟ ହଟିବେ । ଶିବରତନ ମଜ୍ଜାୟ ମଜ୍ଜାୟ
ହିମାରୀ ଲୋକ, ଅପବ୍ୟାୟ ବା ଅପଚୟ ତିନି ସମ୍ମ କରିତେ ପାରେନ ନା ।
ତୀର ଦେଖା ଶୋନାର ଅଭାବେ ଏମନି କରିଯା ବିଭୂତିର କଷ୍ଟାର୍ଜିତ
ଅର୍ଥେର କେନା ସଂପଦିବ ଅପଚୟ ହଟିବେ, ଇହା ଭାବିତେଓ ତୀର କଷ୍ଟ
ହଇଲ ।

ତିନି ଯଦି ଆଉ ରାଗ ବା ଅଭିମାନ କରିଯା ଏ ସଂପଦି ଦେଖା-
ଶୋନା ନା କରେନ, ଯନେ ହଇଲ ତାହା ହଇଲେ ତୀର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ହାନି
ହଟିବେ ।

ଆବାର ଏଦିକେ ଏହି ସଂପଦିର ବ୍ୟାପାର ଲଇଯା ଶକ୍ତୁ ଯେ ଏକଟା କାଣ୍ଡ
ବାଧାଇଯା ବସିଯାଛେ, ତାହାରିବା କି ପ୍ରତିକାବ ? ଶିବରତନ ଶକ୍ତୁକେ
ବଲିଯାଇଲେନ, ଶକ୍ତୁର-ବାଡ଼ୀ ଗିଯା ମେଜବଟକେ ସାଧିଯା ଆନିତେ ।
ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନର ଚିନ୍ମୂଳଗତ ଶକ୍ତୁ ଏ ବିଷୟେ ଶିବରତନେର ଆଦେଶ ମାନିତେ
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅସ୍ଥିକାର କରିଯାଇଲା । ଏଥିନ କି କରା ଯାଏ ?

ଅନେକ ଭାବିଯା ଚିନ୍ତିଯା, ଅଯାବ ଶୌରୀଟା ଏକଟୁ ସ୍ଵର୍ଗ ହଇଲେ ଶିବରତନ
ଏକଦିନ ତାକେ ବଲିଲେନ, ବ'ଲେହିଲାମ ବଟୁ ମା, ବିଭୂତି ଏ କାଜଟା ଭାଲ-
କରେନି । ଭାଙ୍ଗା କାଚ ଜୋଡ଼ା ଦେଖୁଯା ଯାଏ ନା, ଚଢା କ'ରତେ ଗେଲେ
ମେ ଆରା ଚାର ଦିକ ଦିଯେ ଫେଟେ ଫୃଟେ ଚୂରମାର ହୁଏ । ମନ ଯେଥାନେ
ଭେଙେ ଗେଛେ, ମେଥାନେ ବାଇରେ ମେଲାମେଶାର ଚେଷ୍ଟା ମିଥ୍ୟେ । ଏଥିନ ଏ ନୂତନ
ଆପଦ ନିଯେ ଯେ ଆମି କି କ'ରିବୋ, ଭେବେ ଉଠିତେ ପାରାଇଛି ନେ । ତୁମ୍ଭି

ରସଚକ୍ର

ଏକ କାଜ କର । ବିଭୂତିକେ ଶନିବାର ଦିନ ଆସତେ ଲିଖେ ଦାଓ, ତାର ସଙ୍ଗେ ପରାମର୍ଶ କ'ରେ ଯା ହୁଏ ଏକଟା କରା ଯାବେ ।

ଜୟା ବିନୀତଭାବେ ଭାସୁରେର ଆଦେଶ ପାଲନ କରିଲ । ଏଇ ମସ୍ତକି କେନାର ପର ସେ-ମର କାଣ୍ଡ ଇହା ଲଈଯା ହଇଯା ଗେଲ, ତାହାତେ ଜୟାର ପ୍ରାଣ ଚମକାଇଯା ଗିଯାଇଲ । ଏଇ ପରିବାରେ ତାହାର ସ୍ଵାମୀର କାଜେର ଫଳେ ସେ ଅଶାସ୍ତି ଓ ବିରୋଧେର ଘୃଷ୍ଟ ହଇଯାଇଲ ତାହା ଦୂର କବିଷ୍ଯ ପରିବାରେର ଭିତବ୍ୟ ନୃତନ ବନ୍ଧନେର ଘୃଷ୍ଟ ହାପନେର ଚେଷ୍ଟାଯ ମେ ଇଚ୍ଛା କରିଯାଇଲ ଯେ ନିତାଇ ଚକ୍ରବତୀର ମସ୍ତକିଟା ତାହାବ ନାମେ ନା ହଇଯା ମକଳେବ ନାମେ ହବ । ବିଭୂତି ତାହାର ଇଚ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଯାଇଲ । ଜୟା ସ୍ଵପ୍ନେ ଭାବେ ନାହିଁ ଯେ ଇହା ହଇତେ ଏମନି ହିତେ ବିପରୀତ ହଇବେ । ମେ ଭାବିତେଇଲ, ଏ ଯେ ନୃତନ ଆଣ୍ଡନ ମେ ଜାଲିଯା ଦିଲ, ଇହା କେମନ କରିଯା ମେ ନିଭାଇବେ !

ସମସ୍ତ କଥା ଖୋଲମା କରିଯା ଲିଖିଯିଃ ମେ ବିଭୂତିକେ ମିନତି କରିଯା ଶନିବାର ଦିନ ଆସିତେ ଲିଖିଲ ।

ଶିବରତନର ସଂକ୍ଷେପେ ମେହି ମର୍ମେହି ବିଭୂତିକେ ପତ୍ର ଲିଖିଲେନ ।

ତାର ପର ଶିବରତନ କାହାକେବୁ କିନ୍ତୁ ନା ବଲିଯା ନିଜେ ଶତ୍ରୁର ଜୋଷ୍ଟ-ପୁତ୍ରକେ ସଙ୍ଗେ ଲଈଯା ମେଜ ବଡ଼କେ ଆନିତେ ଗେଲେନ ।

ଶତ୍ରୁର ଶକ୍ତରବାଢ଼ୀତେ ପ୍ରବେଶ କରିତେ ତାହାର ପା ଉଠିତେ ଚାହିଲ ନା । ଇହାର ପୂର୍ବେ ଏକାଧିକ ବାବ ତିନି ଏବାଢ଼ୀତେ ଆସିଯାଇଛେ, ମସମାନେ । ଶତ୍ରୁର ଶାଲକ ତାରିଣୀ, ତାହାକେ ପରମ ଶ୍ରଦ୍ଧାଭବେ ସଂବନ୍ଧନା କରିଯାଇଛେ, ସମସ୍ତ ପରିବାର ମିଲିଯା ତାହାକେ ତାହାଦେର ଅକ୍ରତିମ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସମାନର ଜାନାଇଯାଇଛେ, କିନ୍ତୁ ଆଜ ଏବାଢ଼ୀତେ ଉଠିତେ ତାହାର ମାଥା କାଟା ଗେଲ ।

ବସଚକ୍ର

ବାଗେର ବୋକେ ଶୁଣ୍ଡ ସେ ଅପରଞ୍ଚ କବିଯା ବସିଥାଛେ ତାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗ୍ରାନି ଅଭିଭତ୍ତ କରିଲ ଶିବବତନକେ । ମେହି ଅପବାଧେବ ଲଜ୍ଜାୟ, ତାଦିଗୀ ଓ ତାର ପାବିବାବେ କାହେ ମୁଖ ଦେଖାଇତେ ତାବ କୁଠାବ ମୀମ ଢିଲ ନା । ତାବପବ କି ବଳିଯା, କେମନ କବିଯ ଯେ ତିନି ମେଜ ବଟକେ ଦୁର୍ବାଇୟ ଘବେ ଫିବାଇୟ ଲାଇବେନ, ତାହା ଭାବିଯା ତିନି କୁଣ ପାଇଲେନ ନା । ଅନେକବାବ ଅନେକ ବକମ ମୁଖାବିଦୀ କବିଯାଏ ବିଛୁ ସ୍ତିବ କବିତେ ପାବିଲେନ ନା ।

ଏତ ଦିନ ତିନି ସମ୍ପର୍କ ପରିବାବେ ଅବିସଂବାଦିତ କର୍ତ୍ତା ସକଳେବ ମାଥାବ ଉପବ ଛିଲେନ । ତିନି କବିଯାଛେନ ଆଦେଶ, ଆବ ସକଳେ ମେ ଆଦେଶ ପାଗନ କବିଯାଛେ । ଆଜ ତାହାବ ଏମନ ଅବସ୍ଥା ତାହାରେ ଯେ, ତାହାକେ କବିତେ ହଟିବେ ଅନୁନ୍ୟ,—ଏଥାଏ ହଟିବେ ଦେଇ ବଉମେବ କାହେ ଆଜ ମୟ ଭିକ୍ଷା କବିତେ ହଟିବେ । ଏହି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନ୍ତ୍ୟକ୍ଷ୍ଵ କାବ୍ୟ ଏବିତେ ତିନି ଦାର୍କଣ ସାହୋଚ ବୋଧ ବରିତେଛିଲେନ ।

ଚୋବେବ ମାତ୍ର ପା ଫେଲିଯା ତିନି ବାଡ଼ୀର ଉଠାନେ ଗିଯା ଦ୍ଵାଦାଇଲେନ । ତାବିଲୀବ ବଡ ଚେତେ ତାହାବେ ଦେଖିତେ ପାଇମା ତାହାକେ ପ୍ରଣାମ କବିଯା ମାଦବସଂବର୍କନ । କବିଯା ଅନ୍ତଃପୁରେ ନଇଗା ଗେଲ ।

ତାବିଲୀ ତଥର ବାଡ଼ୀତେ ଢିଲ ନା । ତାହାବ ପରିଜନେବ ଏକେ ଏକେ ଆସିଯା ଶିବବତନକେ ପ୍ରଣାମ କବିଯା ଦ୍ଵାଦାଇଲ, ଶିବବତନ ସକଳକେ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତ୍ଵାନ କବିଲେନ । ପ୍ରତି ମୁହର୍ତ୍ତେ ଶିବବତନ ଆଶା କବିତେ ଲାଗିଲେନ, ଏଇବାବ ମେଜବଟ ଆସିବେ କିନ୍ତୁ ମେଜିଲ ନା । ମେଜବଟ ଆସିଲ ଅନେକ ପରେ—ମରାବ ଶେଷେ ।

ଏଇବାବ ଶିବବତନେବ କର୍ତ୍ତ ବୋଧ ହଟିବାବ ଉପକ୍ରମ ହଇଲ । ସେ-କଥା

বসচক্র

তাহাৰ বলা উচিত সেই কথা তিনি মুখে কিছুতেই আনিতে পাবিলেন না। কিছুক্ষণ তিনি ও নীৰব বহিলেন, মেজবউ ও নীৰবের মাথাৰ কাপড় টানিয়া এক পাশে দাঁড়াইয়া বহিল।

তাৰ পৰ শিববতন এক্স্ট্ৰাকে সংৰোধন কৰিয়া বলিলেন, তোৱ মাকে বল যে আমবা তাঁৰে নিতে এমেছি।

বাম মাৰ কাছে আসিয়া তাৰ হাত দিয়া বলিল, চল মা, বাড়ী চল।

মেজবউ কোনও উভব কৰিল না, প্ৰস্তৱ-মুক্তিৰ মত নিৰ্ণল হষ্টয়া দাঁড়াইয়া বহিল।

অনেকক্ষণ চুপ কৰিয়া থাকিয়া শেষে শিববতন বলিলেন. বউমা, অপবাধ মাঝৰ মাত্ৰেষ কৰে, কিন্তু মাঝমেৰ কাছেষ সে ক্ষমা পায় তাই লোকে বৈচে থাকে। শঙ্কু, আমি, আমবা সবাই তোমাৰ কাছে আজ অপবাধী, ক্ষমা ক'বে সবাইকে বাচিয়ে বাখলেই তুমি বাঁচবে মা, মইলে মঙ্গল যে কাৰও হ'বে না।

মেজবউ ছেলেৰ হাত দিয়া কিছু বলি-বলি কৰিল কিন্তু বলিল না।

এমন সময় তাৰিণী আসিয়া সাড়মৰে শিববতনেৰ পদধূলি গ্ৰহণ কৰিয়া বলিল, দিদিকে নিতে এমেছেন আপনি শুনলাম। আজই কি নিয়ে ঘেতে চান? তা' বেশ তো, এত তাড়া কি? এখন আনাহাৰ কক্ষন, তাৰপৰ দেখা যাবে'খন। যাবেই তো দিদি, নিজেৰ বাড়ীৰ ছেড়ে আৰ ক'দিনই বা থাকবে? তা' এখন আপনি উঠুন, আনাহিক —ও সে বুঝি সেবে এসেছেন। তবে, আমি একটা ডুব দিয়ে আসি, তাৰপৰ আহাৱানি ক'বে—

ରସଚକ୍ର

ତାସିଆ ଶିବରତନ ବଲିଲେନ, ନା ତାରିଣୀ, ତାର ଆଗେ ତୋମାର ଦିଦିର ଜ୍ଵାବଟା ଶୁଣିତେ ଚାଇ । ଉନି ଯଦି ଆମାର ମଙ୍ଗେ ନା ସେତେ ଚାନ, ଓଁ କାହାରେ ଯଦି ଆମରା ଅପରାଧୀଟି ଥିକେ ଯାଇ, ତବେ ତୋମାର ଏଥାନେ ଥାବାର ଆମାର କୋନ୍‌ଓ ଅଧିକାର ଥାକବେ ନା । ଉନି ଯଦି ଯାନ ତବେଇ ଆମି ଏଥାନେ ଥାବ ।

ତାରିଣୀ ମେଜବଟ୍ୟେର ମୁଖେର ଦିକେ ଚାହିଲ । ବାମ ବଲିଲ, ବଳ' ମା, ଦାବେ ବଳ' ।

ଅନେକକଣ ମୁଖ ଗୁଞ୍ଜିଯା ଥାକିଯା ମେଜବଟ୍ ରାମକେ ବଲିଲ, ତୋର ଜ୍ଯାଠାମଣିଯକେ ଥେଯେ ଦେୟେ ବିଶ୍ରାମ କ'ରିତେ ବଳ, ଓ-ବେଳାୟ ଆମି ଯାବ ଓର ମଙ୍ଗେ ।

ଶିବରତନେର ମୁଖ ପ୍ରସନ୍ନ ହଇଯା ଉଠିଲ । ତାରିଣୀ ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ଝାନ କରିତେ ଛୁଟିଲ, କିନ୍ତୁ ଦିଦିର ଉତ୍ତର ଶୁଣିଆ ମେ ଖୁବ ଖୁମ୍ବୀ ହଇଥାଚେ ମନେ ହଇଲା ନା ।

ମେଜବଟ୍ ଏଥାନେ ଆସିଯା ତାହାର ଅପମାନ ଓ ଲାଞ୍ଛନାର କଥା ବିଶେଷ ପ୍ରକାଶ କରେ ନାଇ, କିନ୍ତୁ ବଲିଯାଛି ଯେ ସ୍ଵାମୀର ମଙ୍ଗେ ବଗଡ଼ା କରିଯା ଦେ ଚଲିଯା ଆସିଯାଚେ । ବଗଡ଼ାର କାବଣ ମନ୍ଦକେ ବଲିଯାଛିଲ ଯେ, ବିଭୂତି ତାହାକେ ସମ୍ପତ୍ତି କିନିଯା ଦିଯାଚେ, ଆମୀ ଓ ଭାସ୍ତର ମେ ସମ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରାସ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିତେଇଲେନ : ଏ କଥାଟାଯ ତାବିଣୀ ଉଠୁମାହିତ ହଇଯା ବଲିଯାଛିଲ, କୋନ୍‌ଓ ଭୟ ନେଇ ଦିନି, ଆମି ଥାକତେ ତୋମାର ସମ୍ପତ୍ତି କେଡ଼େ ନେୟ କେ, ଆମି ଦେଖେ ନେବ । ତାରପର ହଇତେ ମେ ମନେ ମନେ ମତଲବ ଭାଙ୍ଗିତେଇଲ ଯେ, କି ଉପାଯେ ମେଜବଟ୍ୟେର ଏଇ ସମ୍ପତ୍ତି ଟୁକୁର ଶାସନ-ଭାବ ଗ୍ରହଣ କରିଯା କ୍ରମେ ତାହା ଗ୍ରାସ କରିତେ ପାରେ । ମେଜ-

বসচক্র

বউকে এখানে বাধিতে পাবিলে তাব কাজ সহজ হইবে বিবেচনা কৰিয়া মে প্রতিদিনই ভৱীকে স্থামি-গৃহে না ফিবিবাৰ পৰামৰ্শ দিতেছিল, সম্পত্তিৰ শাসন-সংবক্ষণ-ঘটিত নানা উপদেশ দিতেছিল। আজ হঠাৎ ভাস্তুবেৰ এক কথায় ভৱীৰ এইকপ চিত্তবিকৃতি হওয়ায় কাজেই মে অপ্রসম্ভ হইয়া ভাবিল,—না, যেয়ে মাছুষকে বিশ্বাস নেই মোটেই।

মেজবউয়েৰ পক্ষে এত সহজে বাড়ী কিবিতে সম্ভত হওয়াৰও সহজ ব'বণ এই যে, বাড়ী ঢাকিয়া, ছেলেদেৱ ছাকিয়া এ কয়দিনেই তাব প্রাণ হাপাইয়া উঠিয়াছিল। তাৰপৰ তাৰিণীৰ কথাবাৰ্তা ও উৎসাহেৰ আতিশয়ে তাৰাব মনে সন্দেহ হইয়াছিল যে, তাৰিণীৰ এ উৎসাহ সম্পৰ্ক নিঃস্বার্থ নয়। সৰোপৰি, আজ তাৰিণীৰ অন্তপস্থিতিতে ভ্ৰাতৃ-বধূৰ সন্দেহ মেজবউয়েৰ সামাগ্ৰ্য বিষয় লইয়া বেশ জোৰ বাগড়া হইয়া গিযাচে, এবং মেট বাগড়াৰ মুখে তাৰিণীৰ স্তৰী তাৰ মুখেৰ উপৰ বলিয়াচে, খণ্ড-বাড়ী থেকে বাঁটা খেয়ে বিদায় হ'য়ে এখানে ঘ'বতে এমেচ কৈন ?

এই সমুদ্দয় কাৰণেৰ সমবায়ে শিববতনেৰ দৌত্য এত সহজে সফল হইয়া গেল।

আহাৰাদি কৰিয়া শিববতন তাৰিণীকে বলিলেন, তুমি ভাষা আমাদেৱ সংজ্ঞই চল। বউদেৱ একটা স্বীধন সম্পত্তি হ'য়েছে, তাৰ শাসন-সংবক্ষণেৰ ব্যবস্থা নিয়ে বড় গোলযোগে প'ড়েছি। তিনি বউয়েৰ মত মিলছে ন। তাই বিভূতিকে আসতে লিখে দিয়েছি। মে পৰঙ্গ দিন আসবে—মে এলে সবাই মিলে পৰামৰ্শ ক'রে একটা

বসচক্র

ব্যবস্থা করা যাবে। তুমি গেলে মেজবউমার সংপর্কামূল্য পার্বাব তবিধা হবে।

তাবিগা মহুভ'বে ওজব আপত্তি কবিলেও অতি আহ্লাদের সহিত এ প্রস্তাবে সম্মত হইল।

বাড়ী কিবিয়া আসিয়া শিববতন বিভৃতির পত্র পাইলেন। মে পত্রে মে ১০ক্ষেপে লিখিয়াছে যে শনিবার দিন তাব আসা অসম্ভব। যে কোম্পানীতে মে চাকবী কবে তাহাদের বোমাটিয়ের আফিসে তাহাকে বদলী করা হইয়াছে। শনিবার দিন চাঞ্জ বুআইয়া দিয়া বিবিবাব দিনই তাহাকে বোমাহী বঙনা হইতে হইবে।

পত্র পড়িয়া শিববতন স্ফুর হইয়া গেনেন। ব্যাপারটা খুব সবল নলিয়া তাব মনে হইল না। হঠাতে বোমাটি বদলী ও ওয়ায় একবাব বাড়ী আসিয়া দেখাটা ও কবিয়া যাইতে পারিবে না সে—এটা সম্ভব নলিয়া মনে হইল না। মনে হইল, তলায় কিছু গলদ আছে।

অন্দবে অন্তমসন্ধান কৰিয়া শিববতন জানিলেন যে, জগ্যাব কাছে বিভৃতি কোনও পত্রই লেগে নাই, এই বদলী সংক্রান্ত কোনও কথাই দে জানে না।

অ গুরুত্ব কৰিয়া শিববতন আবাব ভাবিতে লাগিলেন।

ବିଭୂତିରତନ କଳିକାତାଯ ଆସିଯାଇଲ ଜୟାର ଉପର ଏବଂ ସମ୍ମନ ମୈତ୍ରବଂଶେର ଉପର ଏକଟା ଦାରୁଣ କ୍ଷୋଭ ଓ ଅଭିମାନ ଲାଗିଥା । ସେ ହିର କରିଯାଇଲ, ଥାକ୍ ଜୟ ତାର ମୈତ୍ର-ପବିବାର ଲାଗୁ, ବିଭୂତି ଆର ତାର ଡଗୁ ମାଥା ଘାମାଇବେ ନା ।

ସେ କୋମ୍ପାନୀର ଆଫିସେ ବିଭୂତି ଚାକବୀ କବିତ ତାହାଦେର ବୋନ୍ଦାଇଯେର ଆଫିସେ କାଜ କରିତ ଅଧିତ କୁମାର ଘୋଷ । ବେଶ ମୋଟା ମାଇମାର ମେ ଚାକବୀ, କିନ୍ତୁ ଅମିତେବ ମୋଟେଇ ମେଘାମେ ମନ ଟିକିତ ନା । ତୁଟୁ ବଚର ହଇଲ ମେ ମେଘାମେ ଗିଯାଇଛେ—ଇହି ମଧ୍ୟେ ତାର ପ୍ରାଣ ଝାପାଇଯା ଉଠିଯାଇଛେ । ଅମେକ ସାଧ୍ୟସାଧନାୟ ମେ ତିନି ମାସେର ଛୁଟି ଲାଇସ୍‌ର କଲି-କାତାୟ ଆସିଥାଇଛେ ।

ବଡ ସାହେବେର କାହେ ଅଧିତ ବଦଲୀର ଜଣ୍ଠ ତର୍ବିବ କରିତେ ଗିଯାଇଲ ; ସାହେବ ତାହାକେ ବଲିନେନ ଯେ କଲିକାତା ଆଧିମେବ କୋମନ୍ କର୍ମଚାରୀ ଯଦି ତାର ସଙ୍ଗେ ଚାକବୀ ବଦଲ କରିତେ ମଞ୍ଚିତ ହୁଏ ତବେ ତିନି ଅସିତକେ ବଦଲୀ କରିତେ ପାରେନ । ଅଧିତ ତଥନ ତାହାର ଗ୍ରେଡେବ କର୍ମଚାରୀଦିଗେର କାହେ ଇଟା-ଇଟି କବିତେ ଲାଗିଲ ।

ବିଭୂତିର କାହେ ଅଧିତ ସଥନ ଆସିଲ, ତଥନ ବିଭୂତି ଭାବିଲ ଇହାଇ ତାର ସ୍ଵର୍ଗ ସୁଯୋଗ । ମୈତ୍ର-ପବିବାରେବ ତୁଚ୍ଛ ଖୁଟିନାଟି ଲାଇସ୍‌ର ଅଶେସ ଲାଞ୍ଛନା, ତାଦେର ଅସଂଖ୍ୟ ଦାବୀ-ଦାସ୍ୟାର ନିରଣ୍ଟର ଟାନାଟାନି, ଛୋଟ ଛୋଟ ସ୍ଵାର୍ଥସଂଘାତେର ନାମା କୋଲାହଲ ହଇତେ ମୁକ୍ତି ପାଇବାବ ଇହାଇ ଚମ୍ବକାର ଅବସର । ସବଚେଯେ ବେଳୀ କବିଯା ମନେ ହଇଲ ତାର ଯେ ଜୟାର ହାତ ହଟିତେ ମୁକ୍ତି ପାଇବାର ଇହାଇ ଏକମାତ୍ର ସୁଯୋଗ । ସେ ହିର କରିଯାଇଲ ଯେ

বসচক্র

জয়ার সঙ্গে তাব মনেব ঘোগেব কোনও স্তুতি নাই। জয়া মৈত্র-পরিবাবেব ন'বউ, মে শুধু বিভূতি। পঞ্জীব কাছে তাব কামনা একাগ্ৰ একনিষ্ঠ প্ৰেম ও দেবাব, কিন্তু জয়াৰ প্ৰাণ ভবিষ্যা আছে শুধু মৈত্র-পরিবাবেব দেবাব আকাঙ্ক্ষায। কাজেই তাব সঙ্গে বিভূতিব মনেব ঘিনেব অবদৰ নাই।

মনেব মিল থাক বা না থাক, কনিকাতায থাকিলে মিলিয়া থাকিলেই হউবে তাহাদেব। আঁজ জয়া দেশে আছে—চিবদিন সে থাকিবে না। তাব শৰীব ভাল হইলেষ সে চলিয়া আসিবে। তখন একটা নিতান্ত অশোভন চটাচটি না কবিয়া তাকে তফাতে রাখিবাৰ কোনও উপায়ট তাহাব থাকিবে না।

তাই বিভূতি কসিতেব প্ৰস্থাবে ধেন হাতে স্বৰ্গ পাইল। সে চট্ট কবিয়া সম্মত হইয়া গেল।

অস্মিত বং বিভূতিব সম্মতিতে অবাক হইয়া গেল। বিভূতিব কাছে মেঘৰ আশা কবিয়া প্ৰস্থাব কবে নাই। কেন না বিভূতি ও তাহাব পরিবাবেব সম্মুক্ত দৃহ বৎসৰ পূৰ্বে সে সব কথাই জানিত। তখন বিভূতিই তাহাব কাছে তাহাদেব পরিবাবেব সাবেক চাল, ভাইয়ে ভাইয়ে তাদেব মনেব ঘিল, ঘোথ পরিবাবেব আদৰ্শ ইত্যাদি লইয়া অনেক গৰ্ব কবিয়াছে। অস্মিত জানিত যে বিভূতিৰ জ্যোষ্ঠেব আদেশ ছিল যে অন্ততঃ পক্ষান্তে একবাৰ বিভূতিব সম্মুক্ত বাড়ী যাওয়াই চাই, এবং বিভূতি সে আদেশ আনন্দেব সহিত পাওন কৰিত। যে বিভূতিব ঘবেব টান এত বেশী ছিল মে যে হঠাতে এই দুই বৎসৰেব মধ্যে এতটা বা'বমুখো হইয়া উঠিয়াছে ইহাতে সে বিশ্বিত হইল।

বসচক্র

অসিত বমিল, বাঁচালে ভাই। কিন্তু তুমি যে যাবে, তে'মা'ন
বডদা' দেবেন যেতে ?

বিভূতি বলিল, তাব দেওয়া না দেওয়াখ কি যায আসে ? তুমি
জান না বোধ হয, আমবা ভিন্ন হ'যে গেছি।

—আঝা ! তোমবা ভিন্ন হ'যেছি ! আদর্শ যৌগ পরিবাব !

—ই ভাই, আদর্শেব ভোগ খেয়ে খেয়ে বদহজম হচ্ছিল, তাই
এখন একটু আসল জীবন ভোগ কববাব টচ্চে ক'বেছি। ৬০। এ
যে কি বক্ষন, আদর্শেব চাপে প্রাণেব যে কি দমফাটা, সে যে ভোগ
ক'বেছে মেষ্টি জানে। মৃক্তি পেয়েছি ভাই। দিনবাব মুখোম
প'বে যেটা নয সেইটাকে ই ব'লতে ব'লতে মুখে বাথ। ধৰিয়ে ষিলেট
চ'ডে বিকৃত চালে চ'ল।—হযবান হ'যে প'ডেছিলাম ভাই। এখন
মুক্তি পেয়েছি। মেষ্টি মুক্তিকে পরিপূৰ্ণ কববাব জন্মে যেতে চাই
একেবাবে দেশ ছাড়া হ'যে যেথানে মৈত্রবংশেব ভূতেব চায়াও আমাৰে
স্পৰ্শ ক'ৱতে পাৰবে না।

—বেঁচে থাক ভাই। তোমাৰ যে এই মতি হ'যেছে জাতে আমি
বেঁচে গোলাম। পেট ভ'বে তোমাৰ এই স্বাধীনতা ভোগ কব বোৰাই
গিয়ে। কিন্তু বচবথানেক স্বাধীনতা ভোগেব পৰে যদি আবাৰ হাপ
ধবে ভাই, তবে আমায় দোষ দিও না।

—ইাপ ধ'ববে না আমাৰ কথনও।

—আশীৰ্বাদ কৰি যেন না ধবে। আমাৰ কিন্তু ভাই ধ'বেছে।
এ দুই বছব একলা থকে বুৰোছি আঞ্চুয় পৱিজনেব কদব। যতক্ষণ
ভালয় ভালয় সব চলে ততক্ষণ একলা থাকতে বেশ লাগে। কিন্তু,

ରସତକ୍ର

କୋନ୍‌ଓ ବିପଦ ଆପଦ କିଂବା ବେଶାଡା କୋନ୍‌ଓ ଏକଟା କିଛୁ ଏସେ ପ'ଡ଼ିଲେ ତଥନ ମନେ ହ୍ୟ—ଧାକତୋ ସଦି ଆମାର ଭାଇ କି ବୋନ, କି ବଟୁଦି କି ପିସିମା । ଆମାର ଚେନେଟୀର ସଥନ ଟାଇଫ୍‌ଫ୍ଲେଡ ହ'ଯେଛିଲ, ଗିନ୍ଧି ସଥନ ଅଁତୁଡେ, ତଥନ ଆମି ଏକଟୁ ଏକଟ ଭେବେଛିଲାମ ଏ କଥା । କିନ୍ତୁ ନର ଚେଯେ ବେଶୀ ମନେ ହ'ଯେଛିଲ ଆମାର ଏକଥା ସଥନ ଆମାଦେବ ଏକଟି ବାଙ୍ଗାଳୀ ବନ୍ଦୁ ସେଥାନେ ଠଠାଁ ବେକାବ ହ'ୟେ ସପବିବାବେ ଏକେବାବେ ନା ଥେଯେ ମାବା ଯାବାବ ମତ ହ'ଯେଛିଲେନ । ପ୍ରଥମ ପ୍ରଥମ ଆମବା ସବାଇ ଉତ୍ସାହ କ'ବେ ତାକେ ମାହାୟ କ'ବେଛିଲାମ । କିନ୍ତୁ ସଥନ ମାସେର ପର ମାସ ଯେତେ ଯେତେ ଶୈମେ ବଢ଼ିବ ଘୁବେ ଗେଲ, ଭଦ୍ରଲୋକେବ କାଜେବ କୋନ୍‌ଓ ଯୋଗାଡ଼ ହ'ଲ ନା, ଦୁରବସ୍ଥାବ ଏକଶେଷ ହ'ଲ ତଥନ । ମାସ-କାବାବେ ସଥନ ତିନି ଏସେ ତୋବ ମାହାୟୋର ଜଞ୍ଜ ହାତ ପାରିବେ, ତଥନ ମନେ ହ'ତ ଏ ଏକଟା ଦାକଣ ଆପଦ । ଧାକତୋ ସଦି ତାବ ଏକଟା ଯୌଥ ପାରିବାବ, ତବେ ଏ ଦୁରବସ୍ଥା ତାବ ହ'ତ ନା ।

ତାନିଧା ବିଭିତ୍ତି ବଲିଲ, ଯୌଥ ପରିବାବ ଯାଦେବ ନେଇ ତାଦେବଓ ଏ ଦୁରବସ୍ଥା ହବାବ କୋନ୍‌ଓ ହେତୁ ହ୍ୟ ନା ଏଦି ତାବା ସମସ ଥାକତେ ବୁଝେ ରୁକ୍ଷେ Insure କବେ । ଆଜକାଳ ଅନେକ ବକମେବ ବୀମା ହ'ଯେଛେ, ସବ ଆପଦ ବିପଦେବହି ବୀମା କ'ବେ ବାଖା ଯାଏ ।

—ହ୍ୟ ଭାଇ ତା’ ଟିକ । ଅନ୍ୟଥ ହ୍ୟ ହାମପାତାଳ ଆଛେ, ପ୍ରଶ୍ନତିବ ଜଞ୍ଜ Maternity Home ଆଛେ, Life Insurance ଆଛେ, Mini mum income Insurance ଆଛେ । ଯେ ଦେଶେ ଯୌଥ ପରିବାବ ନେଇ ମେ ଦେଶେ ଏ ସବ ଉପାୟ ଉତ୍ସାବନ କବେ ପରିବାବେବ ପରମ୍ପରା ଆମ୍ବକୃଷ୍ୟେବ ଅଭାବଟ । ପୂରଣ କବା ହ'ଯେଛେ । କିନ୍ତୁ ଆମାଦେବ ଦେଶେ ମେ ରୁଯୋଗ

ରସଚକ୍ର

ଏଥନେ କତୁଳୁ ହେଲେ ?—ବଡ଼ ସହରେ ବାଟିବେ, କେଖାଯ ଏ ସବେର କତୁଳୁ ସ୍ଵର୍ଗୋଗ ଆଛେ ?

—ନା ଥାକେ ମେଇଟାଟି କବା ଦ୍ୱବକାବ । ତା' ନା କ'ବେ, ଆପଦ ବିପଦେବ insurance-ଏର ଦୋହାଟି ଦିଯେ ଏହି ଯୋଥ ପରିବାର ଯଦି ଆମରା ଜିଇୟେ ରାଖି, ତବେ ତାତେ କ'ରେ ଆମାଦେର ନମସ୍କର ଜ୍ଞାନିଟାକେ ପଞ୍ଚ କ'ରେ ଫେଲବୋ । ତୋମାର ବୋଧ ହୟ କୋନେ ଧାରଣାଇ ନେଇ ଯେ ଏକଟା ବୃଦ୍ଧ ପରିବାରେର ଅନ୍ଧ ହେଁ ସବାର ମୂଳ ଚାଇତେ ଚାଇତେ ନିଜେର ବାନ୍ଧିତ ଓ ମନ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନଟାକେ କତଟା ଥାଟୋ କ'ରେ ଫେଲତେ ହୟ, ନିଜେର ଦାରିଦ୍ରେ ନିଜେର ପ୍ରଚେଷ୍ଟାଯ କୋନେ କିଛି କରବାର ଶକ୍ତି କତଟା ଥାଟୋ ହେଁ ଯାଯ । ଆମି ମେଇ ହାତେ ହାତେ ଜାନି, ତାଇ ବଳଚି ଯେ ଏହି ଯୋଥ ପରିବାରେର ଚେଯେ ବଡ ଅଭିଶାପ ଦେଶେର ହିତେ ପାରେ ନା ।

—ବଲ ଭାଇ, ବଲ । ତୁମি ନ୍ତନ convert, ତୁମି ତୋ ବଲବେଇ । କଥାଯ ବଲେ ହିନ୍ଦୁ ଯଦି ମୁସଲମାନ ହୟ ତବେ ମେ ହୟ ଗୋକୁ ଥାବାର ଯମ । ଯା'କ ଏ ନିଯେ ଝଗଡ଼ା କ'ରବୋ ନା—ତୁମି ଯେ ରାଜୀ ତାତେଇ ଆମି ମୁଖୀ ।

ଯେ ଦିନ ମନ ବନ୍ଦୋବନ୍ତ ଟିକ ହଇଯା ଗେଲ, ବିଭୂତି ଚାର୍ଜ ବୁଝାଇଯା ଦିଯା ବୋଷାଇ ଶାଇବାର ଜୟ ପ୍ରସ୍ତତ ହଇଲ, ମେଇ ଦିନଇ ଶିବରତନ ଓ ଜୟାର ଚିଠି ପାଇଯା ବିଭୂତି ଶିବରତନକେ ଥବରଟା ଜାନାଇଯା ଦିଲ ।

ଅସିତେର ମଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତାବ ଫଳେ ବିଭୂତିର ମନେ ହଇଲ ଯେ ତାହାର ଏତଦିନ ଏକଟା ମନ୍ତ୍ର ବଡ ଜ୍ଞାତି ହଇଯା ଗିଯାଛେ---ମେ ତାହାର ଜୀବନ-ବୀମା କରେ ନାହିଁ । ମେ ଯାହା ରୋଜଗାର କରିତ ମକଳାଇ ବାଡ଼ି ପାଠାଇତ, ମେ ଟାକାର ବ୍ୟମେର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବେଳେ ଶିବରତନ । ଏଥନ ତାର ମନେ ହଇଲ

ରସଚକ୍ର

ବୀମା କରା ତାହାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସେଇ ଦିନଇ ମେ ଦୁଇ ତିନଟା କୋଷ୍ପାନୀତେ ଜୀବନ-ବୀମାର ଆବେଦନ କରିଯା ଫେଲିଲ ।

ଦିନରେ କାହାରଓ କାହେ ପ୍ରକାଶ କରିଲ ନା । ଗୋପନେ ମେ ସଂବାଦଟା ମେ କାହାରଓ କାହେ ପ୍ରକାଶ କରିଲ ନା । ତାହାର ଖଣ୍ଡବ ବାଡ଼ୀତେ ଓ ମେ କଥାଟା ପ୍ରକାଶ କରିଲ ନା । ଶିବରତନକେ ମେ ଚିଠି ଲିଖିଲ ଏମନ ସମସ୍ତ ଯାତ୍ରାତେ ଶିବରତନ କୋନଓ ରକମ ବାବା ଦିବାର ସମୟ ନା ପାନ ।

ଏକଦିନ ଖଣ୍ଡବ ବାଡ଼ୀତେ ତାହାର ଖାଣ୍ଡଭୀ ବଲିଲେନ, ବାବା, ଏହି ଶନିବାର ଗିଯେ ଜୟାକେ ନିଯେ ଏମୋ । ଏଥନ ତୋ ମେ ବେଶ ମେରେ ଉଠେଛେ, ଏଥନ ଆବ ମେଇ ଡଙ୍ଗଲେବ ବିନ୍ଦର ତାକେ ଫେଲେ ରେଖୋ ନା ।

ବିଭୂତି ଏକଟ ହାମିଳ, କୋନଓ ଉତ୍ତର କରିଲ ନା ।

ଶାଶ୍ଵତୀ ଠାକୁରାଳୀ ସଥନ ବିରାଜପୁରେର ନାନା ବୀଭତ୍ସତା ଆରା ଧିକ୍ଷାବିକ୍ରିତାବେ ବଗନା କରିଲେ ଲାଗିଲେନ,—ତାବ ପଚାପୁର, ବାଁଶବନ, ମାପ-ଥୋପ, ଅନ୍ଧକାବ, ମ୍ୟାଲେରିଆ ପ୍ରଭୃତିର କଥା ବଲିଲେନ, ତଥନ ଅବଶ୍ୟେ ବିଭୂତି ବଲିଲ, କିନ୍ତୁ ମା, ଆପନାର ମେଯେର ସେ ମେଇ ବନ-ଜଙ୍ଗଲଟ କ'ଲକାତାବ ଚେଯେ ବେଶୀ ଭାଲୋ ଲାଗେ ଦେଖିଲେ ପାଇ ।

—ତା' ମିଥ୍ୟେ ବଲ ନି ବାବା, ମେଯେଟା ଯେ କି ଅନ୍ତୁତ ! ଚିରଦିନ କ'ଲକାତାର ମାନ୍ୟ ତବୁ ଓର ମେଇ ଜନ୍ମଲ ଯେ କି ଭାଲୋଇ ଲାଗେ !

ବିଭୂତି ଆବାର ବଲିଲ, ଶୁଦ୍ଧ ଆପନାର ମେଯେର କେନ ମା, ଆପନାର ଛେଲେ ଶିଶିବେରାଓ ଦେଖିଛି ଦେଇଥାନଟା ବଜ୍ଜ ଭାଲ ଲେଗେଛେ ।

ଏ କଥାଯ ଶିଶିରେ ମା ଏକଟ ମୁଖ ଭାର କରିଲେନ । କିଛୁକ୍ଷଣ ପର ତିନି ବଲିଲେନ, ତା' କଥାଟା ସଥନ ବ'ଲେ ବାବା, ତଥନ ବଲି, ଶିଶିରେର ରକମ ସକମ ଆମାର ମୋଟେ ଭାଲ ଲାଗଛେ ନା । ଏବାର ଗିଯେ ଯା' ଦେଖେ

ରୁମଚକ୍ର

ଏଲାଗ୍, ମେ ତୋ ମୋଟେଇ ଭାଲୋ କଥା ନୟ । ଓଟ ଯେ ବୁଢ଼ୀ ମେଘେଟୀ, ଆମି ଭେବେଛିଲାମ ମେଘେଟୀ ଭାଲ, କିନ୍ତୁ— । କି କରି ବଳ ତୋ ? ଓର ଗ୍ରାସ ଥେକେ ଶିଶିରକେ ବାଁଚାଇ କେମନ କ'ରେ ?

ବିଭୂତି କୋନ୍ତି ଉତ୍ତର କରିଲ ନା ।

ଶିଶିବେର ମା ଆବାର ବଲିଯା ଗେଲେନ, ଆମାରଟ ତୁଳ ହ'ଯେଛେ ଏତଦିନ ଛେଲେକେ ବିଯେ ନା ଦିରେ । ବିଯେଇ ଦିତେ ହଜେ ଓକେ, ଆର ଦେବୀ କବା ନୟ ।—ଆର ଓ ସଥନ ବିଲେତ ଯାଚେ, ତଥନ ଯାବାର ଆଗେ ବିଯେ ତେ ଦିତେଇ ହବେ । ତାଡ଼ାତାଡ଼ିଇ ଦିଯେ ଫେଲା ଯାନ୍ତି । କି ବଳ ?

ବିଭୂତି ବଲିଲ, ଶିଶିରେ ବିଲେତ ଯାନ୍ତା ତବେ ଠିକ ?

—ଈ, ଠିକ ବଟ କି ? ଓ ଭ୍ୟାନକ ଝୁକେଛେ, ଆର ସବାହି ସଥନ ସାଙ୍ଗେ ତଥନ ଯାକ ଓ । କିନ୍ତୁ ଯାବାର ଆଗେ ଓରେ ବିଯେ ଦିଯେ ଦେବ । ଆର ଦେବୀ କ'ରହି ନା ।

ଏକଟୁ ପରେ ତିନି ବଲିଲେନ, ଭାବଚିଲାମ, ଗିରିର ସଞ୍ଚେଇ ଶିଶିରେ ବିଯେ ଦିଲେ ହୁଏ, କି ବଳ ?

ବିଭୂତିର ମୁଖେ ଏକଟୁ ଛାଯା ପଡ଼ିଲ । ଏଇ ଗିରିର ସଞ୍ଚେ ଶିଶିବେ ବିବାହେର ପ୍ରସ୍ତାବ ଲଇଯା ଯେ ବ୍ୟାପାର ହଇଯା ଗିଯାଛିଲ ତାହାତେ ଅସମ୍ଭାନେର ଆଘାତ ବିଭୂତିର ଗାୟେଷ ଲାଗିଯାଛିଲ, ତାଇ ମେ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବେ ଖୁବ ଖୁଦୀ ହଇତେ ପାରିଲ ନା । କିନ୍ତୁ ମେ କଥା ନା ତୁଳିଯା ମେ ବଲିଗ, ମେ କଥା ଆମି କି ବ'ଲବୋ, ଦାଦାର କାହେ ଲିଖେ ଦେଖିତେ ପାରେନ ।

—ତାନ୍ଦେର ଆପଣି ହବେ ନା, ତାରାଇ ତୋ ତୁଲେଛିଲେନ କଥାଟା । ତଥନ ଆମି ଗା କରି ନି । ଯା' ହ'କ ତାଇ କରି ।

ତିନି ଚିଠି ଲିଖିଲେନ, ଜୟାର କାହେ । ଲିଖିଲେନ, ଜୟା ସଥନ କଥା

বস্তুক্র

তুলিয়াছিল তখন তাব বিশেষ মত ছিল না। কিন্তু এগন ভাবিয়া
দেখিলেন যে গিবিব সঙ্গে শিশিবেব বিবাহ হইলে মন হয় না।
অন্তএব তিনি এই খামেই শিশিবেব বিবাহ দেওয়া স্থিব কবিয়াছেন।
৪৩ শৈঘ্র সম্ব বিবাহ দেওয়া তাহাৰ ইচ্ছা।

পত্ৰেব উত্তৰ আসিল ফেবত ডাকে। জয়া এ পত্ৰেব বিষয় ঢাকুবকে
জানাইবাব কোনও আবশ্যকত অনুভব কৰিল না।

জয়া লিখিয়াছে,—

আপনি শিশিবেব সঙ্গে গিবিব বিবাহেব কথা লিপিয়াছেন। তাহা
হইতে পাবিবে না। আপনাৰ শঙ্কুবৰণশেব কাচে আমাৰ শঙ্কুব
বণ্শকে কোনও মতে থাচো কৰা, আমি বাচিয়া থাকিতে
হইবে না।

শিশিবেৰও এ বিনাহে মন মাই। নে বৃজীকে বিবাহ কবিবে
ইচ্ছা কৰিয় ছে এবং নিজে সেই খামেই বিবাহ স্থিব কবিয়াছে।

পত্ৰ পড়িয়া জয়াৰ মা দৃষ্টত হইয়া গেলেন। বিভূতিকে তিনি
ঢাকিয়া পাঠাইলেন, বিভূতি থাকিসেব কাজেব তাড়াৰ ওজুহাতে
আসিল না।

তখন তিনি নিজেই বিভূতিব বাটী গিয়া উপস্থিত হইলেন।

মেগানে গিয়া তিনি দেখিলেন, বিভূতিব জিনিয়ে পত্ৰ সব বাঁধা
হইয়া গিয়াছে, মেই দিন বাত্রে বিভূতিব বোঝাই যাইবাব কথা।

বিভূতি তখন বাড়ীতে ছিল না।

জয়াৰ মা ব্যাপাব কিছুই বুঝিতে পাৰিলেন না। একদিকে
শিশিবেব এই অবিমুক্তাবিতা, অপৰ দিকে বিভূতিব এই সহসা

বসচক্র

প্রবাস-যাত্রা—চুইটাই তাব চিন্তকে বিষম আলোডিত কবিতে লাগিল।
কি কবিবেন কিছুই তিনি ভাবিয়া পাইলেন না।

বিড়তির প্রত্যাগমনের প্রতীক্ষায় তিনি বসিয়া বহিশেন।

বিড়তি আসিলে তিনি বলিলেন, এ সব কি কঙ্গ! কথা নেই
বার্তা। নেই হঠাং বোঝাই চ'লেছ—ব্যাপার থানা কি?

বিড়তি বলিল, আফিসের কক্ষ, হঠাং যেতে হ'ল।

—ফিববে কবে?

—ফিববো না শীগিগ্ৰ—সেখানে বদলী ক'বেচে।

—বদলী ক'বেচে তো মাঝ, বিনোচে। ছেড়ে দাও না চাকবী—
ক'লকাতায় কি চাকবীৰ আকাল প'ড়েচে? দশটি নয় পাঁচাঁ নষ,
দুটি মাত্র মেধে আমাৰ, তাৰ একটি থাকবে মেই বোঝাইয়ে প'ড়ে, সে
আমি সঁষ্টুতে পাবোৱা না বাধ্য।

—না, সে সইতে হবে না আপনাৰ। সে বিবাজপুৱেই থাকবে।
না হয় এখানে আপনাল কাচে এনে বাখবেন।

—তাৰ মানে?

—মানে কিছুই নেই। চাকবী ক'বতে আমি যাচ্ছি বোঝাই—
আপনাৰ মেয়েৰ তো চাকবীৰ দায় নেই—সে এখানেই থাকবে।

জয়াৰ মা একেবাৰে স্তুষ্টিত হইয়া গেলেন। অনেকগুণ পৰ তিনি
বলিলেন, একথা জয়া জানে?

—ই, সেখানে চিঠি লিখে দিয়েছি।

—না—এ কিছুতেই হ'তে পাববে না। তোমাৰ যাওয়া হবে না।
তুমি চাকৰীতে ইস্তাকা। নিয়ে চিঠি লিখে দাও। এও কি একটা কথা হ'ল।

ରମ୍ବକ୍ଷ

ଏକଟୁ ତୌତ୍ର ସ୍ଵରେ ବିଭୂତି ବଣିଲ, ଏକ କଥାଯ ଚାକରୀତେ ଇନ୍ଦ୍ରାଫା
ଦେଉୟା ଆପନାଦେର ପକ୍ଷେ ସନ୍ତବ ହ'ତେ ପାରେ, ଆମାର ପକ୍ଷେ ତା' ସନ୍ତବ ନୟ ।
ଆମାର ଯେତେଇ ହ'ବେ ।

—ଆମି କିଛୁତେଇ ତୋମାକେ ଯେତେ ଦେବୋ ନା । ଆମାକେ ନା ଖୁନ
କ'ରେ ତୁମି ଯେତେ ପାରବେ ନା ।

ବିଭୂତି ବୃଥା ବାକ୍ୟ ବ୍ୟୟ ନା କରିଯା କତକଞ୍ଜଳି କାଗଜ ପତ୍ର ଲଇଯା
ନାଡା ଚାଡା କରିତେ ଲାଗିଲ । ତାର ଶାଙ୍କଡ୍ରୀ ଅଞ୍ଚମିକ୍ତ ମୁଖେ ଅନର୍ଗଳ
କଥା ବଣିତେ ଲାଗିଲେନ, କଥନଓ ଅନ୍ତର୍ମୟ, କଥନଓ ତିବନ୍ଧାର, କଥନଓ
ଅନୁଯୋଗ, କଥନଓ ଶୁଦ୍ଧ ଆର୍ତ୍ତନାଦ ।

ବିଭୂତି ଯେମନ ବିବରତ ହଇଲ, ତେମନି ମେ ବିବ୍ରତ ଅନ୍ତର୍ଭବ କରିଲ ।
କି କରିବେ ମେ ଭାବିଯା ଶ୍ରି କବିତେ ପାରିଲ ନା ।

ଏମନି କରିତେ କରିତେ ବେଳା ଗଡାଇଯା ପଡ଼ିଲ ।

ଏମନ ସମୟ ମାଲ-ମୋଟିବା ଲଇଯା ଏକଥାନା ଗାଡ଼ୀ ଆସିଯା ଦୁଯାରେର
କାଛେ ଦ୍ଵାଡ଼ାଟିଲ । ବିଭୂତି ଉପର ହଇତେ ମୁଖ ବାଡାଇଯା ଦେଖିଯା ମହା ବିବ୍ରତ
ହଇଯା ଉଠିଲ ।

ଗାଡ଼ୀ ହଇତେ ନାମିଲେନ ଶିବରତନ, ବଡ଼ବଡ଼, ଜୟା ଓ ଗିରିବାଲା !
ଶିଶିରକେ ତାରା ପଥେ ତାଦେର ବାଡ଼ୀତେ ନାମାଇଯା ଦିଯା ଆସିଯାଚେନ ।

ବିଭୂତିର ପତ୍ର ପାଇଯା ଦୁଇ ଘଟାର ମଧ୍ୟେ ଗ୍ରହିତ ହଇଯା ଶିବରତନ
ଛୁଟିଯା ଆସିଯାଚେନ । ଏତ ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ଯେ ତାହାରା ଆସିଯା ପଡ଼ିବେନ ମେ
କଲନ । ବିଭୂତି କଥନଓ କରେ ନାହିଁ ।

বসচক্র

৩১

নিঃশব্দে নত মন্ত্রে অগ্রসর হইয়া বিভূতি দাদা। শ্রু বউদিদিব পাদ
বন্দনা কবিল।

শিববতন বলিলেন, তোমার চেহারাটা বড় ভাল দেখছি না যে ?—
অস্থথ ক'বেচে কিছু ?

বিভূতি বলিল, না, কট ? কিছু নয়।

উপরে উঠিয়া শিববতন চারিদিকে যাত্রার আয়োজন দেখিয়া
বলিলেন, তা' হ'লে আজ বাত্রে যাওয়াটি ঠিক।

মাথা নত ব'বিষা বিভূতি বগিল, আজ্জে ঈ, আজ না গেলে নয়।

—কোন গাড়ীতে দাবে ? ঈ, আই, আব, না বি, এন, আব।

—ঈ, আই, আব মেলেই যাচ্ছি।

—টিবিট কবা হ'য়ে গেছে বোধ হয়।

—আজ্জে ঈ।

—তা' হ'লে তুমি এখনি গিয়ে ন'বউগাব জন্মে একগাম। টিবিট
ক'বে এসে, আব অমনি আমাদেব জন্মে কোশীব চির্চি ক'ব এনো।

—এক সঙ্গে অমেকটা বাস্তা যাওয়া যাবে।

বিভূতি একেবাবে স্তুক, হতভদ্র হইয়া গেল। জ্যা এবং বড়দা
আসিয়া তাহাকে বোগাট যাত্রা হইতে বিবত ক'বিতে ঢেঞ্চ কবিবেন
এ আশঙ্কা তাব মনে মনে ছিল, এবং মেজন্ত মে কতকটা প্রস্তুতও হইয়া
ছিল। কিন্তু বড়দা' বে হঠাৎ আসিয়া নির্বিবাদে তাব যাত্রায় সম্মতি
দিয়া জ্যাকে সঙ্গে পাঠাইবাব উচ্চোগ কবিবেন, ইহা সে প্রত্যাশা কবে
নাই।

ରମଚନ୍ଦ୍ର

ଇହାତେ ମେ ମନେ ମନେ ଖୁମୀ ନା ହିୟା ପାବିଲ ନା । ତରୁ ମେ ଏକବାର
ବନିଲ, ଏଥନ ହଠାତ୍ ହୁକେ ନିଯେ ଯାବାବ ବ୍ୟାବସ୍ଥା—

—ମେ ଜନ୍ମ କୋନାଓ ଚିନ୍ତା ନେଇ । ବଟ୍ଟମା ଧାରାର ଜନ୍ମ ମେଥାନ ଥେକେ
ଅସ୍ତ୍ରତ ହ'ଯେଇ ଏମେହେନ । ଆବ ଟାକାକଡ଼ିଓ ତାର ମଙ୍ଗେ ଆଛେ,
ତୋମାଯ ଦ୍ୱକାର ହ୍ୟ ତୋ ନିଯେ ନିଷ୍ଠ ।

—କିନ୍ତୁ, ଆମି ବ'ଲଚିଲାଖ—ହୁକେ ଆବ ପିଛୁ ଦିନ ପବେ—

—ମେ ହ'ତେଇ ପାବେ ନା । ତୁମି ଅତ ଦୂରଦେଶେ ଏକଳା ଯାବେ ଆର
ବଟ୍ଟମା ଏଥାନେ ଥାକବେନ, ମେ କି ହୟ ? ଏଥାନେ ଥେକେଇ ଶ୍ଵୀବେବ ସେ
ହୋବା ହେବେଇ, ମେଥାନେ ତୋମାଯ ଦେଖାଶୋନା କରବାବ ଲୋକ ନା
ଧାନ୍ତଲେ ଚାଲିବେ ନା । ତା' ଛାଡ଼ା ହୁକେଇ ବା କେ ଦେଖିବେ ଶୁଣିବେ ?
ହୁକୁ ବା ଗେଜବଟ୍ଟମାବ କାହେ ଓକେ ରାଖା ଚଲେ ନା । ଆମବା ତୋ ଯାଛି
ମଶୀ—ଆମାଦେବ ସବେବ ବଟ୍ଟ ବାପେବ ବାଡ଼ୀ ଗିଯେ ପ'ଢେ ଥାକତେ ତୋ
ଯାବବେ ନା ।

ବିଭୂତି ମାଥା ଚାଲକାଟିତେ ଚାଲକାଟିତେ ଭିତରେ ଘବେ ଗେଲ ।

ଏହି ମର କରାବାର୍ତ୍ତ ଶୁନିଯା ଜୟାବ ମା ଅବକ୍ର ହଟିଥା ଏତକ୍ଷଣ ବଗିଯା
ଛିଲେନ । ଶିବରତନକେ ଦେଖିଯା ତିନି ଭାବିଯାଛିଲେନ, ସେ ତିନି ବିଭୂତିକେ
ନୟତ କବିବାବ ଜଳ ଆସିଯାଛେନ । ତାବ କଥାବାର୍ତ୍ତ ଶୁନିଯା ତିନି
ହୋଶ ହଟିଲେନ ।

ତଥନ ତିନି ବଲିଲେନ, ଏମର କି ହ'ଚେ ଛେନେମାନଧି ? ଓରା ବୋନ୍ଦାଟି
ଯାବେ ମେ କି କଥା ? ବିଭୂତିବ ଏମନ କି ଚାକବୀର ତାଗାନ୍ତା ସେ ଓବ ମେହେ
ବ୍ୟାଦେଶେ ଗିଯେ ପ'ଢେ ଥାକତେ ହବେ ? ହେଡେ ଦିକ୍ ନା ଚାକବୀ—ବିଷୟ
ଶୁଣ୍ୟ ଓବ ଯା ଆଛେ, ଓଦେର ଦୁଟି ଆମୀବ ତାତେ ବେଶ ଚଲେ ଯାବେ । ଓକେ

ରସଚକ୍ର ସାହିତ୍ୟ-ସଂସଦ କର୍ତ୍ତକ ପ୍ରକାଶିତ ଆହ୍ଲାଦିକୀ—

ଶ୍ରୀଅସମଙ୍ଗ ମୁଖୋପାଧ୍ୟାସ୍

ଡମାଖ୍ୟାଚ (ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଗଲ୍ଲେବ ବହି) ୧।।୦

ଅର୍ଥାପକ ବିଶ୍ଵପତି ଚୌଧୁରୀ

ବହୁକାଳୀ	(ହାଶବଦେବ ବହି)	୧।।୦
ମୃଣି	(ଉପଭୂତି)	୧।।୦
ହସପଶେଷ	(ଐ)	୧।।୦
ଦେତ୍ତ	(ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗଲ୍ଲଗୁଛ)	୧।।୦

ଶ୍ରୀକାଲିଦାସ ରାୟ

ପଦପୁଟ (୫ୟ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ)	(୧ୟ ଓ ୨ୟ)	୧୦ + ୧୦
ହେମଶ୍ତ୍ରୀ	(ଅଧୁନାତଳ କାବ୍ୟମଙ୍କଳନ)	୧।।୦
ବସକଦନ୍ତ (୨ୟ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ)	(କମିକ ଗାନ)	୧
ମାହିତ୍ୟ ପ୍ରନନ୍ଦ	(୧ୟ ଓ ୨ୟ)	୧।।୦
ଅଜବେଶୁ (୨ୟ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ)		୧
ଆହ୍ଲାଦିକୀ		୨

ଶ୍ରୀଜଗନ୍ଧୀଶ ଚନ୍ଦ୍ର ଗୁଣ୍ଡ

ଶୂତିନୀ	(ଉପଭୂତି)	୧।।୦
ବତି ଓ ବିରତି	(ଐ)	୧।୦

ବସଚକ୍ର

ବ୍ୟସବାନ୍ତେ ମେଜବଟ୍ ଦେଖିତେ ପାଇଲ ଯେ ତାବଣୀ ଆସାତେ ତାହାର ଲାଭ ବିଶେଷ କିଛୁ ହଇଲ ନା । ତାବଣୀ ବଲେ, ସମ୍ପତ୍ତିବ ଆନ୍ଦୋଧପତ୍ର ମୋଟେ ହିତେଚେ ନା, ମଦବ ବାଜର ଓ ମେସ ଦିଆ ଏକ ପ୍ୟାନ୍‌ଡ ବାଚେ ନା । ଥାମଥାମାବେବ ଜମିଶ୍ଵଳିବ ଫୁଲଓ ନାକି ସବ ପୋକ୍ୟ ଥାଇୟା ଗିଯାଇଁ ।

ଶୁଣିଯା ଶୁଣିଯା ମେଜବଟ୍ କ୍ରିପ୍ତ ହଇୟା ଉଠିଲ । ସେ ପ୍ରଥମେ ତାରିଣୀକେ ଗାଲିଗାଲାଜ କବିଲ, ତାବଣୀ ଅନ୍ଧାନ ଏଦମେ ଗାଲାଗାଲି ହଜମ ବବିଯା ସମ୍ପତ୍ତିବ ଉପରେ ଅପହବଣ କବିଯା ଚାଲିଲ । ଶ୍ଵେତ କାଚେ ମେଜବଟ୍ ଏ ସମ୍ପତ୍ତିବ କଥା ତୁଳିଲେଇ ସେ କାଣେ ହାତ ଦିଯା ଦୌଡ ମାବେ । ମେଜବଟ୍ ମଧ୍ୟ ବିପଦେ ପଡ଼ିଲ ।

ଶିବବତମେବ ତୀର୍ଥଭ୍ରମଣ ତଥନଷ ଶେଷ ହୁଏ ନାହିଁ । ତିନି ତଥନ ହବିଛାବେ ।

ମେଜବଟ୍ ହବିଛାବେ ଭାସ୍ତବେବ କାଚେ ସମସ୍ତ ଅବଶ୍ଯ ଜାନାଇୟା ଚିଠି ପିଲିଥିଲ । ପରିଶେଷ ସେ ଲିପିଲ—

ଆମି ଆପନାବ ଚବଣେ ବାବ ବାବ ବହୁ ଅପବାଧ କବିଯାଛି, ଚିବଦିନଟି ସବ ଅପବାଧ କ୍ଷମା ବବିଯା ଆପନି ଆମାକେ ଆଶ୍ରଯ ଦିଯାଇଛେ । ବୁଦ୍ଧି-ହୀନା କହ୍ୟାବ ଏହି ଶେଷ ଅପବାନ କ୍ଷମା କବିଯା ଦୟା ବବିଯା ଦେଶେ ଫିରିବେନ । ଆପନି ନା ବିବିଲେ ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ତଚ୍ଚନ୍ତ୍ର ହଇୟା ଯାଇବେ, ତେଣେ ପିଲେ-ଦେବ ଶେଷେ ପ'ରେ ବଦିଳି ଚାଇବେ । ଦୟା କବିଯା କିମିଯା ଆସିବେନ—ଆମାବ ଅପବାଧେବ ସେ ଶାକ୍ଷି ଦିତେ ଇଚ୍ଛା କବେନ ମାଥା ପାତିତା ଲାଇବ—ଶୁଦ୍ଧ ଦୟା କବିଯା ଆପନି ଆବାବ ଆସିଯା ସଂଭାବେବ କର୍ତ୍ତ୍ବ ଗ୍ରହଣ କରନ ।

ମେଜବଟ୍ୟେବ ପତ୍ରେ ଘେ-ସବ କଥା ଶେଥା ଛିଲ ତାହା ପଡ଼ିଯା ଶିବବତନ ବୁଝିଲେନ ଯେ ଏମନିଭାବେ ଯଦି ତେଣେ ତବେ ସବ ସମ୍ପତ୍ତି ନଷ୍ଟ ହଇୟା ଯାଉୟା

ସମ୍ପଦକ୍ରମ

ଅମ୍ବତ୍ବ ନୟ । ତାଇ ତିନି ତାବ ତୀର୍ଥ ଭଗନ ସମାପ୍ତ କବିଯା ଶୀଘ୍ର ଦେଶେ
ଫିବିଯା ଆସିଲେନ ।

ଦେଶେ ଫିବିଯା ତିନି ବିଭୂତିର ପତ୍ରେ ଜାନିଲେନ ବିଭୂତି ଆବାର
ବଳିକାତାଧ ବଦଲୀ ହଇଥାଛେ ।

ଶାବଦୀୟ ପୂଜା ତଥନ ଆସନ୍ତି । ଶିବବତନ ଦିପୁଲ ଆଯୋଜନ କବିଯା
ଦେବୀର ପୂଜା କବିଲେନ । ଅନେକ ଦିନ ପବ ତିନ ଭାଇ ଓ ବ୍ଧୁବା ମନେର
ହାନି ଗଠାଇଥା ଆବାର ଏକ ମଙ୍ଗେ ମିଲିତ ହଟ୍ସା ଦେବୀର ଅର୍ଚନା ବରିଲେନ ।

ନବମୀ ପୂଜା ଅନ୍ତେ ସମତ୍ର ପବିବାର ମିଲିଯା ଶାନ୍ତିଜଳ ଗ୍ରହଣ କବିବାର
ମୟ ଶିବବତନ ସାନ୍ତ୍ରନ୍ୟନେ ଦେବୀର ପ୍ରସର ମୁଖେର ପାନେ ଚାହିୟା ବଲିଲେନ,
ଧୂରବ ଲଞ୍ଛୀର ଅଗନ୍ଧନ କ'ବେ ଆମି ବଢ଼ ଅପବାର କବେଛି ମା । ସନ୍ତାନେର
ଦେ ଅପବାର ନମା କବେଛ ମା ? ଦୟା କ'ବେଚ ଆମାୟ ?

ସମାପ୍ତ

ବସଚକ୍ର

ଥାମାଓ ବାବା, ଥାମାଓ । ତୋମବା ବୁଝିଲେ ପାବଛୋ ନା, ଓ ଆମାଦେବ
ଉପବ ବାଗ କ'ବେ ଯାଚେ ।

ଶିବବତନ ବଲିଲେନ, ନା ମାଉଇମା, ଭାଲ ଚାକବୀ ମିଛେମିଛି ଛାଡ଼ିଲେ
କେନ ? ଗୋଦୁଇ ଏମନ କି ଦୂର ଦେଶ ? କତ ଲୋକ ଯେ କତ ଦୂର ମୋ
ଗିଯେ ବଡ ହ'ଛେ । ବାଗେବ କଥା ବ'ଲଛେନ ? ବାଗ ସଦି କ'ବେଇ ଥାଏ
ବିଭୂତି, ତବେ ଦୂର ଦେଶେ ଗେନେଇ ମେ ବାଗଟା ପ'ଢ଼ିବେ ଶିଗ୍ଗିବ । ଆପନା
ଲୋକେବ ସଞ୍ଚେ ମନୋଭନ୍ଦ ହ'ଲେ କାହେ ଥାକାଟାଇ ଦୋଷେବ କାବଣ ହୁଏ
ତାତେ ମିତ୍ୟ ନୃତନ ଖିଟିମିଟି । ଦୂରେ ଗେଲେ ଆପନାବ ଲୋକେବ ଝୁଟାନ୍ତା
ବେଶୀ ହୁଁ । ଏଥିନ ବିଭୂତି ଯେ ଦୂରେ ଯାଚେ ଏଟା ଆମି ଭାଲୋ
ମନେ କ'ବଛି । ଆମାଦେବ ଭିତବ ସଦି କୋନାଓ ବିବୋଧ ଗଡ଼େ ଉଠେ ଥାଏ
ତବେ ଏତେଇ ତାବ ନିଯାତି ହବେ ।

ବିଭୂତି ତାବ ଶୁଇବାର ସରେ ଚୁକିଯା ଦେଖିଲେ ପାଇଲ ଜୟା ନିଃଶ୍ଵର
ଘରେର ଏକ କୋଣେ ଦ୍ଵାରାଇଯା ଆଛେ । ମେ ସବେ ଆସିଲେଟି ଜୟା ଧା
କବିଯା ତାବ ପା ଜ୍ଞାନାଇଯା ଧବିଯା ବନିଲ, ତୋମାବ କାହେ ଅପବାଧ କ'ବେର୍ବ
କ୍ଷମା କବ—ଆମାଯ ଛେଡେ ଯେ ଓ ନା ।

ସେ ଅଞ୍ଚର ବନ୍ତା ମେ କୋନାଓ ମତେ ଚାପିଯା ବାଖିଯାଇଲି ତାହା ହଟ
ଛାଡା ପାଇଯା ତାବ ମମନ୍ତ ମୁଖ ଭାସାଇଯା ଦିଲ ।

ବିଭୂତି ତାହାକେ ଟାନିଯା ଉଠାଇଯା ବୁକେବ ଭିତବ ଚାପିଯା ଧରି
ତାହାକେ ଶାନ୍ତ କରିଲ । ତାବପବ ଉଂଫୁଲ ଅଞ୍ଚବେ ମେ ଟୈଶନେ ଗେହେ
ଟିକିଟ କରିଲେ ।